

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS
PROGRAM

SURİYELİ SIĞINMACILARIN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
İREM ALGEDİK

GAZİANTEP-2022

T.C
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

SURİYELİ SİĞİNMACILARIN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE
İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
İREM ALGEDİK

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖGRETİM ÜYESİ PELİN ALİYEV

GAZİANTEP-2022

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **İrem ALGEDİK** tarafından hazırlanan “**Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Etkileri**” başlıklı tez, **25/10/2022** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Pelin Aliyev
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Burçin Uluğ
Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İzol
Akdeniz Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans olarak sunduğum “SURIYELİ SİĞINMACILARIN AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİLERİ” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

25.10.2022

İrem ALGEDİK

ÖNSÖZ

Tüm eğitim ve öğretim hayatım boyunca, özellikle Yüksek Lisans eğitimim sürecinde beni hep destekleyen ve her hususta yanımda olan kıymetli aileme öncelikli olarak teşekkürlerimi sunarım. Üzerimde emeği ve desteği büyük olan, kendimce yaşadığım bu zorlu süreç diliminde benden desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen her koşulda yanımda olduklarını hissettiğim kıymetli ailemden canım değerli babam Mehmet ALGEDİK'e, biricik değerli annem Neval ALGEDİK'e ve canım değerli kardeşim İpek ALGEDİK'e sonsuz teşekkürler ederim. Yüksek Lisans eğitimim sürecinde, yardımlarını bizlerden esirgemeyen bölüm başkanımız Doç. Dr. Ahmet KESER hocama, tezime katkılarından ve yardımlarından dolayı değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Pelin ALİYEV hocama ve diğer jüri üyelerimize teşekkür ediyorum.

Kendimce meşakkatli olarak büyük gayretler ve uğraşlar sonucu hazırladığım tezimin akademik literatüre faydasının olmasını temenni ederim.

Gaziantep, 2022

İrem ALGEDİK

ÖZET

Bu tezin amacı, Suriyeli sığınmacıların Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerine etkilerini tespit etmektir. İnsanlık tarihi kadar eski bir mesele olan göç; zamanla insanların, toplumların ve devletlerin ortak bir meselesi haline gelmiştir. 2011 yılında Kuzey Afrika'da başlayan muhalif halk hareketleri, kısa bir süre sonra Suriye'ye sıçramış ve ülkede bir iç savaşın çıkmasıyla sonuçlanmıştır. İç savaş neticesinde milyonlarca Suriyeli ülkelerini terk ederek başka devletlere sığınmak zorunda kalmıştır. Avrupa Birliği üye devletleri ve Türkiye, göç akınları ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Avrupa'ya ulaşmak isteyen Suriyeliler, Türkiye'yi transit geçiş ülkesi olarak kullanmışlar ve bu durum iki taraf arasında bir sığınmacı krizinin doğmasına neden olmuştur. Araştırma kapsamında genel hatlarıyla AB ve Türkiye'nin göç politikaları, Suriye İç Savaşı'nın ortaya çıkış koşulları ve sığınmacı krizi ile bu krizin ikili ilişkilere yansımaları üzerinde durulmaktadır. Suriyeli sığınmacıların AB ve Türkiye'nin aralarında iş birlikleri geliştirmelerine olanak sağlamakla birlikte taraflar arasında siyasi bir krize yol açtığı ve böylece ilişkilerin kan kaybetmesine neden olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriye, Sığınmacı, Türkiye, Avrupa Birliği

ABSTRACT

The aim of this thesis is to determine the effects of Syrian asylum seekers on EU and Türkiye relations. Migration, an issue as old as human history; over time, it has become a common issue of people, societies and states. The opposition popular movements that started in North Africa in 2011 spread to Syria after a short time and resulted in a civil war in country. As a result of the civil war, millions of Syrians had to leave their country and seek refuge in other states. European Union member states and Türkiye have faced migration flows. Especially Syrians who wanted to reach Europe used Türkiye as a transit country and this situation caused a refugee crisis between the two sides. Within the scope of the research, the immigration policies of the EU and Türkiye, the emergence conditions of the Syrian Civil War, the refugee crisis and the reflections of this crisis on bilateral relations are emphasized. It is claimed that while it allows the Syrian refugees to develop cooperation between the EU and Türkiye, it causes a political crisis between the parties, thus causing the relations to bleed.

Keywords: Migration, Syria, Asylum Seeker, Türkiye, European Union

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi	3
1.2. Araştırmanın Alt Problemleri	3
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi	4
1.5. Araştırmanın Kapsamı	5
1.6. Araştırmanın Varsayımları	6
1.7. Araştırmanın Yöntemi	6
İKİNCİ BÖLÜM	8
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. Göç Kavramı.....	8
2.2. Göçle İlgili Terimler.....	8
2.3. Göçün Tarihçesi.....	9
2.4. Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç Olgusu	11
2.5. Kopenhag Okulu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi.....	12
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	15
AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ	15
3.1. 1963 Ankara Anlaşması.....	15
3.2. 1973 Katma Protokolü.....	17
3.3. 1987 Tam Üyelik Başvurusu	18
3.4. 1995 Gümrük Birliği	19
3.5. 1997 Lüksemburg Zirvesi.....	19
3.6. 1999 Helsinki Zirvesi	20
3.7. 2001 Katılım Ortaklığı Belgesi.....	21
3.8. 2002 Kopenhag ve 2004 Brüksel Zirveleri.....	21

3.9. 2005 Katılım Müzakereleri ve Günümüze Kadar AB-Türkiye İlişkileri.....	22
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	30
AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ POLİTİKASI	30
4.1. Kuruluşundan Önce İmzalanan Anlaşmalar ve Düzenlenen Zirveler	30
4.1.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi	30
4.1.2. 1976 TREVI Anlaşması	30
4.1.3. 1985 Schengen Anlaşması	31
4.1.4. 1990 Dublin Sözleşmesi	32
4.2.Kurulundan Günümüze İmzalanan Anlaşmalar ve Düzenlenen Zirveler.....	33
4.2.1. 1992 Maastricht Anlaşması.....	33
4.2.2. 1997 Amsterdam Anlaşması	34
4.2.3. 1999 Tampere Zirvesi	35
4.2.4. 1999 AB Ortak Sığınma Sistemi (CEAS).....	37
4.2.5. 2001 Nice Anlaşması	38
4.2.6. 2001 Laeken Zirvesi	38
4.2.7. 2002 Sevilla Zirvesi	39
4.2.8. 2004 Lahey Zirvesi	39
4.2.9. 2007 Lizbon Anlaşması	41
4.2.10. 2008 AB Göç ve Sığınmacı Paketi	41
4.2.11. 2009 Stockholm Programı	42
4.2.12. 2013 Dublin III Tüzüğü	43
4.2.13. 2015 AB Mülteci Politikaları Dahilinde Acil Eylem Planı	44
4.3. Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Oluşturulan Kurumlar.....	44
4.3.1. 2003 Avrupa Birliği Ortak Parmak İzi Tanıma Sistemi (EURODAC)	44
4.3.2. 2004 Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı (FRONTEX).....	45
4.3.3. 1998 Avrupa Birliği Polis Teşkilatı (EUROPOL)	46
4.3.4. 2010 Avrupa Birliği Sığınma Destek Ofisi (EASO).....	47
4.3.5. 2013 Avrupa Birliği Sınır Gözetim Sistemi (EUROSUR)	48
4.3.6. 2013 Schengen Bilgi Sistemi (SIS).....	48
4.3.7. 2014 Avrupa Biyometrik Pasaport ve Veri Bilgi Sistemi (VIS).....	49
BEŞİNCİ BÖLÜM	50
TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI.....	50
5.1. Cumhuriyet Dönemi’nden Günümüze Yasal Düzenlemeler	50
5.1.1. 1934 Türkiye Yurtlandırma (İşkân) Yasası	50
5.1.2. 1950 Türkiye Seyahat Belgesi (Pasaport) Yasası	50

5.1.3. 1967 Protokolü.....	51
5.1.4. 1994 İltica Yönetmeliği	51
5.1.5. 2013 Türkiye Yabancı Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma Yasası (YUKK)....	52
5.1.6. 2014 Geçici Koruma Yönetmeliği	54
5.2. Türkiye'nin Göç Politikası Kapsamında Oluşturulan Kurumlar	55
5.2.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)	55
5.2.2. Türkiye Afet ve Acil Durumlar Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	56
5.2.3. Geçici Sığındırma ve Gönderme Birimleri	57
ALTINCI BÖLÜM.....	58
SURİYE İÇ SAVAŞI VE SURİYELİ SIĞINMACILAR MESELESİ	58
6.1. Nedenleri ve Sonuçları ile Arap Baharı.....	58
6.2. Suriye İç Savaşı	61
6.3. Suriyeli Sığınmacılar Meselesi	69
YEDİNCİ BÖLÜM	73
SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ETKİLERİ VE TARAFLARIN SURİYELİ SIĞINMACI MESELESİNE YAKLAŞIMLARI.....	73
7.1. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri	73
7.1.1. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Siyasi Etkileri.....	73
7.1.2. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Ekonomik Etkileri	74
7.1.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Sosyo-Kültürel Etkileri	76
7.1.4. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Güvenlik Etkileri.....	78
7.2. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Etkileri	81
7.2.1. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Siyasi Etkileri	81
7.2.3. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkileri	83
7.2.4. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Güvenlik Etkileri	85
7.3. Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacı Meselesine Yaklaşımları	89
7.3.1. Avrupa Birliği'nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı	89
7.3.2. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı	93
7.3.2.1. Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Çalışma İmkanları ve Sosyal Uyum Hizmetleri	94
7.3.2.2. Suriyeli Sığınmacılara Uygulanan Eğitim ve Öğretim Hizmetleri	98
7.3.2.3. Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Sağlık Hizmetleri.....	103
SEKİZİNCİ BÖLÜM.....	109
SURİYELİ SIĞINMACILARIN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	109

8.1.Suriyeli Sığınmacıların Göçünün Güvenlikleştirilmesinin Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerine Etkisi.....	111
8.2.Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde 2013 Vize Serbestliği Diyalogu	116
8.3. Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılar Meselesinde Attıkları Ortak Adımlar.....	118
8.3.1. Suriye İç Savaşı Sonrası Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Oluşturulan Geri Kabul Anlaşması	119
8.3.1.1. 2015 Ortak Eylem Planı.....	121
8.3.1.2. 2016 Avrupa Birliği-Türkiye Geri Kabul Zirvesi (18 Mart Mutabakatı)	123
8.4. Koordineli Çabalar Sonucu Oluşturulan Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Yansımaları.....	124
SONUÇ	132
KAYNAKÇA	138

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	: Common European Asylum System (Ortak Avrupa Sığınma Sistemi)
EASO	: European Asylum Support Office (Avrupa İltica Destek Ofisi)
EÇE	: Türkiye’de Suriyeli ve İhtiyaç Sahibi Türk Çocuklara Yönelik Erken Çocukluk Eğitimi Projesi
EURODAC	: European Asylum Dactyloscopy Database (AB Düzensiz Geçişleri Tamamlamak İçin Parmak İzi Veri Tabanı)
EUROSUR	: The European Border Surveillance System (Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi)
FRONTEX	: The European Border and Coast Guard Agency (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)
GBM	: Geçici Barınma Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKA	: Geri Kabul Anlaşması
IOM	: International Organisation of Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
SCPR	: Syrian Center for Policy Research (Suriye Siyasi Araştırma Merkezi)
SIS	: Schengen Bilgi Sistemi
SUYE	: Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Program

- TREVI** : Terrorism , Radicalism, Extremism And International Violence (Terörizm, Radikalizm, Aşırılık ve Uluslararası Şiddet)
- UNHCR** : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
- UNICEF** : United Nations International Children’s Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu)
- VIS** : Avrupa Biyometrik Pasaport ve Veri Bilgi Sistemi
- YUKK** : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
- YUP** : Yabancı Uyruklular Poliklinikleri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanların çeşitli nedenlerle başka yerlerde yaşamlarını devam ettirmek üzere yaşadıkları yerlerden ayrılmaları anlamına gelen göç, insanlık tarihi kadar eski ve devamlılık sağlayan bir olgudur. Genel olarak insanlar siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel nedenlerden dolayı zorunlu ya da gönüllü olarak yaşadıkları yerlerden ayrılarak farklı bölgelere bireysel ya da kitlesel olarak göç ederler. İnsanlar yaşamayı düşündükleri yerleri belirlerken gidecekleri yerlerin siyasi, ekonomik ve toplumsal özelliklerini dikkate alırlar. Örneğin, siyasi baskıdan kurtulmak isteyen biri daha özgürlükçü bir toplumda, ekonomik sıkıntılar yaşayan biri refah seviyesi yüksek bir devlete, savaşın sürdüğü bir ülkede yaşayan biri ise barışın hâkim olduğu bir yerde yaşamak isteyecektir.

Geçmişten bu yana insanların en çok talep gösterdiği devletlerden biri de Türkiye olmuştur. Türkiye gerek komşu ülkelerden gerek yakın coğrafyasında yer alan devletlerden çok sayıda insanın hayatlarını sürdürmek istediği bir ülke konumundadır. Bu nedenle Türkiye, geçmişten günümüze çok sayıda göç hareketleri ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa'dan, Balkanlar'dan, Ortadoğu'dan çok sayıda insan Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye aynı zamanda doğu ve güney sınırlarında çatışma ve istikrarsızlık ortamının hüküm sürdüğü Ortadoğu ülkeleri ile batı bölgesinde yer alan hayat standartlarının iyi düzeyde olduğu Avrupa devletleri arasında köprü görevi üstlenmiştir. Türkiye'nin deniz ve kara sınırları, Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenlerin geçiş güzergahlarını oluşturmuştur. Bu sayede Türkiye'nin doğu ve güney sınırlarında yer alan siyasi ve ekonomik istikrarını sağlamayan devletlerden çok sayıda göçmen, Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak kullanıp, Avrupa ülkelerine ulaşmayı hedeflemiştir. Bu sayede doğu ve batı ülkeleri arasında gerçekleşen göç hareketlerinde Türkiye, konumu itibarı ile önem arz etmiştir.

Avrupa kıtası da geçmişten beri göç etmek isteyen insanların hedefinde yer almıştır. Avrupa ülkelerine yönelik bu yoğun talebin başlıca nedeni bölgenin gelişmişlik düzeyinin yüksek olmasıdır. Buldukları yeri terk eden kişiler hayat standartlarının daha yüksek seviyede olmasını arzuladıklarından ve Avrupa toplumlarında adalet, özgürlük, demokrasi gibi kavramların daha yaygın olmasından dolayı bu bölgeyi genel olarak daha çok tercih etmişlerdir. Avrupa Birliği, bir topluluk fikri olarak doğduğu ilk andan itibaren üye devletlerin nüfuslarını

artıracak politikalar izleme eğiliminde olmuştur. Bölgenin nüfusunu artırmak amacıyla özellikle farklı millet ve kültürlere ait kişilerin göç hareketliliği gerçekleştirip üye devletler içerisinde barındırılmasına izin verilmiştir. Öte yandan nüfus arttırma anlayışı ile uygulanan bu strateji, ilerleyen dönemlerde yoğun göç hareketleri nedeniyle izlenen politikalarda daha tedbirli ve kısıtlayıcı olmalarına yol açmıştır. Farklı toplumlardan meydana gelen yoğun göç hareketleri Birliğin göç politikasında düzenleyici ve sınırlandırıcı faaliyetler yürütmesine neden olmuştur.

Türkiye ve AB ilişkilerinin geçmişi yarım asrı aşan bir sürece dayanmaktadır. Günümüz koşullarına kadar tarafların ilişkilerini içerisinde barındıran zaman diliminde, Türkiye'nin öncelikli olarak amacı, AB'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesidir. Yıllar içerisinde iki taraf arasında oluşturulan anlaşmalar, zirveler, Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusu ve katılım müzakereleri, Türkiye'nin AB'ye aday bir devlet olarak hazırlanması maksadıyla inşa edilmiştir. Uzun yıllar içinde kimi zaman durağanlaşan kimi zaman da canlandırılmaya çalışılan ve ivme kazanan AB ve Türkiye ilişkileri, 2011 yılından sonra yaşanan gelişmeler neticesinde farklı boyutlara ulaşmıştır. Öncesinde esas olarak Türkiye'nin tam üyeliğinin sağlanması amacıyla AB ile karşılıklı yürütülen ilişkiler, Türkiye'nin çevresinde gerçekleşen siyasi gelişmeler neticesinde farklı bir zemine kaymış ve taraflar ortak meseleler etrafında buluşarak iş birlikleri geliştirmeye yönelmişlerdir.

2011 yılı itibariyle Kuzey Afrika'da meydana gelen gelişmeler, sınırların ötesine ulaşmıştır. Muhalif ayaklanmalar ve protesto gösterileri çok sayıda ülkenin siyasi olarak yeniden yapılanmalarına neden olmuştur. Bazı ülkelerde ise iç karışıklıklara yol açmıştır. Olaylardan etkilenen ülkelerden biri de Suriye olmuştur. Suriye'de iktidar ile muhalif hareketler arasındaki mücadele kısa süre içerisinde bir iç savaşa evrilmiştir. Savaş ortamı nedeniyle milyonlara insan farklı rotalar izleyerek nüfus hareketleri gerçekleştirmiştir. Suriye ile güney sınırlarını paylaşan Türkiye yoğun bir nüfus hareketi ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye belki de tarihinde görülmemiş bir göç hareketine maruz kalmıştır. Türkiye'nin sığınmacıları savaşın ilk yıllarından itibaren insani yaklaşımlar çerçevesinde ülke içerisine kabul etmesi ve Suriye'den gelen sığınmacı sayısının her geçen yıl artması ile Türkiye dünya genelinde kendi sınırları içerisinde en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran ülke konumuna gelmiştir. Sığınmacıların Türkiye'ye ulaşımının kolay olması ve açık kapı politikası dahilinde Türkiye'nin sınırlarının bu kişilere açık olması sığınmacılar tarafından Türkiye'nin bir cazibe merkezine gelmesine neden olmuştur.

Ancak bu durum Türkiye ile sınırlı kalmamıştır. Savaş ortamından ayrılıp farklı ülkelere göç eden Suriyeliler Ortadoğu sınırlarını aşıp Avrupa devletlerine kadar ulaşmıştır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin yanı sıra yüksek hayat standartları ve istihdam koşulları nedeniyle tercih ettikleri bölgelerin başında Avrupa gelmektedir. Avrupa toprakları, Suriye'deki savaş ortamından kaçan sığınmacılar için bir merkez haline gelmiştir. Suriyeli sığınmacıların bir kısmı geçiş ülkesi görevi üstlenen Türkiye üzerinden Avrupa sınırlarını ulaşmayı hedeflemiştir. Yasal olduğu kadar yasal olmayan yollarla da Avrupa sınırlarına çok sayıda Suriyeli göç etmiştir. Bu nüfus hareketleri Türkiye ve AB üye devletleri arasında ortak bir mesele haline gelmiştir. Üstelik Suriyeli sığınmacılar nedeniyle süreç içerisinde üye devletler kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüş ve bu mesele AB içinde siyasi bir krize dönüşmüştür.

1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırma kapsamında "2011 yılında meydana gelen muhalif halk ayaklanmalarının yol açtığı gelişmeler neticesinde Suriye'de yaşanan iç savaşın ortaya çıkardığı sığınmacı meselesinin AB-Türkiye ilişkilerine etkisi nedir?" sorusuna cevap aranmaktadır.

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Çalışma kapsamında meselenin daha detaylı incelenmesini sağlayan alt problemler oluşturulmuştur. Bunlar;

- 1- Göç ve güvenlik arasında nasıl bir ilişki vardır?
- 2- AB-Türkiye ilişkilerinin tarihsel gelişiminin ana hatları nelerdir?
- 3- Türkiye, Suriyeli sığınmacılar tarafından Avrupa'ya yönelik göç hareketlerinde transit ülke olarak mı yoksa daimî olarak kalabilecekleri bir yurt olarak mı görülmüştür?
- 4- AB'nin göç politikası hangi argümanlara dayanmaktadır?
- 5- Cumhuriyet'in ilanı sonrasında Türkiye'nin göç politikası hangi argümanlara dayanmaktadır?
- 6- Arap Bahar'ını tetikleyen faktörler neler olmuştur?
- 7- Arap Bahar'ının sonuçları nelerdir?
- 8- Arap Baharı Suriye'yi nasıl etkilemiştir?
- 9- Suriyelilerin kitlesel olarak göç etmesinin başlıca nedeni nedir?
- 10- Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar meselesinde nasıl bir uyum politikası izlemiştir?

- 11- AB Suriyeli sığınmacıların kabulüne ilişkin nasıl bir tutum sergilemiştir?
- 12- Suriyeli sığınmacılara yönelik AB ve Türkiye nasıl bir ortak politika geliştirmiştir?
- 13- Geri Kabul Anlaşması hangi esaslara dayanmaktadır?
- 14- AB ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar hususunda karşılıklı talep ve beklentileri neler olmuştur?
- 15- Geri Kabul Anlaşmaları amacına ulaşmış mıdır?
- 16- Geri Kabul Anlaşması'nın iki taraf açısından sonuçları neler olmuştur?
- 17- Suriyeli sığınmacıların AB ve Türkiye'ye etkileri nelerdir?
- 18- Suriyeli sığınmacılar meselesi AB ve Türkiye'yi hangi ortak paydada buluşturmuştur?
- 19- Suriyeli sığınmacılar meselesi AB ve Türkiye'yi hangi noktalarda karşı karşıya getirmiştir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Suriye İç Savaşı nedeniyle savaş ortamından uzaklaşmak amacıyla Türkiye ve AB ülkelerine göç eden Suriyeli sığınmacıların Türkiye-AB ilişkilerine mevcut ve olası etkilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1.4.Araştırmanın Önemi

Sığınmacı meselesinde Türkiye, AB ile ilişkilerinde çoğu zaman gerginlikler yaşamıştır.Suriyeli sığınmacı sayısının zaman içerisinde yoğun artışı, sınırlarda yaşanan askeri operasyonlar,terör örgütleri, sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik etkilerle beraber sığınmacı meselesi, AB ve Türkiye açısından siyasi, ekonomik , toplumsal ve bir güvenlik sorunu haline gelmiştir.

Suriyeli sığınmacılar ,AB ve Türkiye açısından ortak bir mesele haline dönüşmüştür. Sığınmacıların AB sınırlarına ulaşmak istemeleri ile beraber,göç güzergahının Türkiye üzerinden sağlanması, AB ve Türkiye ilişkilerine yeni bir soluk getirerek sığınmacı meselesinde tarafları ortak atılacak iş birlikleri kurmaya teşvik etmiştir.Bu bağlamda iki taraf arasında ortak mesele haline gelen Suriyeli sığınmacılar hususunda,ortak adımlar ve politikalar geliştirilerek Vize Serbestliği Diyalogu ve Geri Kabul Anlaşmaları oluşturulmuş ve günümüz koşullarında da bu anlaşmanın geçerliliği devam etmektedir.İlk zamanlarda karşılıklı ilişkilerin düzelmesi ve Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini hızlandıracak bir gelişme olarak nitelendirilen Suriyeli sığınmacılar meselesi, zamanla taraflar arasında gerginliklerin yaşanarak ilişkilerin

olumsuz etkilenmesine, kimi zaman da ortak geliştirilen iş birliklerinin geliştirilmesine sebep olarak ilişkilere olumlu etkiler sağlamıştır.

AB'nin göçü dışsallaştırarak güvenikleştirmesiyle, Suriyeli sığınmacılar hususunda kendi sınır güvenliğini korumak adına Türkiye'ye yüklediği sorumluluklar ilişkilerde gerginlik seviyelerinin üst seviyelere çıkmasına neden olmuştur. Sığınmacıların göçünün güvenikleştirilmesinin ve taraflara yansımaları, aynı zamanda ortak iş birliklerinin yürütülmesi bağlamında olumlu ve olumsuz sonuçlar da ortaya çıkarmıştır. Böylelikle Suriyeli sığınmacılar hem Türkiye hem AB açısından önemli bir mesele haline gelerek çoğunluk olarak sorunlar doğurmaktadır, aynı zaman da yaşanan bu gelişmeler de AB ve Türkiye ilişkilerine yansımaktadır.

Böylece Suriyeli sığınmacıların AB ve Türkiye cephesinden siyasi, ekonomik, güvenlik ve toplumsal olarak sorunlar oluşturması hem de Suriyeli sığınmacıların AB ve Türkiye arasında uluslararası ortak bir mesele haline ulaşarak tarafların ilişkilerine etkileri bağlamında ortak iş birliklerini geliştirmiş olması ,araştırmada bu konunun ele alınıp incelenmesinde ki başlıca neden olup, çalışmanın önemini oluşturmuştur.

Suriye savaşının belirsizliği ve sığınmacıların ülkelerine geri dönüşlerinin sağlanmaması ile Türkiye ve AB arasındaki sığınmacı meselesi, önemini günümüz şartlarında da devam ettirmektedir. Sığınmacıların ilerleyen süreçte akıbetlerinin belirsizliği ve olası bir durum karşısında Türkiye üzerinden Avrupa sınırlarına tekrar ulaşma istekleri öngörülememektedir. Böyle bir durum neticesinde Türkiye ve AB ilişkilerinde arasında gerginlik seviyesinin tekrar artış göstereceği ve on yılı aşkın süredir taraflar arasında tam olarak çözüme kavuşmayan sığınmacı meselesinin canlı kalan dinamiği ile tekrar gündeme gelebileceği ihtimali de önemini korumaktadır.

1.5. Araştırmanın Kapsamı

Yakın geçmişte ortaya çıkan Suriye İç Savaşı nedeniyle savaş ortamından kaçarak özellikle Türkiye ve Avrupa Birliği'ne yoğun olarak göç eden Suriyeli sığınmacılar Türkiye ve AB'nin ortak bir sorunu haline gelmiştir. Ülkelerindeki iç savaştan kaçan sığınmacılar, öncelikli olarak sınır komşusu olan Türkiye'ye yoğun kitlesel akınlar gerçekleştirmiş ve Türkiye'yi hem bir anayurt hem de AB sınırlarına ulaşmak için bir geçiş ülkesi olarak görmüşlerdir. Sınır güvenliğini öne sürerek Türkiye üzerinden gelen Suriyeli sığınmacıları sınırlarından uzaklaştırmaya yönelik politikalar izleyen AB ve Türkiye'yi sığınmacılar hususunda ortak politikalar oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu sorunu çözmeye yönelik ortak politikalar belirlenmekle birlikte bunların uygulamaya geçirilememesi taraflar arasında siyasi

bir krize yol açmıştır. Bu kapsamda bu araştırmada esas olarak Suriyeli sığınmacıların AB-Türkiye ilişkilerine etkisi analiz edilmektedir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada sırasıyla AB-Türkiye ilişkilerinin tarihsel gelişimi, AB ve Türkiye'nin göç politikalarının temel esasları, Suriye İç Savaşı'nın bir sonucu olarak Suriyeli mülteciler meselesi, AB ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımları, AB ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar meselesini çözmeye yönelik attıkları ortak adımlar üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda çalışma genel olarak AB, Türkiye ve Suriyeli sığınmacılar ana kavramlarına dayanmaktadır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

- 1-Soğuk Savaş sonrası dönemde göçün bir güvenlik meselesine dönüştüğü,
- 2- İç savaşın yol açtığı Suriyeli sığınmacı akınının Türkiye ve AB ülkeleri için ortak bir meseleye dönüşmesi nedeniyle taraflar arasında iş birliğinin zorunlu hale geldiği
- 3- Türkiye ve AB'nin Suriyeli sığınmacılara yaklaşımlarının farklılık gösterdiği,
- 4- AB'nin göç meselesini güvenlikleştirdiği ve dışsallaştırdığı, göç politikalarını da bu doğrultuda şekillendirdiği,
- 5- Türkiye'nin resmi verilere göre beş milyona yakın Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapması, üyelik sürecinde bir sorun haline geleceği varsayımlarına dayanmaktadır.

1.7. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez, bir nitel araştırma örneği olup betimsel bir çalışmadır. Araştırma esnasında doküman analizi tekniğinden yararlanılmış ve kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla araştırma anket veya saha verilerine dayanmamaktadır. Bu süreçte kitap, makale, lisansüstü tezler gibi ikincil kaynakların yanı sıra yasal düzenlemeler, zirve karar metinleri ve uluslararası anlaşmalar gibi birincil kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Araştırmada ilk olarak, göç ve göçle ilgili kavramlara yer verilmiş, göçün tarihçesi ana hatları ile ele alınmış, göçün nedenleri ve sonuçlarından bahsedilmiş ve son olarak göç-güvenlik ilişkisi Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımları bağlamında incelenmiştir. İkinci olarak, genel hatları ile AB ve Türkiye ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde anlaşmalar, zirveler, protokoller, Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusu, ulusal programlar, katılım müzakereleri ve fasıllar ele alınmıştır.

Üçüncü olarak, AB'nin göç politikası incelenmiştir. Bu kapsamda AB'nin göç politikası tarihçesine yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle AB'nin kurulma öncesinde imzalanan anlaşmalar ve sözleşmeler ile toplanan zirveler incelenmiş, ardından AB'nin kurulma

evresinden sonra göç politikaları ele alınmıştır. AB'nin göç politikası kapsamında oluşturulan kurumlar ve yapılar üzerinde durulmaktadır. Dördüncü olarak, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminden itibaren günümüze göç politikaları irdelenmiş, bu kapsamda mevcut yasal çerçeve ve kurumlar mercek altına alınmıştır.

Beşinci olarak, öncelikle Arap Baharı'na değinilmiş, ilk olarak Kuzey Afrika'da ortaya çıkan bu muhalif halk hareketinin nedenleri ve sonuçlarına yer verilmiştir. Ardından bu halk hareketinin sıçradığı Suriye'de iç savaşın hangi koşullarda ortaya çıktığı ve sonuçları ortaya konulmuştur. Bu kapsamda Suriye'de meydana gelen iç savaş nedeniyle ortaya çıkan sığınmacı krizi ele alınmıştır. Altıncı olarak, Suriyeli sığınmacıların Türkiye ve AB'ye siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik açısından etkileri ve AB ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik yaklaşımları ayrı ayrı incelenmiş, Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara sunulan hizmetler yer almıştır.

Yedinci olarak, Vize Serbestliği Diyaloğu, AB ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar meselesinde attıkları ortak adımlar, Geri Kabul Anlaşması, gerçekleştirilen zirveler ve imzalanan mutabakatlar üzerinde durularak Suriyeli sığınmacıların Türkiye-AB ilişkilerine nasıl bir yön verdiği ve ikili ilişkili nasıl etkilediği analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesi ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda göçün ve göçle ilgili terimlerin tanımı, göçün tarihçesi, göçün nedenleri ve sonuçları ile Kopenhag Okulu'nun göç yaklaşımına yer verilmektedir.

2.1. Göç Kavramı

Sosyal bir kavram olması nedeniyle göçün tek bir tanımı olduğunu söylemek güçtür. Bununla birlikte, sıklıkla karşılaşılan tanımların başında Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün göç tanımı gelmektedir. Buna göre göç; mevcut bulunulan yerin terk edilerek aynı devlet veya farklı devletler arasında iç sınırlar içerisinde veya dış sınırların aşılmasıyla ortaya çıkan konum değişikliğidir (IOM, 2022). Türk Dil Kurumu'na göre ise, insanların veya siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullar nedeniyle bir devletten başka bir devlete, buldukları konumdan başka bir konuma bireysel ya da toplu şekilde hareket ederek buldukları konumdan ayrılma eylemi olarak, taşınma, yer değiştirme ve muhaceret şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2022). Göçle ilgili akademik çalışmalarda nedenlerinin ön plana çıkarıldığı daha ayrıntılı tanımlara rastlamak da mümkündür. Nitekim Aksoy (2012: 293), daha geniş çerçevede ele aldığı göç kavramını; siyasal, sosyal ekonomik, doğal afetler, eğitim, kıtlık, iklim değişiklikleri, güvenlik, çatışma gibi nedenlerden dolayı insan topluluklarının buldukları topraklardan farklı coğrafyalara doğru gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketleri olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda göç için, insanların farklı gerekçelerle yaşadıkları yerlerden ayrılarak yaşamlarını sürdürmek üzere başka yerlere gitmeleri olarak ifade edilebilir.

2.2. Göçle İlgili Terimler

Göç eden kişiler için mülteci, sığınmacı, göçmen gibi farklı kavramlar birbirlerinin yerine gelecek şekilde kullanılmaktadır. Örneğin birçok çalışmada Suriyeliler için göçmen, mülteci, sığınmacı gibi aslında farklı anlamları olan terimler kullanıldığı görülmektedir. Aralarındaki farkı görmek açısından bu başlık altında söz konusu terimlerin ne anlama geldiklerine yer verilmektedir. Bu terimlerden biri olan göçmenin uluslararası geçerliliği olan bir tanımı bulunmamaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletler 'de de tam bir karşılığı yoktur. Bununla birlikte göçmen için Türk Dil Kurumu sözlüğünde olduğu gibi, “*Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir.*” (TDK, 2022) şeklinde benzer tanımlara rastlamak mümkündür. Göçmen statüsünde olan kişiler nüfus hareketi sağladıkları bir ülkenin sınırları içinde kalıcı süre ile barınma, ülkenin içindeki iş

kollarından rahatça yararlanmak adına nüfus hareketleri prosedür ve kararları gereğince yeterli belgelere ve izinlere sahip değildirler (Barışık, 2020: 17).

Bir başka terim olan mülteci, Birleşmiş Milletler'e göre, kendi ülkesinin sınırları içerisinde dini değerleri, belirli bir ulusa mensup oluşu, sosyal toplumda oluşan gruplara katılımı ve ideolojik fikirleri sebebi ile baskı ve şiddet görme korkusu ile ülkesinden ayrılan ya da ayrılmaya mecbur bırakılan kişilerdir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre, mülteci statüsündeki bireyler göçmen sayılsa bile göçmen kategorisindeki her birey mülteci değildir. Zulüm görme korkusu ile ayrıldıkları ülkelerinden farklı devletlere sığınıp koruma isteğinde bulunan kişilerin bu taleplerinin sığındıkları ülkeler tarafından haklı bulunması halinde bu kişilere mülteci statüsü verilmektedir. Ülkeler tarafından oluşturulan bu statü yasal olarak geçerliliğe sahiptir.

Bulunduğu ülkenin sınırlarından ayrılarak başka bir ülkenin sınırları içinde koruma talep ederek mültecilik statüsüne ulaşmak üzere devletlere başvuru yapan ancak başvuruları sonuçlanmamış kişiler için sığınmacı terimi kullanılmaktadır (Oba, 2018: 20). Bununla birlikte Türkiye'de sığınmacı terimi, mültecilik için başvuru sonuçlarını bekleyen kimseler değil, Avrupa dışındaki farklı bir ülkeden gelip koruma talep eden, bu arada kendisine üçüncü bir ülke bulma zamanına kadar geçici olarak oturma izni verilen kişiler olarak açıklanmıştır. 2013 yılında kabul edilen 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun etkisi ile sığınmacılık kavramı ortadan kalkmıştır. Sığınma ve mülteci kavramlarının yerini "Geçici Koruma" statüsü almıştır (Topal, 2015). Geçici koruma, mücbir sebepler yüzünden bulunduğu toprakları terk etmeye zorlanmış kişilerin ülkelere yapmış olduğu koruma isteklerinin uluslararası koruma olarak kabul edilmemesi nedeniyle bu kişilere geçici olarak sağlanan koruma faaliyetlerini içermektedir (Bulut ve Akın, 2020: 14).

2.3. Göçün Tarihçesi

Tarihsel süreçte farklı durumlarla ve şekillerle kendisini yineleyen göç, daha çok dördüncü yüzyılda Çin boyunduruğu altından çıkmak isteyen devletlerin batı doğrultusunda ilerlemeleri neticesinde ortaya çıkan ve bugünkü Avrupa'nın temellerini atan Kavimler Göçü ile kendisini göstermiştir. Geçmişten beri devamlılık arz eden, belirli periyotlar halinde devam eden göç üzerinde belirleyici olan bir dizi gelişme yaşanmıştır. Bunlardan biri Amerika'nın keşfedilmesidir. Amerika'nın keşfedilmesiyle hız kazanan sömürgecilik faaliyetleri kıtalar arasında göç hareketlerine neden olmuştur. İnsanlar bu yeni keşfedilen kıtaya kitlesel olarak göç etmişlerdir. Amerika'ya yapılan kitlesel hareketlerin büyük bir çoğunluğu Avrupalılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Avrupa bu süreç içerisinde, ağırlıklı olarak Afrika kıtasından

getirdikleri on beş milyona yakın insanı sömürgecilik faaliyetleri altında çalıştırmak için Amerika'ya göndermiş ve bu insanların bu coğrafyada yerleşik hayata geçmelerini sağlamıştır (Mutluer, 2003: 11). Göç tarihi açısından bir diğer önemli olay ise Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi'nin getirdiği sosyal ve ekonomik yenilik süreci sanayi üretimi yapan şehirlerde işgücü ihtiyacının doğmasına neden olmuştur. Bu işgücü açığı ise sömürgelerden getirilen insanlar sayesinde kapatılmıştır (Castles ve Miller, 2008: 77-78).

Üçüncü önemli gelişme ise 20. y.y.'da yaşanan iki dünya savaşıdır. Hem Birinci hem de İkinci Dünya Savaşı dünya genelinde yoğun bir göç hareketine neden olmuştur. Sadece İkinci Dünya Savaşı döneminde 100 milyon civarı insanın gönüllü ya da zorunlu olarak yaşadıkları ülkelerden göç ettiği düşünülmektedir (Ünal, 2014: 65). Ancak İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra, o zamana kadar sömürgecilik faaliyetleri ve savaş nedeniyle göç veren Avrupa, artık göç alan bir bölgeye dönüşmüştür. Savaş sonrasında özellikle ekonomik tahribat nedeniyle sömürge bölgelerinden çekilen Avrupa ülkelerine yönelik bir göç dalgası başlamıştır. Avrupa'da savaştan ağır biçimde etkilenen ekonomiyi iyileştirmek amacıyla ihtiyaç duyulan işgücünün karşılanması adına işçi göçmenler alınmıştır (Yamanlar, 2020: 556-563). Bununla birlikte Avrupa'ya işçi göçü, 1970'ler itibariyle sona ermiştir. İşgücü ihtiyacını bu şekilde karşılayan Avrupa devletleri, artık işçi kabul etmemeye ve kota fazlası işçileri ise geri göndermeye başlamıştır (Castles ve Miller, 2008: 95-103).

Soğuk Savaş döneminde işçi göçleri nedeniyle önemli bir hareketlilik olmakla birlikte bu savaşın sona ermesiyle siyasi, ekonomik, toplumsal ve güvenlik gibi bir dizi alanda yaşanan değişimler göç tarihi açısından yeni bir dönemi başlatmıştır. 20. y.y. sonları ile 21. y.y.'da teknoloji ve iletişim sektöründeki hızlı gelişmeler, savaşlar, çatışmalar ve isyan hareketleri, salgın hastalıklar, ekonomik krizler, iklim değişiklikleri göç hareketlerine ivme kazandıran diğer önemli olaylardır. Birleşmiş Milletler'e bağlı Dünya Göç Örgütü'nün 2022 yılında açıkladığı Dünya Göç Raporu'na göre;1990 yılında dünya genelinde nüfus hareketliliği sağlayan kişi sayısı yüz elli üç milyonu aşarken,2000 yılında yüz yetmiş üç milyon, 2020 yılında iki yüz yetmiş iki milyon ve 2022 verilerine göre ise iki yüz seksen milyon üzeri seviyededir (IOM, 2022). 21. yüzyılın hemen başlarında göçün ivme kazanmasının en önemli nedenlerinden biri Arap Baharı olmuştur. 2011 yılında başlayan Arap Baharı dünya kamuoyunda geniş yer tutmuştur. Ortadoğu topraklarında meydana gelen bu gelişmeden zincirleme şekilde çoğu ülke etkilenmiştir. Libya, Tunus, Mısır, Suriye gibi ülkelerde iç karışıklıklar yaşanmıştır. Bu durum insanları kitlesel olarak göç etmek zorunda bırakmıştır.

Özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu devletlerinde başka devletlere doğru kitlesel insan hareketleri yaşanmıştır (Çoruh, 2021: 299).

2.4. Nedenleri ve Sonuçlarıyla Göç Olgusu

Siyasi istikrarsızlıklar, askeri darbeler, terör olayları, dini veya etnik çeşitlilikten meydana gelen anlaşmazlıklar insanları göç etmeye yönelten faktörler arasında yer almaktadır. Devletlerin izlediği politikalar vatandaşların beklentilerine ters düşüyorsa ya da yetersiz kalıyor ise bu durumda vatandaşlar daha rahat yaşayabileceklerini düşündükleri ülkelere göç etmişlerdir. Yine savaşlar sırasında yaşanan baskılar, zor kullanma, işkence, insan haklarına aykırı ihlaller, katliamlar, sivil halkın maruz kaldığı problemler insanları göç etmeye sürüklemiştir. Savaş kaynaklı kıtlık, kaynakların kullanılmaması, salgın hastalıklar, yoksulluk gibi olumsuzluklar halkın göç etmesine yol açan itici faktörler arasında yer almıştır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 4). Savaş, çatışma gibi göçü zorunlu kılan nedenlerin yanında kentlerdeki refah düzeyi, hayat standartları, teknoloji, sanayileşme, iş imkanlarının çeşitliliği, eğitim, sağlık, ulaşım ve alt yapı hizmetleri göçe neden olan diğer faktörler olarak sıralanabilir. Bu faktörler kırsal alanlardan kentlere veya gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru nüfus hareketliliğine neden olmaktadır (Aydın ve Levent, 2014: 398-404).

Göç, kendini sürekli yenileyen ve canlı kalan bir olgudur. Son zamanlarda dünya genelinde yaşanan siyasi çalkantılar, savaşlar, ekonomik sıkıntılar, toplumsal çatışmalar göç hareketlerine yoğunluk kazandırmıştır. Ancak bu olgu sadece bir yer değiştirme hareketi ile sınırlı değildir. Göçün birbiriyle ilintili bir dizi sonucu bulunmaktadır. Göç alan yerlerde kitlesel göçlerin ekonomi üzerinde olumlu etkileri olduğu söylenebilir. Örneğin, işgücüne duyulan ihtiyacın göç eden kişilerle karşılanarak üretim faaliyetleri ivme kazanır. Ancak olumsuz etkileri de görmek mümkündür. Vasıfsız göçmenler istihdam sorunuyla karşı karşıya kalabilirler. Bu durum onları güvencesi olmayan geçici işlere yönlendirebilir. Öte yandan kitlesel göçler nedeniyle göçmenler gittikleri yerin nüfus yapısını değiştirebilir. Ortak noktaları bulunmayan farklı etnik grupların aynı yerde yaşamak zorunda kalması birtakım krizlerin ve çatışmaların yaşanmasına zemin hazırlayabilir. Yine göç alan bölgede göç nedeniyle yaşanan nüfus artışı yerel yönetimlerde, eğitim ve sağlık sektörlerinde hizmet kalitesini etkileme potansiyeline sahiptir (Koçak ve Terzi, 2012: 168).

2.5. Kopenhag Okulu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi

Soğuk Savaş'ın bitişi ile uluslararası ilişkiler disiplininin ana kavramlarından biri olan güvenliğin kapsamında belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Yeni sorunların ortaya çıkması güvenliğin yeniden ele alınmasını ve yapılandırılmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda güvenlik kavramına yönelik geleneksel yaklaşımdan farklı olarak yeni yaklaşımlar geliştirilmiştir (Özlem, 2020: 558). Soğuk Savaş öncesi dönemde mevcut disiplinde yer edinen güvenlik, devleti merkezine alan ve askeri güçle aynı anlama gelecek şekilde kullanılan bir kavramdı. Ancak Soğuk Savaş sonrası kapsamı genişletilerek ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarla ele alınmaya başlanmıştır (Benam, 2011). Güvenliğin bu farklı boyutlar ile ele alınması Kopenhag, Aberystwyth ve Paris gibi okulların kurulmasını sağlamıştır. Bu okullar mevcut güvenlik anlayışına yeni yaklaşımlar getirme ve güvenliğin kapsamı genişletme amacı ile ortaya çıkmıştır (Walker, 2007: 97).

Kopenhag Okulu bu bağlamda oluşturulan diğer iki okuldan daha aktif olarak mevcut güvenlik kavramının yeniden yapılandırılması ve geliştirilmesinin mümkün olacağı bakış açısı ile uluslararası ilişkiler disiplinine önemli katkılar sağlamıştır. Okul, güvenlik kavramını sadece devleti merkez alan ve askeri gücün niteliği ile açıklayan bir anlayışla ele almamıştır. Göç bu noktada Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni güvenlik meselelerinden biri olarak görülmeye başlanmıştır (Özlem, 2020: 558). Böylelikle okul, göçün disiplinde bir güvenlik meselesi durumuna gelmesini sorgulayan ve önceki dönemlerdeki mevcut güvenlik kavramına karşılık, güvenlik olgusunu, karar alan kişilerce inşa edilmiş bir kavram olarak ortaya çıkarmıştır (Meç, 2018: 132).

Kopenhag Okulu temsilcilerinden Ole Waever, Jaap de Wilde ve Barry Buzan, güvenlikleştirmeyi uluslararası disiplinine kazandırmışlardır (Mandacı ve Özerim, 2013: 107). Bu temsilcilerden güvenlikle ilgili çalışmalar neticesinde Waever, "güvenlikleştirme", Barry Buzan, "toplumsal güvenlik" ve "güvenlik kompleksleri" yaklaşımlarını ortaya çıkarmışlardır (Wilkinson, 2007: 8). Buzan, güvenliğin esas aktörünü devlet olarak açıklamıştır. Ayrıca Buzan güvenliği kendi içerisinde sektörlere göre şekillendirmiştir. Güvenlik sektörlerini; çevresel, askeri, ekonomik, politik ve toplumsal güvenlik olarak belirlemiştir. Buzan, güvenlik yaklaşımlarında esas olarak aktörü devlet ve askeri güvenliğin önemini belirtmiş olsa da yeni geliştirilen güvenlik kavramını tehdit etmenleri olarak toplumsal, ekonomik, politik ve çevresel unsurların da yeni oluşturulan güvenlik kavramı içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini açıklamıştır (Karabulut, 2011: 70). Bir diğer Kopenhag Okulu temsilcilerinden Ole Waever, güvenlikleştirmeyi açıklamıştır. Waever, askeri güvenlik kapsamı dışında olan konuların da

güvenlik unsurları dahilinde değerlendirilebilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür (Özlem, 2020: 560).

Güvenlikleştirme, karar vericinin güvenlik kavramı çerçevesinde önemle üzerinde durduğu bir meseleyi, diğer meselelerden öncelikli hâle getirmesi durumu olarak açıklanmıştır. Bir sorunun güvenlikleştirme durumunun ortaya çıkabilmesi için direkt bir tehdit olarak algılanması gerekmektedir. Sorunun güvenlikleştirmesini sağlayan karar verici, söylemleri ile ikna edici olmak durumunda kalmıştır. Söylemlerde ikna edemeyecek durumda kalan mesele, güvenlikleştirme durumu hâlinde kalırken, başarılı bir güvenlikleştirme söylemi, kamuoyuna ulaşarak geçerliliğini sağlamıştır (Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 25). Güvenlikleştirme süreci; aktör, kamuoyu ve referans olarak gösterilecek nesne çerçevesinde işlemektedir. Böylelikle sorun olarak nitelendirilebilecek bir konu, aktör tarafından tehdit gerektirecek bir mesele olarak sunulmakta ve bu konunun kamuoyu tarafından kabul edilmesiyle güvenlikleştirme başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş olmuştur. Güvenlikleştirme kamuoyunun da etkisi ile olağan dışı tedbirlerin güvenlik kapsamında alınmasını sağlarken, siyasetteki mevcut kuralların dışına çıkılmasıyla alınan tedbirler kapsamında, askıya alınmasını da sağlamıştır (Stritzel, 2007: 362).

Göç, Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni güvenlik meseleleri arasında yer almıştır. Kopenhag Okulu temsilcilerinden Buzan'ın kurgulamış olduğu güvenlik sektörlerinden toplumsal güvenlik sektörü, göç ile ilişkilendirilmiştir. Göçün yol açtığı sosyo-kültürel sonuçlar neticesinde toplumlar arasında ortaya çıkan demografik sorunlar, kimlik meselesi, kültür meselesi, göçü doğrudan toplumsal güvenlik sorunları ile bağdaştırmıştır. Böylelikle göç direkt olarak karar veren kişiler tarafından güvenlikleştirilmiştir (Waever, 2008: 153-155).

Toplumsal güvenlik olgusunun kimlik üzerinden değerlendirilmesi yapıldığında göç, ulusal kimliğin güvenliğini tehdit edecek bir unsur olarak açıklanmıştır (Buzan ve Hansen, 2009: 231). Kopenhag Okulu temsilcilerinden Waever bu tehdit unsurunu, göç alan yer, göç veren yerin halkı tarafından akınlara uğramakta, göç veren bölgenin halkı yüzünden göç alan bölge halkı kendi özelliklerini kaybetmekte, göç alan yerin kitlesel akınlarla önceki konumuna bir daha ulaşamayacağını, bu sorunun nedeni olarak göçle gelen kişilerin bu bölgenin nüfus sayısını büyük oranda kapsayacağını ve göç alan yerin kimliğinin gittikçe farklılaşacağı şeklinde belirtmiştir (Waever, 2008: 158).

Kitlesel akınlarla göç edilmiş ya da göç edilmesi kararlaştırılan devletin göçmen, sığınmacı veya mülteci olarak statüsü belirlenecek olan kişilere karşı yönelik tutum ve davranışları, aynı zamanda göç alan bölge halkının psikolojik seviyesi de göçün

güvenleştirilme sürecine etki edecek faktörler olarak önemini korumuştur. 2011 yılında ABD’de, 2004 yılında İspanya’da, 2005 yılında İngiltere’de gerçekleşen terör saldırıları ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde Müslüman topluluklara yönelik ön yargılara neden olmuş, yerel halkın Müslüman topluluklara olumsuz algı ile yaklaşmasına yol açmıştır. Bu durum mevcut siyasi partiler, elitler ve siyasi yapılanmalar tarafından Müslüman toplulukların bu bölgelere gerçekleştirdiği göç hareketlerini güvenlik bağlamında yorumlamaları ve göçü güvenleştirmeleri ile sonuçlanmıştır (Özlem, 2020: 563).

Sonraki bölümde resmi olarak 1963 Ankara Anlaşması ile başlayan Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin tarihsel gelişimi incelenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

3.1. 1963 Ankara Anlaşması

İkinci Dünya Savaşı, Avrupa devletleri için büyük bir yıkımı ve tahribatı ifade ediyordu. Savaş, Avrupa'yı siyasi, ekonomik ve toplumsal boyutta olumsuz biçimde etkilemişti. Avrupa'nın yeniden ayağa kalkabilmesi için, ülkeler bir araya gelerek çeşitli alanlarda iş birlikleri geliştirmeye karar vermişlerdir. Bu doğrultuda Fransa, Batı Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg ve İtalya ilk olarak 1951 yılında Paris Antlaşması imzalamışlardır. Paris Antlaşması ile AB'nin temelleri atılmıştır. Bu anlaşma kapsamında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. AKÇT'nin kuruluş amacı, üye devletlerin savaş sonrası ekonomilerinin iyileştirilmesi, istihdam yaratılarak işsizlik oranlarının düşürülmesi ve Avrupa toplumunun refah seviyesinin siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak üst düzeye ulaştırılması olarak belirlenmiştir. Zamanla genişleme politikası kapsamında topluluğa katılan üye sayısında artışlar meydana gelmiştir (Karluk, 2014: 10-12).

Altı Avrupa devleti, ekonomik iyileşmeye yönelik attıkları adımları farkı bir seviyeye taşıyarak aralarında gümrük birliğinin ve ortak bir pazarın kurulmasına karar vermişlerdir. Bu sayede sermaye, mallar ve işgücü Avrupa üye devletleri arasında serbestçe dolaşabilecekti. Bu doğrultuda 1957 yılında üye devletlerin katılımı ile Roma Antlaşması imzalanmış ve bu anlaşma gereğince, 1958 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu faaliyete başlamıştır (Aydın, 2008: 80). AET'nin kurulması ile Avrupa'da yeni bir siyasi yapılanmanın temeli de atılmıştır. Avrupa'nın ekonomik bütünleşmesinin sonucu olarak başarılı olma durumunun siyasi yapılanma ve bütünlüğü de önemli ölçüde etkileyeceği düşüncesi hâkim olmuştur (Gözen, 2003). Aynı antlaşma ile, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli biçimde kullanılmasını sağlamak ve üye devletlerin araştırma programlarını koordine etmek amacıyla Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da kurulmuştur (T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022).

Kuruluşundan itibaren uluslararası kuruluşlarda yer alma eğiliminde olan Türkiye'de de AET'ye üye olmak istemiş ve bu amaçla üyelik başvurusunda bulunmuştur. Böylelikle Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri resmi olarak başlamıştır (Uysal, 2001: 141). Bu bölümde Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planı üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Toplulukları'nın ortaya çıkışı, Türkiye'nin üyelik başvurusu, geçmişten günümüze yapılan anlaşmalar, düzenlenen zirveler ele alınmakta ve ikili ilişkilere yer verilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler nedeniyle Türkiye, Avrupa ile yakın ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Cumhuriyetin ilanından Batılılaşma politikaları izleyen Türkiye, savaş sonrası ortaya çıkan ve Sovyetler Birliği'nin liderliğini üstlendiği Doğu Bloku karşısında Batı cephesinde yer almak istemiştir. Bu doğrultuda Türkiye, Avrupa devletleri ile yakın ilişkiler kurmak istemiştir (Canbolat, 1994: 82). Türkiye, Batı ile yakınlık kurma politikalarını somut hâle getirebilmek adına birtakım girişimlerde bulunmuştur. Batı ile siyasi bütünlük kurma amacı ile ilk olarak Avrupa Konseyi'ne üye olmuş, güvenlik endişelerini azaltmak amacıyla NATO'ya katılmış ve ekonomik bütünlük sağlamak adına AET'ye başvuruda bulunmuştur (Çalış, 2006: 49). Öte yandan Türkiye'nin AET'ye başvuruda bulunmasının sebeplerinden biri de Yunanistan'ın da başvuru yapmış olmasıydı. Türkiye de Yunanistan gibi Topluluğun sağlayacağı avantajlardan faydalanmak istiyordu. Dolayısıyla Yunanistan'ın başvurusu bu süreçte Türkiye açısından itici bir faktör olmuştur (Çayhan ve Ateşoğlu Güney, 1996: 96).

AET, Türkiye'nin 1959 yılında ortak üye olarak topluluğa katılma başvurusunu kabul etmiştir. Ancak 27 Mayıs 1960 tarihinde ülkede askeri darbe yaşanması nedeniyle Türkiye, iç sorunlarına yönelmiş ve üyelik süreciyle ilgilenememiştir. Darbe, AET - Türkiye ilişkilerinin verimli bir şekilde ilerlemesine engel olmuştur. Yeni bir siyasi yapılanmanın temellerinin atılması sonrasında, 1963 yılında Avrupa ile kesintiye uğrayan ilişkiler yeniden ivme kazanmıştır. Taraflar arasında gerçekleştirilen bir dizi görüşmenin Eylül 1963'te Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, 1964'te yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ortaklık anlaşması niteliğindedir. Ortaklık anlaşması, topluluğa üye olmayan devletle gerçekleştirilen, devletin topluluğa tam üye ya da toplulukla gümrük birliği oluşturmasını sağlayan anlaşma niteliği taşımaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

1959 ile 1963 yıllarını kapsayan süreç içerisinde taraflar arasında, on ayrı görüşme gerçekleşmiştir (Ceyhan, 1991: 23). 1959'da ortak politikalar yürütmek için kararlaştırılan diyaloglar, iki taraf arasında 1963'te nihai sonuca ulaşmıştır. Türkiye'de darbe sonrası oluşturulan koalisyon hükümetine, Avrupa'nın tercihe dayanan ticaret anlaşması önerisi, Türkiye tarafından kabul edilmemiştir. AET'nin Türkiye'ye önerdiği bu anlaşma, Avrupa'nın Türk cephesinden duyduğu ekonomik kaygıların yanı sıra, 1960'da Türkiye'de meydana gelen darbe sonrası, Türkiye'nin siyasi yapısında meydana gelen bozulmalardan dolayı kurulacak ilişkileri belirli bir mesafede yürütmek olarak açıklanmıştır (Çayhan ve Ateşoğlu Güney, 1996: 97). Haziran 1963 Brüksel'de, AET ve Türkiye arasında ticari anlaşma önerisinin kabul edilmemesi ile öncesinde gerçekleşen on görüşme sonucu, Ortaklık Anlaşması yapılması

kararlaştırılmıştır. AET yetkilileri ve Türk Hükümetince 1963'te Ankara'da, Ankara Anlaşması imzalanmış ve 1964 yılı içerisinde uygulamaya konulmuştur (zen, 2002: 12).

Ankara Anlaşması'nın amaçları Türkiye ve Avrupa arasında ilişkileri gclendirmeyi, Türkiye'nin ekonomik şartlarının geliştirilmesi ile yaşam standartlarının ilerletilmesini, AET ve Türkiye'nin ekonomik şartları arasındaki seviye farkını azaltmayı, Topluluğun Türkiye'ye sunacağı ekonomik desteklerle, Türk halkının refah düzeyinin arttırılıp ilerleyen süreç içerisinde Türkiye'nin AET'ye katılmasını hazırlayacak zemini oluşturmayı içeriyordu. Anlaşmada AET ve Türkiye arasında ilişkileri geliştirmek ve ekonomik iş birlikleri sağlamak amaı ile Gümrük Birliği kurulması öngörülüyordu (Uysal, 2001: 142). Esasen Yunanistan'ın AET ile yaptığı Atina Anlaşması ile doğrudan Gümrük Birliği oluşturulurken Ankara Anlaşması'nda Türkiye'ye direkt Gümrük Birliği oluşturulmamıştır (Ceyhan, 1991: 24).

Anlaşmanın uygulanma süreci Ortaklık Konseyi tarafından yürütülmüştür. Bu konsey içerisinde AET'nin komisyon ve konseyce belirlemiş olduğu yetkilileri, Avrupa ye ülkelerinin belirlemiş olduğu temsilciler ve Türkiye'nin hükümet içerisinde belirlediği temsilciler yer almıştır (Uysal, 2001: 143). İlişkilerin üç aşamada yürütülmesi planlanmıştır. Bunlar; hazırlık, geçiş ve son dönem olarak açıklanmıştır. Hazırlık Dönemi, 1964 -1972 aralığını kapsıyordu. Bu dönemde Türkiye'deki mevcut ekonominin gclendirilmesi ve Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne hazır hale getirilmesi hedeflenmiştir (alış, 2006: 143-147). Geçiş Dönemi, 1973'ten itibaren Katma Protokol'n faaliyete geçmesiyle başlamıştır. Bu dönemde, Gümrük Birliği oluşturulmasını amaçlamıştır (Ceyhan, 1991: 487). Son Dönemde ise, Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Akşemsettinoğlu, 2014: 227). Bu arada 1965 yılında imzalan Füzyon Antlaşması (Birleşme Anlaşması) ile Avrupa Kömür ve elik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu için tek bir Konsey ve tek bir Komisyon'un oluşturulması kararlaştırılmış ve bu Topluluklar artık Avrupa Toplulukları adı altında anılmaya başlanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022).

3.2. 1973 Katma Protokolü

1970 yılında Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasında Katma Protokol imzalanmış, 1973'te yürürlüğe girmiştir. Bu protokolün kabul edilmesi ile Ankara Anlaşması'nın içeriğinde belirlenen Türkiye'yi Gümrük Birliği'ne hazırlayan geçiş dönemi başlamıştır. Türkiye ve Avrupa arasında oluşturulan bu protokol ile sanayi ürünlerinden gümrük vergisi uygulaması kaldırılmış, üçüncü devletlere ye devletlerin belirlediği vergilerin uygulanması kararlaştırılmıştır. Ancak Türkiye 1978'de yaşanan ekonomik kriz sebebi ile yükümlülüklerini yerine getirememiş ve üyelik sürecini süresiz olarak dondurduğunu açıklamıştır. 1973'te

yürürlüğe giren Protokol'den sonra, Türkiye-Avrupa ilişkilerinde ivme kazanılması beklenirken geçiş sürecinin ikinci dönemine doğru durağanlaşan ve istenilen aşamaya gelmeyen ilişkiler, 1980 yılında Türkiye'de yaşanan askeri darbe ile durma noktasına gelmiştir. Türkiye'de yaşanan gelişmelerle, siyasal düzenin bozulması ve partilerin kapatılmasına yönelik verilen talimatlarla Avrupa, sağlayacağı mali protokolü tek taraflı dondurmuş, 1982'de Türkiye ile olan ortaklık ilişkilerini askıya aldığını açıklamıştır. 1980'li senelerde Avrupa, Akdeniz'de sınırlarını genişletirken, Türkiye ile kurmuş olduğu ilişki, ilerlemenin aksine mevcut durumdan geriye gitmiştir (Ortaylı, 1993: 185-186).

3.3. 1987 Tam Üyelik Başvurusu

Darbe sonrasında Türkiye'nin tam üyelik için Avrupa'ya başvuru yapması kararlaştırılmıştır (Çalış,2006: 247). 1983 yılında, Özal Hükümeti, yine Türkiye'nin tam üyelik için başvuru yapacağı ve bu hususta karşılıklı ilişkilerin dengeli bir biçimde yürütüleceği açıklanmıştır. Türkiye, bunun üzerine darbeden yedi yıl sonra 1987 yılında Avrupa'ya tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Bozkurt, 1992: 38-39).

Türkiye'nin Avrupa ilişkilerine ivme kazandırmak ve bozulma noktasına gelen ilişkileri canlandırmak amacı ile 1987'de yaptığı tam üyelik başvurusu, Avrupa tarafından ilk başta kabul edilmemiş, 1992'de oluşturulacak Tek Pazar'dan sonra değerlendirilmeye alınacağı açıklanmıştır (Ortaylı, 1993: 185). Avrupa, Türkiye'nin tam üyelik için yaptığı başvurunun cevabını,1989'da Komisyon Raporu ile açıklamıştır. Raporda başvurunun ret edilmesi siyasi gerekçelere bağlanmış, Kıbrıs meselesi ve azınlıklarla alakalı konular gerekçe gösterilmiştir (Çayhan ve Ateşoğlu Güney, 1996: 104). Tam üyelik başvurusunun kabul edilmemesini, Eralp (1996: 53-54) ise Avrupa'nın sınır genişletme politikalarından ziyade, karar alma mekanizmalarını genişletmek istemesi ve Tek Pazar'ın oluşturulması için amaçlara yönelmesi gibi sebeplere bağlamıştır. Eralp (1996: 53-54)'e göre Türkiye'nin başvurusunun olumsuz sonuçlanmasında işsizlik, enflasyon, demokratikleşme süreci ve insan hakları gibi siyasi ve ekonomik meselelerin, Avrupa ile uyum problemi yaratacağına yönelik görüşlerin varlığıdır. Avrupa bu dönem Türkiye'nin hem tam üyelik başvurusunun değerlendirilmesi hem de bozulan ilişkilerin yapılandırılması amacı ile Matutes Paketi sunmuştur. Bu paket içeriğinde, 1995'te Türkiye ile oluşturulacak Gümrük Birliği'nin hazır hâle gelip uygulanması, dördüncü mali protokole işlevsellik, teknoloji ve sanayi kollarında iş birliğine ağırlık verilmesi ve Avrupa ile Türkiye arasında siyasi ve kültürel ilişkilerin ilerletilmesi konuları yer almıştır (Ortaylı, 1993: 185-186). 1990'da tamamlanan bu paket, Yunanistan vetosu nedeniyle kabul edilmemiş ve yürürlüğe konulamamıştır (Ülger, 2008: 179).

3.4. 1995 Gümrük Birliği

Türkiye ve AB, Gümrük Birliği kapsamında 1993 yılında karşılıklı görüşmelere başlamıştır. Bu sürecin sonunda, 1995 yılında AB ve Türkiye arasında Gümrük Birliği Anlaşması imzalanmıştır. Gümrük Birliği, Ocak 1996'dan itibaren uygulamaya konulmuştur. Böylelikle yıllar sonra kabul edilen Gümrük Birliği, Ankara Anlaşması'nda belirtilen son süreci başlatmıştır. Gümrük Birliği belgesinin birinci kısmında; gümrüklerden alınan vergilerin, miktarca sınırlamaların kaldırılmasıyla malların serbestçe dolaşmasına yönelik düzenlemeler, taraflar arasında oluşturulacak ortak bir gümrük tarifesiyle ticaret politikasına yönelik düzenlemeler ve Gümrük Birliği'nde alınmış kararlara ilave olarak belirli tarım hasılatlarıyla alakalı kararların belirtilmesiyle tercih edilecek tarife politikasına yönelik düzenlemeler yer almıştır. İkinci kısımda, tarım hasılatlarına yönelik düzenlemeler, üçüncü kısımda, gümrüklerde uygulanacak hüküm ve usuller yer almış, dördüncü kısımda ise mülkiyetin korunması, dolaylı ve dolaylı olmayan vergilere yönelik usullerle kamusal alımlar şeklinde hukuki mevzuatların AB ile örtüşmesi için gerekli konular belirlenmiştir. Oluşturulan Gümrük Birliği genel hatları ile AB ve Türkiye arasında ortak ticaret ve rekabet politikalarının taraflar arasında uyumlanmasını içermiştir. Ortaklık Konseyi Gümrük Birliği ile alınan 1/95 kararlarında, altı kısım, dört bölüm, altmış altı madde ve on ek belge yer almıştır (Çalış, 2006: 318-319).

Türkiye Gümrük Birliği'ne tam üyeliği sağlanmadan kabul edilmiştir. AB'ye tam üye olmadan Gümrük Birliği'ne alınan ilk ve aynı zamanda tek devlet konumunda yer almıştır. Bu durumda Türkiye, tam üyelerin sorumluluğunda bulunan yükümlülüklerle aynı olmasa da yakın sorumluluk almıştır. Tam üye olan devletlerin kendilerince belirlemiş olduğu dış ticaret politikalarının inşa edilme aşamasında yer alamamış, AB tarafından kararlaştırılan bu uygulama ve politikalara uyum sağlama zorunluluğu oluşmuştur (Manisalı, 1998: 44).

3.5. 1997 Lüksemburg Zirvesi

Aralık 1997'de Lüksemburg'da AB'ye üye olan devletlerin başkanlarının katılımı ile bir zirve gerçekleşmiştir. Zirvede, AB sınırlarını genişletme politikası dahilinde, aday devlet konumunda bulunan devletleri belirlemiş ve yapılan müzakereler sonucunda genişleme politikalarında, Çekya, Polonya, Kıbrıs Rum Kesimi, Estonya, Macaristan ve Slovenya'nın tam üye olarak görüşmelerinin yapılacağı, Romanya, Slovakya, Letonya, Bulgaristan ve Litvanya'nın tam üyelik için ekonomik koşulların sağlanması için bir müddet daha beklemesi gerektiği açıklanmış, Türkiye'ye ise genişleme politikası dahilinde yer vermemiştir (Griffiths ve Durmuş, 2004: 25).

Zirvede AB, belirlediği stratejiyle Türkiye ile ekonomik ilişkiler kapsamında mali iş birliği içeren faaliyetlerin uygulanmasını, 1963'te kabul edilen Ankara Anlaşması'nın veriminin arttırılmasını, 1995'te Türkiye ile oluşturulan Gümrük Birliği içeriğinin genişletilmesini, tarafların yasal mevzuatlarının birbirlerine uyumlandırılmasını belirlemiştir (Birand, 2000: 512). AB'nin açıklamış olduğu bu strateji Lüksemburg kararlarından sonra, Türkiye için AB Stratejisi başlığıyla, Mart 1998'de açıklanmıştır. Ayrıca strateji içeriğinde ek olarak, bilimsel ve teknolojik araştırmalar, insan hakları, tarım, çevre, sanayi ve yatırım, tarafların iç işleri ve adalet konularında karşılıklı ilişkiler hâlinde bulunması ve mali iş birliği faaliyetlerinin yönetmeliğinin oluşturulması yer almıştır (Uysal, 2001: 148).

3.6. 1999 Helsinki Zirvesi

Ekim 1999'da Avrupa Komisyonu tarafından, "Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Üzerine Komisyon'un 1999 Düzenli Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" hazırlanmıştır. Bunun üzerine AB tarafından aralık ayı içerisinde Helsinki'de zirve düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Lüksemburg'da gerçekleştirilen zirve ile Türkiye'yi üyelik dahilinde değerlendirmeyen AB'nin Helsinki'de gerçekleştirilecek zirvede tutumu, Türkiye tarafından merak konusu olmuştur. 1999'da Helsinki'de gerçekleşen zirvede, Türkiye'nin tam üye olabilmek için yaptığı adaylık başvurusu resmi olarak kabul edilmiştir. Böylelikle Türkiye ve AB ilişkilerinin boyutu değişmeye başlamıştır (Telli Üçler, 2014: 213). Böylece Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'ye AB'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Bu zirve, Türkiye'nin AB'ye üye olma sürecinde bir dönüm noktası olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Aday ülkelere uygulanan Kopenhag Kriterleri'nin Türkiye'ye de uygulanması kararlaştırılmıştır. Uygulanacak kriterlerde aday konumunda bulunan devletlerden demokratik, azınlık haklarını koruyucu, insan haklarına bağlı, hukuku üstün tutma, kurum yapılanmalarının düzenli ve kararlı bir seviyede olması, aday konumunda bulunan devletin piyasa ekonomik yapısının AB piyasası gücüyle baş edebilme gücünün olması, dolayısıyla ekonomik olarak gelişmişlik ve adayın üye olma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi istenmiştir (Aktar, 2001: 19). Helsinki'de gerçekleştirilen zirvede Türkiye'nin üyeliğine yönelik sert tavrının yumuşaması, Türkiye'nin jeopolitik özelliği sebebiyle, AB açısından öneminin fark edilmesi olarak algılanmıştır. Türkiye'nin konumu itibarı ile Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya ile yakın ilişkileri AB'nin özellikle bu bölgelere olan ilgisinden dolayı, Türkiye ile ilişkilerini düzeltmeye itmiştir (Demirel, 2002: 57).

3.7. 2001 Katılım Ortaklığı Belgesi

Türkiye'nin 1999'da aday devlet olarak AB'ye katılma yolunda başlayan süreci, AB'nin 2000 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi'ni ilân etmesiyle önemli bir aşama kaydetmiştir (Ülger, 2006: 182). Katılım Ortaklığı Belgesi, 2001 yılının mart ayında resmi olarak kabul edilmiştir (Canbolat, 2006: 209). Bu belge, Türkiye'nin AB'ye üye olma yolunda izleyeceği usulleri açıklayan bir pusula niteliği taşımıştır. AB'nin diğer aday devletlere uygulamış olduğu Kopenhag Kriterleri'nce belirlenen şartların , yakın bir süreçte aday devlet tarafından uygulanmasını içermiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi ile, Türkiye'nin AB'ye katılma sürecinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirebilmesi için, AB'nin belirlemiş olduğu şartları ve hukuki tüzükleri uygulamaya koyup, bunun sonucunda üstlenmesi gereken ekonomik ve siyasi koşulların şeklinin oluşturulmasıyla, resmi olarak AB'ye katılma stratejisi yasal temelleri oluşturulmuştur (Özdal, 2013: 257). 2000 yılından itibaren AB'ye katılım konusunda daha kararlı olan Türkiye'nin sorumluluğu dahilinde gerçekleştirdiği, ekonomik ve siyasi düzenlemeler, AB tarafından kayda değer bir ilerleme olarak kabul edilmiş, bunun sonucunda, 2001'de oluşturulan Katılım Ortaklığı Belgesi yeniden düzenlenerek, 2003'te Gözden Geçirilmiş Katılım Belgesi oluşturulmuştur (Kaymakçı, 2005: 235). Türkiye bu belgeye karşılık Ulusal Program kabul etmiştir. Programda müktesebatla uyumlu, siyasi, ekonomik, toplumsal konularda hukuki düzenlemeler yapılması öngörülüyordu (Canbolat, 2006: 210). 2001'de uygulamaya geçirilen ulusal program, yeniden ele alınarak 2003'te Türkiye Ulusal Programı adıyla kabul edilmiştir (Çalış, 2006: 91).

3.8. 2002 Kopenhag ve 2004 Brüksel Zirveleri

Öte yandan Aralık 2002'de gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde, Türkiye'nin AB tarafından belirlenen siyasi şartları karşılmasıyla Türkiye ve AB arasında 2004 yılından itibaren üyelik için müzakere sürecinin başlatılacağı kararlaştırılmıştır. Zirvede Türkiye'nin Ankara Anlaşması'ndan itibaren kat ettiği yol, AB tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'nin eksiksiz yerine getirdiği Komisyon tarafından hazırlanacak rapor ile onaylanması halinde, Türkiye'nin AB sınırlarına katılmasını sağlayan üyelik müzakerelerine vakit kaybedilmeden başlanılacağı açıklanmıştır (Erdoğan, 2003: 111).

Türkiye'nin üye olabilmesi için AB tarafından net bir tarih verilmemesi, Türk kamuoyunda ilerleyen süreç içerisinde belirsizliklerin oluşacağına dair ses getirmiştir. Türkiye'nin o dönem içerisinde Irak ile yaşadığı sorunlarla, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler, AB ile ilişkilerini ikinci plâna atmasına sebebiyet vermiştir (Baydarol, 2007). Dönmez (2007)'e

göre, 1999 öncesi AB-Türkiye ilişkileri, taraflar arasında ortak bir zemin üzerine inşa edilmiş olsa da ikili ilişkilerde şüphecilik hâkim olmuştur (Dönmez, 2017).

Nisan 2004'te AB ilerleme raporu oluşturularak, Türkiye'nin gereken siyasi şartları yerine getirmiş olduğunu ve bunun sonucunda Türkiye'nin birliğe katılması için müzakerelerin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Aralık 2004'te Brüksel'de bir zirve düzenlenmiş ve bu zirvede AB-Türkiye ilişkilerinin geleceği hususunda önem teşkil eden kararlar alınmıştır. Zirve'de AB, Sonuç Bildirgesi yayımlamış ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği için müzakerelerin Ekim 2005'te yapılması kararlaştırılmıştır. Böylece Türkiye'nin AB'ye katılımı için süreç başlamıştır (T.C. AB Başkanlığı, 2022). Bu karar, Türkiye'nin AB'ye dahil olacağı ve tam üyeliğin gerçekleşeceğine yönelik umutların artmasını da sağlamıştır (Redmond, 2007: 305).

3.9. 2005 Katılım Müzakereleri ve Günümüze Kadar AB-Türkiye İlişkileri

2005 yılının Ekim ayında, Lüksemburg'da gerçekleştirilen hükümet başkanlarının ve temsilcilerin katıldığı konferansta, Türkiye'nin AB'ye üye olabilmelerini sağlayacak müzakereler, resmi olarak başlatılmıştır. Müzakerelerin AB tarafından başlatılmasının nedeni, Türkiye'nin Kopenhag siyasi şartlarını yerine getirmiş olmasının kararlaştırılmasıdır. Müzakere süreci başladığından itibaren AB, Türkiye'nin reform sürecini istikrarla devam ettirmesiyle AB müktesebatıyla uyumlanmasını gözlemleyerek izlemiştir. Bu süreç, Türkiye'nin AB'ye katılımı isteği sonucu üye olma amacı çerçevesinde, AB'nin belirlemiş olduğu müktesebatı, kendi hukuki yapısına uyarlayıp, etkili bir biçimde yürürlüğe geçirilmesini içeren katılım müzakereleri süreci olarak adlandırılmıştır. Süreç ilk olarak, tarama evresi ile başlatılmıştır. AB uygulanma aşamasında ilk olarak başlattığı bu süreçte, müktesebatının içeriğinde yer alan mevzuatla alakalı, Türkiye tarafına bilgi aktarımı gerçekleştirmiş, Türk mevzuatıyla AB müktesebatının arasında oluşan farklılık belirlenip mevzuatın müktesebata uyumlanması açısından genel bir takvim belirlenerek süreç içerisinde tarafların karşılaşacağı olası sorunlar yer almıştır (Karluk, 2013: 461).

AB ve Türkiye arasında oluşturulan müzakerelerin ilk konusu, araştırmalar ve bilim konularından oluşmuştur. Güney Kıbrıs Türk liman ve havaalanlarının, GKRY gemi ve uçaklarına açılmaması durumunda, müzakereye başlanılmayacağını açıklamıştır. Bunun üzerine AB müzakerelerle ilgili oluşturulan Ortak Tutum Belgesi ile, Türkiye'nin müzakere şartlarını yerine getirmemesi durumunun genel hatları ile müzakerelere etkisinin olacağını ve AB'nin belirlemiş olduğu hususlarda konuyla ilgisi olan müzakerenin başlığına geri döneceği şartları eklenip, GKRY'nin müzakerelerin gerçekleşmesine engel olmasının önlenip iknası gerçekleştirilmiştir. AB ve Türkiye arasında oluşturulan ilk müzakere, 2006'da

Lüksemburg'da, araştırma ve bilim başlığı ile başlatılıp, açılan başlık GKRY etkisi ile geçici bir süreyle kapatılmıştır (Demirkıran vd., 2010: 71).

Müzakerelerin devam etmesiyle ilerleyen süreçte, Türkiye'nin GKRY bölgesine ait gemi ve uçaklara, liman ve havaalanlarını açmaması, Türkiye'nin GKRY ve AB ile arasında krizler çıkmasına neden olmuştur. O dönem başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan, GKRY ile çıkan krizde, Kuzey Kıbrıs'a uygulanan ekonomik tecritin ortadan kaldırılmadığı müddetçe GKRY'ye liman ve havaalanlarının açılmayacağını belirtmiştir (Karluk, 2013: 454). Türkiye, Ankara Anlaşması'nda, Kıbrıs'ı kapsamına dahil eden protokolü uygulamamış, bu durum da AB 2006 yılında, sekiz müzakere oluşturulan başlığı askıya almıştır. Bu başlıklar; İş Kurma Hakkı, Mali Hizmetler, Malların Serbest Dolaşımı, Hizmet Sunumu Serbestisi, Taşımacılık Politikası, Gümrük Birliği, Dış İlişkiler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık olarak belirlenmiştir (Yanarışık, 2012:61).

2007 ve 2008 yıllarında toplam olarak on başlıkla, AB ve Türkiye arasında müzakere başlığı açılmıştır. Bunlardan altı tanesi 2007'de, dört tanesi 2008'de oluşturulmuştur. 2007 yılında; Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Sanayi Politikası İstatistik, Trans Avrupa Şebekeleri, İşletme Politikası ve Mali Kontrol başlıklarıyla, 2008'de oluşturulan dört adet müzakere başlığı ise; Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Fikri Mülkiyet Hukuku ve Sermayenin Serbest Dolaşımı olarak belirlenmiştir. 2010 yılının haziran ayında, AB ve Türkiye ile ilişkiler kapsamında 3 başlıkla müzakere açılmış, 2013 yılında ise Brüksel'de toplanan konferansta Türkiye ile Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu başlıklı müzakere oluşturulmuştur (Demirkıran vd., 2010: 71).

AB ve Türkiye ilişkileri, AB devletlerinden olan Fransa'nın, Birlik sınırları dahilinde Türkiye'nin de yer almasına karşı geliştirdiği tepkili tavrıyla, olumsuz şekilde etkilenmiştir. Nicolas Sarkozy'nin Cumhurbaşkanı olduğu 2007 ve 2012 yıllarını kapsayan süreçte, AB ile 2005 yılından itibaren üyelik için müzakereler başlatan Türkiye'ye, Fransa'nın tepkili tavrı ve ideolojik sebeplerden meydana gelen tutumunun yansıması, belirlenmiş müzakere başlıklarının açılmamasına sebebiyet vermiştir (Güzel, 2015: 80). Fransa açıklamasında, belirlenmiş başlıkların sadece AB üyelerine açılacağını, Türkiye'nin ise bu hususta üye devlet olmadığını belirtip, Türkiye için oluşturulan müzakere başlıklarının açılmasını engellemiştir. O dönem Cumhurbaşkanı olan Sarkozy ise, Türkiye'nin AB ile yürüttüğü müzakerelerin devamını desteklediklerini, müzakerelerin sona ermesiyle Türkiye'ye tam üyelik statüsü değil, imtiyazlı üyeliğe yakın farklı bir statünün oluşturulması gerektiğini, böylelikle tam üyelik isteyen başlıkların açılmasını engellediklerini açıklamıştır (Karluk, 2013:465).

2008 yılında, küresel olarak ortaya çıkan finansal problemler, AB ülkelerini de etkilemiştir. AB’de yaşanan finansal kötüleşme, üye devletler içerisinde siyasi ve ekonomik sıkıntıların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Siyasi problemlerle AB’de, aşırı sağa yönelik destekler artmış ve aşırı sağ ideolojisinde olan siyasi partiler yükselişe geçmiştir. Bu durumun sonucunda Fransa ve Almanya’da, Türkiye’ye karşı dışlayıcı ve olumsuz tutumlar içerisinde bulunarak, AB ve Türkiye ilişkilerinde oluşturulan müzakere sürecini, o dönem olumsuz açıdan etkilemiştir. 2013 yılında, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Bölgesel Politikalar başlıklı müzakereler, AB ve Türkiye’nin bozulan ilişkilerinin, yeniden düzeleceğinin düşünülmesine neden olurken, 2013’te oluşturulan ilerleme raporunun yeniden ele alınması kararının Parlamento tarafından onaylanmasıyla, AB ve Türkiye’nin ilişkilerinde gerginlik çıkmasına neden olmuştur (Güzel, 2015:83).

Müzakereler çerçevesinde, yirmi ikinci faslın açıldığı 2013 yılında, AB ile ilişkilerde müzakereden verim alınmamasıyla birlikte, Suriye’de meydana gelen iç savaş sonucu, kişilerin oluşturduğu yoğun göç akınları, Türkiye ve AB arasında sığınmacı sorununa sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda, 2013’te Türkiye ve AB arasında Vize Serbestliği Diyaloğu ve GKA oluşturulmuş, AB anlaşmanın koşullarının Türkiye tarafından yerine getirilmesiyle, Schengen Bölgesi dahiline, Türkiye vatandaşlarından vize şartı aranmadan serbest dolaşım sağlanacağı vaat edilerek, Türkiye’ye vize serbestliği oluşturulacağı kararlaştırılmıştır. AB’ye yönelik düzenli olmayan göçün önlenmesiyle, Türk vatandaşlarının, AB iç sınırında vize şartı aranmadan dolaşımı, GKA’nın Türkiye tarafınca eksiklik olmadan uygulanma koşuluna bağlanmış ve 2016 yılında bu uygulamanın şartlar sağlanırsa faaliyete geçirileceği açıklanmıştır (Turhan, 2017: 652). GKA’nın kabul edilmesi ve vize serbestliği uygulaması o dönemin ilk başında, duraklamış olan AB ve Türkiye ilişkilerinin yeniden iyileştirilmesi maksadıyla bir fırsat olarak nitelendirilmiştir (Kirişçi,2014:1).

AB ve Türkiye arasında 2015’te Ortak Eylem Planı ve 2016’da 18 Mart Mutabakatı oluşturulmuştur. Bu zirvelerde sığınmacılar hususunda AB, Türkiye’nin GKA’nın şartlarını yerine getirmesi kapsamında altı milyar avroluk finansal destek vereceğini, Türkiye’nin vize serbestliğinin gerçekleştirilmesi maksatlı AB tarafından hazırlıklar sağlanılacağı ve yıllar boyu süren Türkiye’nin AB’ye aday bir devlet statüsüyle katılımının gerçekleşmesi adına AB tarafından kolaylıklar tanınacağı açıklanmıştır. Bunun üzerine Türkiye, GKA’nı yürürlüğe koymuştur (Şemşit ve Çelik, 2020: 74-76). Geline son noktada AB, vize muafiyeti uygulamasını yürürlüğe koymamış, 2020 yılında Türkiye, AB ile oluşturulan GKA’nı kendi tarafınca dondurduğunu açıklamıştır. Ancak 2021 yılında AB ile gerçekleştirilen zirvelerde,

anlaşmanın yeniden yapılandırılarak devamının sağlanacağı kararlaştırılmıştır. Vize Serbestliği Diyaloğundan sonuç alınmamış ve süreç Türkiye'nin AB'den vaat edilen şartların sağlanması ve tam üyelik için beklentisi yönünde ilerlemiş, AB ise Türkiye'nin demokratikleşme ve hukuki eksiklerinin mevcut olduğu kanısını öne sürmüştü ve durum belirsizliğini korumuştur (Köse, 2021). Sekizinci bölümde, bu konu kapsamlı şekilde işlenecektir.

2016'da Türkiye'de meydana gelen darbe girişimi, önceki süreçlerde sorunların mevcut olduğu AB ve Türkiye ilişkilerine ekonomik ve siyasi etkiler oluşturarak ilişkilerin krizli bir hâl almasına neden olmuştur. Türkiye, gerçekleşen darbe girişiminden sonra AB'den yeterince destek görmediğini açıklamıştır (Usluer, 2016: 38). Türkiye'de olağan üstü hâl ilan edilmesiyle, AB yaptığı açıklamalarda, OHAL'den doğan geniş çaplı yetkileri Türkiye'nin ölçülü kullanmasını ve demokrasiye bağlı kalınarak hukukun üstünlüğünün benimsenmesi gerektiği açıklamış, darbe girişiminden sonra yaşanacak olaylara ve Türkiye'nin uygulayacağı tedbirlerin içeriğine bağlı kalınmıştır. Bu durum, Türkiye tarafından verilen demokrasi mücadelesinin AB tarafından görmezden gelindiğini ve AB devletlerinin, demokrasiye olan bağlılığını sorgulamasına neden olmuştur (Kakışım ve Erdoğan, 2018: 410).

Darbe girişiminden sonra Türkiye'nin almış olduğu tedbirler AB devletleri arasında, iktidar partisinin gücünü artırma çabasıyla, muhalefet kesiminin bastırılması ve darbe girişimleriyle ilgisi bulunmayan kişileri de kapsadığı düşüncesine neden olmuştur (Nas, 2016: 3-4). Türkiye'nin AB'nin açıklamış olduğu söylemleri dinlememesi ve tedbirleri üst seviyeye çıkarması, AB ile ilişkilerin çıkmaza girmesine neden olmuştur. 2002'de, AB ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması için kaldırılması koşul tutulan idam cezası, gündeme gelmiş, buna karşılık AB cephesi, durumun müktesebat açısından uygun olmayacağını belirtirken, Avusturya, Türkiye ile oluşturulan müzakerenin sonlandırılması talebinde bulunmuştur (Chadvick, 2016).

Türkiye'de, 2017'de düzenlenen ve 2019'da uygulamaya geçirilmesi beklenen anayasa değişikliği, AB parlamentosu tarafından tepkiyle karşılanmış, Parlamento Türkiye ile üyelik müzakerelerinin durdurulmasını talep etmiştir. Parlamento tarafından yapılan açıklamalarda, yeni anayasanın Türkiye'nin AB'ye katılımını gerektiren siyasi kriterleri ve kuvvetler ayrılığı ilkesini karşılamayacağı savunulmuş, idam cezası ve OHAL içinde eleştiriler oluşturulmuştur. Müzakerelerin bitirilmesini istenen bir başka girişim ise, 2017 AB Zirvesi'nde Türkiye'ye sağlanan mali yardımlarda kesintiler oluşturulmasıyla, bu bağlamda AB tarafından fonların tekrar düzenlenmesine yönelik alınan kararlar olarak yer almıştır (Kakışım ve Erdoğan, 2018: 413-415).

Türkiye'nin sınır güvenliği kapsamında, sınır hatlarında bulunan terör örgütleriyle mücadelesinde, 2016'da Fırat Kalkanı Operasyonu ve 2018'de ise Zeytin Dalı Operasyonu başlatılmıştır. Türkiye'nin 1980'lerden günümüze kadar, ciddi ölçekte mücadele ettiği terör oluşumlarıyla, güvenlik meselesi dahilinde 2016 ve 2018 yılında yürüttüğü iki askeri operasyon için AB ve sınırları içerisinde bulunan üye devletlerin olumsuz ve eleştirel yaklaşımları, AB ve Türkiye ilişkilerinde bir kez daha sıkıntı oluşturmuştur. Hatta Zeytin Dalı Operasyonu, AB güvenlik temsilcisi tarafından endişe veren bir girişim olarak tanımlanıp, Afrin'de bulunan sivillerle DAESH ile edilen mücadelenin etkilendiği açıklanmıştır (Avrupa Birliği Dış İlişkiler Hizmet Birimi, 2018). Yine bu operasyonlar kapsamında, Fransa Türkiye'yi eleştirip, sivillerin hedef alındığını iddia etmiştir (Reuters, 2018).

2019'da Türkiye'nin Libya ile oluşturduğu mutabakat sonrasında yaşanan gelişmeler, Doğu Akdeniz bölgesinde AB üye devletleri ve Türkiye arasında gerginliklere sebep olmuştur. 2020 yılında Yunanistan ve Türkiye'nin bölgede, NAVTEX (Deniz Emniyet Bilgileri) ve NOTAM (Havacılara Duyuru Sağlayan Bildiri) yayınlamaları, denizde gerçekleştirdiği tatbikatlar ve sonuca ulaşmayan görüşmeler ön planda yer almıştır. Doğu Akdeniz'de keşfi sağlanan hidrokarbon yatakları, taraflar arasında krizler çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de başlattığı sismik faaliyetlere, AB, GKRY ve Yunanistan karşı çıkarak, provokatif ve yasadışı olarak nitelendirmiş, Türkiye ise kendi tarafına ulaşan bu söylemleri, AB ve üye devletlerinin gerçekleştirdiği kanısıyla açıklama yapmıştır. Dolayısıyla durum, taraflar arasında gerginlik seviyelerini arttırmıştır. Ağustos 2020'de AB, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon bulma faaliyetini durdurmasını istemiştir. Bu istek Türkiye tarafından cevaplandırılmamış, aksine geri adım atmayarak faaliyetler sürdürülmüştür (Göksedef, 2020). AB, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ki faaliyetlerini, üye devletlerinden olan GKRY ve Yunanistan'ın egemenlik hakkının ihlâl edilmesi olarak nitelendirmiş, GKRY ve Yunanistan'ın bölge üzerinde ki menfaatini kollayarak üye devletler savunulmuş ve bölgenin güvenliğinin sağlanması için, Türkiye'nin kararlı olarak gerçekleştirdiği faaliyetlere, tepkici yaklaşmıştır. Türkiye ise AB'nin istediğini yapmamıştır. Bu durum da AB ve Türkiye ilişkileri çıkmaza girmiştir (Uygun, 2021: 79).

2021 yılında, AB ve Türkiye ilişkileri, belirsizlik ve gerginlik çerçevesinde ilerlemiştir. AB tarafından Türkiye ile ilgili oluşturulan 2021 İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin temel hakları ve özgürlükleri yürütme politikalarında geriye dönüşlerin yaşandığı açıklanmıştır (Sezgin, 2021). 2021'de Avrupa Parlamentosu tarafından, Türkiye ile ilişkilerin ve gidişatın istenilen seviyeye ulaşmamasıyla, üyelik müzakerelerinin askıya alınması için rapor

hazırlanmıştır. Raporda; 1915 Ermeni olaylarının Türkiye tarafında, soykırım olarak kabul edilmesini, temel haklarda gerilemelerinin yaşandığı, Türk dış politikasının çatışmacı çerçevede yürütüldüğü, hukuk üstünlüğünde gerilemeler yaşandığı ve kurumsal olarak gerçekleştirilen reformların ileriye yönelik yürütülemediği söylemleri yer almıştır. Rapor, oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Türkiye cephesinden ise yanıt gecikmemiş, sözde soykırımın kabul edilemez olduğu, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs meselelerinin, haksız söylemler içerdiği, dış politika da çatışmacı iddiasına yönelik, insancıl, girişimci ve çözüm odaklı olduğu ve Türkiye'nin demokratik yapısı, hukuki işleyişiyle, insan haklarına olan yaklaşımların iddia edildiği üzere gerçeği yansıtmadığı açıklaması yapılmıştır (Euronews, 2021).

AB'nin Türkiye ile ilişkilerinin iyileştirilmesi için 2021 Mart ayında açıklanan raporda, Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin hidrokarbon rezervleri ve sismik araştırmalarla ilgili faaliyetleri provakatif bulunmuş, ilişkilerin iyileştirilmesi bu faaliyetlerin durdurulması şartına bağlanmıştır. AB ayrıca, Libya ve Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen faaliyetlerle, Suriye'de ki askeri operasyonları, tek taraflı gerçekleştirilen fiiller olarak değerlendirmiştir. 2021 Eylül ayında, AB üye devletlerinin katılımıyla gerçekleşen, MED-9 toplantısından sonra açıklanan Atina Bildirisi, Türkiye'ye yönelik eleştiriler içererek Doğu Akdeniz'de gerginliğe sebep olduğu açıklanmıştır. Ayrıca Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nda, İsrail, Mısır ve GKRY enerji anlaşmaları imzalamış, Fransa'nın da anlaşmayı desteklemesiyle, Türkiye'ye karşı olumsuz tavır içerisinde olan AB devletlerinin Doğu Akdeniz'de ki faaliyetleri, Türkiye cephesinden enerji politikasının yürütülmesinde negatif bir hadise olarak nitelendirilmiştir (Sezgin,2021).

2021'de AB'nin Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini askıya almasıyla, AB devletleriyle Türkiye'nin, ikili ilişkilerinde sıklıklar oluşmuş, AB'den de Ankara'ya, Konsey ve Komisyon başkanlarının ziyaretleri sağlanmıştır. Bu bağlamda, bozuk olan AB ve Türkiye ilişkilerinin, düzeltilmesine yönelik girişimler oluşurken, AB 2022 mart ayında, Stratejik Pusula açıklamıştır. Bu pusulada Türkiye'ye, 2 madde içerisinde yer verilerek, Doğu Akdeniz'de öngörülen AB ve Türkiye arasında iş birliğinin, Türkiye'nin mevcut olan krizin normalleştirilmesine olan katkısıyla, kurulacağı ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirme, Türkiye'nin bölge üzerinde yasal olarak bulunan, meşru haklarıyla bağdaşmamıştır. Güney (2022 :13)'e göre, 2030 yılında yürürlüğe girmesi planlanan AB stratejisinin, Ukrayna ve Rusya arasında gerçekleşen savaşın jeopolitik olarak dönüşmesiyle, AB'nin üçüncü devletlerle olası olarak oluşturacağı güvenlik ve dış politika iş birliği çerçevesinde, Stratejik Pusula 'da Türkiye ile iş birliği oluşturulma ihtimalinin var olması olarak belirtilmiştir (Ateşoğlu Güney, 2022: 13-14).

2021 yılında Türkiye'nin AB'ye üyelik müzakerelerinin devam etmesi ve ilişkilerin yeniden canlandırılması adına 2021 ve 2023 yıllarını kapsayacak şekilde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılımı İçin Ulusal Eylem Planı (UEP) oluşturulmuştur. Bu plan, AB'nin Türkiye'ye karşı oluşturduğu siyasi engellerin kaldırılmasıyla, müzakere fasıllarının tam üyelik için açılması, fasıllarda gelişmeler kat etmek, AB müktesebatı ile uyumlanma sürecinde faaliyetlerin ilerletilmesini sağlamak ve standartların her alanda arttırılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Siyasi reform kapsamında 2021 yılında Ulusal Eylem Planı haricinde Türkiye'nin, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele, Yargı Reformu Stratejisi, İnsan Hakları Eylem Planı ve 5 yargı paketi kabul edilmiştir. Ayrıca standartların yükseltilmesi adına oluşturulan faaliyetlerde, Paris Anlaşması kabul edilerek çevre ve yeşil dönüşüm kapsamında, Yeşil Mutabakat Eylem Planı oluşturulmuştur. AB'ye katılım için gerçekleştirdiği bu reform hareketleri neticesinde Türkiye, aday ülke olma yolunda ilerlettiği kararlığı ortaya koymuştur (Kaymakçı, 2022).2022'de Rusya ve Ukrayna arasında meydana gelen savaşın etkileri sürmektedir. Toygür (2022)'e göre, Avrupa kıtasında oluşan savaşın, Türkiye'nin NATO üyesi olmasıyla AB'nin dış politika ve güvenlik hususunda, Türkiye ile kurulacak iş birliğinin olası ihtimalinin bulunduğu düşünülmektedir. AB tarafından açıklanan Stratejik Pusula 'da Türkiye aday devlet olarak değil, iş birliği gerçekleştirilecek üçüncü bir devlet olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca ilerleyen süreçte, Türkiye'nin Ukrayna ve Rusya savaşıyla ilgili olarak olası bir arabulucu rolü üstlenmesiyle, AB ile ilişkilerin seyrinin değişebileceği ihtimali bulunmaktadır (DW,2022).

Kaymakçı (2022)'ya AB ve Türkiye ilişkilerinin seyrini, Türkiye'nin tam üyeliği için devam edecek katılım müzakerelerinin ilerleyişi belirleyecektir. Bu hususta Türkiye'nin katılım sürecinde yaşadığı olumsuzluklar AB ile kurulan ilişkilerin bütününe etki etmektedir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılarla ve Geri Kabul Anlaşması ile vaat edilen vize serbestliği konusu ve 2016'da 18 Mart Mutabakatı'nın Türkiye tarafına somut hükümlerinin uygulanması, ilişkilerin seyrini olumlu yönde etkileyecek önemli gelişmeler olarak nitelendirilecektir. AB ile ilişkilerde 2020 yılında Doğu Akdeniz'de yürütülen çalışmalar taraflar arasında gerginlikler oluşturmuş, 2021 yılında bu meselenin gerginlik seviyesi bir önceki yıla oranla azalmış olsa da Doğu Akdeniz ve Kıbrıs meselesi, AB ile ilişkilerin gündeminde yer alan meselelerden biri olarak devamlılığını sağlayacaktır. Ayrıca AB ile ilişkilerde denge unsuru olan eski Almanya Başbakan Merkel'in görevinden ayrılması ve sonrasında Almanya ile geliştirilecek ilişkilerin belirsizliği ve Fransa'nın Türkiye'ye tam üyelik sürecinde yaklaşımlarıyla Türkiye'nin AB üye olma talebinin Fransa'nın iç siyasetinde gündeme gelebilme ihtimali, AB ve Türkiye ilişkilerini

olumsuz yönde etkileyebilecek gelişmeler arasında yer almaktadır. AB'nin kendi çıkarları ve kazanımları doğrultusunda, üçüncü devletlerle yürüttüğü iş birlikleri neticesinde, Türkiye jeopolitik ve stratejik konumu sebebi ile AB'nin gereksinim duyduğu devletler arasında önemli bir konumda yer almaktadır. Böylelikle günümüz şartlarında bölgesel ve küresel ölçekte Türkiye'nin AB ile oluşturacağı iş birlikleri ve katkılar ilişkilerin seyrini olumlu yönde değiştirecek fırsat niteliği taşımaktadır. Bu durumun da ilişkilerin kilit görevini üstlenen tam üyelik müzakereleriyle ilgili AB'ye katılım sürecine yansımaları kaçınılmaz olacaktır (Kaymakçı, 2022).Tarafların ilişkilerinin işlendiği bu bölümde Suriyeli sığınmacıların da etkisiyle AB ve Türkiye göç politikalarında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu bağlamda dördüncü bölümde Avrupa Birliği'nin göç politikası incelenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKASI

4.1. Kuruluşundan Önce İmzalanan Anlaşmalar ve Düzenlenen Zirveler

4.1.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi

1951’de pek çok devletin katılımı ile Cenevre Sözleşmesi kabul edilmiştir. Sözleşmenin oluşturulma sebebi, mücbir sebeple göç edenlerin sayısında yaşanan artışlardı. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın sonuçları böyle bir sözleşmenin imzalanmasına zemin hazırlamıştır (Barkın, 2014: 338). Toplantıda mücbir sebeplerle yaşadıkları yerleri terk edip başka devletlere sığınarak yardım talebinde bulunan kişilerin mağdur edilmemesi ve artan göç hareketlerine bir çözüm getirilmesi amaçlanmıştır. Sözleşme ile ülkelerinden mücbir sebeplerle ayrılmak zorunda kalan kişilere hukuki ayrıcalık ve haklar sağlanmıştır. Sözleşmeyi imzalayan devletler tarafından mültecilik durumunda olan kişilerin durumlarının belirlenmesinde insan haklarına mutabık kalınması kararlaştırılmıştır. Bu kişilerin mecbur olmadıkça ağır bir suçta karışmadıkları veya usulsüz fiiller gerçekleştirmedikleri müddetçe devletten gönderilmemesi gerektiği kabul edilmiştir. Statünün oluşturulduğu devlet içinde faaliyet ve hizmetlerden ülkenin yasal çatısı dahilinde diğer kişilerden geri kalmayacak şekilde faaliyetlerden yararlanmaları açıklanmıştır. Bu kişilerin statülerini kaybetmelerindeki etmenler, farklı devletlerin kendi talebi ile vatandaşlığına geçmesi veya önceki mevcut vatandaşlığının olduğu ülkeye gidip koruma altına girmesi olmuştur. Bu durumlar neticesinde kişilerin mevcut bulunduğu devletten koruma ihtiyacına gerek kalmamış, kişi bunu başka devletlerce sağlamıştır (Barkın, 2014:338-346). İnsan haklarına bağlı kalınan anlaşmada yer alan mekân ve süreç kısıtlamaları nedeni ile devletlerin bu statüyü belirlemesinde oluşan kısıtlamalarda, anlaşma kabul edildikten yaklaşık on altı sene sonra düzenlemeler yapılmış ve bu kapsamda 1967’de ek bir düzenleme getirilmiştir (Barkın, 2014: 338).

4.1.2. 1976 TREVI Anlaşması

1970’li senelerde küresel bir ekonomik kriz yaşanmıştır. Bu kriz, Avrupa Birliği devletlerini de derinden etkilemiştir. Ekonomik sıkıntılar ve işsizlik problemleri, çalışma piyasalarında durgunluğa sebebiyet vermiştir. Ortaya çıkan işsizlik sorunları, ilerleyen teknolojik faaliyetlerin de etkisiyle iş gücünün değişime uğramasına neden olmuştur. Nüfus hareketleri bu zaman diliminde AB’nin önceki dönemlerde misafir olarak kabul ettiği göçler neticesinde iş gücü ihtiyacının sağlanmasına karşılık üye devletlere kabul edilen kişilerin aile üyelerinin de AB’ye nüfus hareketleriyle ulaşip koruma talep etmesiyle de devam etmiştir. Yaşanılan bu gelişmeler karşısında Avrupa üye devletleri, göç hareketlerini azaltmak için

önlemler almaya başlamış, bu da göç politikalarına doğrudan yansımıştır. Gerçekleşen nüfus hareketleri ve sığınma talepleri fazlalığından Avrupa, göçleri kolayca kontrol edilemeyeceğini anlamıştır (Samur, 2008: 4). Bu yıllarda gerçekleşen petrol sorununda etkisiyle Avrupa ülkeleri göç hareketleriyle sınırlarına ulaşan sığınmacıları; insani yardıma muhtaç, ekonomik olarak iş kollarında değerlendirilecek ve hizmet verecek olan kişiler olarak değil, sınırları ve güvenliklerinde risk oluşturup tehdit edecek kimseler olarak algılamaya başlamışlardır. Bu durumun neticesinde sınır güvenlikleri kapsamında, göç politikalarında sınırları daha fazla koruyan kararlar almışlardır (Orsam, 2021:13).

Anlaşmanın imzalanmasına sebep olan durumların ilk sırasında terör yapıları yer almıştır. 1972 yılında Almanya'da olimpiyat gösterilerinde gerçekleşen terör eylemleri sonucunda etkin yardım faaliyetleri sağlanamamıştır. Yaşanılan bu gelişmelerden sonra AB üye devletleri terörle mücadele, sığınmacı ve sınır güvenliklerinde nüfus hareketlerini genel olarak kapsayacak faaliyetlere girişmişlerdir. Birliğin bu hususta güvenlik tedbirleri çerçevesinde ilk olarak gerçekleşen faaliyeti, TREVI olmuştur. 1975 yılında, Konsey görüşmelerinde bir araya gelinerek görüşülen meseleler neticesinde Roma'da grubun faaliyete girmesi kabul edilmiştir. 1976 yılından itibaren faaliyetlerde bulunan grup terör ve güvenlik olayları, sınır hatlarının korunması, nükleer enerji faaliyetleri, havayolları güvenlikleri alanlarında düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Trevi grubu ilerleyen süreçlerde, istihbarat konuları, polis teşkilatı, nüfus hareketleri ve sığınmacı konusunda geliştirdikleri erken uyarı sistemi ile sığınmacılara ve güvenlik konularına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur (Sönmez, 2014: 227).

1993 yılından itibaren Trevi kuruluşu, AB topluluğunun Adalet ve İçişleri çatısı altında yer almıştır. Kuruluşun şekil olarak yürütülmesinde ilk sırayı adalet, içişleri ve güvenlik konularından sorumlu AB üye devletlerin bakanları oluşturmuştur. Ulusal güvenlikten mesul bakanların bir yıl içerisinde iki kez toplanarak iş birliği faaliyetleri ve ortak meseleleri görüşmektedirler. Kurulun yürütme kadrosunda üst düzey kolluk kuvveti müdürleri de yer almıştır (Zenginoğlu, 2016: 163).

4.1.3. 1985 Schengen Anlaşması

1985 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren anlaşma; Lüksemburg, Belçika ve Hollanda gibi AB devletlerinin sınırlarının kesiştiği yer olan Schengen kasabasında gerçekleşen görüşmeler neticesinde kabul edilmiştir. Anlaşma AET topluluğuna üye olan Almanya, Fransa, Benelux bölgesi kapsamındaki devletlerin yer aldığı Belçika, Hollanda ve Lüksemburg gibi ülkelerin bir araya gelmesi ile gerçekleşmiştir. 1985 yılında oluşturulan anlaşma kararlaştırılan prosedürleri ile otuz üç madde şeklinde kabul edilmiş, AB'ye üye devletler arasında

sağlanılacak ortak sınır geçişlerinde ki denetimlerin seyrekleştirilmesi kararı alınmıştır (Gençtürk, 2012).

Anlaşmayla, taraf olan AB devletlerinin aralarında yer alan sınırlarının denetlenmesi prosedürü kalkmış, taraf devletlere birbirlerinin iç sınırları dahilinde serbest olarak gezinim imkânı oluşturulmuştur. Avrupa Birliği'nin seneler içerisinde farklı devletleri alanına dahil etmesi ve sınırlarının genişlemesiyle anlaşmaya yeni üye devletlerde katılmıştır. 1985 yılından sonra ilk olarak anlaşmaya İtalya katılmıştır. 1992'de anlaşmaya dahil olan devletler arasında Yunanistan, Portekiz, İspanya yer almıştır. 1995'te taraf olan devletler arasında iç sınırlar kaldırılmış, devletler arasında serbest şekilde geçişler sağlanmıştır. 1997'de Avusturya anlaşmaya üye olmuş 2000 yılında Finlandiya, İsveç, Danimarka katılmıştır. Ayrıca 2000 yılında Norveç ve İzlanda üye olmadan sözleşmenin kapsamına dahil olmuş ve aralarında ki sınırlar kalkmıştır. 2004 yılında Slovenya, Estonya, Slovakya Litvanya, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Macaristan, Güney Kıbrıs, İsviçre ve Malta'nın serbest geçiş hakkı sağlayan anlaşma dahiline katılımı gerçekleşmiştir. Anlaşmaya 2007 yılında katılım sağlayan devletler Romanya ve Bulgaristan'dır (Üstün, 2016: 2).

AB vatandaşlarının Schengen Anlaşması ile taraf ülke devletleri arasında serbest şekilde dolaşımı yasal olarak kabul edilmiştir. Bunun sonucunda üye devletler arasında seyahat, sınırlar arasında serbest geçişler sağlanırken vize ve pasaport uygulamaları istenmeden direkt geçiş hakkı tanınmıştır. Ayrıca AB devletlerinin sınırları içinde ikamette bulunma, çalışma hakkı ayrıcalıkları da sağlanmıştır. Böylelikle anlaşmaya dahil olan AB devletleri arasında kolayca birbirleri sınırlarına girme ve çıkma ayrıcalıkları tanıyan Schengen Anlaşması ile üye devlet vatandaşlarına yasal uygulama ve prosedüre takılmadan dolaşım alanı oluşturulmuştur. Schengen alanı içinde anlaşma gereği oluşturulan bir diğer sistem üye devletlerin veri akışlarını sağlayan Schengen Bilgi Sistemi olmuştur. Anlaşmada oluşturulan kararlar neticesinde anlaşmaya katılan devletler arasında bilgi alışverişleri ve aktarımları bu sistem sayesinde kurulmuştur. Sistemin merkezi Fransa'da yer almıştır. Üye devletler bu merkezle sürekli bağlantı halinde olarak veri ve bilgi aktarımı sağlanmıştır (Türkiye-AB Blogspot, 2009).

4.1.4. 1990 Dublin Sözleşmesi

Sözleşme, 1990 yılı içerisinde İrlanda'nın başkenti olan Dublin' de imzalanmıştır. 1997 yılında yürürlüğe giren sözleşmenin üye devletleri; Danimarka, Almanya, İrlanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya, Hollanda, İngiltere, Portekiz, Yunanistan, İspanya, Avusturya, İsveç ve Finlandiya olarak yer almıştır. AB ülkeleri tarafından sınırlarının güvenlikleri, yasal olmayan nüfus hareketleri, sığınmacılar önem teşkil etmektedir. Toplantı da AB üye devletlerin

sınırlarının güvenliği, üye devletlerden sığınma talep eden kişilerin başvurularının değerlendirilmesiyle ilgili sığınmacı düzenlemelerinin ve politikalarının oluşturulması amaçlanmıştır (Avrupa Komisyonu, 2001: 756).

AB ülkeleri arasında ki sınır geçişlerinin Schengen Anlaşması ile kaldırılmasından sonra üye devletlerin sınırlarına ulaşan göç sayılarında artış yaşanılacağı düşünülmüş bu sebeple başvurularla ilgilenilecek ülkenin belirlenmesi için birimler oluşturulmuştur. Dublin Sözleşmesi'nde genel olarak AB'nin sığınmacı politikaları ile izlenecek prosedürler işlenmiştir. Göç hareketleriyle üye devletlere sığınmacı olarak başvuruda bulunan kişilerin değerlendirme süreçleriyle ilgili ilkeler benimsenmiştir. Bir AB devleti sığınmacı olarak başvuru yapmış kimsenin başvurusunun değerlendirilmemesi kararını vermişse, bu diğer AB devletleri içinde geçerli bir durum olup, kişinin başka ülkelerde ki girişimleri bu sözleşmede oluşturulan maddelerce kabul edilmeyecektir. Nüfus hareketi gerçekleştirerek AB sınırlarına ulaşan devletlerden koruma talep eden kişilerin sığınma başvurularının, sığınmacıya yakın olan ilk devlet tarafından alınması kararlaştırılmıştır. Bu karar neticesinde göç politikalarında denetleyici tedbirler alınmış, koruma talep eden sığınmacıların aynı anda çok sayıda AB devletine başvuru yapılmaması planlanmıştır. Bu uygulamayla üye devletler arasında göç hareketlerinin paylaşımı sağlanmış, tek bir ülke veya belirli ülkeler dahilinde sorumlulukların yüklenilmemesi ve AB üye devletleri arasında eşitlikçi göç ve sığınma politikalarının inşa edilmesi sağlanmıştır (Kanca, 2019: 49).

4.2.Kurulundan Günümüze İmzalanan Anlaşmalar ve Düzenlenen Zirveler

4.2.1. 1992 Maastricht Anlaşması

10 Aralık 1991 tarihinde Maastricht'te yapılan Devlet Başkanları zirvesinde, Avrupa toplumlarının birlik ve beraberlik olgusu çatısında bütünleştirmeyi amaçlayan kararlar alınmıştır.1992'de imzalanan ve 1993 yılında uygulamaya konulan anlaşmayla resmi olarak Avrupa Birliği kurulmuştur. Anlaşmayla Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi bütünleşmesinin sağlanıp, ülkeler arasında siyasi bağların oluşturulması amaçlanmıştır (Uğurludoğan, 2020: 32).

Maastricht Anlaşması ortak dış ve güvenlik politikaları kapsamında; üye devletlerin sınırlarının korunmasına yönelik stratejilerin izlenmesi, ekonomik ve siyasi bütünleşmenin ilerletilmesi, ekonomik ve parasal birlik, yeni eylem planları dahilinde öğrenim birimlerinin kurulmasıyla, hukuki ve iç faaliyetlerinde iş birliklerinin sağlanması ve AB vatandaşlığıyla kurumlarının güçlendirilmesini içermektedir. Maastricht Anlaşması'nın adalet ve iç işlerinde iş

birliği sağlanılması gereken konularında; kişilerin serbest dolaşımı, mülteci politikaları, sığınmacı kişilerin geçişlerinin denetime tabii tutulması, üçüncü ÷lke vatandaşlarının giriş ve dolaşımları, üçüncü ÷lke vatandaşlarının aile birleşimleri ve üye ÷lkelerde oturma izinleriyle, çalışma izinlerine de yer verilmiştir (Bozkurt, 1993: 10).

Anlaşmada yer alan Adalet ve İçişlerinde iş birliği konulu düzenlemede, göç ve sığınma alanlarında devletlere yüklenen sorumluluğun paylaşılması maksadıyla Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) kurulmuştur. Maastricht Anlaşması ile oluşturulan hukuksal işleyiş sayesinde, AB devletleri arasında genel olarak bütünleşeme anlayışının devamı ve üye ÷lkeler arası iş birliği düzeni sağlanmıştır. Avrupa Parlamentosu'nun yetki açasından genişletilmesi ve AB ÷lkeleri arasında dayanışma ve bütünleşmeyi arttırmak adına iş birliklerinde yapılandırılmalar sağlanmıştır. 26 Mart 1996'da Hükümetler arası Konferans ve 1997 Amsterdam Antlaşması ile uygulanan değişiklikler son sonucuna ulaşmıştır (IKV, 2022).

4.2.2. 1997 Amsterdam Anlaşması

AB devletleri arasında tek tip içeren para düzenin kurulması ve sisteminin uygulanabilmesi ayrıca Avrupa Birliği sınır politikaları kapsamında dış sınırların genişleme aşamasının sağlanabilmesi için 1996 yılında İtalya'da gerçekleşen hükümetler arası konferans ileri bir tarihte görüşülmek üzere 1997 yılında, Amsterdam Zirvesi ile sonuçlanmıştır. Zirve dahilinde AB üye devletlerinin varılan kararların uygulanabilmesi açasından 2 Ekim 1997 yılında Amsterdam Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma bu tarihten itibaren yürürlüğe girmiştir (Karluk, 2014: 191).

Amsterdam Anlaşması ile 1957 yılında oluşturulan Roma Antlaşması'ndan beri farklılık gösteren iki değişiklik açıklanmıştır. Bunlardan ilki üye devletlerce uygulanacak temel özgürlüklere verilen değişikliklerdir. Böylece üye devletlere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde alınan kararlara icabet etme zorunluluğu getirilmiştir. Bu değişik birliğe üyelik süreci devam eden ÷lkelere ,resmi olarak tam üyelik statüsü elde edebilmeleri adına şart olarak koşulmuştur. Diğer değişiklik ise sözleşmeye uygunluk göstermeyen üye devletlere uygulanacak yaptırımlarla alakalı oluşturulmuştur. Bu değişiklikle sözleşme içeriğine bağlı kalmayan üye devletin oy kullanma yetkisi diğer üye devletlerin aldığı kararlar neticesinde oy çokluğuyla askıya alınabilmektedir (Karluk, 2014: 191).

Anlaşma ile parlamentonun görev ve yetkileri genişletilerek; demokrasi, bireylerin hak ve özgürlükleri, Avrupa vatandaşlığı, özgürlük ve eşitlik konularında yapılandırılmalar sağlanmıştır. Parlamento üye sayısında yedi yüz kişide kalınmıştır. Sayıştay'ın yaptırımları

arttırılmıştır. AB üye devletleri için yargıç görevlendirilmiştir. Avrupa Birliği'nin kuruluş esası olarak insani haklara bağlı olmasıyla, eşitlikçi demokratik sistemlerin uygulamasından bahsedilerek üye devletlerin vatandaşlarının sahip oldukları ayrıcalıklar ve hakların seviyesi arttırılmıştır. Genel olarak AB vatandaşlarının ayrıcalıkları genişletilmiştir. AB vatandaşlarının hakları hukuki olarak teminat altına alınmıştır. Göç hareketleri ve sığınmacı politikalarında alınan kararlarda; üye devletlerle sınırların kaldırılması, dışarıdan sağlanacak göç hareketleri kapsamında üye devletlerin birbirleriyle iş birliği sağlaması ve alınan ortak kararlar sonucu politikaların oluşturulması amaçlanmıştır. Göç hareketine karşı üye devletlerin birlikte yürüttüğü politikalarda özellikle güvenlik olgusuna değinilmiş, sınırların güvenliğini arttırıcı tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır. Anlaşma da belirlenen kararlar, Konsey kararı ile anlaşmaya uymayan üye devletler, çoğunluğun alacağı kararlarla, hakların bazılarının kullanımından mahrum kalabileceklerdir. Nüfus hareketleri ve mücbir sebeplerden Avrupa'ya sığınmış kişiler ile ilgili sınır hatlarında güvenlik önlemleri alınmış, mülteciler hususunda yetkili merci birimi Konsey olarak kararlaştırılmıştır. Konsey oy sayısının fazlalığıyla mülteci veya sığınmacı statüsünde ki kişiler için beş senelik süreç içerisinde herhangi bir AB üye devleti ya da komisyon önerisiyle, karar verme yetkisine sahip olmuştur (Aydın, 2008: 114).

4.2.3. 1999 Tampere Zirvesi

Finlandiya'nın Tampere kentinde 1999 yılında üye devletlerin katılımıyla zirve toplanmıştır. Tampere Zirvesi, Amsterdam Anlaşması ile amaçlanan kararların yürürlüğe konulabilmesi amacıyla toplanmıştır. Açıklanan sonuç bildirgesinde insani haklara değinilmiş, AB sınırlarında adalet, güvenlik ve özgürlük kavramlarının üye devletlerce oluşturulan politikalarca uygulanması üzerinde durulmuştur. Sığınmacı politikalarında 1951 Mülteci Sözleşmesi içeriğinde yer alan insani hizmet faaliyetlerinin uygulanabilmesi ilke alınmıştır. AB sınırları içerisinde hukuki olarak ikamet eden üçüncü ülke kişilerinin toplumla uyumlarının kurulabilmesi maksatlı üye devletlerce ortak bir uygulamanın geliştirileceği açıklanmıştır. Zirvede görüşülen kararlarda, AB sınırlarına gerçekleşen düzenli ve yasal olmayan göçlerin engellenmesi ve yasal olmayan grup, suç örgütleriyle mücadele edilmesinde AB dış sınırlarının güvenliği ve kontrolünün sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Kişilerin temel hak ve özgürlükleri baz alınarak, kişilerin mahkemelerden yararlanabilmesi ve böylelikle kişilere hukuki alan oluşturulması gerektiği açıklanmıştır. Demokratik kontrol ve saydamlık ilkeleri çerçevesinde, özgürlük, güvenlik ve adalet koşullarının sağlanması gerektiği ve sığınmacı kişilerin topluma uyum sağlayabilmeleri için sivil toplum faaliyetleriyle karşılıklı ilişkiler yürütülebilmesi kararlaştırılmıştır. AB devletlerinin karşılıklı ilişkileri ve hukuk sistemlerinin iş birliği içinde

olması gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa Konseyi'nin uluslararası kurumlarla yakın ilişkiler kurarak iş birliği içinde olması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca AB dış sınırlarının kontrollerinin güvenlik tedbirleri gereğince profesyonel eğitim almış kişiler tarafından yürütülmesine de değinilmiştir (Tampere Avrupa Konseyi Bakanlık Sonuç Bildirisi, 1999).

Tampere Zirvesi'nde sığınmacı kişilere ilişkin ortak alınan kararlarda; AB'nin menşee konumundaki devletlerle karşılıklı politikalar yürütmesi, AB üye devletlerinde bütünleşmeyle beraber yürütülen göç ve sığınmacı politikalarının oluşturulması, üçüncü ülke kişilerine insani haklara uygunluk neticesinde uygulanacak muameleler yer almıştır. Göç ve sığınmacı politikalarında Mülteci Sözleşmesi kararlarına mutabık kalınarak gerekli prosedürler kabul edilmiş ve kişilerin ülkelerine geri gönderilmemesi kararı alınmıştır. Ortak oluşturulacak sistemle, sığınmacıların AB sınırlarına kabul edilmesindeki gerekli şartları ve mültecilik statüsü verilmesi gerekleri, aynı zamanda faaliyete geçirilecek nüfus hareketleri politikası için alınacak ortak kararlar açıklanmıştır. Konsey, sığınmacı kişiler için geçici koruma kararı alınması konusunda faaliyetlerini hızlandırmayı amaçlamıştır. Mülteci ve sığınmacı konumunda ki kişiler için kimliklerinin tespit edilmesine yönelik sistemlerin ilerletilmesinin ve geliştirilmesi gerektiği de belirtilmiştir (European Parliament, 1999).

Zirvenin üçüncü kişilere yönelik alınan kararlarında; Avrupa Birliği sınırlarında hukuki şekilde ikamet eden sığınmacı ve mülteci konumunda ki kişilere adaletli ve insani haklarına uygun şekilde muamele yapılması öngörülmüştür. Üçüncü ülke kişilerini, günlük yaşamın içinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak ötekileştirmemeyi, ırkçılık ve ayrımcılık kavramlarının önüne geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Irkçılık ve ayrımcılığın önlenmesi için Konsey tarafından faaliyetlerin hızlandırılması kararlaştırılmıştır. Zirvede üye devletlere oluşturulan sorumluluklarda, ayrımcılığın önüne geçilmesi için programların oluşturulmasını, üçüncü ülke kişilerinin hukuki statüsüyle AB vatandaşlarının statülerinin birbirlerine yakın düzeylerde olması kararlaştırılmıştır. AB sınırlarında hukuki olarak ikamet sağlanıp oturma izni elde eden kişilerin, AB vatandaşlarının faydalandığı haklara uzak olmamak koşuluyla bu kişilere de gündelik yaşantılarında haklar sağlanacağı açıklanmıştır. (European Parliament, 1999).

Göç hareketlerinin idaresiyle ilgili alınan kararlarda; geçiş devletleriyle AB'nin iş birliği içinde olması ve bu sayede göçlerle suç yapılanmalarının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Meşru olarak yasal nüfus hareketlerinin faaliyetlerinin gerçekleşmesi için üye devletler arasında karşılıklı iletişim ve bilgi akışı sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Nüfus hareketlerinde evraklarda oluşabilecek sahtecilik durumlarının önlenmesinde ortak fikir birliği

yürütme amaçlanmıştır. Özellikle kadın ve çocukların haklarının korunmasına yönelik faaliyetlerin sıklaştırılmasıyla yasal olmayan nüfus hareketlerinin engellenmesini öngören ve 2000 yılına kadar ki faaliyetleri içeren mevzuatın kabul edilmesi gerektiği açıklanmıştır. Deniz sınırlarında suç teşkil eden oluşumlarla mücadelenin öneminden bahsedilmiş, sınır güvenliği tedbir hizmetlerinin üye devletlerce iş birliği içerisinde denetimlerinin artırılması öngörülmüştür. İnsan ticareti ile mücadele ve gönüllü geri dönüşlere teşvik amaçlı geçiş devletlerine AB tarafından istekler sağlanmıştır (Tampere Avrupa Konseyi Bakanlık Sonuç Bildirisi, 1999).

4.2.4. 1999 AB Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)

Üçüncü devletlerde meydana gelen savaş, karışıklık, çatışma ortamlarından dolayı mücbir sebeplerle ülkelerinden ayrılıp gelişmiş ülkelere koruma talebinde bulunan kişiler, sığınma politikalarının ana etmeni olmuştur. Avrupa ülkeleri, mülteci haklarının korunması ve uygulanacak usullerin garanti altına alınması maksadı ile iltica politikalarında ortak kararlar eşliğinde hareket etmeyi amaçlamıştır. Uygulanacak sığınma politikalarının; etkin, adil ve her türlü istismara kapalı olması zorunluluğu esas alınmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS) oluşturulmuştur. Schengen Anlaşması ile AB devletleri arasında sınırlarının kaldırılması ve AB'nin sınırların korunmasına yönelik arttırılmış tedbirler, AB üye devletleri için alanı daraltıcı ve engelleyici durumlar oluşturmuştur. Buradan hareketle CEAS sisteminin oluşturulmasıyla, AB üye ülkeleri arasında göç politikalarının uyumlu ve düzenli hale getirilmesi amaçlanmıştır. CEAS 1999 Tampere Zirvesi neticesinde, 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin daha kapsamlı uygulanabilmesi adına oluşturulmuştur (Hakverir, 2019: 5).

CEAS sistemi işleyişi ve faaliyetlerinde, koruma talep eden üçüncü devlet kişilerinin insani haklarının sorumluluğu olarak temel gereksinimlerinin sağlanması, sığınma başvurularının alınması için gerekli olan prosedürlerin uygulanması sonucunda, kişilerin parmak izlerinin alımı kararlaştırılmıştır. Parmak izi alındıktan sonra elde edilen veriler dahilinde sığınma başvurusundan sorumlu üye devletin belirlenmesi tespit edilmiştir. Bundan sonraki prosedürde sığınmacının mültecilik başvurusunun kabul edilip edilmediği açıklanmıştır. Sisteme işleyen veriler üye ülkenin sorumluluğunu belirlemiştir. CEAS oluşumu, AB ülkelerinin aldıkları karşılıklı kararlar neticesinde sığınma ve mülteci konularının daha etkili ve verimli hale getirilip, AB standartlarında yürütülebilmesi esası ile oluşturulmuştur. Bu uygulamayla, sığınmacı statüsü verilmeyen kişilere üye devletler tarafından geri gönderilmemek koşulu ile koruma sağlanma kararı alınmıştır (Ay, 2019: 56).

4.2.5. 2001 Nice Anlaşması

2000 yılında Nice’de AB üye devletlerinin başkanları ve komisyon tarafından görüşmeler gerçekleştirmiştir. Aralık ayında oluşturulan toplantı sonrası, AB üye devletler ve komisyon tarafından kabul edilen kararlar, Şubat 2001’de imzalanıp 2003 yılında uygulamaya konulup faaliyete girmiştir. Anlaşmada, AB’ye katılan üye devletlerin sayısının artırılması ve birliğin kurullarının süreç içerisinde ki hizmetlerinin yapılandırması amaçlanmıştır. Zirve’de, nüfus hareketleri ve sığınmacı politikalarında önemli düzenlemeler getirilmiştir. AB sınır genişletme hedeflerine yönelik faaliyetlerinin kararı kabul edilmiştir (Aydın, 2008: 119).

Anlaşmada göç ve sığınmacı politikalarında düzenleyici kararlar alınmıştır. AB, üye devletler arasında bütünleşme olgusundan yola çıkarak üye devletlerine karşılıklı faaliyetler yürütme çerçevesinde kabul etmedikleri oluşum içerisinde yer almama hakkı tanımıştır. Bu ayrıcalıkla isteyen üye devletlerin, konseyin belirlemiş olduğu göç ve sığınmacı politikalarının yürütülmesini kabul etmeyerek kararlara bağlayıcılık oluşturmama durumları sağlanmıştır. Üye devletlerin aldıkları kararlara, AB tarafından kabul edilme özelliği sağlanmıştır. Ayrıca anlaşma maddelerinde yer edinen bazı konularda direkt faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konular; AB üye devletlerine göç hareketleri kapsamında sağlanabilecek yardımlar, AB kişilerinin üye devletler arasında rahat şekilde dolaşım sağlanmasına ait iyileştirici prosedürler uygulanması , AB’nin kurum temsilcilerinin görevlendirilmesi, AB tek tip para uygulamasına geçme sürecinin çabuklaştırılması, üçüncü ülkelerle AB’nin karşılıklı ilişkiler oluşturulması kapsamında devletlere mali yardımların sağlanması, AB üye devletleri arasında karşılıklı ticari ilişkiler sağlanması, iş kollarında faaliyette bulunma amacıyla AB sınırlarına göç eden kişilerin incelemelerinin yapılması, sınır tedbirleri kapsamında yasal olmayan ve suç teşkil eden yapılanmaların engellenmesi, AB tarafından koruma talep eden kişilere yönelik barınma ve koruma merkezlerinin oluşturulması konuları işlenmiştir (Aydın, 2008: 119).

4.2.6. 2001 Laeken Zirvesi

Nice Zirvesi kararlarında açıklanan maddelere ilave olarak AB’nin göç politikalarının uygulanmasına yönelik ek kararlar eklenmiştir. Bunun sonucunda, öncelikli olarak ileri bir tarihte Laeken Zirvesi’nin gerçekleştirilmesine dair açıklamalar yapılmış, 2004 yılında, AB anlaşmalarının denetlenmesi ve gerek halinde düzenlemeler yapılması kararlaştırılmıştır. Böylelikle Nice’de Laeken Zirvesi’nin oluşturulmasına dair zemin hazırlanmıştır (Akıllı, 2010:38). Laeken Zirvesi’nde Konsey’in aldığı kararlar neticesinde sığınmacı ve nüfus hareketleri politikalarında sığınmacı durumundaki kişilerin nüfus hareketleri gerçekleştirirken geçiş devleti olarak kullandıkları devletlerle AB ülkelerinin, karşılıklı olarak geri kabul

anlaşmaları sağlamaları, iltica ve nüfus hareketleri hususunda işlenecek uygulamaların kesinleştirilmesi, korunma talep eden kişilere yönelik ayrımcılıkların önlenmesi, AB göç politikasının iltica alanında yürütülecek faaliyetlerle paralellik içerisinde bulunması ,üye devletlerde ortak vize uygulaması, AB dış sınırlarında yasal olmayan nüfus hareketleri, kaçakçılık gibi suç oluşumlarını kapsayan etmenlerde daha etkili kontrol mekanizmalarının sağlanarak dış politika faaliyetlerine yönelik sıkı çalışma tedbirlerinin artırılması ve Dublin Sözleşmesi yönetmeliğinin hazırlanması konularında kararlar alınmıştır (European Parliament, 2001).

4.2.7. 2002 Sevilla Zirvesi

2002 yılında zirve Konsey zirvesinde gerçekleşen toplantıyla kabul edilmiştir. Zirve’de iltica ve nüfus hareketleri konularında ortak bir anlayışın gerçekleştirilmesi için Tampere’de alınan kararlara bağlı kalınarak politikaların ilerletilmesi ve tüm seçenekleriyle uygulanması gerektiği açıklanmıştır. Avrupa’nın ileriye yönelik göç hareketleri ve iltica konularında akıbeti ve ekonomik kalkınma konuları işlenmiştir. Sınırların denetimine yönelik kolluk kuvvetlerinin güçlendirilmesiyle yasal olmayan nüfus hareketlerinin önüne geçilebilmesi ve üye devletler arasında karşılık dayanışmayla sürecin yönetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Zirve’de alınan kararlar rapor oluşturulması istenmiştir.2002 yılının sonuna kadar olan süreçte, üye devletlerin dış sınırlarıyla alakalı denetim ve uygulamalarının artırılması ve komşu üye ülkelerin iş birliği içerisinde hareket etmeleri istenmiştir. Ayrıca sınırlarda sistematik bir şekilde bilgi ve veri akışının sağlanıp, yasal olmayan nüfus hareketlerine karşı tedbirlerin sıklaştırılması ve artırılması kararlaştırılmıştır. AB bu zirvede Tampere’de alınan kararlarla belirlenen sığınmacıların toplum ile uyum problemleriyle iltica sıkıntılarının ana kaynağına inmek istemiş, üçüncü devletlerle daha fazla karşılıklı iletişim, beraber yürütülecek faaliyetler ve diyalog içerisinde bulunmayı öngörmüştür. Komisyon düzenli olmayan nüfus hareketleri ve suç teşkil eden oluşumlara karşı mücadele de tedbirlerin daha sıklaştırılmasını, üçüncü devletlerden AB sınırlarına gelen kişilerin direkt geri gönderilmesi kararlarını zirvede işlemiştir. Ayrıca Adalet ve İçişleri kurulunun görev ve yetkileriyle sınırların denetiminin artırılması, AB kolluk kuvvetlerinin ve sınır güvenliğinden sorumlu kişilerin koordineli yürüttüğü iş birliği çerçevesinde düzenli olmayan göçler, insan tacirleri, güvenlik ve yasal olmayan nüfus hareketleriyle de mücadele eden tedbirler alınması kararlaştırılmıştır (Akgün, 2011).

4.2.8. 2004 Lahey Zirvesi

2004 yılının Kasım ayında gerçekleşen görüşmeler sonucu zirve kararları, Konsey tarafından kabul edilmiştir. Lahey Zirvesi; 1999 Tampere Zirvesi’nde oluşturulan göç

politikalarının devamı niteliğinde olup, adalet özgürlük ve güvenlik kavramlarında 2000-2004 yılları arasında AB'nin uygulamaya koymak istediği prosedürleri içermiştir (Yardımcı, 2008: 88). Zirvenin temel prensibi; 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne bağlı kalarak, AB devletlerine mücbir sebeplerle ulaşıp sığınma statüsündeki kişilerin haklarını korumak, hukuki yöntemlere ulaşmalarını sağlamak ve nüfus hareketlerini düzenlemek olmuştur. Zirvede alınan kararlarsa; AB sınırlarının güvence altına alınması, terör oluşumları ve suç teşkil eden yapılarla mücadele etmek olarak belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa Polis Teşkilatı'nın etkisinin artırılarak göç ve sığınmacı politikalarında sınır güvenliklerinin artırılması ve üye devletler arasında alınan hukuki kararlarla adli kapsamlı belgelerin karşılıklı olarak tanınmasının sağlanması zirvede alınan kararlar arasında yer almıştır (Eur-Lex, 2005).

Konsey, Komisyondan programı uygulamak için eylem programı talep etmiştir. 2005'te komisyon tarafından hazırlanan planın içeriğinde, AB'nin güvenlik politikalarının arttırması amaçlanarak beş senelik sürecini kapsayacak uygulamanın inşası oluşturulmuştur. Veri ve bilgi akışları, kamu hukuku, terörle mücadele, adalet gibi konular uygulanacak prosedürün içine eklenmiştir. İleriye dönük alınan kararlar neticesinde, Avrupa politikalarına hizmet edecek ajans oluşturmak, yasal olmayan nüfus hareketlerinin önüne geçilmesi kapsamında tedbirler, tüm üye devletleri dahil eden ortak sığınmacı alanı inşa etmek gibi maddeleri içeren kararlar alınmıştır. Göç ve sığınmacı meselelerinde alınan kararların kabul edilerek faaliyete geçirilmesi maksatlı, üye devletlerin çoğunluğu esasına göre politikalar baz alınmıştır. Buna göre beş senelik süreç içerisindeki kararlarda alınacak temel maddeler;

- Tüm üye devletlerin kapsamında olduğu uygulanabilir ortak bir iltica alanı,
- AB içinde ve dışında bulunan mevcut sınırlarının güvenliği ve vize imtiyazları,
- Terör yapı ve oluşumları ile mücadele,
- Kişilerin esas ve doğrudan haklarının ve vatandaşlık olgusunun güvence altına alınması
- AB üye devletleri arasında konu edinen her türlü bilgi ve verinin korunması ve paylaşılması kapsamında dışarı kaynaklarla paylaşılmaması ve güvence altına alınması
- Grup ve yapılanmalar bakımından organize gruplar ve suçlarla mücadele,
- Medeni ve ceza hukuku yaptırımlarının uygulanabilmesi,

- Nüfus hareketleri ve sığınmacı politikalarında üye devletler arasında eşit görev dağılımlarının sağlanması, veri ve bilgi akışlarının karşılıklı olarak paylaşılması ve üye devletlerce sorumluluk oluşturulması (Eur-Lex, 2005).

4.2.9. 2007 Lizbon Anlaşması

Lizbon Anlaşması 2007 yılında AB üye ülke başkanlarının toplandığı zirvede kabul edilmiştir. Aynı yıl içerisinde aralık ayında anlaşma yürürlüğe girmiştir. Anlaşma AB kuruluşunun iç yapısını daha aktif statüye getirme, demokrasi ve temel insani hakların birlik içerisinde daha etkin konuma gelerek korunması için gerekli yükümlülükleri içermektedir. AB'nin sınırlarının genişlemesiyle birliğe katılımı sağlanan yeni devletlerin oluşturduğu sınır genişliği neticesince kurumsal yapıların güçlendirilmesi öngörülmüştür. Lizbon Anlaşması'nda sığınmacı olarak gelmiş üçüncü devlet kişilerine geçici koruma sistemi düzenlenmesi gerektiği yer almıştır. Böylelikle sığınmacı statüsünde ki kişiler için uygulanacak işlemlerin düzenli, anlaşılır ve belirgin hale getirilmesi amaçlanmıştır. Üye devletlerin sorumluluğuna dikkat çekilmiş, sığınma başvurularında devletlerin prosedürlerinin işleyişlerini sağlamak ve sorumlu olacak üye devleti tespit etmek için AB himayesinde yapılar oluşturulması gerektiği kararına varılmıştır. Üçüncü devletlerle iş birliği içerisinde bulunularak koruma başvurusu yapan kişilerle sürecin işleyişinin yönetilmesi amaçlanmıştır (Eur-lex, 2007). Bir veya birden fazla üye devletin koruma talebi ve yoğun göçlerle karşılaşması durumunda Avrupa Konseyi'nin üye devletlere fayda sağlayabilecek geçici kararlar alabileceği de anlaşma dahilinde yer almıştır. Koruma statüsü verilen kişilere insani yaklaşımlarla adil davranılması gerektiği, sınırların güvenlik problemlerinin etkili tedbirlerle yürütülmesi gerektiği, kitlesel ve düzenli olmayan göçler, yasal olmayan iltica suçları ve kaçakçılık gibi durumlarla mücadelede tüm üye devletlerinde içinde olduğu ortak politikalar geliştirmeye yönelik faaliyetlerin süreceği açıklanmıştır (Eur-lex, 2007).

4.2.10. 2008 AB Göç ve Sığınmacı Paktı

AB genelinde ortak yürütülecek göç ve sığınmacı politikalarının geliştirilmesi anlayışı devam etmiştir. AB devletleri kurulma aşamasından sonraki süreçte göç stratejilerinde küreselleşmiş ve güçlendirilmiş politikalar yürütme anlayışını benimsemişlerdir Üye devletlerce alınan kararla 2008'de göç ve iltica konularına yönelik pakt kabul edilmiştir. Kabul edilen pakta; düzenli ve yasal olmayan göçler, iltica politikaları, geçiş konumunda olan devletlerle iş birlikleri ve sınırların güvenliklerinin kontrolü konu edinmiştir. Küreselleşme çerçevesinde göç politikalarında nitelikli iş kollarının geliştirilmesiyle göç hareketlerinin düzenli hale getirilmesi konularına değinilmiştir. Üye devletler arasında iş birliği ve ortak

politikalarının geliştirilmesiyle AB'nin göç ve iltica stratejilerinin süreç içerisinde ki gelişiminde ilerleme sağlanacağı anlayışı benimsenmiştir. Pakta konu edilen bir diğer mesele, Avrupa halkının yaşlı nüfusuna karşı, üye devletlerce kurulan iş birliği veya ortak çözüm stratejileriyle düzenli olmayan göçlerin düzenli hale getirilip Avrupa halkı için genç nüfus dinamiği oluşturmaktır. Bu düşünce ilerleyen süreçte ortaya çıkan Arap Baharı ve Suriye İç Savaşı sonrası yaşanan geniş çaplı göçler ve iltica sorunlarıyla kontrol edilemez boyutlara ulaşmıştır. Mülteciler ile yaşanan sorunları AB, sınırları dışında kalan ülkelerle geri kabul anlaşmaları oluşturarak yürütmeye çalışmıştır (Palancı, 2021: 244).Böylelikle paktta alınan kararlarda; AB sınır güvenliği kontrolünün seviyesinin artırılması, yasal olmayan göçlerin önlenmesinde; üçüncü devletlerle karşılıklı olarak işbirliği ve kişilerin ülkelerine ya da geçiş ülkelerine geri gönderilmesi, Avrupa iltica sistematığının kurulması, AB ülkelerinin her birinin nüfus kapasiteleri dikkate alınarak, ülkelerin ihtiyaç kapasiteleri kapsamında yasal ve düzenli göçlerin yönetilmesi ve sığınmacıların topluma uyumunun kolaylaştırılması yer almıştır (Ağaoğlu, 2021: 8).

2020 yılında Yunanistan'da sığınmacıların barınma ihtiyaçlarının giderildiği merkezde yaşanan yangından sonra, Komisyon tarafından sığınmacıların akıbetini belirleyecek göç ve sığınmacı politikaları dahilinde pakt oluşturmuştur. Bu pakta; kaynak ve üçüncü ülkelerle yürütülecek karşılıklı faaliyetler, anlaşmalar ve ülkelere sağlanacak olan ekonomik fonlar, AB ülkeleri arasında bütünlük olgusunun güçlendirilmesi, Frontex'e yatırımların artırılmasıyla AB dış sınırlarında alınan tedbirlerin sıklaştırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca sığınmacıların AB içerisinde başvurularının değerlendirilmesinde ilişkin ülkelere göre sınıflandırılmalar yapılmıştır (Palancı, 2021: 245).

4.2.11. 2009 Stockholm Programı

Tampere ve Lahey Zirveleriyle ortaya çıkan ortak sığınmacı ve göç politikalarının geliştirilmesiyle 2009 yılında Stockholm Programı kabul edilmiştir. Bu program ;2010-2014 yıllarında Avrupa Birliği ülkelerinin adli ve iç faaliyetlerini içeren nitelik taşımıştır. Stockholm Programı ile artan göçlerin doğru şekilde yönetilmesi gerektiği, AB ülkelerinin dış sınırlarında gereken tedbirlerin artırılıp sınır güvenliğiyle, devletlere girme ve çıkma faaliyetlerinin denetimine ağırlık verilmesine odaklanılmıştır. Göç politikalarında sürecin doğru değerlendirilmesi ve artan nüfus hareketlerinin olumsuz getirileri olacağı kadar, olumlu neticelere de sebebiyet verebileceği görüşü belirtilmiştir. Üçüncü devletler ile karşılıklı iş birliği halinde olunma öngörülmüştür (Eur-Lex, 2010).

Avrupa Konseyi, üye devletler arasında bilgi ve veri akışının artırılarak 2012 yılına kadar ortak bir savunma programı oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Programın Cenevre Sözleşmesi'ni kapsayıcı nitelikte olması belirtilmiştir. AB üye devletlerinin bu konuda üzerine düşen sorumlulukları yerine getirip karşılıklı dayanışma içerisinde sürecin ilerletilmesi talep edilmiştir. Böylelikle AB devletlerinin iltica ve göç konularında birlikte hareket ederek başarılı politikalar çıkaracağı düşüncesi hakim olmuştur. Ayrıca üçüncü devletler, kuruluşlar ve ajanslarla karşılıklı faaliyet sürdürme kararlaştırılmış, yasal olmayan göçlerle mücadele, sınırlarda yaşanacak sorunlar, yasal olmayan vize kullanımları gibi olumsuz durumlarda, bilgi alışverişi ve iş birlikleriyle mücadele edilmesi kararlaştırılmıştır. Programda üye devletlerin sığınmacılara adaletli davranarak kendi vatandaşlarının sahip olduğu haklara yakın haklar verilmesi öngörülmüştür. Böylelikle göç ve iltica konularında daha esnek bir strateji benimsenmiştir. Programda alınan kararlarda bir diğer konu yasal olmayan göçlerin önlenmesidir. Bu hususta programda dış sınırların korunması ve güvenliğinin artırılmasında ki önem belirtilmiş, yasal olmayan koşullarda üye devletlerde ikamet eden sığınmacıların ülke sınırlarından çıkarılması için faaliyetlerin artırılması kararlaştırılmıştır (Eur-lex, 2010).

4.2.12. 2013 Dublin III Tüzüğü

2013 yılında kabul edilen Dublin III Tüzüğü'nde; vatansız statüdeki kişilerin koruma başvurularının değerlendirilip kabulüne kadar olan sürecin belirlenmesini sağlayan üye devletin seçilmesi konusunu içermektedir. Koruma bekleyen kişilerin başvurularının alınıp ilerleyen süreç içerisinde ortak kararlarla belirlenen prosedürlerin işlenmesi açısından öneme sahiptir. Bu tüzük dahilinde olan devletler, Avusturya, Belçika, Almanya Birleşik Krallık, İspanya, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hırvatistan, Macaristan, İrlanda, Polonya İsveç, İsviçre, İtalya, Polonya İzlanda, Kıbrıs, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Norveç, , Portekiz, Polonya, Slovenya , Malta ve Slovakya olup totalde otuz bir devleti himayesi altında barındırmıştır (UNHCR, 2021).

Tüzük içeriğinde; üçüncü devlet kişilerinin sığınma başvurusu yaptıkları AB devletlerinden sadece bir yere başvuru yapmaları esas kılınmıştır. Sığınmacı olan kişiye aynı anda birden fazla AB devletinden korunma talebinde bulunamama şartı sağlanmıştır. Bir AB devletinden koruma isteğinde bulunan üçüncü devlet kişisi, AB devleti tarafından ret kararı alırsa AB sınırları içindeki herhangi bir devlete başvuru sağlayamama özelliği getirilmiştir. Kişi için yasal sürecin işleyişi, AB tarafından kapatılmıştır. Sığınma başvurusu yapan kişi reşit olmamış ise, kişinin ailesinin bulunduğu devlet sorumluluk almaktadır. Oturum izni ve vizeye sahip olan başvuru sahibinin sığınma başvurusu ,oturum izni veya vizeyi veren devlet

sorumluluğunda gerçekleşmektedir. Başvurucu kimsenin birden fazla AB devletinde oturma izni varsa, en fazla süreyi tanıyan devlet başvuruya ilgili sürecin işlenmesinden sorumlu olmaktadır. Aynı durum vize işlemleri için de geçerli sayılmaktadır (Eur-lex, 2013).

4.2.13. 2015 AB Mülteci Politikaları Dahilinde Acil Eylem Planı

Avrupa Birliği'nin güvenlik faaliyetlerinin yürütüldüğü komisyon tarafından Dublin III kararlarından sonra, göç ve sığınmacı politikalarında AB sınırlarına ulaşan yoğun göç hareketleri kapsamında öneri oluşturulmuştur. 2011 yılında Arap Baharı sonrasında yaşanan gelişmelerde, iç savaş ve çatışmalar sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişiler, dünya genelinde birçok ülkeden koruma talebinde bulunmuşlardır. Avrupa Birliği' de özellikle 2011 sonrası yaşanan bu olaylar neticesinde yoğun miktarda göçlere maruz kalmıştır. Birliğin güney ve güney doğu sınırları, Ortadoğu'dan gelen kitlesel sığınmacı göç hareketleriyle karşılaşmıştır. İtalya, Portekiz, İspanya, Yunanistan, Makedonya Bulgaristan gibi üye devletlerin sınırlarında, yoğun göç hareketleri sonucu koruma talep eden kişi sayısı oldukça artmıştır. Özellikle birliğin deniz sınırlarında koruma talep eden kişilerin yaşadığı olaylar; aciliyet gerektiren bir karar mekanizmasıyla AB'yi çözüm üretmeye yöneltmiştir. Bu gelişmeler neticesinde Frontex ve Europol Akdeniz'de etkin görevler üstlenmiştir. 2015 yılında AB Komisyon üyeleri tarafından açıklanan kararla AB'de Acil Eylem Planı kabul edilmiştir. AB'nin yoğun göçler ve sığınmacı problemlerine yönelik aldığı kararlarda Akdeniz'de tedbirlerin üst seviyelere çıkarılmasını, FRONTEX'in Akdeniz'de yürütülecek faaliyetlerde etkin şekilde bulunması, üye devletlerle beraber oluşturulan operasyonlara gerekli mali finansmanın karşılanacağı, sınırlara giriş yapan kişilere parmak izi zorunluluğu, İtalya, Yunanistan, İspanya sınır hatlarında güvenlik tedbirlerinin alınmasında EASO'nun faaliyetlerde bulunacağı, koruma talep eden kişilerin barınma sorunlarının giderilmesi, göçlerin kontrol edilebilmesi amacıyla geçiş ülkeleriyle işbirliği içerisine girilmesi ve EUROPOL' un düzenli olmayan göçlerden etkilenen üye ülkelere soruşturma ve güvenlik konularında destekte bulunulması kararlaştırılmıştır (Avcu, 2018: 120).

4.3. Avrupa Birliği Göç Politikası Kapsamında Oluşturulan Kurumlar

4.3.1. 2003 Avrupa Birliği Ortak Parmak İzi Tanıma Sistemi (EURODAC)

2003 yılında AB tarafından yürürlüğe giren Eurodac, AB'nin sığınma ve göç politikaları çerçevesinde, Dublin Sözleşmesi'nde yer alan sığınma başvurularının tek bir üye devlet tarafından işletilmesi kararına yönelik geliştirilmiş bir uygulamadır. AB sınırlarında ki düzenli ve yasal olmayan göçlerin kontrol edilmesi ve parmak izi sistemiyle sığınmacıları tanımlayabilen veri programı olarak oluşturulmuştur. Bu uygulamayla on dört üzeri yaş grubuna ait üye devletlere başvuru yapan insanların, ülkelerin hukuki prosedürlerine göre

parmak izleri alınma usulü getirilmiştir. Böylelikle kişilerin herhangi bir AB devletine yasal olmayan yollarla giriş yapıp yapmadığı ve farklı AB ülkelerine sığınmacı başvurusunda bulunup bulunmadıklarını öğrenilmektedir. Ayrıca yine bu amaç doğrultusunda, sistemin asıl işleyiş prensibi korunma talep eden kişilerin sadece tek bir devlete başvuru yapmalarını sağlamaktır. AB bütününde yasal olmayan göçler ve sığınmacı işlemlerinde bu sistem, sınırların güvenliğini sağlayan kişilerce alınmaktadır. Sistem içerisinde AB'den koruma talep eden kişilerin veri ve bilgileri iki yıl ile on yıla kadar kayıtlı kalmaktadır. Eurodac sistemi AB sınırlarına giriş çıkışların kayıtlı olarak işlenmesi ve sığınmacıları ayırt edici özelliğe sahip olmasından dolayı AB sınır güvenliği kapsamında etkili kurumlar arasında yer almıştır (Eur-Lex, 2013).

4.3.2. 2004 Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı (FRONTEX)

Frontex, 2004 yılında 2007/2004 Konsey maddelerince oluşturulmuştur. 2005'te Polonya'da faaliyete girerek, AB üye devletlerinin dış sınırlarını yasal ve düzenli olmayan göçlerden ve AB sınırlarının suç teşkil eden yapılanmalardan korunması amacıyla kurulmuştur. Frontex, üye devletlerin deniz sınırlarını, kara sınırlarını, havaalanlarını denetim altında tutup ve bu bölgelerden başka şahısların geçişlerini kontrol altına alarak, AB'nin dış sınırlarının güvenliğini sağlayarak kontrolü görevini üstlenmiştir. Bu amaçla Frontex, üye devletlerin sınırlarda oluşabilecek problemlerle alakalı istişareler ve sürecin çözümlenmesine yönelik yürütülecek operasyon durumlarında, devletler arası karşılıklı faaliyetleri sağlamıştır. AB dış sınırlarının denetime tabi tutulması ve sınır güvenliğinin artırılması için çözüm geliştirme yoluna girmiştir. Bu bağlamda Frontex, AB'nin dış sınırlarında operasyon veya teknik bir meseleden dolayı, üye devletlere yardım sağlama görevi de üstlenmiştir. Böylelikle üye devletlerle beraber yürütülecek operasyonlarda, ülkelere gerekli destekler oluşturulmuştur. Frontex sınırlarda risk ve tehlike içeren zamanlarda analizler geliştirmektedir. Ayrıca üye devletlerin sınır muhafızları eğitimlerinde ülkelere destek sağlayarak, AB ülkelerince ortak geliştirilen sınır güvenliklerinin eğitim prosedürlerini belirlemede de rol üstlenmektedir. Frontex yaptırımları, AB ülkelerince belirlenen ülkeler tarafından yürütülmektedir. Birimin merkezleri, Almanya Yunanistan, İspanya, İtalya, Finlandiya, İngiltere ve Avusturya'da yer almaktadır. Merkezlerin işlevleri; deniz ve kara sınırlarıyla havaalanlarının güvenliklerini kontrol etmek ve izlemek olmuştur. Böylelikle birimin oluşturulmasının ana nedeni üçüncü devletlerden AB alanına izinsiz ve kontrolsüz geçişlerin önlenmesidir. (Yılmaz ve Köktaş, 2010: 15).

4.3.3. 1998 Avrupa Birliği Polis Teşkilatı (EUROPOL)

Teşkilat, AB üye devletlerini ortak bir mekanizmada buluşturan, sistematik ve planlı bir güvenlik kurumu niteliği taşımaktadır. Europol, AB'nin üst düzey yetki ve makamlarınca alınan kararların neticesinde kurulmuştur (Deflem, 2006: 348). 1991 yılında AB üye devletleri arasında kolluk kuvvetlerinin hizmet vermesi maksatlı teşkilatlı bir kurumun faaliyete geçirilmesi için teklif sunulmuş ve kabul görmüştür. AB kurucu anlaşmasıyla 1992 yılında kurumun oluşturulması kararlaştırılmıştır. 1998 yılında üye devletlerce sözleşme imzalanarak Europol, resmi olarak kurularak 1999'da yürürlüğe girmiştir. Europol'un oluşumuna birçok faktör sebep olmuştur. 1970'li yılında kurulan Trevi kuruluşunun yeterince etkili olamaması Europol'un oluşumuna sebebiyet vermiştir. Bunun haricinde 1940 ve 1990'lı yılları kapsayan süreçte Avrupa'ya yaşanan terör olayları da kurumun oluşturulmasına zemin hazırlayan nedenler arasındadır. 1990'lı yıllardan sonra üye ülkelerde yaşanan yasal olmayan göçler, kaçakçılık, terör ve suç yapıları, Avrupa gündeminde geniş yer almıştır. Bu sebeple daha güvenli ve yaşanabilir ortam inşa etmek isteyen AB, ortak güvenlik ve iş birlikleri çerçevesinde politikalar geliştirmeye yönelik faaliyetler içerisine girmiştir. Europol; AB üye devletleriyle birliğin karşılıklı faaliyetler içerisinde bulunduğu ülkelerin güvenlik birimleri arasında terörün önlenmesi ve uluslararası suç faaliyetlerine engel olmak için kurulmuştur. Üye devletler arasında sınır geçişlerinin kaldırılması ve Interpol'ün faaliyetlerinin etkin olmaması düşüncesiyle AB iç ve dış sınırlarını kapsayacak şekilde; yasadışı göçmen kaçakçılığı, radyoaktif madde ve insan ticareti gibi suçlarla mücadele edilmesi amaçlanarak üye devletler arasında bilgi aktarımları gerçekleşmektedir. Bu teşkilat görev ve yetki açısından; istihbarat bilgileri iletilmesini sağlamak, iç ve dış sınırlarda suç örgütlerinin tespitinde bulunmak, azami olarak iki devlet arasında ortak gelişen durumlarda suç soruşturmaları başlatmak, polis birimleri arasında ortak iş birliği operasyonların işleyişini yönetmek, suç mahal teşkil eden durumların verilerini saklayıp analizini geliştirmek, yasal olmayan göçler, göçmen ticaretleri, kaçakçılıkla mücadele etmek ve üye ülkelerce işlenen ortak veri ve bilgilerin veri tabanlarında saklanması gibi yetki ve görevlere sahiptir (Akalin,2016:17).

2000'li yıllardan sonra AB sınırlarına ulaşan düzenli ve yasal olmayan göç sayılarında büyük artışlar yaşanmıştır. Özellikle 2014 yılından itibaren AB sınırlarında düzenli ve yasal olmayan göçler yüksek oranda artış göstermiştir. 2015 yılı verilerine göre düzenli olmayan göçler sonucu sayıca 1 milyonu aşan kişi tespit edilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler AB sınırlarında suç örgütlerinin de artışına sebep olmuştur. Suç örgütleri, kaos ve çatışma ortamından kaçıp üye devletlerce koruma talebinde bulunan kişilerin durumlarından

yararlanmışlardır. Bu durum suç örgütlerini uluslararası suç şebekeleri haline ulaştırmıştır. Europol ve sığınmacı kaçakçılık biriminin faaliyetleriyle 2016 yılında üye devletlerin kolluk kuvvetlerinin toplu olarak yasal olmayan yapılanmalara karşı müdahalesi planlanmıştır. Sığınmacı kaçakçılık birimi uzmanları müdahaleler ve analitik faaliyetler sağlamış, polis teşkilat uzmanları ise AB'nin belirlenmiş dış sınır noktalarında bulunmuştur (Eur-lex, 2016).

4.3.4. 2010 Avrupa Birliği Sığınma Destek Ofisi (EASO)

2008 yılında Komisyon, üçüncü devletlerden gelen sığınma isteklerinin fazlaşmasıyla üye devletler arasında sorumluluk paylaşımı için sığınmacı ofisi kurulmasını talep etmiştir. Afrika kıtasından AB' ye yönelik yoğun kitlesel hareketler neticesinde 2010 yılında Malta'ya göç hareketleri fazlalığından dolayı ofisin Malta'da oluşturulması kararlaştırılmıştır. Sığınmacı Ofisi, 2010 yılının haziran ayında yürürlüğe girmiş, 2011 yılının şubat ayı içerisinde faaliyetlerine başlamıştır. Ofis, CEAS'ın yükümlülüklerini faaliyetlerine yansıtır, üye AB devletlerine yardımda bulunmaktadır. Ofisin faaliyetlerinde, sığınma talebi alınması sürecinde meydana gelebilecek aksaklıklara karşı üye devletlere yardımlar oluşturmak, sığınma süreçlerinin işleyişinin verimini arttırmak, üye devletlerce ortak oluşturulacak sığınmacı politikasının kaliteli bir şekilde işleyişini sağlayabilmek adına eğitimler vermek ve üye ülkeler arasında iltica konularında bilgi ve verileri paylaşmak yer almıştır (European Asylum Support Office, 2019).

20 Nisan 2015 yılında Avrupa Komisyonu, EASO' ya sığınma başvurusu yapmış kişilere yönelik yardımda bulunma ve sınırlarda gerçekleşen suç operasyonlarında veri toplaması için öneri planı vermiştir. 2015 yılında İtalya ve Yunanistan'a ulaşan yoğun göçlerden dolayı EASO, Yunanistan'a yer değiştirme programı önermiştir. Komisyon tarafından alınan kararlarla, Yunanistan'da sığınmacılık için başvuru yapan yüz altmış bine yakın kişinin geçici karar ile yeniden yerleştirilmesi kararına varılmıştır. 2016 yılında Avrupa Komisyonu, ofisin iltica ajansına dönüştürülmesi önerisini vermiştir. Mayıs 2016 raporuna göre, Nisan ayından itibaren iltica başvurularında %5'lik düşüş yaşanmış, 2016 yılının yarı dönemini oluşturan süreçte iltica başvuruları 500 bin kişiyi aşmıştır. Avrupa İstatistik Ofisi'nin verilerine göre 2021 yılı için AB'den koruma statüsü almış kişi sayısı 2020'de 282 bin civarı iken, 2021'de 270 bin civarı olmuştur. Koruma talebinde bulunan kişilerin yarısına yakınına mülteci statüsü verilirken, yüzde otuza yakın kısmına ikincil koruma ve yüzde yirmisine yakın kişiye de insani koruma verilmiştir (European Asylum Support Office, 2019).

4.3.5. 2013 Avrupa Birliği Sınır Gözetim Sistemi (EUROSUR)

Eurosur AB sınırlarını yakinen izleyerek, sınırlarda meydana gelecek gelişmeleri kayıt altına alan sistem mantığı ile oluşturulmuştur. AB sınırlarında güvenlik kapsamında düzenli ve yasal olmayan göçler, insan kaçakçılığı, kaçakçılık ve organize olarak suç oluşumlarını tespit edip kayıtlara işlemekle yükümlüdür. Kara ve deniz sınırlarını kayıt altına alarak, AB devletlerine yasal olmayan giriş ve çıkış teşebbüsünde bulunan kişilerin durumunu tespit etmektedir. Bu sistem AB üye devletleri ve Frontex arasında bilgi ve veri aktarımı yapmaktadır. Kuruluş amacı; yasa dışı yollarla sığınmacıların ölümünün engellenmesi, sınırlarda ki suç oranlarını ortadan kaldırmak ve yasal olmayan düzensiz göçlerin önüne geçebilmektir. AB üye devletlerinin her birinin sınırların izlenmesinden sorumlu Frontex'e bağlantılı bir şekilde bilgi aktarımının yapıldığı Ulusal Koordinasyon Merkezleri bulunmaktadır. Ulusal Koordinasyon Merkezleri'nde sınırlarda meydana gelebilecek her türlü durumla ilgili bilgiler analiz edilerek toplanır ve geneli ilgilendiren ulusal bir durum tablosu hazırlanmaktadır. Böylelikle sistem AB devletlerinin tüm sınırlarını kapsamakta ve FRONTEX'in işleyişiyle de karşılıklı iş birliği oluşturmaktadır. Sistemle üye devletlere sınır geçiş yerlerinde her türlü kontrolün sağlanması ve sınırda meydana gelebilecek operasyonların bilgi aktarımı sağlanmaktadır. Frontex ile AB sınırları ve sınır ötesi yerlerin durumları hakkında bilgi akışı sağlanmaktadır. Schengen üyesi olan her devlete bu olanaktan yararlanma imkânı sağlanmıştır. Birbirlerine yakın mesafede bulunan AB devletleri, komşu devletin sınırlarının bilgisini birbirleriyle paylaşabilmektedir. Bu sayede sistemle karşılıklı bilgi iletimi, üye devletlerce iş birliği ortamının hazırlanması ve sınırlarda meydana gelebilecek olumsuz durumlarda ortak bir çözüm yolu üretilmesi sağlanmaktadır. Üye devletlerden sınırlarında meydana gelebilecek herhangi bir olay durumunda her ay vaka hakkında raporlar verilmesi istenmiştir. Vaka olayları kapsamına sınırlarda kaçakçılık, silah ve patlayıcı ele geçirilmesi, kaçma ve kaçırma olayları, yasal olmayacak şekilde hareket eden göçmenlerin ölümü ve uyuşturucu saptanma hadiseleri de dahil edilmiştir (European Parliament, 2013).

4.3.6. 2013 Schengen Bilgi Sistemi (SIS)

Schengen Bilgi Sistemi, 2013 yılının Nisan ayından itibaren kullanıma geçmiştir. Sistemin ilk aşaması 2001 yılından itibaren AB güvenliğini arttırmak amacıyla oluşturulmuştur. 9 Nisan 2013 tarihinde oluşturulan sistem, önceki sistemin geliştirmiş versiyonu şeklinde ortaya çıkmıştır. Schengen Bilgi Sistemi'nin veri işleme sistemi, üye devletlerin veri tabanlarında kalıcı olarak kalıp zamanasını güncelleme yapılmaktadır. Sistemin amaçları, AB sınırlarında ikamet statüsü verilmemiş kişileri tespit etmek, AB'nin güvenlik politikalarını geliştirmek,

sınırların denetimini sağlayıp yasal ve düzenli olmayan göçlerin önlenmesi ve hukuki yaptırımların uygulamaya konulmasını sağlamaktır. Ayrıca sistem; kayıp konumunda olan kişiler, suç işlediğinden şüphelenen kişiler ve AB sınırlarına girme yasağı olan kişiler hakkında bilgi akışı sağlamaktadır. SIS bilgilerinin, her üye ülkenin hukuki prensiplerine göre korunması gerçekleştirilmiştir. Bu sistemle göç hareketleri hususunda elli milyona yakın veri bilgisi saptanmıştır. Bunların çoğunu kayıplar ve kimlik bilgileri oluşturmuştur. SIS Schengen alanına giriş ve çıkış yapan normal yolcu statüsünde ki kişilerin verilerini tutmamaktadır. SIS faaliyetlerini yürütülmesini sağlayan kişiler, üye devletlerin kendilerinin belirlediği temsilciler tarafından seçilmektedir. Bu sistemle kişilerin gizliliğine önem verilmiş, özel bilgilerinin korunması esas alınmıştır (European Commission, 2022).

4.3.7. 2014 Avrupa Biyometrik Pasaport ve Veri Bilgi Sistemi (VIS)

Schengen üye devletleri arasında kısa zamanlı kalma ve ziyaret vizelerinin üye devletlerce bilgi paylaşımının yapıldığı sistemdir. 2004 yılının aralık ayında alınan Konsey kararı neticesinde 2014 yılında sistemin uygulamasına geçilmiştir. Bu sistem, üye devletlerin sınırlarının kontrol edilmesinde iş yükünü hafifletmek ve kişilerin vize kullanımlarını denetlemek için oluşturulmuştur. Sistemle birlikte, kimlik hırsızlıkları, sahte kimlik belgeleri, sığınma taleplerinin alınması ve düzenli olmayan göçlerin önüne geçilebilmesi amaçlanarak uygulamalar yürütülmüştür. AB ülkeleri bu sistemle ülkelerin güvenliğini arttırmak, terör gibi suç teşkil eden oluşumların önüne geçebilmek ve AB toplumlarının refah düzeylerini arttırmayı amaçlamışlardır. AB'nin uyguladığı biyometrik parmak izi alımı, zorunlu bir prosedür olarak belirlenmiş, tüm kimlik belgeleri işlemleri için kullanılmıştır. VIS sisteminde hangi devlet mensubu olduğuna bakılmaksızın vize uygulamaları için gerçekleşen başvuru işlemlerinde, AB tarafından kişilerden zorunlu parmak izi alma uygulaması bulunmuştur (Vize Merkezi, 2022). Suriyeli sığınmacıların etkisiyle araştırmada incelenen taraflardan bir diğeri olan Türkiye'nin göç politikası ise beşinci bölümde incelenmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKASI

Türkiye, mevcut stratejik özelliği ve bulunduğu coğrafya açısından önemli bir konuma sahiptir. Konumu gereği Avrupa, Kafkas, Ortadoğu ülkeleri ile sınırlarını paylaşmakta hem de farklı kıtalar arasında geçişi sağlayan bir köprü devlet olma görevi üstelenmiştir. Bu özelliği nedeniyle Türkiye, sığınmacılar için önemli bir durak haline gelmiştir. Türkiye ise gerek yakın gerekse uzak coğrafyalardan gelen göç akınlarına yönelik cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren politikalar geliştirmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’nin göç politikasına yer verilmektedir.

5.1. Cumhuriyet Dönemi’nden Günümüze Yasal Düzenlemeler

5.1.1. 1934 Türkiye Yurtlandırma (İskân) Yasası

1934 yılı içerisinde kabul edilen 2510 sayılı kanun, başka devletlerden Türkiye’ye göç eden ve Türk olmayan kişilerin ülke içerisinde mevcut kalma koşullarına yönelik uygulanacak prosedürleri ve şartları ortaya koyan ilk düzenlemelerden biridir. Kanunda göç eden kişiler için, mecbur kalma durumu ve zaruri kıyasları yer almaktadır. Kanunun kapsamında, başka devletlerden Türkiye’ye gelen göçmenleri ve Türk kültür anlayışı saptanmayan kişilerin Türk Hükümeti tarafından belirlenen kasaba, mahalle gibi yerleşim merkezlerine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kanunda, asıl amaçlanan Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, savaş sonrasında azalan nüfusun Türk bağı ve soyu taşıyan muhacirlerle karşılanması, ayrıca Türk kültürünün gelişiminin başka ülkelerde bulunan Türklerin ülkeye çağırılmasıyla kültürü tanıyan göçmenlerin yerleştirilmesi amaçlanmıştır (Şakacı ve Özkaya, 2021: 252).

5.1.2. 1950 Türkiye Seyahat Belgesi (Pasaport) Yasası

1950 yılında yürürlüğe giren kanun, Türkiye’ye geliş-gidiş yapan Türk olmayan kişiler ve Türk vatandaşlığında olan kişiler için belirli bir pasaport ya da belgeyi temin etmeleri gerekçesi ile oluşturulmuştur. Bu sayede ülkeye giriş ve çıkış yapan kişiler resmi olarak belgelenmiş olacaktır. Resmi bir belge ya da pasaportun Türk hükümetince denetlemesinin yapılacağını, pasaport veya belgeye sahip olmayan başka ülke vatandaşlarının Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyeceği açıklanmıştır. Mülteci ve sığınmacı kişiler için yapılan düzenlemelerde, kişilerin yasal olmayan yollarla ülkeye giriş gerçekleştiremeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca kanunda, pasaportun oluşturulmasına yönelik esaslar, pasaportu temin etmek için gerekli resmi işlemler, pasaport yerini alabilecek vesika formunda belgelerin düzenlenmesi

ve başka ülkelere Türkiye üzerinden gitmeleri halinde pasaport yükümlülüklerince uygulanacak işlemler açıklanmaktadır (Polat, 2021: 150).

5.1.3. 1967 Protokolü

1951 yılında, mültecilerin yasal durumlarını belirleyen Avrupa Mülteci Sözleşmesi'nde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yurtlarından zorunlu olarak göç eden ve farklı ülkelere sığınan kişilerin, yasal olarak mülteci olarak tanımlanmıştır. Sözleşmede, 1951 öncesinde meydana gelen göçlerin dikkate alındığının belirtilmesi kafa karışıklığına yol açmış, bunun üzerine bu karışıklığı ortadan kaldırmak üzere Türkiye, 1967 yılında bu sözleşmeye ek protokol hazırlamıştır. Ek protokolda 1951 yılından önce gerçekleşen olaylar ibaresi kaldırılmıştır. Türkiye'nin kabul ettiği hükümlerin içeriğinde mekân ve yer kısıtlaması ile kabul ettiği için, Avrupa dışında korunma ve mücbir sebepler nedeni ile başka devletlerden gelen kişilere tam olarak mülteci statüsü verilmeyeceğini, bu kişilerin sığınmacı olarak belirleneceğini ve başka bir ülkeye gönderilmeden önce geçici olarak Türkiye'de barındırılacakları açıklanmıştır. Sözleşmeyi kabul ettiği tarihten bu zamana kadar Türkiye, bu hükümleri uygulamaktadır (Dost, 2014: 37).

5.1.4. 1994 İltica Yönetmeliği

1990'lı senelerin başlarında, Balkan devletleri arasında yaşanan çatışmalar sırasında Türkiye yoğun nüfus hareketlerine maruz kalmıştır. Yine bu dönemde Körfez Savaşı'nda Irak'tan Türkiye'ye çok sayıda sığınmacı gelmiştir. Savaşlar ve çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye yapılan nüfus hareketlerinin sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır (Kaygısız ve Aktel, 2018: 593). Türkiye, yaşanan göçler sebebi ile sığınmacı olarak başka ülkelere gelen kişilere yönelik mevcut sistemde var olan eksikliklerin giderilmesi maksadı ile iltica konusunda hukuki düzenlemeler yapmıştır. 1994 yılında alınan kararlar kapsamında, Türkiye'ye sığınma maksadı ile gelen ve Türkiye üzerinden farklı bir devlete sığınmak için Türkiye'de yerleşme izni isteyen farklı ülke vatandaşlarına veya olası kitlesel göçlerle Türkiye'ye gelen kişilere yönelik uygulanacak prosedürler yer almıştır (İçduygu ve Yüksek, 2012:453). Bu düzenlemede, Avrupa dışında herhangi bir devletten Türkiye'ye gelen kişiler için, Türkiye üzerinden farklı bir ülkeye gidesiye kadar olan zaman diliminde geçici olarak barınma ve ülkede kalma şansı tanınmış, yasal olarak mülteci olarak tanımlanmış kişiler içinse, farklı bir devlete gönderilmesi koşulları sağlanmıştır (Şahin ve Parlak, 2015: 71).

Farklı ülkelere Türkiye sınırlarında korunma amacı ve farklı ülkelere mülteci olarak kabul edilmek isteyen kişilerin resmi süreçlerinin işleyişi İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Bakanlığa bağlı kurumların yetkilendirmesi ile gelen kişilerle sınırlar içerisinde

görüşmeler yapılır ve koruma isteyen kişiler Türk kurumlarına yasal süreçlerinin başlayabilmesi için müracaat yapmaktadırlar. Bu görüşmelerin sonucu bakanlığa bildirilmektedir. Bakanlık tarafından, korunma maksadı ile gelen kişilerin başvurusunun onaylanması halinde, kurumlarca belirlenen yerlerde, yabancıların barınma ve temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Başvurusu olumlu sonuçlanmayan kişiler devlet kurumlarına itiraz edebilirler. İtiraz kararını sonuca bağlama görevi bakanlık tarafından gerçekleştirilmektedir. İtiraz sonucu yine olumsuz olan kişilerin ülkeden ayrılmaları istenmektedir. Karara uymayan kişiler ülkeden direkt gönderilirler. Uluslararası kuruluşlar ve örgütler ile farklı ülkelere gönderilecek yabancılarla alakalı ortak faaliyetler yürütülebilmektedir (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994).

Sığınma ve mücbir sebeplerle sınırlara gelen kitlesel akınlarda ilk olarak kolluk kuvvetleri tarafından güvenlik incelemesi yapılmaktadır. Koruma isteyen kişilerden yabancı ülkelerin askeri birliklerine mensup olanlar ve normal statüdeki kişilerin ayrılması kolluk kuvvetlerince yapılmaktadır. Yabancı devletlerin halkına mensup olan kişiler, kolluk kuvvetlerince barınma merkezlerine gönderilmektedir. Sınırlarda kolluk kuvvetlerince tespit edilip koruma isteyen kişiler, sınır hatlarından toplanır ve ilgili yerlere götürülmektedir. Aynı şekilde karşılıklı görüşme ve parmak izi alınması uygulamaları yapıldıktan sonra, Türkiye içerisinde veya farklı bir ülkede ailelerinin bulunup bulunmadığı öğrenilir ve ikamet bilgileri alınıp, korunma talep eden kişilerin mevcut bulunduğu merkezlere gönderilip temel gereksinim ve barınma ihtiyaçları karşılanmaktadır (Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 1994).

5.1.5. 2013 Türkiye Yabancı Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma Yasası (YUKK)

Suriye İç Savaşı sırasında, halk başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelere korunma talebinde bulunmuştur. Türkiye, sınır hatlarında kitlesel olarak gelen kişilere, geçici koruma kapsamında kapılarını açmıştır. Birçok ülkeye giden Suriyeli sığınmacıların en çok tercih ettikleri ülke ise Türkiye olmuştur. Bunda Türkiye'nin hem korunmaya muhtaç insanlara yardım etmesi, hem de Suriyeliler tarafından Türkiye'nin başka ülkelere ulaşmada köprü olarak görülmesi etkili olmuştur. Bu dönemde Türkiye, göç sürecini iyi yönetebilmek amacıyla farklı yasal düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan biri de Yabancı Kişilere Yönelik Uluslararası Koruma

Yasası (YUKK)'dır. YUKK, 2013 yılında Suriye'de iç savaştan kaçan sığınmacıların Türkiye içinde yoğunlaşmasından ve yıllar içerisinde sayılarının artmasından dolayı, Türkiye'nin Suriye sınırından gelen sığınmacıları baz alarak oluşturduğu yeni bir yasadır (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 111).

2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı yasa ile yapılan yeni düzenlemelerde, 1950 yılında oluşturulan pasaport yasasının içeriğindeki bazı maddeler kaldırılmış, Türk olmayan, farklı devletlerden gelen kişiler için Türkiye içerisinde dolaşım, kalma, seyahat gibi haklar öngören 5683 sayılı yasa iptal edilmiştir. Yasa içerisinde mülteci ve göçmenlerin hukuki durumu belirlenmiş, farklı ülkelerden Türkiye'ye gelen kişilerin vizeye sahip olması, Türkiye'de bulunduğu süre içinde oturma izni alınması gibi durumlar zoruna hâle getirilmiştir. Yasanın belirlediği şekillerde, Türkiye sınırlarına gelen diğer ülke vatandaşlarının, Türkiye'ye girebilmeleri için pasaport veya yasal statüsü bulunan belgeye sahip olması gerekmektedir. Farklı ülke vatandaşlarının Türkiye'ye gelebilmeleri için sadece vize almaları kıstas alınmamaktadır. Kişiler, ilgili büyükelçiliklerine başvuru yaparak vize almalıdır. Konsolosluktan alınan vizenin geçerlilik süreci doksan gündür. 6458 sayılı kanuna göre, Türkiye'de üç aydan daha fazla bulunmak isteyen kişiler, ülkelerindeki Türkiye Konsololuğu'ndan ikamet izni başvurusunda bulunmak zorundadırlar. Başvuruların değerlendirilmesi Göç İdaresi Müdürlüğü'nce gerçekleştirilmektedir. Müdürlük, kararı konsolosluga iletir. Bu kanunla beraber önceden yabancı kişiler, çalışma izni ile geldikleri Türkiye'de ülkeye giriş yaptıktan sonra devlet kurumlarından ikamet için izin istemekteydiler, fakat 6458 sayılı yasa ile çalışma izni ile gelen kişilerin ikamet talepleri otomatik olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Türkiye'de ikamet isteyen kişiler, eğitim, sağlık, aile bireylerinin ikamet sahibi olması ile belirli süreler içinde ülke içinde oturma ve kalmaya yönelik izin alabilmektir. Kalma süresi duruma göre belirli çerçeveler dahilinde uzatılabilmektedir (Çerçi ve Arap, 2014: 123).

Yasa içerisinde vatansız kalmış kişiler ve savaş, doğal afetler, güvenlik sorunları gibi mücbir sebeplerden Türkiye'ye sığınmış olan kişiler içinde düzenlemeler oluşturulmuştur. Vatansız kişilerin ülke içerisinde kalma izinleri almaları için, onlara bu statüyü farklı bir devletin vermemiş olması gerekmektedir. Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından vatansız olarak kabul edilmiş kişilere durumlarının geçerliliğini onaylayacak belge hazırlanmaktadır. Şayet, farklı bir ülkeden vatandaşlık alırlarsa, bu kişilerin Türkiye'de oluşturmuş olduğu tüm prosedürler geçersiz sayılmaktadır. Türkiye'de kalma izini isteyen kişiler duruma göre, bakanlıklarca farklı bir ülkeye gönderilebilir veya sınır dışı edilebilir. Kişiler itiraz hakkına

başvuru yapıp sonucun tekrar değerlendirilmesini talep edebilmektedir. İlgili makamlarca tekrar değerlendirilmeye alınan itirazda sürecin netleşmesine kadar olan zaman diliminde kişiler ülkeden sınır dışına gönderilmeyip bekletilmektedirler. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü çerçevesinde Türkiye zorunluluk hâlleri çerçevesinde ülkeye göç eden kişileri geçici koruma statüsü ile barındırmaktadır. Ayrıca 6458 sayılı yasa görev ve işleyiş mekanizmalarında Göç İdaresi Müdürlüğü'nün yapılanmasından ve işlevinden bahsedilmektedir. Her türlü mülteci, mağduriyet oluşan durumlarda koruma sağlanması, yabancı kişileri gerekli görülen durumlarda ülkeden gönderme gibi karar mekanizmalarından sorumlu birim olarak addedilmiştir (Çerçi ve Arap, 2014: 126-127).

5.1.6. 2014 Geçici Koruma Yönetmeliği

6458 sayılı yasanın 91.maddesi içeriğinde yer alan geçici süreyle korunma ibaresini geliştirici ve açıklayıcı olarak sunulmasından dolayı 2014 yılında alınan kararlar neticesinde kabul edilmiştir. Ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye sığınan ve iç savaş ortamından çıkan kişiler için şartlı mülteci, vatansız kişiler, koruma talebi değerlendirmede kabul edilmeyen yabancılar için geçici koruma hükmü prosedürleri işlenmektedir. Bu yasa kapsamında yoğun nüfus hareketleri kapsamında sınırlara sığınmış kişilerin barındırılması, bu statüdeki kişilerin yararlanabileceği haklar, devlet kurumlarının geçici koruma kapsamında işleyiş ve faaliyetleri ve göç hareketlerine karşı uygulanabilecek önlemler yer almaktadır. Bu prosedürün işlenmesinde yetkili merci kuruluşu İçişleri iş birliği ile bilgilendirilen Bakanlar Kurulu olmuştur (Topal, 2015: 15).

Arap Baharı 'nın etkisiyle yoğun göç akınına uğrayan Türkiye, 2013 YUKK yasası ve 2014 yılı içinde kapsamı bakımından kanunun geliştirilmesi ile göç akınlarında gelen kişilere ve özellikle de Suriye'den gelen sığınmacılara karşı politikalar oluşturmayı hedeflemiştir. Ülkesine geri dönme şansı olmayan ve başka gidecek yerleri bulunmayan kişiler ibaresi ile özellikle Suriyeli kişileri de genel anlamda kapsayacak şekilde oluşturulan yasada bu kişilerin devlet tarafından korunma kapsamına alınacağı belirtilmiştir. Göç İdaresi Müdürlüğü koordinesi ile kişilerin kimlik sorguları yapıp yetkili merkezlere ulaştırılmaktadırlar. Türkiye'de oluşabilecek herhangi bir olağan dışı durumlarda, sığınmacıların ülkeye kabul edilmesinde sınırlar koyulabilmektedir. Terör oluşumlarında faaliyet gösteren kişiler, kamusal güvenliği ve düzeninde sıkıntı oluşturabilecek kişiler, insan hakları konusunda ceza almış olanlar, işlediği suçun yükümlülüğünce mevcut durumda ikamet devletinden suç fiili yüzünden ayrılmış olan kişiler, bu yönetmelik kapsamı dışında tutulup kabul edilmeyecektir. Göç İdaresi tarafından kayıt oluşturulmuş kişilere, sağlık, barınma, eğitim gibi birçok faaliyette yardımlar

sağlanmaktadır. Kişilerin bu olanaklardan yararlanmaları için ilk önce koruma belgesi almaları gerekmektedir. Bu belgeyi alan kişiler Çalışma Bakanlığı tarafından sağlanan istihdam imkanlarından faydalanabilecek ve ülke içerisindeki çeşitli yerleşim birimlerinde iş faaliyetlerini yürütebileceklerdir (Topal, 2015: 17).

Koruma kararı, Bakanlık tarafından geri alınabilmektedir. Böyle durumlarda kişiler kendi ülkelerine gönderilebilmekte ve korunma statüsünün alınmasına karşın kişisel olarak itiraz edebilme haklarına sahiptirler. Ayrıca bu yönetmelikte, farklı ülkelere yoğun nüfus hareketleri ile gelen kişilerden ayrı olarak, yaşanan yoğun sığınma talebinden dolayı 2012 yılında Suriyeli vatansız kalmış ve sığınmacı olarak başvuru yapan kişilerin barındırılmasını kabul edilen belge de bu yönetmelikte tek bir bütün içinde toplanmıştır (Topal, 2015: 16).

5.2. Türkiye'nin Göç Politikası Kapsamında Oluşturulan Kurumlar

5.2.1. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

Suriye'deki ayaklanmaların seviyesinin artıp ülkenin iç savaş ortamına sürüklenmesiyle, kişilerin bu ortamda daha fazla yaşamlarını sürdürememesinden dolayı bölge ülkelerine doğru göç hareketleri gerçekleşmiştir. Yoğun göçe maruz kalan ülkeler bu durumdan çeşitli seviyelerde etkilenmektedir. Özellikle Türkiye, iç savaş çıktıktan sonraki yaklaşık on yıllık aşan süreçte, her yıl bir diğer yıldan daha fazla yoğunlukta sığınma için tercih edilen ülke olmuştur. Türkiye'nin tercih edilmesinin bir başka nedeni de Avrupa'ya yakın konumudur. Suriyeliler Avrupa'ya ulaşabilmek için Türkiye'yi bir köprü olarak görmüşlerdir. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye'nin mülteci ve göç hususlarında sağlam ve çözüme ulaştıracak politikalar geliştirmesine sebep olmuştur. Bu amaçla 6458 sayılı yasa 2013 yılında yürürlüğe girmiş ve kurumsal olarak daha etkin politikalar belirlemek için GİGM oluşturulmuştur (Öztürk, 2017: 154).

Daha etkin ve kalıcı politikalar geliştirilmesi amacıyla İçişleri Bakanlığı'nı himayesinde oluşturulan GİGM'nin görev ve yetkileri arasında göç sürecinin yürütülmesini sağlamak, göçün kontrolünü sağlamak ve faaliyetlere yansıtma, sınırlar üzerinde oluşabilecek normal ve yasal olmayan girişleri takip etmek, insan tacirleri ile mücadelede sorumlulukları yerine getirmek, koruma yönetmeliği esasında kişilere uygulanacak prosedürleri sağlamak, başvurusu ülke tarafından onaylanmayan kişilerin ülke içerisinde gönderilmesini sağlamak ve göç konularında yetkili birimlerce oluşturulan kurumsal bağlantıları oluşturmak yer almaktadır (Öztürk,2017:154).İçişleri Başkanlığı tarafından daha kurumsal ve etkin politikalar yürütülmesi açısından teşkilat yapılanmaları oluşturulmuştur. Düzenli olmayan kitlesel hareketlere,

yabancılara yönelik faaliyetlerin yer aldığı birime, koruma usul ve esaslarına, nüfus hareketleri ile ilgili projeler geliştirilmesine, yayınlar oluşturulması maksatlı eğitim faaliyetlerine ve kişilerin topluma entegre edilmesi maksadı ile uyum birimleri ve şehirlerde vali yönetimine bağlı göç müdürlükleri oluşturulmuştur (GİGM, 2022).

5.2.2. Türkiye Afet ve Acil Durumlar Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Afetler ve aciliyet gerektirecek meseleleri ile beraber, Türkiye'ye yönelik yapılan göç hareketleri de ülkeye etki eden olaylar arasında yer almaktadır. Sınırlarda meydana gelecek insan toplulukları, afet durumlarında olduğu gibi krizlere ve sıkıntılara sebebiyet vermektedir. Özellikle 90'lı ve 2000'li yıllarda Türkiye'ye yapılan nüfus hareketlerinde; Irak'tan, Balkan coğrafyasından ve Ortadoğu'dan Türkiye geniş çaplı göç etkileri altında kalmıştır. Özellikle 2010 sonrası gelişmelerde oluşan nüfus akışında, Türkiye güneyinde ortak sınırları paylaştığı Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası göç akımında en çok etkilenen ülkelerden biri haline gelmiştir. AFAD, bu problemlerde özellikle de Suriye'den gelen kişilerin sınırlarda barındırılma, temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve barındırma yerleşkelerinin iç faaliyetlerinin koordine edilmesi, kamplarda ki sığınmacılara eğitim, sağlık gibi hizmetlerin uygulanabilmesi açısından önemli görevler üstlenmiştir. 2013 yılında oluşturulan Göç İdaresi ile AFAD'ın görev ve sorumluluklarında paylaşımlar oluşturulmuştur. AFAD'ın koordinesi ile sınır hatlarında geçici korunma merkezleri oluşturulmuş, savaştan gelen sığınmacıların her türlü insani yardım faaliyetlerinin yürütülmesi sağlanmıştır. Geçici barınma yerlerinde AFAD tarafından koordine edilen aktivite ve faaliyetlerde; tercüman, eğitim, spor, psikoloji gibi insani destek ve geliştirme hizmetleri yürütülmektedir (Tosun, 2021: 36).

AFAD tarafından yürütülen eğitim faaliyetlerinin özellikle de çocukları baz alması ve eğitimlerinin yarıda kalmaması açısından Suriyeli sığınmacı çocuklara kamplar içerisinde ve kurulan konteyner yaşam alanlarında eğitim hizmetleri sağlanmaktadır. Ayrıca sığınmacıların sağlık ihtiyaçları da ön plânda tutulmuş, 2013 yılında alınan kararla Suriyeli sığınmacıların sağlık masrafları devlet tarafından karşılanmaktadır. Geçici koruma kapsamında olmayan kişiler aciliyet gerektirecek durumlarında AFAD tarafından verilen sağlık hizmetlerinden yararlanabileceklerdir. Türkiye bu konuda sığınmacılara insani değeri yüksek standartlarda hizmet sunmaktadır. Savaş sonrası Türkiye'ye gelen sığınmacılar için sınıra yakın mesafede olan yerlerde veya ülke içerisinde barınma ihtiyaçlarının giderilmesi ile oluşturulan kamplar, bundan beş sene öncesine kadar 2017 yılında AFAD yürürlüğünden ayrılmış, denetimi ve yürütme faaliyetleri Göç İdaresi'nce sağlanmaktadır (Tosun, Yıldırım ve Azazi, 2019: 158).

5.2.3. Geçici Sığındırma ve Gönderme Birimleri

2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı yasanın 58. ve 95. maddeleri gereğince, 2014 yılında oluşturulan Bakanlar Kurulu kararları ile, Göç İdareleri çatısı altında birim ve merkezler oluşturulmuştur. Bu merkezler; GİGM bünyesi altında kişilerin barınma gereksinimlerinin giderilmesi, faaliyetlerini uygulayabilmesi ve yönetimin sağlanması amacı ile kurulmuştur. Bu birimlerde kişilere yönelik kontrollerin yapılması ve kamusal yapılanma ile sığınmacıların denetimi sağlanmıştır. Suriyeli sığınmacıların sınırlardan geçişlerinde yapılan kontrolleri ile koruma talep eden kişilerin barındırılma ve temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bu merkezler görevlendirilmiştir. Merkezlerde kolluk birimleri görev almaktadır. Kabul ve geri gönderme merkezlerinin idari sorumluluğunu valilikler üstlenmektedir. Türkiye’de başvuruda bulunan sığınmacılar ve koruma statüsüne sahip kişilere merkezler içerisinde sağlık hizmetleri, psikolojik yardım ve sosyal faaliyetler verilmektedir. Ayrıca bu merkezlerde sığınma talebi kabul edilmeyen kişilerin ülke sınırlarından çıkarılması da sağlanmaktadır (Küçükbaşol ve Pekdoğan: 2019: 894).

Nisan 2022’de geçici barınma merkezlerinde bulunan kişilerin sayısı 50.702 kişi olarak belirlenmiştir. Önceki yıllara göre bu merkezlerde yaşayan Suriyeli sığınmacı sayılarında azalmalar meydana gelmiştir. 2018 yılında 228.000, 2019 yılında 143.000, 2020’de 63.247, 2021 yılında ise 58.752 kişi olarak açıklanmıştır. Nisan 2022 itibariyle GİGM ile kayıtları oluşturulmuş geçici koruma statüsünde ki Suriyeli sığınmacı miktarı, 3 milyon 762.000 kişiye ulaşmıştır. Bu kapsamda Türkiye’de barınma ihtiyacı sağlanan kişilerden Suriyeli sığınmacı sayısında, 2022 yılı başından itibaren 25.000 artış meydana gelmiştir. Türkiye genelinde toplam olarak otuz adet geri gönderme noktaları bulunmaktadır. Bu merkezlerin göçmen kapasitesi 20.000 civarındadır. 2016-2022 arasında Türkiye genelinde geri gönderme merkezlerinden 300.000 civarı sığınmacının geri iade edildiği açıklanmıştır. Düzensiz göçün önüne geçilmesi için yürütülen faaliyetlerde 2022 yılının ilk diliminde, kolluk kuvvetlerince yapılan müdahalelerle 55.000 düzensiz göçmen tespit edilmiştir. Bu oran 2021 yılında 163.000 civarında olmuştur. Tespit edilen kişiler geri gönderme merkezlerinden ülke dışına çıkarılmaktadır (Yeni Şafak, 2022). Türkiye’nin özellikle 2011 yılından sonra göç politikasında kırılma noktası olan Suriyeli sığınmacılar, Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkarak bir mesele haline ulaşmıştır. Altıncı bölümde bu hususta Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacılar Meselesi incelenmiştir.

ALTINCI BÖLÜM

SURİYE İÇ SAVAŞI VE SURİYELİ SİĞİNMACILAR MESELESİ

6.1. Nedenleri ve Sonuçları ile Arap Baharı

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sonrasında Ortadoğu'da yer alan devletler, uzun süre farklı devletlerin mandası olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bir süre sonra teker teker bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak manda yönetimlerinin etkisiyle ulusal kimliklerinin tam olarak gelişmemesi nedeniyle bu devletler aşiret ve mezheplerin etkisi altında kalmıştır. Bu durum genç devletlerde kaos ve çatışma ortamına zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından, Ortadoğu, farklı devletlerin güçlerinin yarıştığı bir rekabet merkezi haline gelmiştir. Ortadoğu'da bulunan ülkelerin bir kısmı, farklı devletlerin istekleri doğrultusunda oluşturulan rejimlerle yönetilmiştir. Bazı ülkelerde ise siyasi hayat askeri müdahalelerle şekillenmiş ve militarizm hâkim olmuştur. Bazıları ise diktatörlükle yönetilmeye mahkûm kalmıştır. Her ne kadar Ortadoğu, zengin enerji kaynakları ile bilinse de bazı yerlerinde ciddi boyutta ekonomik sıkıntılar yaşanmakta ve gelir dağılımlarında büyük çapta eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında bölgede temel hak ve özgürlüklerin ihlali, insan kaçakçılığı, yetersiz sağlık ve eğitim sistemleri, etnik çatışma gibi bir dizi sorun bulunmaktadır (Deniz, 2013: 69).

Bu sorunlar, 2010 yılında bir dizi ülkede muhalif hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 17 Aralık 2010'da Tunus'ta, işsiz bir gencin kendini yakmasıyla başlayan ve etkisi çok sayıda Ortadoğu ülkesine yayılan Arap Baharı, tüm dünyayı etkisi altına alan önemli bir değişim hareketi olmuştur. Bu hareketin etkisi, medya ve iletişim araçları sayesinde tüm dünyaya hızlıca yayılmıştır (Göçer ve Çınar, 2015: 55). Halkın hükümet karşıtı gösteriyle başlayan olaylar, kısa süre içinde çatışmalara dönüşmesiyle yerini büyük bir kaosa bırakmıştır. Toplumlar iç karışıklık ve iç savaş ortamına sürüklenmiştir. İsyanlar, Tunus'tan sonra çok hızlı bir şekilde Kuzey Afrika devletleri ve Batı Sahra'ya yayılmış, etkisi kısa bir süre içerisinde Ortadoğu'yu sarmıştır. Kuzey Afrika devletlerinden; Cezayir, Mısır, Tunus, Fas ve Libya Ortadoğu devletlerinden ise Bahreyn, Ürdün, Suriye, Lübnan, Sudan, Umman, Irak, Yemen ve kısmi olarak da Irak, Suudi Arabistan ile İran'da olaylar etkili olmuştur. Halk tarafından başlatılan isyanların boyutu, sürecin işleyişi, zamanı ve meydana getirdiği sonuçlar, her ülkede farklı seyirler göstererek ilerlemiştir. Böylece halk ayaklanmaları adeta bir domino etkisi ile Kuzey Afrika ve Ortadoğu'nun geniş bir kesimini kaplamıştır (Deniz, 2013: 68).

Ortadoğu'da Arap Baharı'nın yaşanmasının bir dizi nedeni vardır. Bunların en başında demokratik yönetimlerin olmayışı gelmektedir. Birçok Ortadoğu ülkesi otoriter, militarist ve monarşi rejimler tarafından yönetilmektedir. Demokrasi, insan hakları, eşitlik, özgürlük kavramlarının bir karşılığının olmadığı yönetim anlayışları, iktidar ile toplum arasında çatışmalara yol açmaktadır. Demokratik yönetim anlayışının yaygınlaştırılması, sosyal ve adaletli bir devlet düzeninin inşa edilmesi, halkın demokratik haklarını kullanması, sokağa çıkma yasaklarının kaldırılması, insan haklarının hüküm sürdüğü, kadın ve erkek arasında ayrımcılığın olmadığı bir devlette yaşanmak istenmesi, yolsuzluk gibi sorunların ortadan kaldırılması Ortadoğu toplumunda büyük bir ihtiyaç haline ulaşmıştır (Arı, 2004 : 365-366).Ortadoğu ülkelerinde yaşanan bu olumsuzluk ve eksiklikler, halkın yönetime karşı ayaklanma çıkarıp isyan hareketleri sağlamasına zemin hazırlamıştır.

Arap Baharı'nın ortaya çıkmasının bir diğer nedeni ise ekonomik sorunlardır. Bazı yerler enerji kaynakları bakımından zengin olmasına karşılık, bazı yerlerde işsizlik, yoksulluk ve ekonomik krizler hüküm sürmektedir. İşsiz sayısındaki artış, devlet kurumlarında yaşandığı iddia edilen yolsuzluk ve rüşvet olayları, gelir dağılımlarındaki devasa eşitsizlikler, halkın devlete karşı güveninin azalması, ekonomik sıkıntılar gibi bir dizi olay halkların hükümetlere başkaldırmasına ve isyanların yaşanmasına yol açmıştır (Kılıç vd. 2012: 18). Mısır, Tunus, Fas, Yemen ve Suriye, bölgede bulunan diğer birçok ülkeye kıyasla, enerji kaynakları açısından yetersiz konumdadır. 2008'de yaşanan ekonomik kriz, bu ülkeleri ciddi ölçekte etkilemiş ve gelir kaybı yaşamalarına sebep olmuş, 2010'da ise enerji ve gıda fiyatlarında yükselişler halkı zor durumda bırakmıştır (Öztürkler, 2012: 54). Cezayir, Libya ve Suudi Arabistan, enerji kaynaklarından dolayı zengin olmasına karşılık, kaynaklardan elde edilen gelirlerin iktidar sahiplerinin sadece yakın çevresiyle paylaşılmasından dolayı gelir dağılımında eşitsizlik ortaya çıkmıştır. Halkın yararlanmış olduğu yetersiz alt yapı, eğitim ve sağlık hizmetlerinde yaşanan aksama ve eksiklikler yönetimlerin eleştirilmesine neden olmuştur (Şensoy, 2012).

21. yüzyılın etkisiyle kitle ve iletişim araçlarının dünya gündeminde yaygın ve etkili kullanımının yeri, Arap ülkeleri üzerinde de etkili olmuştur. Arap Baharı olaylarının domino etkisi ile bölge devletleri üzerine sıçramasında, basın ve medya kuruluşlarının önemi büyük olmuştur. Kitle iletişim araçları ve sosyal medya sayesinde, çatışma ve protestoların etkili olduğu devletlerde yaşananlar, açık bir şekilde bilinir hâle gelmiştir. Sosyal medya ve iletişim araçlarını takip eden diğer bölge devletleri, olayların çıktığı ülkelere etkilenerek protestolara başlamıştır. Böylece kitle iletişim araçları, protesto ve ayaklanmaların ivme kazanmasında kamuoyu oluşumunu hızlandırmıştır (Deniz, 2013: 73).

Arap Bahar'ını tetikleyen bir diğer neden ise bölgede farklı etnik grupların ve inanç çeşitliliğinin yarattığı uyumsuzluk ve istikrarsızlıktır. Olayların seyrinin gerginlik göstermiş olduğu ülkelerin etnik yapısı incelendiğinde, Arap, Fars ve Türk çoğunluğuyla nüfusun, yaklaşık olarak yüzde doksanının Müslüman oluşundan dolayı bölgede yüksek oranda inanış olarak İslamiyet benimsenmiştir. Nüfus olarak daha az konumda olan Hristiyanlar ise kendi içlerinde, bölünmüş olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sayıca fazla olan Müslümanların, İslamiyet anlayışının aynı olmaması, mezhepsel farklılıkların mevcut durumda yer almasını sağlamıştır. Etnik yapıda ve inançta çeşitlilikler, Arap toplumunun bir araya gelip milli bir dayanışma oluşturmalarını engellemiştir. Toplumsal ayrışma; kan davalarına, silahlı çatışmalara, ekonomik çıkar çatışmalarına, suni ülke sınırlarına yol açmıştır. Bu bağlamda Arap Bahar'ını tetikleyen etmenler arasında bölgenin etnik yapısı, mezhepsel farklılıklar, inançların çeşitliliğine bağlı anlaşmazlıklarla bölge toplumunun birlik ve bütünlük olgusundan yoksun oluşu da yer almıştır (Parlar, 2002: 31).

2010 yılının sonlarından itibaren uluslararası politikanın ana gündem maddelerinden biri haline gelen Arap Baharı, bir dizi değişikliğin gerçekleşmesini sağlamıştır. Muhalif halk hareketleri, ortaya çıktığı coğrafyada birtakım reformların yapılmasını sağladığı gibi hükümetlerin düşmesine, iç karışıklıklara, iç savaşlara, insan ölümlerine, ekonomik gelişmelere, milyonlarca kişinin ülkelerini terk etmek zorunda kalmasıyla kitlesel göçlere, ülkeler arasında siyasi krizlere yol açmıştır. Birçok ülkenin (Ürdün, Tunus, Mısır, Libya, Kuveyt, Yemen) yönetim yapıları değişmiş, büyük çapta gelişen siyasi, ekonomik, toplumsal değişimler yaşanmıştır. Suudi Arabistan, Bahreyn, Umman, Fas'ta halkın yararlanması amacıyla bir takım sosyal ve ekonomik olarak halkın yararına reformlar yapılmıştır. Irak ve Lübnan' da daha küçük boyutlu hareketlere sebep olmuştur. Gelişmelerle Suriye'de iç savaş çıkarak, kitlesel göçler meydana gelmiş, bu göçler de devletler arasında siyasi krizler çıkarmıştır (Emre, 2012).

Arap Baharı olaylarının devletlerde meydana getirdiği sonuçlarda hareketin ilk çıktığı yer olan Tunus'ta Yasemin Devrimi olarak kabul edilen döngü başlamıştır. 1989-2011 yılları arası ülkede Cumhurbaşkanlığı yapmış Muhammed Gannuşi ülkeden ayrılmıştır. İktidar partisi de dağılmıştır. İfade özgürlüğü gerekçesi ile siyasi suçlu olan kişiler serbest bırakılmıştır. Yasemin Devrimi; olayların ve reform hareketlerinin başladığı yer olarak diğer Arap ülkelerinde büyük ses getirmiştir (Acar ve Aydın, 2017: 513). 2011 Arap halkı ayaklanması ile Cezayir'de ise uzun yıllardır devam eden olağanüstü hâl durumu kaldırılmıştır. Bölgede çok sayıda yürüyüşler, ayaklanmalar ve protestolar gerçekleşmiştir. İşçi sınıfının gösteriler için

yeterince aktif olamaması ve protestoların toplumun farklı kesimlerinden olan kişileri yeteri kadar bir araya getirmemesinden dolayı Arap Bahar'ının sonuçları, Cezayir'de istenilen seviyeye varamamıştır (Del Panta, 2017: 6).

Mısır'da ise devlet başkanı Hüsnü Mübarek görevden ayrılmıştır. Çok geçmeden ülkede ilk defa cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmış ve seçimleri Muhammed Mursi kazanmıştır. Mısır Ordusu, göreve başlar başlamaz Mursi'nin yetkilerini sınırlamıştır. Ancak gelişmeler bununla sınırlı kalmamış ve ülkede askeri darbe meydana gelmiş, Mursi yanlısı kesim ve ordu arasında çatışmalar yaşanmış çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Mursi, yaşanan olaylar neticesinde, görevinden uzaklaştırılmıştır (Salamey, 2015:117). Libya'da ise hükümet karşıtı protesto ve eylemlere devam eden halk, iktidarda olan Muhammed Kaddafi'nin yönetimi bırakmasını istemiştir. Buna karşın Kaddafi, iktidarı bırakmamıştır. Yaşanan çatışmalarda binlerce insan ölmüştür. Fransa ülkeye NATO iş birliği ile müdahalelerde bulunmuş, bunun sonucunda Kaddafi ülkeyi terk etmiştir. Kaddafi yönetiminin düşmesi başlarda başarı olarak algılansa da ilerleyen süreçte ülkede istikrarın sağlanmasında pek çok sorun yaşanmıştır (Ayhan, 2012: 196).

Bir diğer Ortadoğu ülkesi olan Bahreyn'de de Arap Baharı etkisi hızla yayılmıştır. Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan ülkede; gelir miktarlarında eşitsizlik, özelleştirilmiş kaynaklar, özgürlüğün kısıtlanması ve işsiz sayısındaki artışlar, halkı hükümeti eleştirmek ve hak taleplerini dile getirmek üzere sokaklara dökmüştür. Protestolar sonucu ülkede olağanüstü hâl ilân edilmiştir. Ayaklanmalar Sünni ve Şii mezhepleri arasında gerçekleşmiştir. Protestolara ülkenin muhalefet liderleri de halk ile beraber katılmıştır. Olayların mezhep çatışmasına ulaşmasıyla, yönetim reformlar oluşturacağını açıklamıştır. Şii protestocular, halkın egemenliğine dayanan yönetimi savunmuşlardır. Sünni protestocular ise yönetim yanlısı bir tutum sergilemişlerdir (Ayhan, 2012: 286-287). Diğer büyük çapta etkilenen ülkelerden biri de Suriye olmuştur. 2011 yılından sonra halk, iktidarda bulunan Beşer Esad hükümetine karşı ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Esad protesto ve olaylara karşı geri adım atmamış, ülke iyice kaos ortamına sürüklenmiştir. Sivil müdahale grupları oluşmuştur. Hükümetle girilen çatışmalar neticesinde, ülkede iç savaş meydana gelmiştir. Birçok kişi ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Yüksel Çendek ve Örki, 2019: 44-45).

6.2. Suriye İç Savaşı

2011 Arap Baharı ayaklanmalarından etkilenen ülkelerden biri de Suriye olmuştur. Suriye, Birinci Dünya Savaşı sonrası, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla, yirmi altı yıl Fransız mandası altında kalmıştır. Fransız mandası böl ve yönet politikasıyla, Suriye'de,

azınlığı Nusayri ve Dürzi kontrolüyle iki kesime ayırmıştır. Fransa tarafından, Suriye’de Arap milliyetçiliğinin zayıflatılmasıyla, otoriteye karşı oluşabilecek olası isyanların engellenmesi amaçlı, sadece azınlık kesim silah altına alınmıştır (Fildiş, 2012; Cleveland ve Bunton, 2013). Fransız mandası ülkede İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüştür ve Suriye’deki manda yönetiminden yararlanan azınlık kesim, Nusayri olmuştur (Fildiş, 2012). Ülke Fransız mandasından çıkarak 1946 yılında bağımsızlığını ilân etmiştir. Suriye, Kürt milliyetçiliği, Arap milliyetçiliği ve siyasi İslam gibi problemlerle uğraşmıştır. Ülkede siyasi kırılmalara neden olan bu sorunlar neticesinde, 1949 ile 1970 seneleri arasında, askeri darbeler meydana gelmiştir (Philips, 2016: 11). 1963 yılında meydana gelen askeri darbe sonucu yönetime Baas Partisi geçmiştir. Baas Partisi, başa geçtikten sonra Suriye’de tek resmi siyasi parti olma özelliği taşıyarak, miktarca az askeri bir kesimin kurulmasıyla oluşmuştur (Rabinovich, 1972). Partinin iç yapısında çoğunlukla Nusayri ordu mensupları görev almıştır (Dam, 2000: 39-69). Baas Partisi yönetime devrim olarak nitelendirdiği hareketle başlayarak Nusayri azınlıkla, toplumsal, ekonomik ve siyasi alanların kontrolünü Sünni kesimden almıştır (Zisser, 2007). Parti’nin başlattığı hareketle, toprak reformu sayesinde köylülerin desteği alınmış, ekonomi oligarşi himayesinden ayrılmış ve kamuda önem teşkil eden sektörlerde millileştirilmeler gerçekleştirilmiştir (Hinnebusch, 2002).

1970’de askeri bir darbeyle, Baas Partisi’nin başına, askeri geçmişi olan eski savunma bakanı Hafız Esad geçmiştir. Hafız Esad Baas Partisi’ni ülkede, toplum ve devletin liderliğini üstlenen bir yapı olarak nitelendirmiş, mevcut farklı siyasi partileri işlevsiz ve hukuk dışı olarak bırakmıştır. Hafız Esad partinin ideolojik yapısını kullanarak Nusayri azınlık kesimin, devlet kurumlarında önemli görevlerde istihdamını sağlamıştır (MacFarquhar, 2000). Hafız Esad sosyalizme bağlı kalsa da Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte 1980’den itibaren, ekonomi politikasında liberalizme yönelmiştir. Esad, istikrarsız bir Suriye rejiminden, başkanlık monarşisini merkez alarak, kalıcı bir sistem oluşturmuştur. Okuma ve yazma oranlarında artışlar sağlanmış, halkın sağlığına ve eğitim hizmetlerine yönelik faaliyetler, 1990’lı senelere kadar sürdürülmüştür. 1980 sonlarında ekonomik kriz yaşanmış, halka sağlanan sosyal yardım ve orta kesimin kazanımı, partice dondurulmuştur. 1990’dan itibaren Esad Rejimi, ekonomik liberalleşmeye direnç göstermiştir (Hinnebusch, 2012: 98). Suriye’de Sünni Müslüman Kardeşler olarak anılan örgüt, 1970’den itibaren yönetime geçen Hafız Esad’a karşı isyanlar oluşturup karşı çıkmışlardır. Bu örgüt, Esad Rejimi’ne karşı çok sayıda suikast girişiminde ve bombalı saldırılarda bulunmuştur. 1980’lerden itibaren, Hama ve Halep’te, rejime karşı protestolar düzenlenmiş, Hükümet protestoları askeri operasyonlar düzenleyerek

kontrol altına almıştır. 1980’de Esad, yasa çıkararak bu örgütün üyesi olmayı büyük suçlardan ilân etmiştir. 1982’de Esad Rejimi, Hama ’da çok sayıda insanı öldürmüş, bunun üzerine Müslüman Kardeşler, ülkeden ayrılmışlardır (Özdemir, 2016: 88).

Hafız Esad’ın 2000 yılında ölümüyle, yerine oğlu Beşer Esad gelmiştir. Beşar Esad, devlet başkanı olmadan önce, Suriye anayasasında değişiklik yapılmış, cumhurbaşkanı olma yaşı 40’tan 34’e düşürülmüştür. Beşer Esad 2000’de yılında yapılan seçimle, halkın büyük bir kesiminin oyunu almıştır (Şen, 2013: 58). Beşar Esad 2000 yılında, “Şam Baharı” olarak adlandırılan liberal reform oluşturmuştur. İlk zamanlarda bu reform, halk tarafından sevinçle karşılanmasına karşılık, siyasi sorunları ihmâl edip ekonomiye odaklanması nedeniyle beklentileri karşılayamamıştır (Commins, 2018). Beşar Esad 2000 yılının sonunda, Türkiye, Katar, Rusya, Fransa gibi devletlerle karşılıklı ilişkilerini ilerletmiştir. Böylelikle Suriye yabancı ülkelerin yatırımlarının merkezi olma yoluna girmiş, ülkede de ilerleyen süreç içerisinde turizm sektörü gelişmeye başlamıştır (Wieland, 2013). Beşar Esad yönetime geçtikten sonra Suriye’de 2000’den itibaren başlayan süreçte, demokratikleşme yönünde etkili adımlar atılmamış ve eski rejim varlığını korumaya devam etmiştir. Bunun sonucunda farklı toplumsal kesimlerden 100 kişinin bir araya gelmesiyle oluşan bir muhalif hareket 2005’te Şam Bildirisi’ni açıklamıştır. Toplantıda rejimin muhalif gruplara yönelik uygulanan baskı ve şiddete son verilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu grup, hükümet tarafından karşılıklı görüşmelerin yapılacağı temmuz ayındaki toplantıya davet edilmiştir. Bu adımlar atılmakla birlikte hükümet, muhalefet üzerindeki baskıyı sürdürmüş, medyada seslerini duyurmalarını engelleyecek yasaklar getirmiştir (Taştekin, 2020). Yaşanan bu gelişmelere neticesinde, gelir dağılımında dengesizlikler, yolsuzluk, işsizlik, yoksulluk, mezhepler arasında oluşan husumet ve çatışmalar Suriye’de yer edinmiş problemler olarak ortaya çıkmıştır (Phillips, 2016).

2010 sonlarında Kuzey Afrika ve Ortadoğu devletlerinde hızlı bir şekilde yayılmaya başlayan Arap Baharı etkisi, 2011’de Suriye’ye de ulaşmıştır. Ayaklanmalardan Beşar Esad, ülkesinin etkilenmeyeceğini düşünmüştür. Ancak rejim karşıtlığı içeren bir duvar yazısından, gençlerin tutuklanması ve hükümet tarafından işkence görmeleri, Suriye’de Arap Baharı olaylarının gerginliğini arttırarak, ülkeyi iç savaşa sürükleyecek olayların kırılma noktası olmuştur (Burke, 2017). Kısa sürede Esad’ın beklentilerinin aksine, Suriye’nin Dara kentinde işsizlik nedeniyle halk eylemlere ve hükümet karşı gösterilere başlamıştır. Bu eylem ve gösterilerin sırayla Suriye’nin Hama, Haseke, Banyas ve Deyrizor gibi şehirlerine sıçramasıyla isyan hareketleri hız kazanmıştır. Eylem ve gösteriler bir süre sonra çatışmalara dönüşmüştür. Rejim; olaylar karşısında göstericilere sert müdahalelerde bulunmuştur. Ancak bu müdahaleler

şiddet olaylarını sona erdirmemiş, aksine olayları iç savaşa dönüştürmüştür. Olaylar sırasında birçok insan tutuklanırken yaralı ve ölüm sayıları da artmaya başlamıştır. Muhalif hareket güçlenirken, Esad geri adım atmak yerine muhalefet üzerindeki baskılarını daha da yoğunlaştırmıştır (Bağlama, 2016).

Ülkede 2005 yılında pazar ekonomisine geçilmiş ancak yeni ekonomik yapı, gelir dağılımında eşitsizliğe yol açmıştır. İşsizlik rakamları ve ekonomik sıkıntılar artmıştır. Bunun yanı sıra Esad Rejimi devlet kurumlarında önemli görevlerde akraba ve aile üyelerini istihdam etmiş ve devlet yönetiminde bulunan üst düzey yetkililerin, öncelik olarak kendi ihtiyaç ve faaliyetlerini sürdürdüğü gözlemlenmiştir (Haddad, 2011: 48). Ekonomik sıkıntılar rejimin kalıcılığı açısından önemli bir yere sahip olan gelişmemiş ve kırsal kesime de yansımış, kırsalda yaşayan insanlar ekonomik sıkıntıları aşmak amacıyla şehirlere doğru göç etmeye başlamıştır. Göçü tetikleyen en büyük faktörlerden bir tanesi de tarım faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgede yaşanan kuraklık olmuştur. Bu gelişmeler ile beraber ülkede alım gücü düşmüş, genç nüfus ve ülke genelinde meydana gelen işsizlik sayılarında artış oluşmuştur. Kırsaldan yapılan göçler sonucunda, şehirlerde yapılanma sorunları oluşmuş, kırsaldaki durum şehirlere yansyarak, artan nüfus oranı ve ekonomik sıkıntılar neticesinde etki etmiştir. Ülke içerisinde devlet kurumlarında yolsuzluk ve rüşvet gibi olayların arttığı söylentileri ortaya çıkmıştır. Ülkede yaşanan ekonomik şartların yetersizliği, yoğun işsizlik sorunları, kuraklık sonrası yaşanan zorluklar halkı hükümete karşı protestolar düzenlemeye itmiştir. Ülkede çıkan çatışmalar ve kaos ortamıyla, ülke genelinde elektrik kesintileri, doğalgaz ve petrol sıkıntıları, besin ve temel gereksinimlere uygulanan yüksek fiyatlarla, mevcut ekonomik sıkıntılar etkisini iyice arttırmıştır. Halkın rejime tepki göstererek ayaklanmasında, ekonomik nedenlerin etkisi de yer almıştır (Şen, 2013: 62).

Hafız Esad ile temelleri atılan siyaset anlayışı, mevcut siyasi sistemi korumak ve kalıcılığını sağlamak üzere inşa edilmiştir. Mevcut düzeni ilerletmek ve geliştirmesi adına siyasal yapılanmalarda faaliyet gösterilememiştir. Esad ailesi devlet kurumlarındaki yapılanmanın desteğiyle, toplumun her kesimine kendi politikalarını uygulamaya çalışmışlardır. Değişen ve gelişen dünya sisteminde, toplumların kendisini yenilemesi sonucunda oluşan faaliyetlerden Suriye toplumu da etkilenmiştir. Halk siyasal olarak mevcut rejimin Suriye halkına daha fazla imtiyazlar sağlayarak, ekonomik, sosyal ve siyasi yapılanmalarda iyileştirici ve düzenleyici yönelimler talep etse bile, Hükümet kendi belirlediği siyasal politikaları, topluma empoze etmeye çalışmıştır. Halkın beklenti ve taleplerini karşılamayarak topluma baskı ve müdahale ile kovuşturmaya çalışılmıştır (Süer, 2012: 6).

Beşar Esad'ın yönetime geçtiği dönemde Suriye'de insan haklarıyla özgürlük konularında beklentiyi karşılayacak ilerleme sağlanılmamıştır.1962'de oluşturulan Olağanüstü Hâl kaldırılmamış, bu da rejimin talepleri doğrultusunda güvenlik birimlerinin kişileri tutuklama emri olmaksızın hapse atması ve işkence ortamına hazırlamıştır (Black, 2010). Böylece Suriye halkını Arap Baharı olaylarıyla tetikleyerek isyan çıkarmasını sağlayan nedenlerinden biri de insan haklarının gereğince uygulanmaması ve halk tarafından diktatörlük olarak nitelendirilecek bir siyasi yönetim şeklinin politik baskıları olarak ortaya çıkmıştır (Ramadan, 2014).

Bir diğer halk ayaklanmasının ivmesini arttıran neden, mezhepsel farklılıklardan doğan çatışmalardır. Ülkenin bağımsızlığını ilân etmesiyle Sünni ve Nusayri kesim arasında yaşanan anlaşmazlıklar devamlılığını koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır. Suriye'de Baas Rejimi'nin Nusayri olarak ortaya çıkması ve Nusayri azınlığın devlet kurumlarında önemli konumlara ulaşması, bu iki mezhebin arasında yaşanan çatışmanın seviyesini arttırarak geçmişten itibaren devamlılığını sağlamıştır. Arap Bahar'ının etkisinin Suriye'de başlamasıyla Nusayri azınlık, Esad Rejimi yanında yer alırken, Sünni kesim ise rejim karşıtı muhalif gösteri ve protestolarda yer almıştır. Protestoların şiddetini arttırması ve ülkenin iç savaşa girmesiyle, Sünni ve Nusayri azınlığın beraber yaşadığı bölgelerde karşılıklı çatışmalar şiddetini arttırmıştır. Sünni kesim ülkede rejimi destekleyenlerden rahatsız olmuş, Nusayri kesim ise iç savaşta Esad Rejimi'nin düşmesiyle, Sünniler tarafından oluşturulacak katliamlardan çekinmişlerdir. Böylelikle Suriye'de geçmişten beri süre gelen mezhepsel çatışmalar, halkın hükümet karşıtı düzenlediği protestoların ivmesini arttıran, ülkenin iç savaşa sürüklenmesini sağlayan nedenler arasında yer almıştır (Özdemir, 2016: 91-92).

Siyasi, sosyal ve ekonomik nedenler, Suriye'de çatışma ortamının iç savaşa sürüklenmesine sebep olmuştur. Böylece ülkede iç savaş meydana gelmiştir. 2000 yılından itibaren Suriye yönetimi başında bulunan Beşar Esad, yönetim anlayışında bir değişikliğe gitmeyerek önceki dönemlerin devamı niteliğini sürdürmüştür. Muhalif oluşumların önüne geçilmeye çalışılmış, iktidar yanlısı hareket etmeyen grupların ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyet göstermelerine müsaade edilmemiştir. Protesto ve ayaklanmalar bir süre sonra iç savaşa dönüşmüştür. Esad yönetimi çıkan çatışmalara askeri güç kullanmış, kuşatmalar gerçekleşmiştir. Hükümet tarafından görevlendirilen Suriye Ordusu, halk üzerine ateşler açıp, şehirlerde kuşatmalar gerçekleştirmiştir. Bu durum karşısında muhalif birlikler kendi içlerinde yapılanmalara yönelmiştir. Ülkede hükümete karşı gönüllü kişilerin oluşturduğu askeri birlikler aylar süren bu çatışma ortamında Rejime karşı müdahalelerde bulunmuşlardır. İç savaşa Esad

Yönetimi ve muhalif gruplara destek olan aktörler de dahil olmuştur. 2013 yılında Suriye Hükümeti'ne Hizbullah örgütü destek sağlamıştır, ayrıca Esad Yönetimi İran ve Rusya'dan askeri mühimmat ve silah destekleri almıştır. Buna karşılık hükümet karşıtı muhalif birlikler de Suudi Arabistan ve Katar'dan silah yardımları almış, bu sayede iç savaşın ilerleyişinde ülkelerin ve örgütlerinde etkisi olmuştur (Atay, 2021).

Savaş ortamının ülke geneline yayılması etkisini iyice karmaşık bir boyuta taşımıştır. Hükümete karşı oluşturulan muhalif birlikler; Özgür Suriye Ordusu adıyla yapılanma oluşturmuştur. Bu yapı, iç savaşta meydana gelen çatışmalar ve yoğun askeri müdahaleler karşısında Esad Yönetimi'ne karşı olarak ortaya çıkmıştır. Bölgede terör örgütlerinin artması, özellikle Irak Şam İslam Devleti adı altında terör örgütü IŞİD'in ortaya çıkması ve olaylara müdahil olması ile ivmesini iyice içinden çıkılamayacak boyutlara taşımıştır. Özgür Suriye Ordusu olan muhalif grupla, IŞİD terör örgütü arasında çatışmalar yaşanmıştır. Savaşın boyutları farklı yönlere kaymış, terör örgütleri, muhalif topluluklar, Suriye Hükümeti ve çok sayıda azınlığın içerisinde bulunduğu oluşumla tam olarak kaosa sürüklenmiştir. Yaşanan gelişmeler neticesinde çok sayıda insan ülkesinden mecbur kalarak ayrılmak zorunda kalmıştır. İç savaşın sonuç vermemesi ve devamı ile süreç iyice belirsizlik ve muammalara sürüklenmiştir. 2011-2012 yılları arasında BM açıklamalarına göre iç savaşta, 20.000' e yakın kişinin hayatını kaybettiğini, bu sayının 2015 yılı içerisinde 220.000 kişiyi aştığını, Suriye Politik Araştırmalar Merkezi'nin 2016 verilerine göre; savaş ortamında hayatını kaybedenlerin sayısının 470.000' e ulaştığı tespit edilmiştir (Bağlama, 2016).

Suriye, Avrupa Birliği ile yakın ilişkilere sahip değildi. Bunun en önemli sebebi, Suriye'nin Sovyetler Birliği ile, 1944 yılında kurduğu diplomatik ilişkilerini ilerleterek Soğuk Savaş yıllarında, Hafız Esad döneminde Suriye'de kurulacak askeri üsse izin verilmesi ve Sovyetler Birliği ile oluşturulan Suriye Sovyetler Birliği Dostluk İş Birliği Anlaşması ile ilişkileri iyice kuvvetlendirmiş olmasıdır. 2011 yılında Suriye'de çıkan iç savaşta Rusya teçhizat ve silah yardımları sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrasında Avrupa Birliği, Suriye ile ilişkilerine mesafe koymuş, bununla birlikte ilerleyen yıllarda, özellikle yaptığı ticari iş birliklerinin de etkisi ile süreç normalleşme aşamasına gelmiştir. Arap Baharı ve Suriye iç savaşı yaşanmadan önce, Avrupa Birliği ve Suriye arasında ticari ilişkiler yaşanmakta, Avrupa Birliği ve ülkeleri Suriye'nin yatırım ve en fazla ticari ilişkiler sürdürdüğü ülkelerin başında gelmekteydi. 2011 yılı sonrası yaşanan gelişmelerle Avrupa Birliği ülkeleri Suriye'de yaşanan iç savaş ortamına karşı çıkmış, hükümetin baskı ve zor kullanarak halka yapılan müdahalesini olumsuz karşılamıştır. Suriye iç savaşı sonrası Avrupa Birliği tarafından, Suriye ve Avrupa

Birliği arasında oluşan ortaklık anlaşmaları ve Avrupa Yatırım Bankası kredi yardım fonları dondurulmuş, kimyasal silah ve insani haklara yapılan müdahaleler ile kınama bildirisini açıklanmıştır. 2014 yılında Avrupa Birliği tarafından uygulamaya koyulan kararlarda; silah yardımları ve satışının yasağı, petrol ürünlerinin alınmaması, elektrik ve enerji üretim faaliyetlerine yatırım yapmama, Suriye Hükümeti ve kurumlarına sigorta oluşturmama, Avrupa Birliği'nin Suriye'de faaliyet gösterecek yapılanmalarına izin verilmemesi, Suriye'de halka yapılan zorbalık ve işkence neticesinde seçili 211 kişiye Avrupa ülkelerinde seyahat verilmemesi, Suriye'nin Avrupa Birliği'nde mevcut varlıklarının kullanımına izin verilmemesi gibi geniş bir içerikle, Suriye'ye yaptırımlar uygulamıştır. Avrupa Birliği tarafından oluşturulan bu yaptırımlar neticesinde Suriye'nin en önemli ticari ortaklarından olan Avrupa Birliği ülkeleri ile oluşturulan ihracat seviyelerinde ciddi düşüşler yaşanmıştır (European Union, 2016).

Arap Baharı sonrası Ortadoğu'da çıkan ayaklanmalara Avrupa Birliği özgürlük, demokrasi ve eşitlik anlayışı ile rejim karşıtı muhalif yapılanmaya destek vermiştir. Mısır ve Libya'da çıkan protestolar için hükümetlerin yönetimi bırakması adına çağrılar oluşturulmuştur. Olayların Suriye'ye sıçramasıyla ülkede büyük yıkımlar verilerek iç savaş çıkmasını Avrupa Birliği öngörememiştir. Sonrasında yaşanan gelişmelerde AB tarafından Esad yönetiminin hükümeti bırakması, şiddet ve güç oluşturulacak müdahalelere son verilmesi ve ülkede barışçıl siyasi politikalar izleyecek yeni bir reform hareketinin başlatılması adına çağrılar yapılmıştır. Esad yönetiminin geri adım atmaması ve bölgede iç savaşın hızını kesmeden etkisini açığa çıkarmasıyla Avrupa Birliği, Suriye'ye karşı sert politikalar izlemeye başlamıştır. Çatışma ortamının üzerinden bir yıl sonra Avrupa Birliği Temsilciliği; Suriye'de hükümet ve rejim karşıtı operasyonlar sürdüren ve bölgenin en güçlü muhalif yapılanması olan "Suriye Devrimci Muhalif Güçleri Koalisyonu" adlı grubu, halkı resmi olarak temsil eden bir yapı olarak tanımıştır (Küçükler, 2019).

Arap Bahar'ından sonra yaşanan gelişmelerle en ağır etkiyi alan ülkelere biri olan Suriye, iç savaş ortamına sürüklenmiştir. 15 Mart 2011 yılında başlayan ayaklanmaların iç savaşa dönüşmesi ve hala da yaşanan olayın etkileri sürmektedir. Suriye Hükümeti'nin halka yönelik ağır baskı ve güç kullanması ile ülke, büyük hasarlar almıştır. Suriye'deki çıkan iç savaşın ağır bilançosunun etkisi, bir tek Suriye'ye yansımamış, sınırları olan ülkeleri de etkisi altına almış, hatta AB ülkelerine de sıçramıştır. Arap Baharı sonrası Suriye'yi de etkisi altına alan iç savaş, bölgede ekonomik ve siyasi krizlerle sosyal yapıda da çöküntüye sebep olmuştur. Sağlık, eğitim, alt yapı hizmetleri tamamen çökmüş, insanlar ağır şartlar altında mecburi olarak göç hareketlerine maruz kalmışlardır. Bunun sonucunda yoğun bir şekilde göç akınları

başlamış, sığınma ve mülteci problemleri oluşmuştur. Bölgedeki yoğun çatışma ortamı nedeniyle güvenlik problemleri açığa çıkmış, Irak ve Şam İslam Devleti adı ile ortaya çıkan örgüt, iç savaş ortamından yararlanmaya çalışıp bölge üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Binlerce insan öldürülmüş, terör örgütlerinin yol açtığı güvenlik krizleriyle Suriye halkı, zorunlu olarak ülkelerini terk etmeye başlamışlardır. Yaşanan bu geniş nüfus hareketlerinde, bölge üzerinde, barınma açısından hiçbir dayanağının olmaması ve terör örgütlerinin uygulamış olduğu askeri ve siyasi yapılanmaların etkisi büyük olmuştur. Mülteci ve sığınmacı oluşumuna sebebiyet veren temel nedenler; ülkede güvenlik ortamının kalmaması, terör örgütleri, hükümet baskısıyla çatışmalar, sosyal ve ekonomik hayatın ilerlemesinde yaşanan bozulmalar olarak ortaya çıkmıştır. (Bozkurt, 2018: 60).

İç savaş süreci ve sonrası Suriye’de gerçekleşen olaylar; ülkeyi ekonomik olarak çıkmazlara sokmuş ağır sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Arap Baharı’ndan önceki süreç içerisinde ülke içinde yaşanan ekonomik krizler, işsizlik oranlarında ki artışlar, kuraklık zaten hali hazırda patlak vermeye çalışan sıkıntıyı tetikleyerek Arap Baharı sonrası, ülkenin iç savaşa ve karışıklığa girme ana etmenleri arasında yer almıştır. Böyle bir durum öncesinde halkın kırılma noktası olan ekonomik şartların zorluğu, iç savaş çıktıktan sonra insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamamasına, açlık ve yoksulluk seviyesinin iyice yükselmesine sebebiyet vermiştir. Ülkede ilk başta can güvenliğinin bulunmaması, sonrasında kişilerin temel gereksinimlerini karşılayamamaları, halkın ülkeyi terk etmesine sevk edecek önemli sebepler arasında yer almıştır. Bozulan ekonomik sistemle, Suriye’de gerçek verilerin açıklanmasında güvenilen kaynaklardan biri olan ; Suriye Siyasi Araştırma Merkezi (Syrian Center for Policy Research) SCPR verilerine göre; protestoların başladığı 2011 yılından 2016 yılına kadar üretim gösteren ürünlerin piyasa değeri, 2010 yılında Arap Baharı başlamadan önceki Suriye ekonomik durumuna kıyasla dört kata kadar artış göstermiş, 2016 verileri ile 226 milyar olarak açıklanmıştır (Dünya Bankası, 2017).

İç savaştan sonra bölgede, güvenlik ortamının kalmaması ve bölgeye ağır bir şekilde siyasi ve askeri müdahalelerin olması halkı çıkmaza sokmuş, barınma ve temel ihtiyaçların giderilmesinde krizler meydana gelmiştir. Bölgede meydana gelen geniş çaplı göç hareketlerinin ve halkın ülkeyi terk etmesinde, güvenlik açıklarının oluşması ve terör örgütlerinin meydana getirdiği çatışma ortamının etkisi yoğun olmuştur. Günümüzde de bir sonuç alınamamış Suriye’de, ABD ve Rusya gibi ülkeler askeri yapılanmalara katılmakta, Türkiye’de bölge üzerine sınır şeritlerinde askeri operasyonlar düzenleyerek terör örgütlerine

karşı askeri müdahaleler de bulunmaktadır. Suriye iç savaşından sonraki süreçte, belirsizlik ve muammalar devamlılığını korumaktadır (Acar, 2019: 81).

6.3.Suriyeli Sığınmacılar Meselesi

Arap Bahar'ının etkisi Ortadoğu'da büyük ölçekte yıkımlar sağlarken, Avrupa Birliği ülkeleri, Türkiye ve bölge ülkeleri de oluşan bu yıkımdan ciddi seviyelerde etkilenmiştir. Suriye'de meydana gelen iç savaş sonucunda, ülkede şiddet, baskı ve çatışma ortamı hâkim olmuştur. Yaşanan gelişmeler neticesinde, ülkede güvenli alan kalmaması, sosyal ve ekonomik yaşamın durma noktasına gelmesinden dolayı Suriye halkı bölge ülkeleriyle ortak sınırlarının bulunduğu devletlere çeşitli göç rotaları oluşturarak, transit geçiş görevi üstlenen ülkelere de Avrupa Birliği ülkelerine sığınmak durumunda kalmıştır. İnsanlar böylece kitlesel olarak göç etmeye mecbur bırakılmıştır.

2011 yılından itibaren Suriye iç savaşında netlik arz eden bir durumun olmaması ve bölgenin akıbetiyle ilgili olarak belirsizliğin korunması devam etmiştir. Suriye iç savaşı sonrası, dünyanın farklı bölgelerine; Ortadoğu, sınır ülkeler ve Kuzey Afrika' dan geniş çaplı nüfus hareketleri oluşmuştur. Bu durumun nedeni olarak, bölgede yaşanabilir bir ortam olmamasından kaynaklanan etmenler en üst seviyede yer almıştır. Suriye iç savaşı ile beraber ülke, birçok yapılanmanın ortasında kalmış kendi içerisinde çıkmazlara doğru savrulan bir devlet konumuna ulaşmıştır. Yaşanan çatışmalar, yoğun seviyede güç kullanımları, bölgede yaşayan sivillerin ağır bilançoyla etkilenmesine, kadın, çocuk fark etmeden hasarı ağır yaşamalarına sebep olmuştur. İç savaşta binlerce insan ölmüş, halk arasında tutuklanmalar gerçekleşmiş, ağır işkence ve güç kullanımı gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan açıklamalarda, Suriye iç savaşında; işkence ortamlarının olduğu, kimyasal silah kullanıldığı, halkın temel ihtiyaçlarından mahkûm bırakıldığı, isteğe göre tutuklamalar gerçekleştiği, halka ağır müdahalelerin edildiği, silah, tank gibi savaş teçhizatlarının faaliyette olması ile savaş suçu gerektirecek etmenlerin varlığından söz edilmiştir. Ayrıca iç savaşta binlerce sivil ve silahsız insanın öldürülmesi ile İnsan Hakları ihlallerine aykırı fiillerde bulunduğu açıklanmıştır (Euronews, 2020).

Arap Baharı ayaklanmalarından önce 22 milyon civarında nüfus sayısı bulunan Suriye'nin nüfus dağılımı içerisinde, 2003 yılı Irak Savaşı'ndan sonra aldığı göç hareketlerinden 1,5 milyona yakın Iraklı göçmen ve 500.000 üzerinde Filistinli halkın ikamet ettiği yer almıştır. 2016 yılında Birleşmiş Milletler 'in yaptığı açıklamalarda Suriye nüfusunun 8 milyona yakın kısmı ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmış, 5 milyona yakın kişi, Suriye'den göç ederek başka ülkelere sığınma talebinde bulunmuş, 13 milyona yakın kişinin de koruma

ve yardım faaliyetlerinden yararlanmak durumunda kaldığı belirtilmiştir. Başka bir kurum olan 2018 yılı içerisinde Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Haber alma Teşkilatı'nın açıkladığı verilere göre, Suriye'de 2018 yılı itibarı ile nüfus; 19 milyon civarı kişi olarak açıklanmıştır. Arap Baharı ve iç savaş sonrası nüfus sayısında 3 milyona yakın düşüş saptanmıştır. Birleşmiş Milletler Yüksek Mülteci Komitesi 2016 yılı içerisinde Avrupa ülkelerine sığınan mülteci sayısını, 900.000 civarı olarak açıklamıştır. En fazla sığınmacı göçü kabul eden ve sığınmacılar tarafından koruma statüsüyle yapılan başvuruda ilk sıralarda yer alan Avrupa ülkeleri; İsveç ve Almanya olmuş, sığınmacı sayılarındaki oranlara göre Danimarka, Macaristan, Hollanda, Bulgaristan ve diğer Avrupa ülkeleri olarak açıklanmıştır. 2016 yılında, Küresel İnsani Yardım Raporu açıklamalarına göre; Suriye iç savaşına mali olarak en fazla yardım sağlayan ülke Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. İkinci sırada Türkiye, üçüncü sırada İngiltere yer almıştır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2017 yılında açıkladığı sayılarla savaştan sonra ülkesini terk edip başka ülkelere sığınan sığınmacı sayısı, 5 milyon kişiye ulaşmıştır. Kuzey Afrika ülkelerinde ki Suriyeli sığınmacı sayısı, 2017 verilerine göre 30.000'dir. Göç eden kişilerin cinsiyetlerine göre yapılan araştırmalarda yaklaşık olarak yarı yarıya kadın-erkek dağılımı ortaya çıkmıştır. BM'nin 2017 yılı verilerine göre Suriye'den mülteci statüsü ile 6 milyona yakın kişinin ülkeden ayrıldığını, göç edenlerden 500.000'e yakın kişinin kamp ve konteyner kentlerde barınma ihtiyaçlarının karşılandığı tespit edilmiştir. Birleşmiş Milletler Komitesi'nin 2019 verilerine göre bölge üzerinden yapılan göç akınlarının önceki senelere göre artış göstermiş olduğu, tahmini verilere göre Türkiye'de 4 milyona ulaştığı, Lübnan'da 1,5 milyon, Ürdün' de 1 milyon, Mısır' da 400.000, Irak' ta 200.000 olarak saptanmıştır. Suriye'de meydana gelen iç savaştan sonra sığınmacılar, bölge ülkelerinden Mısır, Ürdün, Lübnan, Irak, Türkiye ve deniz suları ulaşımını da kullanarak Avrupa Birliği devletlerine yoğun sayılarda göçler gerçekleştirmişlerdir (Sayaner ve Teyyare, 2017: 483).

Sığınmacıların kitlesel göçleri ile karşı karşıya kalan bölgeler arasında AB sınırları ve devletleri de yer almıştır. Sığınmacılar özellikle 2015 ve 2016 yılları arasında, Avrupa Birliği devletlerine yoğun kitlesel göçler gerçekleştirmiştir. Suriye'de ki iç savaştan sonra, sığınmacılar, Avrupa topraklarına ulaşmak için Akdeniz ,Ege deniz rotaları ve geçiş ülkelerinin sınırları üzerinden güzergahlar belirlemiştir. Sığınmacıların Avrupa'ya göçlerinde çizdikleri rotalardan biri, Kuzey Afrika devletleri bağlantısıyla, Akdeniz sularında gerçekleşmiştir. Koruma kapsamında Avrupa ülkelerine sığınma talebinde bulunan sığınmacı sayısı, 2014 yılında 140.000 kişiden ilerleyen yıllarda, 300.000 civarı kişiye yükselmiştir. Sığınmacıların

Avrupa'ya olan göç güzergahlarında, 2016 yılında elde edilen verilere göre, deniz ulaşımını kullananların sayısı 370.000 civarındadır. (IOM, 2017).

Sığınmacıların güvenlik kaygısı sebebiyle farklı ülkelere karşı gerçekleştirdikleri göç güzergahlarından biri olan Avrupa ülkelerine çizdikleri göç rotaları; Kuzey Afrika ülkeleriyle Akdeniz'i kullanarak ve transit geçiş görevi üstelenen ülkeler üzerinden Ege denizi ve kara sınırlarının kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Sığınmacılar, Kuzey Afrika ülkelerinden Avrupa'nın güneyinde yer alan İspanya, İtalya, Portekiz, Malta gibi ülkelere göç güzergahları belirlemiştir. Transit geçiş görevi üstlenen başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelere de Avrupa'nın güneydoğu sınırında ki; Makedonya, Bulgaristan, Macaristan gibi Balkan devletleri ve Yunanistan'a da Ege denizi ve kara ulaşımını sağlayıp Avrupa sınırlarına kitlesel akınlar oluşturmuşlardır. Batı yönünü kullanan sığınmacılar; Kuzey Afrika ülkeleri olan Fas, Libya, Mısır gibi ülkelere Avrupa'ya ulaşmaya çalışmışlardır. Bu güzergahı kullanan sığınmacıların varacakları AB ülkelerinden biri İspanya olmuştur. Sığınmacılar çoğunlukla, bu güzergahı tercih etmemişlerdir. Avrupa Birliği'nin dış sınırlarının takibini yapan kurumların denetimleri ile savaş başladıktan ilk beş yıl içerisinde bu güzergâh, çok kullanılmamıştır. Sonraki yılları takip eden süreçte bu rota, iç savaşın üzerinden yedi yıl sonra sığınmacıların sıklıkla kullandıkları göç güzergâhı haline gelmiştir (Frontex, 2018).

Kuzey Afrika devletleri, iç savaştan sonra Suriye'den gelen yoğun göç silsilesine maruz kalmıştır. Bu durumun sonucunda sığınmacılar Kuzey Afrika devletleri üzerinden AB sınırlarına göç rotaları oluşturmuştur. Sığınmacılar Avrupa'ya ulaşmak için, bölge üzerinde ki ülkelere sığınıp, Avrupa'ya ulaşmayı hedeflemişlerdir. Libya'dan ve isyan hareketlerinin ilk olarak ortaya çıktığı Tunus'tan sığınmacılar, deniz ulaşımıyla AB'nin güney sınırlarında yer alan ve bir AB devleti olan İtalya'ya ulaşmayı amaçlamışlardır. Bu güzergahta, yoğun ve hareketli sığınmacı akışı oluşturan istikametlerden olmuştur. İtalya Suriye'den gerçekleşen nüfus hareketlerinde, kişilerin Avrupa'ya ulaşmalarında sıklıkla tercih ettikleri devletler arasında yer almıştır. Bu durum İtalya ile diğer AB devletleri arasında anlaşmazlıklara yol açmış sığınmacı hususunda yüklenen sorumluluk olgusunun, AB devletleri arasında eşit şekilde yürütülmediği gündeme gelmiştir. Sığınmacılar, Avrupa sınırlarına ulaşabilmek için, bu rotaları izleseler de can güvenlikleri garanti altında olmamıştır. Yoğun sayılarla AB sınırlarına ulaşabilmek amaçlı, geçiş yapmak durumunda kalan sığınmacılar, bu göç güzergahlarında ilerlerken, boğulup hayatlarını yitirmişlerdir. Faydacılık yapan, yasal olmayan sığınmacı tacircilerinin, sığınmacıların bu olumsuz gelişmeleri yaşamasında katkısı olmuştur. Uluslararası Göç Örgütü'nün açıklamaları ile iç savaş başladığı tarihten itibaren, denizde göç

etmek için ilerleyen sığınmacılardan, son on yıl içerisinde 20.000' e yakın kayıp yaşanmıştır. Sığınmacıların en fazla can kayıpları yaşadığı, 2016 yılında 4.500 kişiye yakın kişi göç ederken yaşamını yitirmiştir (IOM, 2021).

Sığınmacıların kullandıkları başka bir göç güzergahı, AB'nin güney sınırlarının doğu tarafı olmuştur. Sığınmacılar bu göç istikametiyle, transit geçiş görevi üstlenen Türkiye'den, Balkan ülkeleri ve Yunanistan'ın sınır hattından Avrupa'ya ulaşmayı hedeflemişlerdir. Savaşın 4 yıl geçmesinin üzerinden sığınmacı miktarının artmasıyla Avrupa sınırlarına ulaşmak isteyen sığınmacılar, bu göç istikametini kullanmışlardır. AB'ye miktarca en çok sığınmacı sayısı, bu göç rotasından meydana gelmiştir. Bu durumun nedeninde, Türkiye'nin de sınırları dahilinde milyonlara ulaşan Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yaparak jeopolitik konumu ile bir geçiş ülkesi konumunda yer alması etkili olmaktadır. İlerleyen yıllarda bu göç rotasından, AB sınırlarına ulaşan yaklaşık sığınmacı adedi, 900.000 bandına ulaşmıştır. Yunanistan'ın ülkeye sığınmacı almamasından dolayı, savaşın ikinci beş yılını kapsayan süreç içerisinde sığınmacı sayısı, transit geçiş görevi üstlenen Türkiye ve AB arasında, Suriyeli sığınmacılar hususunda oluşturulan anlaşmanın Türkiye tarafından sorumluluklarının yerine getirilmesiyle, en azami alt düzeye inmiştir. Yunan hükümeti, Türkiye'nin Avrupa kıtasından gelen sığınmacıları kabul etmemiştir ve sınırlarda güvenlik kapsamında, ciddi koruma tedbirleri alınmıştır (BBC News, 2019). Suriyeli sığınmacılar çizdikleri göç rotalarıyla Türkiye ve AB ülkelerine kitlesel akınlar gerçekleştirmişlerdir. Bu durumun sonucunda Suriyeli sığınmacıların AB devletleri ve Türkiye'ye etkileri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yoğun kitlesel göçlere maruz kalan AB ülkeleri ve Türkiye'de sığınmacıların etkileri bağlamında yaklaşımlar sergilemişlerdir. Yedinci Bölümde Suriyeli sığınmacıların AB ve Türkiye'ye etkileri ve tarafların Suriyeli sığınmacılara yaklaşımları incelenmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE VE AVRUPA BİRLİĞİ'NE ETKİLERİ VE TARAFLARIN SURİYELİ SİĞINMACI MESELESİNE YAKLAŞIMLARI

7.1.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri

Göç, farklı nedenlerle insanların mevcut konumlarından ayrılarak farklı bölgelere gitmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Ekici ve Tuncel (2019)'e göre göçte, mekân değişikliğinin yanında yaşama dair birçok noktada değişimler ve dönüşümler de gerçekleşmektedir. Göç, göç eden kişiyi etkilediği gibi, göç alan ve göç veren yeri de siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, güvenlik gibi farklı boyutlarda etkileyebilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2019: 51). Suriye'de çıkan iç savaş nedeniyle Suriyeliler, farklı devletlere kitlesel akınlar gerçekleştirmiş, bu devletler arasında Türkiye de yer almıştır. Türkiye, savaşın başladığı 2011 yılından itibaren Suriye'den göç edenlere açık kapı politikası uygulamış ve topraklarına kabul etmiştir. Savaş nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin çoğunluğu bu ülkede yaşamaya devam etmektedir (Karasu, 2018: 30). Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk göç, Nisan 2011'de Cilvegözü sınır kapısıyla başlamış, sonrasında göç edenlerin sayısı giderek artmış ve milyonlara ulaşmıştır (Özdemir, 2017: 123). Türkiye, bugün en fazla Suriyeli sığınmacı barındıran devlet konumundadır. Bu durum Türkiye'yi önemli ölçüde etkilemiştir (Nurdoğan vd., 2017: 228). Bu başlık altında bunların neler olduğu üzerinde durulacaktır.

7.1.1.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Siyasi Etkileri

Suriye'de yaşanan iç savaş ilk yıllarda Türkiye açısından bir dış politika sorunu olarak nitelendirilmiştir. İlerleyen süreçte sığınmacıların Türkiye'ye yoğun kitlesel göçü, sığınmacıları hızlı bir şekilde Türkiye'nin bir iç meselesi haline ulaştırmıştır. Türkiye bu göç karşısında daha sistematik hareket edilebilmesi adına birtakım yasal düzenlemeler yapmıştır. Örneğin sığınmacılara misafir statüsüyle geçici koruma statüsü vermiştir (Bostan, 2018: 51). 2013'te 6458 sayılı yasa ile 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği oluşturulmuş, 2016'da geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmiştir (Kaygısız, 2017: 5-6). Göç sürecini iyi yönetebilmek amacıyla bir dizi yeniliğe imza atmıştır. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve MEB gibi birçok bakanlık bünyesinde yeni düzenlemeler yapılmıştır (Tuncel ve Ekici, 2019: 58-59). Ayrıca Suriye'den gerçekleşen göç Türkiye'nin İran, Suriye ve Rusya gibi devletlerle dış politikadaki ilişkilerine yansarak verimsiz ilişkiler kurulmasına neden olmuştur (Goodrazi, 2013: 35). İran Suriye'de çıkan iç savaşta rejimi desteklemiş, Türkiye ise Suriye ile diplomatik ilişkiler yoluna başvurarak iç savaşın uzamaması adına girişimlerde bulunmuştur. Ancak Esad Rejimi'nin muhalif gruplara

sert girişimleri sonucu, rejim karşıtı olan birlikleri desteklediğini açıklamıştır. Bu durum Türkiye'nin Suriye ve İran ile olan ilişkilerinin istikrarsızlaşmasına yol açmıştır (Afacan, 2018: 8). 2017'de Türkiye ve Rusya garantörlük yetkisiyle, Suriye'de barış ortamının sağlanması adına girişimlerde bulunup, 2018'de İdlib'in güvenli bir alan olarak konumlanması için anlaşma yapmak istemiştir (İçduygu ve Ayaşlı, 2019: 10). İran ise tüm diplomasi girişimlerinde Türkiye'nin karşı cephesinde yer almıştır (Oktav, 2019). Buna karşın Irak, Ürdün ve Lübnan Türkiye'nin Suriyelilere karşı oluşturduğu politikaları destekleyip, bu süreç içerisinde Türkiye'nin yanında yer almışlardır. Kuzey Irak yönetimiye, bu süreçte sessiz kalmıştır (Tuncel ve Ekici, 2019: 65).

Türkiye, iç savaş sonrası oluşan kitlesel göçlere yoğun ölçekte ev sahipliği yaparak, mevcut iç savaşın sonlanması, sığınmacıların ihtiyaçlarının giderilmesi ve göçlerin azalması amacıyla, AB devletlerine ve BM'ye çağrılarda bulunmuştur. AB Suriye göçüne güvenlik boyutuyla yaklaşarak, Türkiye üzerinden AB devletlerine göçün önlenmesi ve azaltılması amaçlı Geri Kabul Antlaşması oluşturmuştur (Palancıoğlu, 2018: 27). Anlaşma dahilinde Türkiye'ye vaat edilen şartlar sağlanmamış, karşılıklı ilişkiler olumsuz etkilenmiştir (Aldırmaz, 2017: 98-100). Bu konu detaylı olarak araştırmanın içinde incelenecektir.

7.1.2.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Ekonomik Etkileri

Orhan ve Şenyücel Gündoğar (2015)'a göre Suriyeli sığınmacıların genel olarak Türk ekonomisine olumsuz etkisi olduğu gibi katkısının da olduğu ortaya çıkmaktadır. Olumlu etkiler bağlamında, ülkelerinden ayrılan Suriyeli sığınmacıların yanlarında aldıkları altın, döviz ve nakit paraları Türkiye'de piyasaya sürmeleri, yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır. Sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu şehirlerde, kira ve konutlara yönelik talebin artmasıyla, fiyatlar yükselerek bölge ekonomisine katkı sağlamıştır. Sığınmacılar konteyner ve kamp alanlarından ayrılıp geldikleri şehir yerleşim merkezlerinde geçimlerini sağlayabilmek adına çalışma izinleri olmadan geçici süreyle ve düşük ücretle kaçak işlerde çalışmışlar, bu durum da iş veren tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Orhan ve Şenyücel Gündoğar, 2015). Göçün etkisiyle artan Suriyeli nüfusun vasıfsız olarak tasvir edilecek kesimi, Türkiye'de niteliksiz iş gücü için kullanılan piyasada yer almış, böylece niteliksiz iş gücü ihtiyacı karşılanmıştır. Bununla beraber Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların sayısının fazla oluşu, sanayi sektörüne canlılık getirerek perakende ve imalat sektörlerinde iyileşmeler yaşanarak ekonomide göç akını nedeniyle oluşan olumsuz etkiler telafi edilmeye çalışılmıştır (Özdemir, 2017: 125).

Suriyeli sığınmacılar, Türk ekonomisinde olumsuz etkiler de barındırmıştır. Sığınmacıların yoğun olarak ikamet ettiği bölgelerde maliyet artışları oluşmuştur. Bu artışlar

artan kira ve konut fiyatlarını ortaya çıkmıştır. Fiyatlarda artış, Türk halkını olumsuz yönde etkilemiş, halk bu durumdan Suriyeli sığınmacıları sorumlu tutmuştur. Sığınmacıların kira ücretlerini bankaya yatıramamasından dolayı, kiradan sağlanan gelirlerde vergi kayıpları açığa çıkmıştır (Karasu, 2018: 35). Antep, Kilis ve Maraş'ta artan kira ve konut ücretlerinde ki enflasyon, tüm ülkeyi kapsayan değerden daha yüksek seviyede çıkmıştır (Orsam, 2015: 18).

Suriyeli sığınmacıların ekonomiye bir diğer olumsuz etkisi, işçi ücretlerinde meydana gelen azalmayla, iş olanaklarının kısıtlandığı iddiasıdır. Türk halkı, sığınmacılara bu hususta ciddi anlamda tepkiler oluşturmuştur. Vasıfsız olarak nitelendirilen dar gelirli sığınmacıların, Türkiye'de buldukları her iş kolunda düşük ücretler ve ağır şartlar altında çalışması, toplumun alt gelir miktarının düşüşüne neden olmuş, nüfus sayısına bağlı olarak artan iş gücüyle beraber, yerel halk işe girmekte sıkıntılar çekmiştir. Türkiye'de Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu şehirlerde yapılan anketlerde, sığınmacıların toplumda işsizliği tetiklediği, alt gelir seviyesine mensup iş kollarında sınırlamalar yaptığı ve gelir seviyesini düşürmesi halk tarafından rahatsızlık sebebi olarak açıklanmıştır (Karasu, 2018: 35).

Bunun yanı sıra Suriyeli gelir seviyesinin yüksek olan kesimin, Türkiye'de yatırım oluşturdukları gözlemlenmiştir. Savaşın sona Suriyeli iş adamlarının Türkiye'ye dış sermaye getirisi olduğuna yönelik iddialar artmıştır. Gelir durumu iyi ve orta seviyede yer alan Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de kendi iş imkanlarını kurarak ticari faaliyetlerde yer almaktadırlar. Tekstil, bakkal, kuyumculuk, gıda gibi çok çeşitli sektörlerde iş kolu oluşturup ekonomi içerisinde yer almışlardır. Bu durum da hem kendi ekonomilerine hem de Türk ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Erdoğan, 2014: 17).

Türkiye'de sığınmacılar için temel ihtiyaçlarının ve gereksinimlerinin sağlanması adına çok sayıda yardımlar oluşturulmuştur. Bu yardımların ekonomik olarak maliyeti sivil toplum kurumları, devlet kurum ve kuruluşlarıyla, halk tarafından sağlanmıştır. 2017 yılında sığınmacılar için toplamda Türkiye tarafından karşılanan harcama bedeli yirmi beş milyar avroya ulaşmıştır. 2016'da Küresel İnsani Yardım Raporu, Türkiye'yi sığınmacılar konusunda en cömert devlet seçerek, dünya genelinde en çok insani yardımı yapan devletler sıralamasında ikinci sıraya yerleştirmiştir (Özdemir, 2017: 126).

Suriyeli sığınmacıların ekonomik etkisi en çok ticari faaliyetleri etkilemiştir. Türkiye ve Suriye ilişkilerinin yakın olduğu 2003'te ticari ilişkilerde iyi düzeyde yer alırken, Arap Baharı olaylarının ortaya çıkmasında hemen önce ticari ilişkiler, iki buçuk milyar dolara yaklaşan hacmiyle en üst seviyelere ulaşmış ve 2011'den sonra kopma aşamasına gelmiştir (Dinçer vd.,

2013: 33). İç savaş ve neden olduğu göçlerle kopma noktasına gelen Suriye-Türkiye ilişkilerinin sonucu olarak Türkiye'den Suriye'ye ihracat durma aşamasına gelmiştir. Ayrıca iç savaştan sonra Türkiye'nin Suriye sınırında bulunan illerinde Suriye tarafı ile karşılıklı geliştirilen ekonomik ilişkilerde düşüşler yaşanmıştır. Kaypak ve Bimay (2016: 98)'e göre, Suriye iç savaşının belirsizliğiyle Türkiye'ye göçler devam etse de tarafların karşılıklı ticari faaliyetleri, toplumların ihtiyaçlarının karşılanması adına belirli seviyede devam edecektir.

7.1.3.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Sosyo-Kültürel Etkileri

Karasu (2018: 36-37)'ya göre göç en basit ifadesiyle, mekânsal olarak konum değişikliğinden de öte, toplumun değişimini sağlayan farklı etnik kökenleri bir araya getirerek sosyal, kültürel, dini ve etnik boyutta başlangıçları, kopuşları, çatışmaları içerisinde barındıran bir olgudur. Dolayısıyla göçle beraber toplumda değişimler meydana gelebileceği gibi, göçle gelen kesim kendi kültürüyle de beraber gelerek, bulunduğu bölgenin sosyo-kültürel, etnik ve dini yapısından da etkilenebilmektedir. Göçle konum değiştirerek farklı bölgelere gelen kişiler, bölge halkı ile çoğu zaman uyum sıkıntılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra bazı yerleşim bölgelerinde kitlesel göçlerle gelen kişiler topluma kolayca adapte olurken, bazı yerleşim bölgelerinde ise göçle gelen kişilerle, bölge halkı arasında anlaşmazlıklar, çatışmalara ve uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır (Karasu, 2018: 36-37). Tümtaş ve Ergun (2016: 1352)'a göre, gönüllü olarak gerçekleştirilen göçlerde, göç sonucu ulaşılan konumla adaptasyon ve uyum süreci daha kolay geçirilirken, mecburi olarak gerçekleşen kitlesel akınlarda, toplumsal, bölgesel ve şehir yerleşim bölgelerinde adaptasyon ve uyum açısından değişim ve dönüşüm hem bölge halkı hem de göçle gelen kesim arasında daha ciddi boyuta ulaşmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1352).

Suriyeli sığınmacılarla yaşanan sosyo-kültürel problemlerin ilki, toplumla sığınmacılar arasında yaşanan sosyal uyumsuzluktur. Göçle gelen kesimle toplum arasında farklı dilin konuşuluyor olması, kültür seviyesi ve hayat tarzında yaşanan farklılıklar, toplumla sığınmacılar arasında uyumsuzluktan doğan problemleri beraberinde getirmiştir. Suriyeli sığınmacılarda rastlanan çok eşlilik durumu, resmi nikah olmadan kurulan evlilikler ve buna bağlı olarak gelişen boşanmalar, çocuklarda ve kadınlarda istismar durumunun yaşanmasına yönelik ortaya atılan iddialar, toplum tarafından büyük bir tepkiyle karşılanan sosyo-kültürel öğeler arasında yer almış, böylece sığınmacılarla uyum konusunda çatışmalar yaşanmasına neden olmuştur (Gündoğar ve Orhan, 2015: 16).

Sığınmacılarla yaşanan bir diğer problem etnik köken, dil ve mezheplerden dolayı oluşan farklılıklardır. Göçle gelen sığınmacıların büyük bir çoğunluğu Sünni'dir. Bunun yanı

sıra göç edenler arasında Türkmenler ve Kürtler de yer almıştır. Suriye ile sınırların bulunduğu illere göç eden ve bu bölgelerde yerleşik düzene geçen kişilerle bölge halkının uyum süreci daha kolay olurken, dil, kültür, etnik köken ve mezhepsel yapıları farklı olan bölgelere göç ederek yerleşik düzene geçen Suriyeliler, bölge halkıyla oluşan farklılıklardan dolayı uyum sürecinde zorluklar yaşamış, aynı şekilde bölge halkı da sığınmacılarla uyum sorunları yaşamıştır. Sığınmacılarla aynı dine inanılsa da aradaki etnik köken ve mezhepsel farklılıklar kültür çatışmalarına sebebiyet vermiştir. Bölge halkı, göçle gelen kesimin kendi kültürel değerlerini asimile etmesinden kaygılanmış, sığınmacılar bu sebeple dışlanmıştır (Ekici, 2019: 706).

Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçlerinin periyodik olarak devam etmesi ve sayıca fazlalaşmaları sığınmacıların kontrolsüz bir biçimde artan nüfus sayısına bağlı olarak kamp ve konteyner kentlerden şehir yerleşim birimlerinde yerleşik düzene geçmesi, toplumla çatışmalarına ve kentleşme sıkıntılarının oluşmasına yol açmıştır. Kitlesel göçlerle, şehir yerleşim birimlerinde konut sıkıntıları yaşanmış, ev ve kira fiyatlarında artışlar yaşanmıştır. Bu durum hem bölge halkını etkilemiş, sığınmacılardan ise alt gelir durumuna sahip olan kesim, şehir yerleşim merkezlerinde barınma ihtiyacı fazlalığından gecekondulaşma sorununa yol açmıştır. Böylelikle şehir merkezlerinde göçle barınma ihtiyacının giderilmesi için, imara aykırı, tapusu olmayan kaçak yapılar inşa edilerek, sağlıklı olmayan barınma koşulları bir problem olarak ortaya çıkmıştır (Demirhan İnceliler, 2019: 63).

Suriyeli sığınmacıların göçü ile birlikte belediyeler de etkilenmiştir. İl ve ilçelerde alt yapı ve mekân bozulmaları oluşmuş, bu durumun sonucunda belediyeler daha fazla iş yükü üstlenmişlerdir. Göçle beraber belediyeler, mevcut bütçeleriyle çok daha fazla sayıda nüfusa hizmet etmek durumunda kalmış, şehirlerde ve ilçelerde nüfusa göre ayrılan bütçeyle çözülmesi kararlaştırılan alt yapı sorunlarına, kanalizasyon ve su şebekesi gibi hizmetler için mevcut imkanlarını zorlamışlardır. Ayrıca göçle birlikte, yerleşim birimlerinde barınma sıkıntısı sonucu ortaya çıkan kaçak ve imara uymayan yapıların belirlenmesi görevini üstlenmişlerdir (Orsam, 2015: 20).

Sosyal uyum kapsamında göçle gelen çocukların eğitim-öğretim problemleri yaşamamaları adına Millî Eğitim Bakanlığı genelge oluşturmuştur. Bu genelgeyle geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli çocuklar buldukları bölgedeki okullarda eğitim görme hakkına sahip olmuşlardır. Üniversite öğrencileri ise, misafir öğrenci kapsamında, akademik eğitimlerine devam etmişlerdir. Göçle gelen sığınmacıların eğitim hizmetleri devlet kurumlarının yanı sıra; sivil toplum kuruluşları, halk eğitim merkezi ve belediyeler tarafından

da karşılanmaktadır (Koçak vd., 2017: 63). Ayrıca eğitim ve iş hizmetleri kapsamında, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'ne bağlı, Göç ve Acil Durum Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Uluslararası finansal fonlar ve AFAD'ın organizesiyle, göçle gelen sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu yerlerde okullar açılmıştır (Karakütük ve Kavak, 2017: 3). Bu konu ile ilgili detaylı bilgi, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yaklaşımları başlığı altında, sığınmacılara sağlanan öğrenim hizmetleri faaliyetlerinde detaylı incelenecektir.

Türkiye'ye sığınan sığınmacıların, ilk zamanlar toplu halde kamplarda, konteyner kentlerde ve çadırlarda kaldıklarında karşılaştıkları hijyen ve su sıkıntıları giderilmiş, aciliyet gerektiren sağlık hizmetleri karşılanmış ve toplu yaşamaya bağlı sağlık problemleri oluşmaması adına, gereken hizmetler kişilere sağlanmıştır (Nur ve Taşan, 2018: 8). Türkiye göçle beraber sağlık problemlerinin de toplumda açığa çıkmaması adına 2013/08 numaralı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge"yi yayımlayarak, geçici koruma kapsamında bulunan sığınmacıların sağlık hizmetlerini ücretsiz hale getirmiştir (Gültaç ve Yalçın Balçık 2018: 196). Geçici koruma statüsüne bakılmadan göçle gelen tüm Suriyelilerin sağlık hizmeti ücret talep edilmeden sağlanılmaktadır. Ancak diğer taraftan göçle beraber kişilerin özellikle yoğun olarak bulunduğu iller ve sınırlara yakın şehirlerde, hastane ve aile hekimlerinin kalabalık olmasıyla bulaş faktörü taşıyan salgın hastalıkların çabuk yayılması, bölge halkı üzerinde sıkıntılara sebebiyet vermektedir (Koçak vd., 2017: 63).

Türkiye'nin açık kapı politikası izleyerek sığınmacıları geri göndermemesi ve milyonlarca Suriyelinin Türkiye'ye gelmesi, sığınmacıların Türkiye'de yerleşik hayata geçmeleri ve bazılarının vatandaşlık kazanması, Suriyeli sığınmacıların ülkelerine hiçbir zaman geri dönmeyecekleri algısı, sığınmacıların sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları, Türk vatandaşlarıyla aynı okulda eğitim görmeleri, suç teşkil eden olaylara yatkınlık göstereceği algısı toplumun bazı kesimlerinde Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz bir tavır sergilenmesine yol açmıştır (Buluz, 2015; Ağır ve Sezik, 2015: 11).

7.1.4.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Güvenlik Etkileri

Suriye'de iç savaştan sonra Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlerin güvenlik boyutu Karasu (2018: 32)'ya göre 3 başlık altında toplanmıştır. Bunlar, ulusal güvenlik problemleri, şehir merkezlerindeki asayiş suç oranlarındaki artış ve sığınmacılardan kaynaklanan sağlık problemlerinin oluşturduğu sıkıntılar şeklinde ortaya çıkmıştır. Sığınmacılardan kaynaklı birinci güvenlik meselesi olan ulusal güvenlik; bölge devletleriyle oluşan uluslararası krizleri, sınır ihlalleriyle, gümrük kapılarının kapanmasını, terör saldırılarındaki artışı, Suriye'nin

otorite eksikliğinin terör gruplarıyla doldurulmak istenmesini, uçak düşürölme olayları ve canlı bomba eylemlerini kapsamıştır (Yavuz, 2015).

Ulusal güvenlik kapsamında, Suriye ile ortak sınırlar üzerinde gerçekleşen terör olayları, Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit edecek duruma ulaşmıştır. Bölge üzerinde zamanla, IŞİD, PYD ve PKK terör örgütleri yapılanıp yer edinmiştir. Suriye'de koalisyon gruplarının IŞİD ile çatışmaları ve Esad rejiminin sınırlara yakın bölgelerde sivillere yönelik saldırıları Türkiye'nin sınır güvenliği kapsamında tedbirlerini arttırmasını gerekli kılmıştır. Bu durum özellikle PKK, PYD ve IŞİD terör örgütleriyle de mücadelesini gerektirmiştir (Öztürk ve Çoltu, 2018: 194). Bu bölgeler üzerinde güçlenen terör grupları, Türk sınırlarına yakın yerlerde çatışmalar çıkararak bombalı saldırılar düzenlemişlerdir. 2015'te Şanlıurfa Suruç'ta, 2015 ve 2016'da Ankara'da gerçekleşen terör saldırıları sonucu iki yüze yakın kişi hayatını kaybetmiştir. 2013'te Hatay Reyhanlı'da yine terör saldırıları sonucunda kırk beş kişi yaşamını yitirmiştir (Ağır ve Sezik, 2015: 109).

IŞİD, 2016'da bir düğüne terör eylemleri gerçekleştirmiş ve elli yedi kişinin yaşamını yitirmesine neden olmuştur. Yine IŞİD 2017'de İstanbul'da bir gece kulübüne terör saldırısı düzenlemiş, otuz dokuz kişi yaşamını yitirmiştir. IŞİD tarafından Kilis'e çok sayıda roket saldırısı düzenlenmiştir. Bu saldırılar sonucu şehirde yaşam durma noktasına varmış, saldırıların yoğunlaştığı dönemde, bölge halkının birçoğu şehri terk etmiş, eğitim-öğretime ara verilerek iş kollarının bir kısmı geçici süreyle işletmelerini kapalı tutmuşlardır. Türkiye bunun üzerine, bölgede güvenlik tedbirlerini arttırarak IŞİD'in etkisinin azaltılmasını sağlamış ve şehre refah ortamı yeniden getirilmeye çalışılmıştır. Gerçekleşen terör eylemleri sonucu Türk ekonomisi etkilenecek turizm faaliyetlerinde yüzde ellilere yakın düşüşler gerçekleşmiştir. İstanbul'da gerçekleşen terör eyleminin ekonomiye olumsuz etkisi iki milyar doları bulmuştur (Karasu, 2018: 33).

2015'in bitiminden itibaren Suriye'de yaşanan gelişmelere farklı devletler müdahil olmaya başlamıştır. Rusya ve Batı devletleri, bölge üzerinde tehdit oluşturduğu gerekçesiyle IŞİD'in operasyonlar oluşturarak terör örgütüne ait yerleri imha ettiklerini açıklamışlardır. Suriye'de yaşanan iç savaşa farklı devletlerin de taraf olmasıyla kutuplaşmalar yaşanmıştır. Bu devletlerin Türkiye'nin güney sınırında gerçekleştirdiği havadan saldırılar, uçak düşürmeler, Türkiye'de sınır güvenliğinde güvenlik riski oluşturmuştur (Ağır ve Sezik, 2015: 110). Yaşanan terör eylemleri ve bomba saldırılarıyla çok sayıda kişinin yaşamını yitirmesi ve yerleşim bölgelerinde güvenlik riskleri oluşması halkın, sığınmacılara tepkisini arttırarak toplumdan

dışlanmalarına neden olmuştur. Basın ve sosyal platformlarda, halk tarafından sığınmacılara karşı oluşturulan kamuoyunda yoğun eleştiriler yer almıştır (Karataş, 2015; Yazıcı, 2016).

Sığınmacıların Türkiye’de güvenliğine etki eden ikinci husus ise, sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu şehir merkezlerinde yaşanan asayiş suçlarıdır. Sığınmacıların nüfus olarak ülke genelinde ve özellikle de bu bölgelerde sayıca fazla olması sonucu suç oranlarında artışlar yaşandığı iddia edilmiştir (Koyuncu, 2014). Sığınmacıların suç oranlarına etkisine yönelik yapılan araştırmalarda, istismar, gasp, hırsızlık, fuhuş ve kamu mallarına zarar verecek suçlardan toplumda çoğunlukla Suriyeliler hedef gösterilmiştir (Erdoğan, 2014). Eğitim hizmetlerinden yararlanmayan ve genelde yoksul olan Suriyeli çocuklar içerisinde, suç teşkil eden yapılar arasına katılanlara rastlanmıştır. Terör ve suç örgütleri belirledikleri eğitimsiz, ihtiyaç sahibi ve vasıfsız olarak nitelendirilen sığınmacıları örgütleri içerisine dahil etmeye çalışmaktadırlar. Yine ihtiyaç durumunda olup eşini Suriye iç savaşında kaybeden ve ailesine bakmakla yükümlü kadınlardan bazıları, suç teşkil eden gruplar tarafından fuhuş yapmaları konusunda baskı görmüşlerdir (Coşkun, 2015: 105-108). Ancak 2015 yılında TÜİK tarafından açıklanan verilerde, mahkûmiyet hükümlerinin sadece yüzde bire yakın kısmını sığınmacılar oluşturmuştur. 2014 ve 2017 yıllarını kapsayan süreçte, İçişleri Bakanlığı’nın açıklamış olduğu istatistiklerde, Suriyeli sığınmacıların suç oranı Türkiye’nin toplam nüfusuna oranla, yüzde bir buçuğa yakın bir seviyede olduğu görülmüştür. İçişleri Bakanlığı’nın açıkladığı verilerde sığınmacıların genel olarak kendi aralarında anlaşmazlık ve husumet yaşamaları sonucu ortaya çıkan suçların kayıtlara işlendiği belirtilmiştir (Taştan, Haklı ve Osmanoğlu, 2017: 24).

Sığınmacıların güvenliğe etkileri kapsamında son olarak nitelendirilen faktör, sağlık problemlerinin yol açtığı risklerdir. Yapılan araştırmalarda, sığınmacıların Türkiye’ye göçü ve süreç içerisinde artan sayılarıyla, bulaş faktörü taşıyan rahatsızlıkların sayılarında önemli ölçüde yükselişler yaşandığı tespit edilmiştir. Artış gösteren hastalıklar; difteri, kabakulak, kızamık, çocuk felci olarak ortaya çıkmıştır. Sığınmacılar 2011’de ilk olarak gelmeye başlamadan Türkiye geneli kızamık vakasındaki sayı on bir iken sığınmacıların göçleriyle beraber bu sayı bin seviyelerine ulaşmıştır (Atasoy ve Demir, 2015: 463). Gaziantep’te yapılan araştırmada, sığınmacılardan önce il genelinde tamamen bitirilen çocuk felci hastalığı, sığınmacıların şehre göçüyle beraber yeniden vakalar oluşturmaya başlamıştır (Yavuz, 2015: 7). Yine yapılan bir araştırma sonucunda, sığınmacılarda rastlanan hijyen ve beslenmelerinin yetersizliği; hepatit, ishal ve dizanteri gibi rahatsızlıklara sebep olarak bulaş oluşturmaktadır. Bu durum da toplum tarafından sığınmacıların güvenlik açısından sağlık hususunda, risk olarak görülmesine sebebiyet vermiştir (Karaca ve Doğan, 2014: 39).

7.2.Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Etkileri

Arap Baharı olaylarının ortaya çıkması ve Suriye iç savaşı sonucu, Avrupa Birliği yoğun sığınmacı akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Sığınmacılar, Kuzey Afrika'dan ve Türkiye üzerinden deniz ve kara yollarını kullanarak AB'ye göçler gerçekleştirmişlerdir. Yoğun sayıda sığınmacı akını, AB'yi zor durumda bırakmıştır. AB devletleri arasında anlaşmazlıklar ve krizler oluşmuş, sorunlar AB'yi güvenlik, siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarda etkilemiştir. AB coğrafyasına sığınmak isteyen Suriyelilerin sayısında yaşanan artış, üye devletlerin gerek resmî kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından bir dizi tedbir alınmasını ve sığınmacı meselesine çözüm bulunmasını gerekli kılmıştır (Salameh, 2019: 57).

7.2.1. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Siyasi Etkileri

Sığınmacılar göç rotalarıyla en fazla AB'nin güney ve güneydoğu bölgesinde yer alan İtalya, Yunanistan, İspanya, Macaristan, Bulgaristan, Portekiz, Malta, Makedonya devletlerine kitlesel olarak akın etmişlerdir. Bu devletler, diğer AB ülkeleri olan İsveç, Hollanda, Almanya gibi ülkelerden sığınmacı hususunda daha fazla sorumluluk üstlenmiştir. Sığınmacı hususunda ortaya çıkan sorumluluk en fazla siyasi boyutta etkisini göstermiştir. Üye devletler arasında anlaşmazlıklar çıkmasıyla, siyasi ayrışmalara neden olmuştur. AB'nin birlik ve bütünlük anlayışı, sığınmacıların kitlesel akınlarıyla zedelenmeye başlamıştır. Sığınmacılardan kaynaklanan siyasi krizlerin sebebi, üye devletlerin kendi sınırları dahiline sığınmacıları kabul etmek istememesi ve bu hususta sığınmacıların üye devletlerin sınırlarına kabul edilip edilmeyeceği durumu söz konusu olmuştur. Bu durum üye devletleri kendi sınırlarını korumaya yönelik politikalara itmiş, AB'nin bütünlük anlayışından uzaklaşmıştır. Sığınmacıların AB sınırlarına kabul edilmemesi fikrini savunan üye devletlere kıyasla Almanya, sığınmacılar konusunda daha ılımlı yaklaşımlar sergilemiştir (Zeren, 2018: 810). AB'de sığınmacıların geri gönderilmesi ve sınırlar dahiline kabul edilmemesi gündemdeyken, 2015'te Almanya başbakanı Merkel, AB devletlerine çağrıda bulunarak, kitlesel akınların sebebiyet verdiği krizin yönetilmesi ve sığınmacıların AB sınırlarına kabul edilmesini gerektirecek açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar bazı AB devletleri tarafından olumsuz karşılanmış ve fikir ayrılıkları oluşmuştur (Welle, 2015).

Sığınmacıların AB'ye yoğun göçlerinin siyasi etkilerinde, bazı Avrupa devletleri sığınmacı haklarıyla ilgili düzenlemeler yapıp iyileştirmeler sağlamıştır. İtalya, Hollanda, Belçika, İspanya gibi devletler bu hususta düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Fakat Avrupa'da gerçekleşen terör olayları, ülkelerin sığınmacı haklarıyla ilgili gerçekleştirdiği düzenlemelerin önüne geçmiştir. Meseleye güvenlik bağlamında yaklaşan AB toplumu, Müslüman ve Arapları

güvenliklerini etkileyecek bir risk olarak görmeye başlamışlardır. Böylece sığınmacılara karşı cephede yer alan siyasi partilerin oy oranlarında yükselmeler yaşanmış, toplumun bazı kesimlerinin sığınmacılara karşı tepki gösteren siyasi faaliyetleri desteklediği görülmüştür. Bu durumun sonucu olarak, sığınmacıların AB'ye güvenlik boyutundaki etkisi, siyasi etkilere de yansımıştır (Çoruh, 2021: 309).

Sığınmacıların AB'ye ulaşmak Akdeniz'de çok sayıda can kayıpları yaşamış olması, uluslararası kamuoyunda büyük bir krize dönüşmüştür. Bu bağlamda sığınmacılar meselesi AB'nin en önemli siyasi gündeminden biri haline gelmiş, AB'ye ise krizi yönetemediği ve sığınmacılar hususunda etkin ve kalıcı bir politika oluşturamadığı gerekçesiyle eleştiriler gelmiştir. Güleç (2015: 91)'e göre AB'ye karşı oluşturulan bu eleştiriler, AB'nin sığınmacı ve göç meselesinde, sınırlarını koruyucu tedbirler almasıyla, duruma sadece güvenlik boyutuyla yaklaşmasından kaynaklanmaktadır. AB'nin kuruluşundan itibaren insani haklar, hukukun üstünlüğü, hukuk devleti ve demokrasi gibi değerlerine, sığınmacılar meselesinde çoğunlukla sınırlarına yönelik tedbir ve güvenlik önlemlerinin alınarak sığınmacıların uzaklaştırılmasına yönelik eylemleri, AB'nin ulusal menfaatiyle bağdaşıp, değerlerine ters düşmüştür.

Sığınmacıların AB'ye siyasi etkilerinin bir diğer sonucu olarak AB transit geçiş görevi üstlenen ve üçüncü devletlerle ilişkiler kurarak, sığınmacı krizine ilişkin anlaşmalar kurma politikası izlemiştir. AB izlediği bu politikayla, sınırlarına ulaşan sığınmacı sayısını azaltmaya yönelik önlemler almıştır. Bu bağlamda, transit geçiş devleti olan Türkiye'den AB'ye Suriyeli sığınmacı göçünün artmasıyla, Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır (Batır, 2017: 599). 2015'ten itibaren AB'ye yönelik göçün yüksek seviyelere ulaşması ve sığınmacı meselesinde AB'nin yoğun eleştirilere maruz kalması, AB'nin Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması'nın zaman kaybedilmeden uygulanmasını sağlamıştır. AB bu hususta Türkiye'yi teşvik etmiş, Türkiye tarafından 2015'te Ortak Eylem Planı hazırlanmış (Elmas, 2016: 314), 18 Mart Mutabakatı'nın imzalanmasıyla da Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması yürürlüğe sokulmuştur (Akdoğan 2018: 70).

7.2.2.Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Sosyo-Kültürel Etkileri

Sığınmacıların Avrupa topraklarına gerçekleştirdiği göçler, AB toplumunda sosyal ve kültürel etkilere neden olmuştur. AB devletlerin de sığınmacıların uyum sağlaması ve dışlanması, Koca (2002)'ye göre belirli faktörler üzerinden belirlenmiştir. Bu faktörler; göçle gelen sığınmacıların buldukları devlette kalış süresi, sığınmacıların sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi ve kitlesel akınlarla gelen kişilerin, toplumla kültürel açıdan benzer ve

farklılıkları şeklinde açıklanmıştır. AB’de entegrasyonu kolaylaştırmak ve uyum problemlerinin önletilmesi amaçlı, üye devletlerinde faaliyette olan üç tip model oluşturulmuştur. Birinci model; üye devletlerde oturma hakkı kazanan sığınmacılara vatandaşlık hakkı tanıyan ve sığınmacıların toplumla uyumunu kolaylaştıracak dil, sosyal yapı ve kültürel politikaların geliştirilmesini içeren Asimilasyon Modeli ’dir. Diğer bir model olan Çok Kültürlü sistem ise; sığınmacıların sosyal ve kültürel farklılıklarına rağmen, sığınmacılara bölge halkıyla eşit şekilde, siyasi, sosyal ve ekonomik haklar tanıyan modeldir. Üçüncü model olan Dışlanma Sisteminde ise; bölge halkı sığınmacıları kabul etmeyici yaklaşımlar sergilerken, sığınmacılara, siyasi, ekonomik ve sosyal haklar tanınmamıştır (Koca, 2002).

Suriyeli sığınmacıların Avrupa Birliği’nde sosyal ve kültürel etkileri; dini inanış, kültürel farklılıklar, ırk ve yaşam tarzlarının farklılığı, gıda, medya, tüketim ve üretim faaliyetlerinde meydana gelen değişiklikler şeklinde ortaya çıkmıştır (Çoruh, 2021: 310). İç savaştan kaçarak Avrupa’ya sığınan kişilerin öncelikle İslam dinine mensup olması, AB’nin bazı kesimlerinde ön yargılar oluşturmuştur. Kitlesele göçlerin yüksek seviyeye ulaşması sebebiyle Müslüman kişilerin göçü, Hristiyan kesimin ilerleyen süreçte asimile olmasını düşündürecek kaygıları barındırmıştır. Bu bağlamda Müslüman toplumun, Avrupa toplumunu işgal edeceği yönünde radikal ve ırkçı kesim tarafından algılar oluşturulmuştur. Ayrıca sığınmacıların Arap olması, toplumda ırkçı söylemlerin artışına neden olmuştur. Sığınmacıların kültürel değerleri toplumun bazı kesimlerinde hiçe sayılarak, kültürel ve yaşam tarzları arasında oluşan farklılıkların öne sürülmesi, sığınmacılarla Avrupa toplumu arasında oluşan uyum sürecini zorlaştırmıştır. Sığınmacıların Avrupa sınırları içerisinde bulunması bazı üye devletlerle toplumları tarafından, kimliklerine, medeniyetlerine, refah seviyeleri ve kültürel değerlerine yönelik tehdit olarak algılanmıştır (Karaşahin, 2012: 19-21).

Avrupa’ya göç eden sığınmacılar, toplumun yeme alışkanlıklarında değişmeler sağlamıştır. Sığınmacıların yerleşik düzene geçtikleri AB ülkelerinde, gıda sektörüyle üretim ve tüketim faaliyetlerine de etkileri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, Avrupa toplumunda gıda ürünlerinin üretilmesi ve toplum tarafından tüketiminin gerçekleşmesinde, mevcut alışkanlıklarda yenilikler ve dönüşmeler yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca sığınmacıların problemlerini işledikleri sosyal medya sayfaları, web siteleri, Avrupa toplumunun son dönemlerde dikkatini çekecek platformlar arasında yer almıştır (Çoruh, 2021: 310).

7.2.3. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği’ne Ekonomik Etkileri

AB sığınmacı meselesi için yürüttüğü transit ve geçiş ülkeleriyle karşılıklı olarak geliştirdiği anlaşmalar gereği bu devletlere mali olarak finansal destekler sağlayarak

politikalarını ilerletmiştir. Bu durum da AB'ye yüksek oranda ekonomik etkiler oluşturmuştur. Böylelikle sığınmacıların AB'ye ekonomik etkilerinin maliyeti yüksek seviyelerde yer almıştır. Sığınmacı akınlarının AB'ye en yüksek seviyeye ulaştığı 2015 ve 2016 yıllarında, AB mevcut sığınmacı krizini çözmek için yürüttüğü politikalarda, bütçeden sığınmacılar için harcanacak toplamda on milyar avro belirlemiştir. Sığınmacılar için transit ve kaynak görevi üstelenen devletlerle oluşturduğu anlaşmalarda, Türkiye'ye Suriyeli sığınmacılar için 2016 ve 2018 yıllarında ilk etapta üç milyar avro, 2018'de bir üç milyar avro olarak toplamda altı milyar avro finansal destek sağlayacağını açıklamıştır. Suriyeli sığınmacıları sınırları içerisinde barındıran bölge ülkelerinden, Ürdün, Lübnan, Irak gibi devletlere mali fonlar oluşturarak yardımlar sağlamıştır. Türkiye'den Yunanistan'a ulaşan Suriyeli sığınmacılar için AB, göç yoğunluğun fazla olduğu yıllardan 2015 ve 2016 senelerinde, Yunanistan'a mali yardımlar gerçekleştirmiştir. Bu finanse edilen yardım, Yunanistan'da bulunan elli bin sığınmacı için acil gereksinimlerini karşılayacak insani yardımlar oluşturulması kapsamında yürütülecek projeler için ayrılmıştır (European Commission, 2016).

Avrupa Komisyonu, Türkiye'den Yunanistan'a ulaşmayı hedefleyen çok sayıda sığınmacının deniz ve kara ulaşımlarında meydana gelen krizleri yakından takip eden sivil toplum ve uluslararası kuruluşlara, Acil Yardım Fonu ile 2015 yılından 2018 yılına kadar yaklaşık 362 milyon avroyu tahsis etmiştir. 2014 ve 2020 yıllarını kapsayacak şekilde Avrupa Komisyonu Yunanistan'a Suriyeli sığınmacılar için yaklaşık 510 milyon avroya yakın mali destek sağlamıştır. Yunanistan yine AB tarafından, sığınmacıların ulaşım hizmetlerinin karşılanması amaçlı sığınmacı adedince beş yüz avro almıştır. AB Suriyeli sığınmacıların yerleşimlerinin sağlanması amaçlı Yunanistan'a otuz beş milyon avro finansal destek sağlamıştır (European Commission, 2017). AB sığınmacıları sınırlardan uzaklaştırıcı ve üçüncü devletlerle karşılıklı anlaşmalar oluşturarak yürüttüğü politikalarla, bu devletlere finansal destekler sağlayarak yüksek ölçekte ekonomik faaliyetlerde bulunsa da göçlerin tamamen bitmesine ve sığınmacıların Avrupa sınırlarına ulaşmasına engel olamamıştır (Ulltan, 2017: 1449-1453). Öte yandan sığınmacıların AB ekonomisine olumlu yansımaları olacağını ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, 2015 yılında Avrupa'da yapılan bir araştırmada, iş kollarında hizmet veren Avrupalılardan, üç kişiden birinin elli yaşın üzerinde olduğu tespit edilmiş bu durum sonucunda iş gücünde yaşlanmalar olduğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Salameh (2019: 58)' e göre, AB ekonomisinin devamlılığı açısından göçle gelecek genç ve dinamik nüfusa ihtiyacı vardır.

7.2.4. Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği'ne Güvenlik Etkileri

Avrupa Birliği resmi olarak kuruluşundan önce ve sonra geliştirdiği göç politikalarında güvenlik meselesi sürekli yer almıştır. AB bu bağlamda hem dış sınırlarının korunması hem de iç sınırlarında tedbirlerin atılmasıyla güvenlik önlemlerini üst seviyelere çıkarmış, üye devletlerinin güvenliğini ve refahını artırıcı yasalarla düzenlemeler oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerle 1976 Trevi Anlaşması'ndan itibaren, 1992'de Maastricht Anlaşması, 1999 Tampere Zirvesi, 2001 Leaken Zirvesi, 2002 Sevilla Zirvesi, 2004 Lahey Zirvesi, 2008 AB Göç ve Sığınmacı Paketi ve 2009 Stockholm Programı'nda içerik olarak AB'nin güvenliği işlenmiştir. Dolayısıyla AB üye devletleri açısından güvenlik olgusu, önemli bir nitelik taşımaktadır (Karaşahin, 2012: 33).

AB'nin güvenlik bağlamında geliştirdiği düzenlemelerin faaliyetleri tam olarak 2000'li senelerden sonra yaygınlaşmıştır. AB'nin güvenlik teşkilatının 2000'li senelerden itibaren gelişmesi ve daha kapsamlı olmasında, 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül olayları ve 2005'te Londra'da gerçekleşen terör eylemleri etkili olmuştur. İngiltere 2005 yılında AB üye devletiyken yaşanan terör eylemlerinde, göçmenleri sorumlu tutmuştur. İngiltere bu tarihten itibaren göç politikaları dahilinde güvenlik tedbirlerini en üst seviyeye çıkarmıştır, Avrupa devletlerinde de gerçekleşen terör saldırıları sonucu güvenlik tedbirleri üst seviyelere çıkarılmış, göç politikaları da güvenlik kaygısıyla yürütülmeye başlanmıştır (Karaşahin, 2012: 33).

Sığınmacıların 2011'den itibaren gerçekleştirdiği göçler AB'nin sınır güvenliğini arttırarak, sınır bölgelerinde önceki süreçlere kıyasla daha tedbirli ve güvenlik önlemlerinin üst seviyelere ulaşmasını sağlamıştır. Böylelikle çok sayıda AB devleti güvenlik endişesi duyarak yaptırımlarla, göç politikalarında güvenliği araç olarak kullanmışlardır. Sığınmacı akınlarıyla karşı karşıya kalan AB devletleri, sınır denetimlerinin yapılması ve sığınmacıları sınırlarından uzaklaştırmak için AB sınır güvenliğini sağlayan kurumlardan destek almışlardır. Bu kurumlar FRONTEX (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Ajansı), EUROPOL (Avrupa Birliği Polis Teşkilatı), EUROSUR (Avrupa Birliği Sınır Gözetim Sistemi)'dir. AB FRONTEX ile sınırlarını yasal olmayan sığınmacı geçişlerinden ve suç teşkil eden yapılanmalardan korumuştur. Suriyeli sığınmacıların AB'ye ulaşmasında Akdeniz ve Ege rotalarında, AB güvenlik önlemleri kapsamında FRONTEX'ten yararlanmıştır. EUROPOL ile, sığınmacıların düzenli olmayan geçişleri, insan tacirlerinin tespit edilmesi, göçmen kaçakçılığı ve terör olaylarında kolluk kuvvetlerinin desteğiyle, güvenlik önlemleri alınmıştır. EUROSUR ile sığınmacıların yasal ve düzenli olmayan geçişleri tespit edilerek, sığınmacıların kaçakçılığını

yapan suç örgütleri, sınır hatlarında kayıtlara alınarak sisteme işlenmiştir (Aras, 2014: 69; Karaşahin, 2012: 34).

Arap Baharı ve Suriye iç savaşı sonrası bölgede sözde İslam'ın temsilciliğini yapan IŞİD terör örgütünün ortaya çıkışı, Avrupa Birliği tarafından güvenliği tehdit eden bir yapı olarak görülmüştür. Bu örgüt Avrupa sınırlarından uzakta, Irak ve Suriye'de yapılanma oluşturmuştur. Fakat aynı zamanda İngiltere, Almanya, Fransa gibi AB devletlerinden de bölgeye gelerek örgüte katılan kişiler olduğu tespit edilmiştir. IŞİD terör örgütü, bölge üzerinde çok sayıda terör saldırısı düzenleyerek adını dünya kamuoyunda duyurmuştur. AB üye devletlerinin bu örgütle ilgili kaygısı, IŞİD'in kontrolden çıkarak Avrupa sınırlarında bulunan Müslüman ve Arap sığınmacıları tetiklemeyle, sığınmacı ve göçmenlerin AB'ye güvenlik tehdidi olma ihtimalidir. Özellikle IŞİD terör örgütünün Suriye'de yapılanması ve Suriyeli sığınmacıların Avrupa sınırlarına gerçekleştirdikleri göçler AB tarafından büyük bir güvenlik kaygısı oluşturmuştur. Bu durum AB'nin Suriyeli sığınmacılara güvenlik meselesiyle yaklaşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacıların, AB üye devletleri ve Avrupa toplumunda güvenlik etkileri bağlamında risk oluşturacakları algısı yer almıştır. Ayrıca Avrupa devletlerinde, toplumla uyum sağlayamayan eğitim seviyesi düşük ve vasıfsız olarak nitelendirilecek alt gelir grubuna mensup sığınmacıların süreç içerisinde, insan tacirliği, uyuşturucu, terör, kamu malına saldırı ve soygun gibi suçlara karıştıkları tespit edilmiştir. Bunun sonucunda AB devletleri genellikle alakalı tehdit oluşturdukları gerekçesiyle, daha fazla sığınmacı kabul etmeme kararı almıştır (Kanat ve Zenginoğlu, 2017: 25-29).

Suriyeli sığınmacıların bir güvenlik endişesine yol açtığı ve en çok sığınmacı kabul eden AB ülkelerinden Almanya'da, sığınmacı akınlarının üst seviyelere ulaşmasından önce Alman Federal Ceza Soruşturma Bürosu'nun yaptığı açıklamalarda, Suriyeli sığınmacıların işledikleri suç oranlarıyla Alman vatandaşlarının suç oranlarının aynı oranda olduğu saptanmıştır (Deutsche Welle, 2015). 2016 yılında sığınmacıların AB devletlerine yoğun göçlerinden sonra Almanya'dan yapılan açıklamalarda ise, sığınmacıların suç teşkil eden yapılara karışma oranlarında artışlar yaşandığı, suç yapılarına karışan sığınmacıların ise genel yüzde içerisinde aynı kişiler olduğu tespit edilmiştir (The Telegraph, 2017). Almanya'da bir güvenlik endişesi olarak sığınmacıların karıştığı en yaygın suçlar toplu taşıma ücretlerinin ödenmemesi, dolandırıcılık ve hırsızlık olmuştur (Deutsche Welle, 2016). Ancak sonraki süreçte yapılan araştırmalarda, Suriyeli sığınmacıların Almanya'da yüksek oranda suç yapılarına karıştığı görülmemiştir. Almanya'da aşırı sağ partilerin sığınmacıları hedef göstererek suç oranlarını arttırdığı algısı, açıklanan verilerle tezatlık göstermiştir (Lindsay, 2019).

Avusturya, Suriyeli sığınmacıların büyük ölçekte suç teşkil eden yapılanmalara katıldıklarını belirtmiştir. 2017 yılından sonra artış gösteren kadına yönelik şiddet ve cinayet suçlarından, özellikle sığınmacıların etkisi olduğu vurgulanmış, hükümet tarafından sığınmacılara karşı kamuoyunda algı oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durumun en önemli nedeni, Avusturya Hükümeti'nin aşırı sağ parti tarafından yönetilmesi ve sığınmacılara karşı oluşturulan ön yargı olarak açıklanmaktadır. Ancak açıklanan veriler ve istatistikler, hükümetle iş birliği içerisinde olan medya kurumlarının oluşturmak istediği algıya zıt bir şekilde, sığınmacıların Avusturya'da açıklandığının aksine suç oranlarının yüksek seviyelerde yer almaması olmuştur (The Local, 2018).

Slovakya, güvenlik riski faktörünü öne sürerek sığınmacılara karşı en katı olan AB devletleri arasında yer almıştır. Ülke Suriyeli sığınmacılara katı politikalar izlemiştir. Sığınmacıların güvenlik endişesi oluşturacak suç oranlarına katılmalarından ziyade, ülke içerisinde aşırı sağ grupların sığınmacı nefret ve söylemlerindeki suçlarda artışlar gözlemlenmiş ve sığınmacı düşmanlığına AB ve BM'nin yumuşatıcı çabasına karşı kısıtlayıcı ve katı politikalar devam ettirilmiştir (The Global Detention Project, 2019). Ülkede sığınmacılar hapisane ve benzeri konumlarda göz altına alınarak tutulmuş, çocuklu sığınmacı aileler güvenlik endişesiyle belirli periyotlarla göz altına alınmış ve sığınmacıların masraflarının bu zaman dilimi içerisinde kendilerinin karşılanması sağlanmıştır. Bu durum, çok sayıda sivil toplum kuruluşları, BM ve uluslararası örgütlerden yoğun eleştirilerek alarak, dünya kamuoyunda insan hakları ve ahlaki değerlere uyulmadığı gerekçesiyle sığınmacılar konusunda Slovakya'nın katı tutumları şeklinde yer almıştır (Reliefweb, 2019).

Macaristan'da güvenlik kaygısını öne sürerek Suriyeli sığınmacılara sert politikalar izleyen AB üye devletleri arasında yer almıştır. Macaristan, sınırları içerisine sığınmacı kabul etmemek adına ülke gelinde referandum düzenlemiş, basın ve medya kurumlarında sığınmacı karşıtı söylemler arttırılmış, kendi vatandaşlarının ikamet adreslerine sığınmacılarla alakalı karşıt tutumların yer aldığı bilgilendirilme kitapçıkları gönderilmiş, ülke içerisinde çok sayıda sığınmacı karşıtı afişler hazırlanmıştır. Tüm bu sığınmacı karşıtlığı seferberliğine rağmen, referanduma yeteri kadar katılımın sağlanmaması adına geçersiz sayılarak, halk arasında sığınmacı karşıtlığı kamuoyu oluşturulması gerçekleştirilmiştir (Bard, 2017). Ülke halkının sığınmacı karşıtlığını benimsemesi, sığınmacılara karşı oluşturulan nefret suçlarının artışına neden olmuştur. Resmi kaynaklarla açıklanmak istenmeyen bu durum birkaç hadiseyle dünya kamuoyunda gündeme gelerek ülkenin yoğun eleştiri almasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca sınır bekçileri görevlendirilerek ülke sınırlarına girmeye çalışan sığınmacılara sert tutumlar

oluşturulup, sınırlardan uzaklaştırılmıştır. Sığınmacılar, Macaristan'ı geçiş ülkesi olarak kullanmak isteyip Almanya'ya ulaşmayı hedeflemişlerdir. Macaristan sınırlarında bulunup Almanya'ya ulaşmak isteyen sığınmacılar, belirsiz sürelerle tren istasyonlarında bekletilerek gereksinimleri karşılanmamıştır (Gozdziak, 2019). Bu durum, güvenlik boyutu dahilinde sığınmacıların kötü ve sert muameleyle karşı karşıya kalmalarına sebebiyet vermiştir.

Bir diğer AB ülkesi olan İsveç ise, sığınmacıları Almanya'dan sonra en çok kabul eden AB ülkesi konumunda yer almıştır. Ülkede sığınmacıların topluma uyumunun kolaylaştırılması açısından çok sayıda girişimler oluşturularak, sığınmacıların işledikleri suç oranlarını denetleyen ve yakinen araştırmasını gerçekleştiren hizmetler oluşturulmuştur. İsveç'in sığınmacılara karşı oluşturduğu bu faaliyetler, sığınmacıların ülke içerisindeki suç oranlarına önemli ölçüde düşük seviyelerde yansımıştır. 2016 yılında Suriyeli sığınmacıların göçlerinde meydana gelen artışla yapılan araştırmalarda, sığınmacıların ülke içerisinde karıştıkları suçlar tecavüz ve cinsel taciz vakaları olarak belirlenmiştir. Özellikle taciz vakalarında sığınmacılara rastlanılmıştır (Nyheter, 2016). Ayrıca yerel bir kuruluşun yaptığı açıklamalarda, bir suç çetesi üyelerinin büyük bir çoğunluğunun sığınmacılardan oluştuğu belirtilmiştir (Pettersson, 2017). AB devletlerinde aşırı sağ grupların ve partilerin hızlı bir şekilde yükselişiyle, sığınmacılara karşı oluşturulan ön yargıda, sığınmacıların güvenlik endişesi bağlamında suç teşkil edecek bir hadise olarak görülmesi ve bu sayede istenilmeyen sığınmacılara ülke, güvenlik çerçevesinde kota fazlalığının öne sürülerek kabul etmeme politikası izlenmiştir. İsveç'te de 2016'dan sonra sığınmacıların, bir İsveç vatandaşından iki buçuk kat daha fazla suç işleme potansiyeline sahip olduğu algısı oluşturulmuştur. Dolayısıyla bu durum, ülkenin sığınmacılara güvenlik endişesi dahilinde yaklaşmasına neden olmuştur (Keskin ve Yanarışık, 2021: 61).

Sığınmacıları, güvenlik riski taşıdıkları neticesinde sınırları dahiline kabul etmek istemeyen AB devletlerinden biri de Çek Cumhuriyeti'dir. Ülke sınırlarına ulaşip, sığınma başvurusu yapmak isteyen kişilere, hükümet tarafından caydırıcı politikalar oluşturulmuştur. Sığınmacılar, Çekya'yı transit geçiş devleti olarak kullanmak istemiş, sınırlarda alınan yoğun güvenlik tedbirleri ve kolluk kuvvetleriyle göçler, ülke sınırlarından uzaklaştırılmıştır. 2015 yılında cumhurbaşkanı olan Milos Zeman, sığınmacıları İslam Devleti terörüyle, yeni suç teşkil edecek yapıların oluşmasını sağlayacak ciddi bir güvenlik tehdidi olarak açıklamıştır (Prague Post, 2015). Dolayısıyla ülke genelinde sığınmacılara karşı ön yargılar oluşarak, güvenlik etkisi bağlamında sığınmacıların suç işleyeceği anlayışı yaygınlaşmıştır.

7.3. Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacı Meselesine Yaklaşımları

7.3.1. Avrupa Birliği'nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı

Her geçen gün artan sığınmacı miktarı, Avrupa Birliği ve ye devletleri açısından sığınmacı krizini doğurmuştur. Yurtlarından ayrılan sığınmacılar hem bölge devletlerine hem de sınırları Avrupa devletlerine ve dünyanın farklı ülkelerine uzanan g rotaları oluşturmuşlardır. nceki başlıklarda açıklandığı üzere sığınmacılar, farklı g güzergahlarında yoğunluk oluşturup, ulaştıkları devletlere sığınmışlardır. 2011 yılından itibaren, belirli periyotlar ile sığınmacıların yer değiştirmelerine maruz kalan bölgeler dahilinde Avrupa devletleri de yer almıştır. Sığınmacıların, Akdeniz'i, Ege'yi ve kara g güzergahlarını kullanması ile varış noktalarından biri de Avrupa Birliği olmuştur (Kanat ve Zenginoğlu, 2017: 27).

Suriyeli sığınmacıların kitlesel gleri, Suriye'nin sınır komşusu ülkeleri ve Avrupa Birliği'ni de ciddi ölçekte etkilemiştir. İlk başlarda, Avrupa lkeleri, dünya gündemine geniş çapta etki edecek on bir yıllık zaman dilimine yayılan göçlerin boyutlarının kendi sınırlarına ulaşmasına varacak kadar büyüyeceğini kestirememişlerdir. Gn Avrupa'ya ulaşmasından sonra AB, sınırları içerisinde bulunan ülkelerde oluşan sığınmacı akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Sığınmacıların glerinin başladığı ilk yıllarda izleme politikası uygulayan AB, sığınmacıların, ye devletlerine ulaşmasıyla, durumun ciddiyetini kavramıştır. ye devletlerden Sırbistan ve Macaristan sınır hatlarında, Akdeniz g rotasıyla sığınmacıların geldikleri yer olan İtalya'da ve Türkiye zerinden Yunanistan'a sığınmacıların varma çabalarında yaşanan gelişmeler, Avrupa Birliği lkeleri arasında tansiyonun artmasına neden olarak sığınmacı krizi oluşturmuştur. 2015 yılında Macaristan'dan gelen sığınmacı akınının engellenmesi maksatlı sınır komşusu Sırbistan, araya tel geçitler dşemiş, sığınmacıların kendi ülkelerine girmelerine müsaade etmemiştir. Avrupa'ya ulaşma umuduyla yola çıkan Suriyeli sığınmacılar, Akdeniz g güzergahlarında, insan tacirlerinin de etkisiyle can kayıpları vermiştir. Akdeniz g güzergahında, AB'ye ulaşmak için yola çıkan sığınmacılardan 750 civarı kişi, 2016 yılında bulunamamıştır (Kanat ve Zenginoğlu, 2017: 27).

Avrupa Birliği'nin Suriyeli sığınmacılara karşı izlediği politikada önceliği, mevcut sınırları dahilinde yer alan ye ülkelerine sığınmacıların mümkün olmadığı müddetçe almamak ve gelen sığınmacıların başka ülkelere göndermek olmuştur. Avrupa Birliği sığınmacı sorunsalının yönetimini istikrarlı şekilde yürütmekte sıkıntılar çekmiştir. lkelerinden güvenli ortamın kalmayışı, iç savaşın sebep olduğu yoksulluk ve dşknlkle barınma ihtiyaçlarının karşılanması maksatlı Avrupa'ya sığınan kişiler, Avrupa Birliği cephesinden zaman içerisinde

olumlu bir yaklaşım görmekte zorluk çekmişlerdir. Bunun Avrupa Birliği tarafından uygulanmasının en önemli nedenlerinden birisi, göçle sınırlarına ulaşan sığınmacıların, üye ülkeleri içerisinde ikamet edecek olmalarıdır (Mutlu, 2019: 74).

Suriye iç savaşı sonrası göç rotalarından biri olan Kuzey Afrika ülkeleri üzerinden sığınmacılar, İspanya üzerinden Avrupa'ya ulaşmak istemişlerdir. Fakat İspanya tarafından sıkı uygulanan sınır tedbirleri neticesinde, sığınmacıların göç rotası, ikinci bir tercih olan İtalya yönüne kaymıştır. İtalya sınırlarına ulaşmaya çalışan sığınmacıların, gidiş güzergahları olan Akdeniz'de, sayıca fazla can kayıpları meydana gelmesi olayın gerginlik seviyesini arttırmıştır. Avrupa Birliği, yaşanan bu durumun geniş çapta ses getirmesinden dolayı, sığınmacılara karşı uygulanacak sistematik bir düzenin inşa edilmesini kararlaştırmış fakat uygulamada yürütememiştir. İtalya'da yaşanan sığınmacı sıkıntısı ile beraber, İtalyan Hükümeti bu konuyu kendi politikaları çerçevesinde yürütmüştür. Suriyeli sığınmacılar konusunda, kesin olarak bir çözüm sağlayacak stratejinin oluşturulmasına, Avrupa ülkeleri tarafından veto verilmiş, sığınmacılara dair uygulamalarda, sadece FRONTEX'in işlevinden yararlanılmıştır. İtalya'nın deniz sınırı hattındaki sığınmacılara yardım etmesiyle bazı AB ülkeleri, İtalya'nın yardım faaliyetlerini bırakmasını istemişlerdir. Bunun nedeni, sığınmacıların diğer AB devletlerine ulaşma ihtimalidir (Bayraklı vd., 2015: 14).

Avrupa Birliği İtalya'ya ulaşmak isteyen sığınmacıların Akdeniz'de kaybolmasıyla, İtalya'nın kaybolan sığınmacıların bulunmasıyla alakalı yürüttüğü faaliyetlerden sonra da yaşanan insanlık dramına rağmen, sığınmacılara yönelik izlediği politikalarda kendi sınırlarının güvenliğini artırma stratejisini sürdürmüştür. Kaçak ya da normal koşullarla AB ülkelerine gelen sığınmacılara karşı, sığınmacıların güvenli koşullarda himaye edilmesini, can kayıpları oluşmamasını önlemek yerine, kendi sınır hatlarında meydana gelen sığınmacı akınlarına karşı, sınırların denetimini ve güvenlik seviyesini artırıcı faaliyetlerini yürürlüğe koymuşlardır. Savaşın üzerinden 4 yıl geçtikten sonra, önceki yaşanan sığınmacı problemleri gibi yine İtalya'ya göç rotası belirleyen sığınmacıların, Akdeniz'de teknelerinin batması ile sekiz yüz kişi ölmüştür. Bunun üzerine Avrupa ülkeleri, Suriyeli sığınmacılarla ilgili yaşadıkları sıkıntıları BM gündemine getirmiştir. BM, Avrupa Birliği'ne sığınmacı krizinde ölümlerin engellenmesi amacıyla, yasa dışı insan tacirlerine karşı güvenlik önlemlerinin alınmasını ve bu suç teşkil eden insan kaçakçılarıyla mücadelenin yürütülmesi gerektiğini belirtmiş, BM'nin bu fikri de başka üye ülkeler tarafından eleştiri ile karşılanmıştır. Sığınmacıların göç güzergahlarında yaşadığı can kayıpları neticesinde Avrupa Birliği, çok sayıda sivil toplum

kuruluşu ve insan hakların savunuculuğunu yapan kurumların hedefinde yer almıştır (Keskin vd., 2015: 15).

Avrupa Birliği'nin Suriyeli korunmaya muhtaç kişiler için istikrarlı ve sığınmacıların kabul edilmesine yönelik net bir politika geliştirememesinden dolayı yaşanan sığınmacı sorunu, üye devletleri arasında da ayrışmaya neden olmuştur. Avrupa'ya sığınmacı göçünün en yoğun yaşandığı 2015 yılında, Macaristan ve Avrupa Birliği arasında krizler yaşanmıştır. Bu durumun temelinde, ülkesine sayıca fazla sığınmacı gelmesinden şikayetçi olan Macaristan'ın Avrupa Birliği'nin sığınmacı krizine çözüm üretememesi ve Macaristan sınırlarına akın eden sığınmacıların sayılarını azaltıcı tedbirler uygulamaması etkili olmuştur. Yaşanan anlaşmazlık üzerine Macaristan, sınırlarını sığınmacılardan korumak için, sınır hatlarının çevresine tel geçitler çekmiştir. O dönem Suriye iç savaşı üzerinden dört yıl geçmesine rağmen ve Avrupa'ya yoğun sayılarda sığınmacı akını yaşanırken, AB'nin sığınmacılara dair, güvenli ve yararlı bir politika oluşturamaması başka ülkeler ve kuruluşlardan da tepkilere neden olmuştur. AB'nin üye ülkelerinin sınırlarını korumaya yönelik önleyici tedbirler almış olması ve Avrupa ülkelerinin de sığınmacı meselesinden dolayı aralarında anlaşmazlığa düşmesi, sığınmacı politikalarında muammalar yaşanmasına neden olmuştur. Sığınmacı krizinde, AB içinde ortaya atılan çözüm fikirlerinden birisi de üye ülkelerin sığınmacı kabul etmelerini belirli bir kontenjan ve kişi sınırına göre yapılmasını önermektir. Ancak AB içinde kimi ülkeler bu fikre olumlu yaklaşırken, bazı üye devletler de bu fikre karşı çıkmıştır. Almanya sığınmacıları ilk başlarda kabul edebilecekleri açıklamasını yaparken, ilerleyen süreçte belli bir sayının üzerinde sığınmacı kabul edemeyeceğini açıklamıştır. Sığınmacı krizinde, AB ülkeleri arasında geçmişten itibaren etkili olan bütünlük olgusu, Suriyeli sığınmacıların yoğun göçlerinde etkili olamamış, AB dayanışma ve birlik olma anlayışını yürütememiştir. AB üye devletleri arasında anlaşmazlıklar yaşanarak, sığınmacı sorununa çözüm üretecek politikalar geliştirilememiştir (Seta, 2015:18).

AB tarafından mülteci ve sığınmacıların haklarının gözetilmesi, can güvenliklerinin sağlanması, insan haklarına uygun hareket edilmesi gibi ilkeler göz ardı edilmiş ve üye ülkelerin güvenlikleri ön planda tutularak onların güvenliklerini artırıcı politikalar izlenmiştir. 2018 yılına kadar, AB sığınmacı konusunda bu yaklaşımını devam ettirmiştir. Savaşın üzerinden yıllar geçmesine rağmen sığınmacı akınları devam etmiştir. Avrupa'ya sığınmak için gelen kişilerin sayılarında da 2014 yılından 2016 yılına kadar artışlar yaşanmıştır. Sığınmacı konusunda en büyük sorumluluk, sığınmacıların göç ettiği sınır hatlarında bulunan ülkelerin üzerine düşmüştür. Birliğin bu konuda çözüm üretmeyip her ülkenin kendini tehdit edecek

hususla sığınmacılara karşı oluşturduğu politika, Avrupa ülkeleri arasında çıkmazlara neden olmuştur. Avrupa'ya ulaşmaya çalışan sığınmacıların, insan tacirleri ve ilkel olarak tasvir edilebilecek yöntemlerle göçleri ve bu güzergahlarda yaşadıkları can kayıpları, olayın insani boyutunun da problem teşkil edecek seviyelere ulaştığını göstermiştir (Seta, 2015: 20). Avrupa Birliği, 2014 yılında etkisini arttıran ve AB ülkelerine ulaşan sığınmacı akınından dolayı, Suriyeli sığınmacıların sınır komşusu olan Türkiye'nin, sığınmacıların Avrupa sınırlarına ulaşmasında geçiş ülkesi konumundan dolayı meselesinin çözümü için Türkiye ile görüşmeler içerisine girmiştir. Yine 2014 yılında, sığınmacıların Avrupa'ya ulaşmasını engellemek için, kaynak ve varış görevi üstlenen ülkelerle, Suriye sığınmacı göçlerinden etkilenmiş ülkelere fonlar ayrılacağı açıklanmıştır (Acar, 2019: 86).

Avrupa Birliği, sığınmacı hususuna yıllar içerisinde çözüm üreten politikalar geliştirmekte zorlanırken, meseleye ekonomik değeri olan destekler sağlama yoluna başvurmuştur. Suriye iç savaşında diğer bölge ülkelerine yapılan göçler sebebiyle, Arap Baharı'nın ortaya çıkışından iki sene sonra Ürdün ve Lübnan gibi Ortadoğu ülkelerine mali yardımlar gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında AB tarafından açıklanan kararlar neticesinde, bölge üzerindeki devletlere sığınmış olan mülteci kişilere temel ihtiyaç ve barınma ile ilgili yardım fonları oluşturulacağı belirtilmiştir. Yapılan yardımların kapsayıcılığı, özellikle sığınmacılara dair barınma, sağlık hizmetleri oluşturulması, eğitim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi, kadın ve çocukların mağduriyet yaşamaması adına düzenlenmiştir. Bölgede göç gerçekleştirmek isteyen çok fazla kişinin varlığından dolayı sığınmacılar için kamplar oluşturulmuş, barınma ihtiyaçları giderilmiştir. Avrupa Birliği; sağladığı bu mali fonlar ile sığınmacılara destek oluşturmuştur (AB Türkiye Delegasyonu, 2015).

Avrupa'da 2015 ve 2016 yıllarında gerçekleşen terör eylemleri sonrasında, sığınmacılara duyulan önyargı ve güvenlik tedbiri seviyesinde artış yaşanmıştır. Terör eylemleri sonucu sığınmacılara karşı oluşan ön yargılar, AB'de sığınmacıları kabul etmeme konusundaki tutumları pekiştirmiştir. AB devletlerinde bazı siyasi partilerinde de bu yaklaşımı desteklemesiyle sığınmacılara karşı oluşan ön yargı artış göstermiştir. Sığınmacıların göç oranlarının artışı, üye devletlerin sığınmacılar konusunda anlaşmazlıklar yaşamaması ve terör eylemleri, Suriyeli sığınmacılara yönelik tepkilerin artışıyla sağlanarak, sığınmacıları kabul etmeyen ve sınırlardan uzaklaştıran yaklaşımların izlenmesine neden olmuştur (Seta, 2015: 18).

Suriyeli sığınmacılar Türkiye'den geçişlerle de Yunanistan sınırından Avrupa'ya ulaşmayı hedeflemiştir. Yunanistan'ın sınırlarında biriken sığınmacıları geri göndermesi ve sığınmacıların kendi imkanlarıyla Yunanistan'da kaçak yöntemlerle konuşlanması, Avrupa

Birliği açısından büyük bir soruna dnmstr. Yunan Hükümeti, Türkiye'nin Avrupa kıtasından gelen sığınmacıları kabul etmemiş ve sınırlarda ciddi koruma tedbirleri alınmıştır. Avrupa Birliği krizin zm için GKA hükümlerinin hayata geçirilmesi gerekli görmüştür. Bu bağlamda, Türkiye'nin AB ile imzalamış olduğu Geri Kabul Anlaşması'nı sığınmacılara uygulamasını istemiştir. Anlaşmanın 2016 yılında uygulanmasından sonraki yıllarda yapılan istatistikler incelendiğinde, Avrupa Birliği sınırlarına ulaşan sığınmacı sayısında azalmalar yaşanmış hem kara yolu hem de deniz ulaşımıyla Avrupa'ya sığınan kişi sayısında önceki yıllara göre ciddi oranda düşüşler yaşanmıştır (şimşek, 2019: 500).

7.3.2. Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılara Yaklaşımı

Arap Baharı sonrasında Suriye'de çıkan protesto ve ayaklanmaların iç savaşa sürüklenmesiyle halk, Türkiye'ye, bölgedeki diğer ülkelere ve AB'ye yoğun çaplı nüfus hareketleri gerçekleştirmiştir. Olayların seyrinin ilk başladığı 2011 yılından itibaren iç savaş ortamından kaçan kişilerin kitlesel akınlarla rağbet gösterdiği Türkiye, Suriye halkı tarafından korunma ve sığınma gerekçeleri ile nüfus hareketlerine maruz kalmıştır. Konumu itibari ile Türkiye'nin deniz ve kara sınırlarının çeşitliliği mevcut olup çok sayıda ülke ile sınır komşuluğu vardır. Sınırlarının eşitliliği, sığınmacıların Türkiye'yi bu denli nüfus akınları sağlamasının başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Bu sayede göç eden kişiler, Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak görmüş ve Avrupa'ya açılan kapı olarak nitelendirmişlerdir (Orsam, 2015).

Türkiye'nin güney sınır hatlarında, Suriye'de iç savaşın başlamasıyla Türkiye'ye yönelik ilk sığınmacı hareketleri, 2011 yılının Nisan ayında sayıları 300 kişiye kadar olan Suriyeli sığınmacıların sınır hatlarına ulaşmasıyla başlamıştır. Hatay ilinden Türk sınırlarına geçişle ilk sığınmacı hareketleri başlamış olmuştur. Gelişim gösteren bu g hareketliliğiyle Türkiye, sığınmacılara karşı "açık kapı stratejisi" oluşturarak, savaşta mağdur durumda olan kişileri özellikle insani boyutta erevelendirerek kadınların, çocukların mağdur edilmemesi için gereken tedbirlerin alınacağını açıklamıştır. Nisan ayında ilk başlayan sığınmacı gelişleri ile mevcut kişi sayısının yıllar içerisinde bu kadar artış göstereceği Türkiye tarafından ngrlememiştir. 2011 yılı içinde AFAD yaptığı açıklamada güney sınırlarında oluşan sığınmacı akınlarına yönelik ilk olarak Hatay'da merkezler kurulduğunu ve yaklaşık 8.500 civarı üstünde sığınmacının tutulduğunu belirtmiştir (Orsam, 2015). 2011 yılından itibaren gittikçe artan Suriyeli sığınmacı sayısı 2022 yılı içerisinde 4 milyona yakın seviyelere ulaşmıştır. Sığınmacıların Türkiye'ye bu kadar rağbet göstermesinin nedenlerinden biri Suriye ve Türkiye'nin sınır komşusu olması ve aynı zamanda Suriye'den Türkiye'ye geçişlerde, Suriye tarafından ulaşımın kolay olmasıdır. Türkiye'nin diğer ülkelere göre sığınmacılara karşı insani

yaklaşımları da sığınmacıların Türkiye’yi bir diğer tercih etme sebepleri arasında yer almıştır. Bu konuda Türkiye çoğu ülkeye kıyasla Suriyeli sığınmacılara karşı daha insancıl, hoşgörülü ve kabul edici yaklaşımlar izlemiştir (Yıldırım, İsmailoğlu ve İyem, 2017:109).

Sığınmacıların Türk sınırlarına ulaştığı ilk yıllarda Türk hükümeti, Suriye’de meydana gelen iç savaş ortamının son bulması adına, Suriye Hükümeti’nin kendi vatandaşlarına düzenleyici ve bütünleştirici politikalar uygulamasını ve ülkedeki çatışma ortamının sonlandırması talebinde bulunmuştur. Yaşanan gelişmeler neticesinde Esad yönetiminin sığınmacıların akıbetlerine yönelik iyileştirici politikalar uygulayamaması ve sayısı her geçen gün Türkiye’de artmakta olan yoğun göç hareketleriyle Türkiye, Esad Hükümeti ile tüm diplomatik faaliyetleri sonlandırmıştır. Suriye ile yürütülecek ortak bir sığınma politikası kurulamaması üzerine Türkiye, Suriye’de ki iç savaşta hükümet karşıtı olan muhalif birlikleri desteklemiş ve bu birliklere ait kişilerin sınır hatlarından geçmelerine izin vermiştir (Öner, 2014: 43).

1951 yılında oluşturulan Cenevre Sözleşmesi’ni tanıyan ve kabul etmiş ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Mültecilerin yasal olarak haklarının oluşturulduğu sözleşme gereğince konum ve süreç kapsamında yapılan değişikliklerle 1967 yılında oluşturulan protokol ile süreç ibaresi kaldırılmış, Türkiye konum ve yer olarak anlaşmayı kabul edip uygulayan bir politika benimsemiştir. Buna göre Avrupa haricinde meydana gelebilecek herhangi bir ülkeden faaliyet gösterecek kitlesel göç akınında, koruma talep eden sığınmacılar mülteci kavramı ile değil, “misafir” olarak kabul edilmiş, Türkiye ve BMMYK arasında iltica konularında karşılıklı ilişkiler ile yürütülen kararlar neticesinde, kabul gören sığınmacıların farklı bir ülkeye gönderimi kararı oluşturulmuştur. Bu süreçte 1994 yılında ki yönetmelik esas alınıp, 2013 yılında oluşturulan YUKK çerçevesinde, Türkiye’de sığınmacıların geçici koruma kapsamında ülkede barındırılmasını sağlayacak bir sistem uygulamıştır. Cenevre Sözleşmesi içeriğinde yer alan mülteci kavramında buluna kişilerin ülkeler içerisinde barındırılma gereğince Türkiye, geçici koruma verdiği sığınmacıların ülke içerisinde barındırılma faaliyetlerini üstlenmiştir (Orsam, 2015).

7.3.2.1. Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Çalışma İmkanları ve Sosyal Uyum Hizmetleri

Suriye’den Türkiye’ye gerçekleştirilen ilk göç akınlarının yaşandığı yıllar içerisinde elli bin üzerinde sayıda sığınmacı varken, 2022 yılında Türkiye’de kayıtlı 4 milyona yakın Suriyeli yaşamaktadır. Türkiye açısından öngörülemez bir sığınmacı akını yaşanmıştır. Yıllar içerisinde sığınmacı sayısındaki yaşanan artış, Türkiye’yi yeni iltica politikaları oluşturmaya ve Suriyeliler için sağlıklı ve uygun bir yaşam alanı sağlamaya itmiştir. Türkiye, Cumhuriyet

tarikhinde Suriyeli sığınmacı akını kadar yüksek düzeyde bir kitlesel göçe maruz kalmamıştır (Erdoğan, 2019:17). Bu olayla birlikte Türkiye, ülke sınırlarında en çok sığınmacı bulunduran ülke konumuna ulaşmıştır. Esasen Türkiye, kayıtlara en çok mülteci kabul eden ülke olarak geçmiştir, ancak Türkiye Suriyelileri mülteci olarak tanımlamadığı için bu araştırmada bunun yerine sığınmacı terimini kullanmanın daha doğru olduğunu düşünülmektedir.

Türkiye, Cumhuriyet ilanıyla oluşturduğu hükümet sisteminde ülkenin göç ve iltica politikalarında ki inşa ettiği mevcut yasal düzenlemelerin şu anki oluşan sığınmacı akınları karşısında yeterli olmadığı saptanmıştır. Özellikle 2011 sonrası Türkiye’de mevcut sorunlara cevap veren daha kapsamlı politikalar için önemli adımlar atılmıştır. Bu konuda İçişleri Bakanlığı’nın faaliyetlerini arttırmasıyla etkin kurumsallaşma politikaları izlenmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulması, yabancıların yasal haklarını ve statülerini belirleyen kanun çıkarılması, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini arttırması, MEB, Sağlık, Aile ve Çalışma Bakanlıkları gibi kurumların birbirleri içerisinde koordineli hareket etmeleri sonucu sığınmacılara sağlanan hizmetlerin seviyesi ileri boyutlara taşınmıştır (Kara ve Taşçı, 2019: 293).

Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye arasında oluşan uyum olgusu toplumsal düzeyde farklılıklara sebebiyet vermiştir. İki farklı ülke birbirinden ayrı kültürlere, etnik yapılaraya sahiptir. Bu durum Suriyeli kişilerin adaptasyon sürecine alışma aşamasında zorlayıcı etkilere sebep olmuştur. Aynı zamanda bu durum Türkiye açısından da uyumsuzluk problemlerini beraberinde getirmiştir. Çok sayıda farklı kültüre mensup insanın sığınmacı olarak yaşadığı ülkede toplumda zorlanmalar yaşanmıştır. Bir diğer faktör ise iki toplum arasında iletişim problemlerinin yaşanmasıdır. Türkiye bu konuda yaşanan sorunların giderilmesi adına çok sayıda Suriye uyruklu personel istihdamı sağlamıştır. Kişilerin sosyal yaşamda etkin bir şekilde yer almaları ve Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yararlanacakları faaliyetlere ulaşabilmeleri adına tercümanlık hizmetleri oluşturulmuştur. Kamp bölgelerinde yaşamayan sığınmacılar sosyal yaşamın faaliyetlerinin yüksek seviyelerde olduğu illere yerleşmişlerdir. Ucuz maliyetli barınma yerleri seçen sığınmacılar düşük meblağlı kira ücretleri ile bir hanenin içerisinde birkaç aile beraber yaşamışlardır. Bu durum neticesinde illerde yerleşme ve barınma problemleri oluşmuş, şehir merkezlerinde gecekondulaşma problemlerine sebebiyet vermiştir. Bu sorunlar neticesinde Suriyeli sığınmacılar ve Türk toplumu arasında yaşanan anlaşmazlıklar, iki farklı milletin uyum ilişkilerinde sorunlara zemin hazırlamıştır (Orsam, 2015: 16).

Suriyeli sığınmacıların toplum içerisinde uyum problemlerinin geliştirilmesinde önemli faktörlerden biri de ekonomik faaliyetler içerisinde iş ve istihdam imkanlarının sağlanması

olmuştur. Suriyelilerin ülkelerinde ki iç savaşın çıkmasında en önemli etmenlerden biri de işsizlik ve yaşadıkları ekonomik sıkıntılardır. Ülke genelinde artan ekonomik buhranlar, geniş çaplı işsizlik ve istihdam problemleri ülkelerinde yaşanan iç savaşın dozunun artmasında temel nedenler arasındadır. Bu durumda kendi ülkelerinde ekonomik sıkıntılar ve geçim zorluğu ile baş etmeye çalışan halk, iç savaşla çok daha yoksul duruma düşmüştür. Sığınmacı olarak geldikleri Türkiye’de ise sığınmacılar, şehir içlerinde iş bulma ve ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu da topluma entegre olma sorununa yol açmıştır. Bu problemin oluşmasında ilk olarak yine sığınmacıların yaşadığı lisan sıkıntılarını gelmektedir. Toplum içerisinde çalışmak için girdikleri faaliyetlerde lisan sorunu önem arz etmiştir. Bir diğer faktör ise sığınmacıların çoğunlukla nitelikli işlerde çalışabilecek potansiyele sahip olmamalarıdır. Biraz öncede belirtildiği üzere, kendi ülkelerinde ekonomik sıkıntılar çeken yoksul kesim, ülkelerinde ki iç savaş sonucu Türkiye’ye sığınmıştır. Dolayısıyla nitelikli işgücü ihtiyaçlarının sığınmacılar tarafından toplum içerisinde karşılanmasında zorluklar yaşanarak uyumsuzluk sıkıntılarına da beraberinde getirmiştir. (Taşçı ve Kara, 2019: 298).

Türkiye, şehirlerde hayatlarını sürdüren Suriyeli sığınmacıların toplum içerisinde yer edinmeleri, ekonomik şartlarını düzeltmeleri açısından iş olanaklarında faaliyette bulunma kolaylığı sağlamıştır. 2014 yılında oluşturulan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde hukuki olarak koruma kaydı bulunan sığınmacılara kimlikleriyle ülke içerisinde iş faaliyetlerinden yararlanma hakkı tanınmıştır. İş kolları ve çalıştırılma bölgeleri Bakanlık tarafından belirleneceği açıklanmıştır. İki yıl sonra, Suriyeli sığınmacıların şehirlerde sayılarının artması ve bu kişilerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar sebebiyle yine Bakanlık tarafından bu defa Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmesine yönelik kritik bir karara imza atılmıştır. Bu karar, 2016 yılı içerisinde faaliyete geçmiştir. Bu sayede, kayıtlı ve kimliğe sahip olan Suriyeli sığınmacılar, belgelerini aldıkları tarihten altı ay kadar geçen süre zarfında çalışma faaliyetlerinde bulunabileceklerdir. Alınan kararlar neticesinde Suriyeli sığınmacılara buldukları il veya ilçe içerisinde çalışma izni verilmiştir. Suriyeli sığınmacıların çalışma izinleri ve haklarından Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sorumlu tutulmuştur. Suriyeli sığınmacıların çalışmak istedikleri iş kollarına başvuruları iş sahibi kişiler tarafından değerlendirilmiştir. 2017 yılı içerisinde 21 bine yakın sayıda, 2018 yılında 35 bine yaklaşan rakamlarda, Suriyeli sığınmacı çalışma izni almıştır. Suriyeli sığınmacı çalıştıracak bir iş yerinde sığınmacıların sayısının diğer çalışan kişilere oranla, yüzde on seviyesini geçmemesi kararlaştırılmıştır (Şimşek, 2018: 378).

Suriyeli sığınmacılarla uyum politikalarında yaşanan anlaşmazlıklardan biri de çocuk yaştaki kişilerin toplum içerisindeki iş kollarında yayılımıdır. Artan sığınmacı sayısı ile birlikte

kamp alanlarının haricinde, sığınmacılar tarafından şehirlerin rağbet görmesi büyük yerleşim birimlerinde nüfus fazlalıklarının artmasına sebep olmuştur. Suriyeli sığınmacı ebeveynlerin bilinçsiz yönlendirmeleri ile hiçbir yasal geçerliliği olmayan çocuk işçiler ortaya çıkmıştır. Bu kişiler, Türkiye'nin şehirler içerisinde sunduğu eğitim faaliyetlerinden yararlanmayıp, küçük yaşta iş kollarına yönelmiştir. Toplumda sıkıntı oluşturan bu durumda uyum ilişkileri zedelenmektedir. Burada en önemli sorumluluk sığınmacı çocuğun ailesinde olmuştur. Aileler maddi sıkıntılar yüzünden çocukları çeşitli ucuz sektörlerde çalıştırmaktadırlar. Türkiye'ye göç eden eğitim seviyeleri düşük ya da hiç olmayan yoksul sığınmacı ailelerde bu durumlara rastlanılmıştır. Çocukların eğitim olanaklarından faydalanması, okullara gitmesi gerekirken ağır şartlar altında niteliksiz işlerde çalışmaktadırlar. Dolayısıyla bu durum sığınmacı çocukların topluma kazandırılmasında ve eğitim hayatında çıkmazlara sebebiyet vermiştir (Orsam, 2015: 17).

Sosyal uyum kapsamında Suriyeli sığınmacılarla devam eden süreç içerisinde en çok eleştiri oluşturulan konulardan biri de vatandaşlık olmuştur. Ülke genelinde sayıca çok fazla olan Suriyelilerin vatandaşlık kazanması Türk toplumun bazı kesimlerinde olumsuz karşılanmıştır. Bu konu ile alakalı 2016 yılında Türkiye tarafında yapılan açıklamalarda Suriyeli kişilere vatandaşlık verileceği ve bu durumun iki milletin kaynaşmasıyla uyum sağlaması yönünde önemli gelişmeler oluşturacağı açıklanmıştır. Fakat bu konuda ince bir ayırntı verilmiştir. Vatandaşlık verilecek kişilerin eğitim seviyelerinin yüksek olması, bilimsel ve teknolojik faaliyetlere katkı sağlayabilen ve alanında başarılı kişiler arasından seçileceği belirtilmiştir (Şimşek, 2018: 379). Fakat 2013 yılında oluşturulan 6458 sayılı kanunun 25.maddesinde vatandaşlıkla ilgili ayırntıya dikkat çekilmiştir. Bu ayırntıda Geçici Koruma Kapsamında Türkiye'de bulunan sığınmacılar Türk vatandaşlığına başvuru sağlayamamaktadır. Sığınmacılara verilen kimlik belgesiyle, Türkiye'de barındırılma ve diğer verilen hizmetlerden yararlandırılma hakkı sağlamıştır. Fakat bu belgeyle vatandaşlık için Suriyeli sığınmacılar başvuru da bulunamamaktadır (GİGM, 2022). İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 'nun 2022 yılı mart ayında yaptığı açıklamalarında 201.000'e yakın Suriyelinin Türk vatandaşlığına geçtiğini, bu sayının 2021 yılında 193.000 civarının vatandaşlık aldığını, 2019 yılında ise 100.000 üstünde seviyelerde olduğunu belirtmiştir. Yine 2022 Temmuz ayında Süleyman Soylu 'nun yaptığı açıklamalarda, 11 yıl süresince Türkiye'de 700.000 Suriyeli bebeğin dünyaya geldiği belirtilmiştir. Bu sayede 700.000 Suriyeli doğuştan Türk vatandaşlığı almıştır (Mülteciler Derneği, 2022).Suriyeli sığınmacıların topluma kazandırılmasında devlet kurumlarının dışında sivil toplum kuruluşları ve derneklerinde büyük etkisi olmuştur. Bu

kurumlar, devletin Suriyeli sığınmacılara sağlamış olduğu hizmetlerin dışında, eğitim, psikolojik yardım, gıda, sağlık ve birçok alanda sığınmacıların topluma alışmasını kolaylaştırıp sosyal faaliyetlere yöneltmiştir. Bu sivil toplum kuruluşlarına, Mavi Hilal Derneği, Sığınmacılar ve Göçmenler Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM), Cansuyu Yardımlaşma Dayanışma Derneği, Halkların Köprüsü Vakfı, Mazlumder, Hayata Destek Derneği, İnsan Kaynağı Geliştirme Vakfı gibi kuruluşlar örnek verilmektedir (Türk, 2016: 149).

7.3.2.2. Suriyeli Sığınmacılara Uygulanan Eğitim ve Öğretim Hizmetleri

Türkiye sınırları içinde bulunan Suriyeli sığınmacılara sağlanan bir diğer hizmet eğitim konusundadır. Savaşın içinden ülkeye sığınan halkın, çocuklarının ve gençlerinin eğitim faaliyetleri ciddi boyutta sıkıntılara yol açmıştır. Arap Baharı olaylarının Suriye'ye sıçramasıyla kaos ve çatışma ortamında ülkede ki her türlü faaliyet ve alt yapının sağlanamadığı gibi eğitimde de faaliyetler oluşturulamamıştır. Sağlıklı bir ortamın bulunmamasından dolayı sığınmacılar çeşitli ülkelere sığınmışlardır. O ülkelerden biri olan Türkiye, eğitim meselesinde de sığınmacılara olanaklar hazırlamıştır. Sığınmacı olarak gelen kişilerin hayat standartları ve eğitim düzeyleri Türkiye'de oluşturulan eğitim sisteminin çok alt seviyesinde kalmıştır. Çoğu sığınmacının okuma yazmasının olmadığı ve hatta hiç okul eğitimi almadıkları ortaya çıkmıştır. Ülkelerinde ki siyasi politikalar ve yaptırımlar, halkın eğitim seviyesinin yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Ayrıca Türkiye'ye gelen kişiler içerisinde ülkenin geri kalmış, gelişmemiş, eğitim alt yapı ve faaliyetlerinin oturmamış olduğu bölgelerden çokça sığınmacı akını ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2019: 9).

Türkiye sığınmacıların ilk geldiği yıllarda, kamp içerisinde verilen eğitim faaliyetlerini, Arapça olarak sağlanmış Türk eğitim sistemi içeriği uygulanmıştır. 2013 yılından sonra Suriye'de verilen ders sistemi yeniden yapılandırılarak öğrencilerin hizmetine sunulmuştur. 2014 yılında oluşturulan Geçici Koruma Yönetmeliği içeriğinin 28. Maddesinde sığınmacıların Türkiye'de eğitim-öğretim faaliyetlerini verecek olan kurum Millî Eğitim Bakanlığı olarak açıklanmıştır. Bakanlık sığınmacıların eğitim hizmetlerinin düzenlenmesi adına "Yabancılara Eğitime ve Öğretme Hizmetleri Genelgesi" oluşturmuştur. MEB tarafından düzenlenen bu kararlarda kapsamlı ve geniş çaplı eğitim hizmetlerinden bahsedilmektedir. MEB, 2016 yılı içerisinde sığınmacı çocukların eğitim hizmetlerinin arttırılmasında AB'den mali destek almıştır. MEB bünyesinde oluşturulacak Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün alt biriminde Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı kurulmuştur. Bu birimlerin kurulması ile sığınmacı çocukların eğitim ve öğretimden geri kalmamaları hedeflenmiştir. Sığınmacı çocuklar eğitim-öğretim faaliyetlerini MEB tarafından oluşturulan Geçici Eğitim Merkezi

çatısında altında sağlayacaktır. Ayrıca genelgede, sığınmacı çocuklarının eğitim hizmetlerinin MEB'e bağlı olan okullarda da sağlanabileceği belirtilmiştir. Kamp içindeki çocukların eğitim faaliyetleri Geçici Eğitim Merkezleri tarafından sağlanmakta, il ve ilçelerde ikamet eden sığınmacı çocukların eğitim hizmetleri buldukları yer üzerindeki bakanlığa bağlı okullar tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca şehir ve ilçelerde eğitim gören sığınmacı çocuklar eğitim dilini Türkçe olarak almaktadırlar (Yavuz ve Mızrak, 2016: 188).

Göç İdaresi Müdürlüğü'nün 2022 yılında açıkladığı verilerde, Türkiye'de totalde 5 milyonun üzerinde yabancı ülkelerin vatandaşı mevcuttur. Bu sayının 1 buçuk milyona yakın olan kısmını, 5 ile 17 yaş aralığında ki yabancı ülkelerin vatandaşı olan sığınmacı çocuklar oluşturmaktadır. Eğitim faaliyetlerinden yararlandırılan sığınmacı çocukların sayısı 2022 yılının ocak ayı itibarı ile 1 milyona yaklaşan sayılara ulaşmıştır. MEB tarafından bu süreçte, okullara ulaşamayıp eğitim hizmetlerinden yararlanamayan sığınmacıların katılımının artırılmasına yönelik faaliyetleri devam etmiştir. Eğitim hizmetlerinden yararlanamayan kayıtlı sığınmacı öğrenci sayısı 450.000 civarına yaklaşmıştır. Sığınmacı çocukların ülkeye geldikleri on bir senelik süreç içerisinde eğitim hizmetlerinden yararlandırılmalarında çok büyük ilerlemeler yaşanmıştır. 2014 yılı içinde eğitim faaliyetlerinden yararlanan kayıtlı Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sayısı, 250 bine yakın seviyelerden 700 bin üzeri sayılara çıkmıştır. Suriyeli sığınmacıların 5 ile 18 yaş arası eğitim faaliyetlerinden yararlanan genç öğrenci sayıları 2014 yılında 750 bin üzerinde olan seviyelerden 2022 yılı Ocak itibarı ile 1 milyonun üstünde sayılara çıkmıştır. Şehirler ve ilçeler içerisinde okullardan eğitim-öğretim faaliyetlerinden yararlanan geçici koruma altındaki çocukların 360 bin civarı olan kısmı kız öğrencilerden, 370 bin üzeri sayı ise Suriyeli erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu oranla yaklaşık olarak yarı yarıya kız ve erkek sığınmacı çocuklar eğitim hizmetlerinden yararlandırılmıştır. MEB 2022 verilerine göre Suriyeli sığınmacılardan 700 bin üzerinde kişi okullarda eğitim görürken, 400 bine yaklaşan kısmı eğitim hizmetlerinden yararlanmamaktadır. Sığınmacı öğrencilerin yoğun şekilde bulunarak eğitim faaliyetlerinden yararlandığı şehir, 120 bine yaklaşan geçici koruma kapsamındaki öğrenci sayısı ile İstanbul'dur. Gaziantep, Hatay, Adana ve Şanlıurfa'da Suriyeli çocukların nüfus yoğunluğu oluşturduğu iller arasında yer almıştır. Öğrenci sayılarının fazlalığından dolayı, bu şehirlerde okullara ulaşan Suriyeli öğrenci sayılarında artış yaşanmıştır (MEB/Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022).

MEB, okullarda sağlanan eğitimin yanı sıra sığınmacılara Halk Eğitim Merkezleri faaliyetleriyle de çok sayıda kurs ve eğitim olanağı sağlamaktadır. Kurs dahilinde verdiği programlarda sığınmacıların Türkçe dil becerilerinin ilerletilmesi amaçlanmış, Türkçe okuma

ve yazma programları ve mesleki nitelik kazandırmaya yönelik kurslar oluşturulmuştur. Bu kurslara katılım sağlayan çok sayıda sığınmacı olmuştur. 2014 ve 2021 senelerini kapsayan yedi yıllık süreç içerisinde, mesleki nitelik kazandırmaya yönelik kurslara 200 bine yakın katılımcı, Türkçe okur-yazarlık faaliyetleri gösteren kurslara totalde 650 bin civarı kişi, eğitim faaliyetleri içeriğinde genel yapılan kurslara ise 1 milyonu aşkın yabancı katılım sağlamıştır. Geçici koruma kapsamında kayıtlı olan kişilerin içerisinde, yine yedi yıllık bu zaman dilimi içerisinde 1 milyonu aşan kişi kurslara rağbet göstermiştir. Mesleki nitelik faaliyetleri içeren kurslara 130 bin üzeri, Türkçe kurslarına totalde 540 bin üzeri kişi, genel faaliyet veren kurslara ise 900 bin üzeri geçici koruma kapsamında sığınmacı katılım gösterip, Türkiye tarafından sunulan ücretsiz eğitim hizmetlerinden yararlanmışlardır (MEB/Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022).

Suriyeli sığınmacılara Türkiye tarafından imkân sunulan bir diğer eğitim hizmetleri de MEB bünyesinde yürürlüğe geçen proje ve desteklerdir. Türkiye bu çerçevede Avrupa ülkeleri ve uluslararası kuruluşlar ile sığınmacıların eğitim hizmetlerine katkıda bulunacak ortak faaliyetler geliştirmiştir. Bunlardan bir tanesi 2020 ve 2022 yılları arasını kapsayan (EÇE) Erken çocuklukta sağlanan eğitimidir. Programın içeriğinde Türkiye’de düşük durumda olan Türk ve Suriyeli uyruklu çocukların, okul öncesi eğitime katkılarını sağlamak olmuştur. Bu program dahilinde çocuklarının aileleriyle ilişkilerinin ilerletilmesi, okul öncesi öğretmenlerinin mesleki becerilerinin geliştirilip çocuklara kaliteli hizmet sunması ve eğitimi verecek merkezlerin niteliklerinin arttırılması amaçlanmıştır. Ayrıca sosyal toplumun imkân ve olanaklarından yeteri kadar yararlanamayan çocuklara, okula gitmeden önce sağlanacak bu hizmetle topluma entegrelerinin sağlanması, ileriye yönelik nitelikli ve eğitilmiş bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Türkiye, bu proje kapsamında Alman Uluslararası Kurumu ile faaliyetleri yürütmektedir. Bir diğer faaliyet Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) projesidir. Bu program, esas olarak Suriyeli sığınmacılar olmak üzere, hukuki açıdan Türkiye’de bulunmaya hak kazanmış yabancıların topluma her açıdan entegre olmalarını amaçlayarak, 2019 ve 2022 yıllarını kapsamaktadır. Göç İdaresi, Suriyeliler ve yabancıların toplumla ilişkilerinin düzenlenmesi ve sağlıklı bir şekilde adapte olmalarını sağlamak amacıyla bu faaliyeti yürütmektedir. Bir diğer program 2022 yılında faaliyete geçen, UNICEF ve Kızılay desteği ile kararlaştırılan Suriyeli Eğitim Destek Personeli projesidir. Suriyeliler ve yabancıların kısas alındığı projede, okul haricinde öğrencilerin derslerine yardım sağlayacak personel temini amaçlanmıştır. Seçilen personeller Suriyelidir. Totalde 3 bin Suriyeli personel, öğrencilerin okuldan ayrı zamanlarında eğitim niteliklerinin arttırılması için

görevlendirilmiştir. 2021 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, Türkiye’de eğitim görmekte olan Suriyeli ve yabancı öğrencilerin çoğunlukla bulunduğu okullara mali destek sağlayarak onarım ve hijyen ürünleri açığını sağlamıştır (MEB/Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, 2022).

AB Türkiye’de bulunan Suriyeli Sığınmacı çocukların eğitim faaliyetlerini desteklemek için mali yardımlar sağlamıştır. 2016 yılında Türkiye’de MEB ile iş birliğiyle verilen finansal yardımlarda, sığınmacı çocukların eğitim hizmetlerinden olabildiğince yararlanmaları sağlanıp, eğitim hizmetlerinde ki şartların iyileştirilmesine destek olmak amaçlanmıştır. 2016 yılında uygulamaya geçilen AB’nin Türkiye’de Bulunan Mültecilere Yönelik Mali Destek Programı (FRIT) kapsamında sağlık, eğitim gibi hususlarda sığınmacılara fonlar oluşturulmuştur. AB’nin Türkiye’de bulunan sığınmacılara sağladığı fonlarla, eğitim kalitesinin artırılması ve sığınmacı çocukların okul öncesi, ilkökul, ortaöğretim gibi eğitim hizmetlerinin almalarının yanı sıra, üniversitelere katılımları sağlamak ve nitelikli bireyler yetişmesi amaçlanmıştır. AB’nin eğitim faaliyetlerinde oluşturduğu bu fon ve yardımlar içerik açısından çeşitlilik sağlamaktadır. Bunlar, sığınmacı öğrencilere burs programları oluşturmakta ve yoğun olarak buldukları okullara araç, gereç tedarik edilmesini de sağlamıştır. Eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasında Suriyeli çocuklara yeni eğitim-öğretim hizmeti sağlayacak okul ve dersliklerin açılmasıyla sayılarının artırılmasını hedeflemiştir. AB’nin Türkiye ile ortak eğitim faaliyetleri çerçevesinde yürüttüğü projelerle 2016 yılında başlatılan Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi hizmetlerini içeren proje oluşturulmuştur. Bu projeye çocukların topluma uyum sağlaması, dil eğitimlerinin yaygınlaştırılması, sığınmacı çocukların okullara ulaşımını sağlama faaliyetlerinin yürütülmesi ve eğitim materyallerinin karşılanması sağlanılmaktadır. Ayrıca çocuklar için psikolojik ve rehberlik hizmetler ve okul öncesi eğitim faaliyetlerinin de yaygınlaştırılmasını içermektedir. Bu projenin 2022 yılının ikinci döneminde başlayacağı ve totalde 300 milyon Avro miktarında Türkiye’ye finansal destek sunulması kararlaştırılmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022).

AB’nin Türkiye’de ki Suriyeli çocukların eğitimlerinin geliştirilmesine yönelik oluşturulan bir diğer proje, temelleri 2016 yılında atılan Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı olmuştur. Bu yardım ilk önceleri ihtiyacı olmayan Türk vatandaşlarına uygulanırken, 2017 yılından itibaren AB finansman yardımıyla Türkiye’de şehirler ilçeler ve köylerde yaşayan yabancı çocukları kapsamaktadır. Bu projede aile bireylerinden kimsenin sosyal güvencesi olmaması gerekmektedir. Proje; Avrupa Birliği UNICEF ve Türkiye’de MEB Kızılay ve Aile Bakanlıkları arasında yürütülmektedir. 2021 yılında sayıları 530 bini bulan

çocukların eğitim hizmetlerinde 51 buçuk milyona yakın harcama yapılmıştır. 2017 yılından 2021 yılına kadar dört sene içerisinde projeye 1 milyar yüz milyona yakın mali destek sağlanmıştır. Proje kapsamında eğitim faaliyetlerini sürdüren ve projeden yararlanan yabancı öğrenci sayısı 2021 verileri ile 530 bin civarına yaklaşmıştır. Okul öncesi eğitimden ortaöğretim eğitimlerine kadar Suriyeli ve yabancı öğrencilere proje dahilinde aylık ücretler ödenip maddi eğitim desteği sağlanmaktadır. Projenin 200 milyon Avro üzerinde mali tutarı bulunmaktadır. AB'nin 2023 ve 2024 eğitim-öğretim yılında Türkiye ile ortak yürüttüğü sığınmacı çocukların eğitim faaliyetlerine ilişkin projelerde burs imkanları oluşturulacağı kararlaştırılmış 20 milyon Avro tutarlık bütçe oluşturulmuştur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022).

Barınma merkezleri haricinde, şehir ve ilçelerde bulunan sığınmacı çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında MEB bünyesinde faaliyet gösteren okulların dışında, farklı kurumlar da hizmetler sunmaktadır. Bu kurumlara örnek olarak UNICEF'in Türkiye'de Suriyeli ve yabancı çocukların eğitimlerinin aksamaması açısından oluşturduğu okullar faaliyet göstermiştir. UNICEF tarafından 2016 yılına kadar eğitim hizmetlerinin geri kalmaması adına 15 tane okul kurulmuştur. Yine MEB ve UNICEF arasında oluşturulan iş birliğiyle şehirlerde yaşayacak Suriyeli çocuklara hizmet eden programlar oluşturulmuştur. Bu planlamada nüfus olarak fazla sayıda Suriyeli ve yabancı çocukların mevcut olduğu iller seçilmiştir. Programlarda eğitim faaliyetlerinin yürütülebileceği okullar kurulmuş, mevcut okulların bakım ve onarma işleri ve okullarda hizmet edecek Suriye uyruklu öğretmenlerin istihdam edilmesi sağlanmıştır. Gönüllü olarak eğitim hizmeti sunan Suriye uyruklu eğitimcilere destekleme faaliyetleri oluşturulmuş, kamp ve şehirlerde ki eğitim kurumlarında gönüllü olarak hizmet veren Suriye uyruklu eğitimcilere ödenek sağlanmıştır (Yavuz ve Mızrak, 2016: 192).

UNICEF'in Türkiye'de Suriyeli eğitim gören çocuklara yürüttüğü faaliyetlerde MEB iş birliği çerçevesinde öğretmenlere eğitimci niteliklerini arttıran geliştirme ve ilerletme programları oluşturulmuştur. Yukarıda da belirtildiği üzere Suriye uyruklu öğretmenlerin eğitim hizmetlerine katılmasını artırıcı faaliyetlerde bulunulup, ücret ödemeleri gerçekleştirilmiştir. Yine önceden belirtildiği üzere AB kapsamında oluşturulan mali destek fonları ile MEB, Aile Bakanlığı, Kızılay AFAD ve UNICEF arasında okullarda eğitim görmeye teşvik edici projeler oluşturulmuştur. Kamp ve şehir yerleşkelerinde olan Suriyeli mülteci çocuklar için Aile Bakanlığı iş birliği ile savaştan etkilenen sığınmacı çocuklara psikolojik destekler sağlanmıştır. Entegre faaliyetleri kapsamında 11-18 yaş aralığında olan sığınmacı gençlere sosyal program ve aktiviteler oluşturulmuştur. Okullarda ve kamp yaşamlarında salgın ve

bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için aşı programları oluşturulmuştur. Ayrıca sığınmacı çocuklara eğitim materyalleri, yiyecek ve giyim yardımları sağlanmıştır (UNICEF, 2022).

7.3.2.3.Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Sağlık Hizmetleri

Suriyeli sığınmacıların sağlık faaliyetleri ilk olarak barınma merkezleri ve kamp alanlarında hizmetlerle verilmiştir. Sığınmacılar aciliyet gerektiren sağlık faaliyetlerini bu merkezlerde ücretsiz olarak yaptırmıştır. Zaman içerisinde kamp alanlarında yaşayan kişilerin sayılarının azalması ve şehirlere yönelmeleriyle sağlık hizmetlerinden faydalanma imkanları güçleşmiştir. Bu durum karşısında AFAD, 2013/1 sayılı genelge ile kamp ve barınma merkezlerinden ayrılarak ülkenin çeşitli yerlerinde ikamet gösteren tüm Suriyeli sığınmacıların sağlık harcamalarını, sığınmacılara ücret ödemediği karşılama imkânı sunmuştur. Ocak ayında kabul edilen bu genelge ile sığınmacılara 2013 yılında sadece kampların on tane il içerisinde bulunduğu hastane ve sağlık birimlerinden hizmet almak için yararlanma hakkı verilmiştir. Fakat aynı yıl içerisinde Eylül ayında yayınlanan yeni kararlar bu şartın kapsamı genişletilmiştir. Bu güncelleme ile sığınmacıların Türkiye'nin her noktasından ücretsiz olarak sağlık kontrollerini ve hizmetlerini yaptırılması kararlaştırılmıştır. Hizmet karşılığı sığınmacılar herhangi bir ücret vermeyecek ve bulunduğu ilin valilik birimi sorumlu tutulmuştur (Çallı, 2016).

Bunun yanı sıra sığınmacıların ilk Türkiye'ye geldiği yıllarda, sınır hattının Suriye kısmında yer alan kamplara, Türkiye'nin sorumluluğu dahilinde olmamasına rağmen Türkiye tarafından sivil toplum kuruluşlarının katkısıyla sağlık yardımı verilmiştir (Orhan, 2014: 14). AFAD'ın 2014 yılı içerisinde açıkladığı bilgelere göre Türkiye'nin sığınmacıların sağlık faaliyetlerinin geliştirilmesi kapsamında, geçici koruma merkezlerin olduğu bölgelerde sahra hastanesi ve sağlık birimlerinin kapasitesinin artırılmasıyla içlerinde Arapların da olduğu yüzü aşkın doktorun, iki yüz seksene yakın sağlık çalışanının ve çok sayıda ambulansın hizmet ettiği belirtilmiştir. Ayrıca sağlık hizmetlerinden bu merkezler içerisinde 19 bine yaklaşan sayısı da doğumlar gerçekleştiği ve 4 milyon civarı kişiye normal sağlık faaliyetlerinin verildiği açıklanmıştır (Yavuz, 2015: 276).2015 yılı içerisinde, Sağlık Bakanlığı tarafından sığınmacıları kapsayan sağlık faaliyetlerini geliştirici 2875 sayılı düzenlemeyle geçici koruma sağlanan kişilere, illerin Halk Sağlığı Müdürlüklerince ilk aşama sağlık hizmetlerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. 2011 yılından 2016 yılına kadar verilen sağlık faaliyetleri, Acil Sağlık Hizmetleri Müdürlüğü'nden alınarak Göç Sağlığı Hizmetleri Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu birim AFAD ve Sağlık Bakanlığı'nın koordineli faaliyetleriyle kararlaştırılıp, bakanlık tarafından kurulmuştur (Gültaş ve Balçık, 2018:196).

Göç Sağlığı Daire Başkanlığı yürüttüğü faaliyetler çerçevesinde, sığınmacıların sayıca fazla konumlandığı bölgelerde hizmet kalitesini arttırmak, karşılıklı yaşanan lisan sorunlarını aşmak ve sağlık birimlerine kolay yollardan ulaşımını sağlamak adına Göçmen Sağlık Merkezlerini oluşturmuştur. Bu merkezler sığınmacıların fazlaca bulunduğu iller içerisinde, yaklaşık olarak dört bin sığınmacıya sağlık faaliyeti verebilecek şekilde oluşturulmuştur. GSM bünyesinde çok sayıda görevli doktor ve sağlık personeli barındırmaktadır. Ayrıca merkezlerde poliklinikler faaliyette olup, sığınmacılara psikolojik hizmetlerde sağlanmaktadır. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca'nın 2022 yılı mart ayı içerisinde yaptığı açıklamalarda, totalde Türkiye'de 29 şehirde 185 adet GSM oluşturulduğu ve bu merkezlerde görev sağlayan 4 bin civarı Suriye uyruklu sağlık personelinin istihdam edildiği açıklanmıştır. GSM'nin mali harcamaları Bakanlık tarafından oluşturulan SIHHAT uygulamasının içinde yer almıştır (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2022: 65).

GSM olmayan yerlerde sığınmacılara sağlık faaliyetlerinin ulaştırılması adına Yabancı Uyruklu Poliklinik (YUP) oluşturulmuştur. YUP ilk kurulduğunda 2019 yılı içerisinde doksan sekiz birim hizmete açılmıştır. Türkiye'de bulunan sivil toplum kuruluşları, gönüllü olarak ücretsiz sağlık faaliyetlerine katkıda bulunabilmektedir. Bu birimlerde sığınmacılara ruh sağlığı ve fizik tedavi hizmeti sunulmuştur. Sığınmacılar için uygulamaya geçirilen SIHHAT uygulaması; sağlık faaliyetlerin kişilere daha etkin bir şekilde sunulması ve sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu yerlerin tespitiyle gereksinim duyulan bölgelere GSM açılması için faaliyete geçirilmiş bir uygulamadır. Bu uygulama kapsamında sığınmacılarla yaşanan lisan sorunlarının geliştirilmesi için Suriyeli personellerde görev almıştır. Bu merkezlerde Suriye uyruklu doktor sayısı 2019 verilerine göre yedi yüz civarı olup, yine sayısı bin kişiye ulaşan Suriyeli personeller yer almaktadır. SIHHAT projesi için Türk olan sağlık çalışanlarına eğitimler verilmiş, göç ve göçmen sağlığı ile ilgili niteliklerinin artırılması hedeflenmiştir (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2022: 65).

SIHHAT uygulamasının mali desteği, AB ve Türkiye arasında oluşturulan Geri Kabul Anlaşmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. SIHHAT, 2016 yılında AB ve Sağlık Bakanlığı çatısı altında, Halk Sağlığı Müdürlüğü'nce faaliyete geçirilmiştir. Avrupa Birliği'nin sağlamış olduğu hibe desteğiyle faaliyetlerini sürdüren projede, sağlık çalışanlarının veriminin artırılması için eğitimler, Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri kurulması, hastalıkların tanısını belli eden tarama cihazlarının tedarik edilmesi, sayıları 3 milyonu geçen vitamin ve demir destek takviyelerinin sığınmacılara ulaştırılması sağlanmıştır. GSM'ler içerisinde kadın sağlığına yönelik hizmetlerin geliştirilmesi için danışma birimleri oluşturulmuştur. Bu birimlerin mali

desteği AB ve İsvetç tarafından sağlanmıştır. Birimler içerisinde kadınlara y6nelik, gebelik 6ncesi ve doğumdan sonra sağlık faaliyetleri, psikolojik destek ve kadın hastalıklarına ve sağlığına ilişkin hizmetler verilmiştir. 2019 yılından itibaren bu birimler, tamamen GSM'ler b6nyesinde faaliyetlerini s6rd6rm6şlerdir (Halk Sağlığı Genel M6d6rl6đ6, 2022: 68).

2019-2020 yıllarını kapsayan s6rete, GSM ve YUP birimlerinde ruh sağlığı ve kronik rahatsızlıkların 6nlenebilmesi ayrıca sığınmacılarla daha etkin bir iletişimin sağlanabilmesi açısından birimlerce nitelikli personel alımları gerçekleşmiş, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı illerde ki merkezlerde sağlık faaliyetlerinin arttırılması hedeflenmiştir. 2017 yılında Kore ile oluşturulan protokolde, Kore tarafından sağlanan hibe desteğiyle yoğun sığınmacı bulunduran 6 Şehir içerisinde sağlık merkezleri kurulması kararlaştırılmıştır. Bu hibe kapsamında bebek 6l6mlerinin engellenmesi amacıyla Suriyeli sığınmacılara kitler g6nderilmiştir. Yaşlı ve bakıma muhtaç sığınmacılara y6nelik faaliyetler de hazırlanmıştır. GSM'ler içerisinde hizmet edecek faaliyette, b6y6k bir kısmının Suriye uyruklu olduğu 300'den fazla sayıda kadın seçilmiş ve bu programın içeriğinin uygulanması açısından eğitimler verilmiştir. Eğitim verilen kesimde, GSM'de faaliyet g6steren doktorlar, sağlık çalışanları ve hemşireler de yer almaktadır. T6rkiye ve Suriye sınır hatlarında oluşturulan operasyonlar neticesinde sınır b6lgelerinde oluşan sağlık problemlerine m6dahale edilmesi amacıyla da sağlık çalışmaları y6r6t6lm6ştir. G6neydoğuda Suriye ile sınırları olan illerde sığınmacılara aşılama, ilaç dağıtımları ve birincil sağlık faaliyetleri verilmiştir. 2019 yılı içinde 1 milyonu aşan sığınmacıya tedavi hizmetleri uygulanmış, 600 bin 6zerinde sayıda ilaç dağıtımları gerçekleşmiştir (Halk Sağlığı Genel M6d6rl6đ6, 2022: 71).Savaş ortamından çıkılması, kamp b6lgelerinde toplu hallerde yaşanması ve g6n geçtikçe artan doğum oranlarıyla bulaş fakt6r6 taşıyan rahatsızlıkların 6n6ne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla 2016 yılında Halk Sağlığı M6d6rl6đ6 tarafından Genişletilmiş Bağışıklama Programı oluşturulmuş, 6zellikle sınır hatlarında, sığınmacıların toplu ve beraber yaşadığı b6lgelerde her t6rl6 bulaş riski arz eden hastalığa karşı aşılamalar gerçekleştirilmiştir. Aşılama kapsamında yeni doğan ve 15 yaş aralığında ki çocuklara ve hamilelere; ocuk felci, kızamık, kızamıkçık, kabakulak, tetanos aşılamaları yapılmıştır (G6lta ve Balçık, 2018: 197).

2020'de d6nya genelinde ortaya çıkan Covid-19 vir6s6 k6resel açıdan yıkımlara ve geniş 6lekte can kayıplarına sebep olmuştur. T6rkiye'de mart ayından itibaren 6lke genelinde sıkı tedbirler alınmıştır. 6lke içerisinde 3 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacı bulunan T6rkiye'nin n6fus sayısında çok sayıda sığınmacının bulunması alınan tedbir seviyelerinin y6kseltilmesine neden olmuştur. Pandemi d6neminin başından itibaren T6rkiye'de sivil toplum

örgütleri, Göç İdaresi Müdürlüğü ve Kızılay gibi kurumlar tarafından sığınmacıların virüs ve salgınla mücadele kapsamında yürütülen faaliyetlerden haberdar olmaları maksadıyla çok sayıda Arapça broşürler bastırılıp dağıtılmıştır. Hastalığın küresel boyutta olmasından dolayı, sığınmacıların bilgi edinebilmeleri açısından, medya ve iletişim kurumları da önem arz etmiştir (Güleş, Arıcıoğlu ve Büyükmumcu, 2020: 21).Salgınla beraber Türkiye’de sokağa çıkmama tedbirleri, kalabalık ortamlarda bulunmama ve sosyalleşme faaliyetlerinin hastalık sebebiyle kısıtlanmasıyla ülke içerisinde alınan tedbirlerden sığınmacılarda etkilenmişlerdir. Sığınmacıların toplu olarak buldukları kamplarda Covid-19 sebebiyle sağlık hizmetleri, sıkı önlemler çerçevesinde mesafe kurallarına uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu merkezlerde zorunlu olarak maske kullanımı sağlanmış, sığınmacılara hijyen ve kişisel temizlik malzemeleri tedarik edilmiştir. Pandemi sebebiyle kamplarda toplu olarak bulunmalarda seyrekletirmeler oluşturulmuş, hastalığın belirtisini gösterecek her duruma karşı sürekli olarak ateş ölçümleri yapılmıştır. Sığınmacıların bu dönem içerisinde sağlık faaliyetlerinden faydalanmasında herhangi bir aksama oluşmazken, ülke içerisinde kayıtlı olmayan kişilerin ülkeden gönderilme kaygısı taşıyarak hastalık belirtisi taşıyıcılar bile gerekli sağlık merkezleri ile iletişime geçemedikleri saptanmıştır (Kirişçi ve Erdoğan, 2020).

Sığınmacılara dernekler, kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri de sağlık ihtiyaçlarının karşılanması adına yardımlar sağlanmıştır. Ücretsiz sağlık kontrolleri, sağlık malzemelerinin tedarik edilmesi, psikoloji ve tercümanlık faaliyetleri ve aşı uygulamaları bu kuruluşların sığınmacılara verdiği hizmetlerdendir. Sivil toplum ve gönüllü kuruluşların verdiği sağlık hizmetleri kamp ve kamp bölgesinden ayrı yerlerde yaşayan sığınmacıları kapsamıştır. Bu kurumlar, Mavi Hilal Yardım Vakfı, Yeryüzü Doktorları, Türk Tabipler Birliği, Halkların Köprüsü Vakfı, Sınır Tanımayan Doktorlar olmuştur (Güleş, Arıcıoğlu ve Büyükmumcu, 2020: 21).

7.3.2.4. Suriyeli Sığınmacılara Sağlanan Sığınma Hizmetleri

Suriye iç savaşının sonucu olarak Türkiye’ye gerçekleşen sığınmacı hareketlerinin ilk başladığı yıllar içerisinde İçişleri Bakanlığı tarafından alınan kararlarla, sığınmacı olarak gelen Suriyelilere “Geçici Koruma” politikalarının uygulanacağı kararlaştırılmıştır. Uygulanacak bu politika içerik olarak savaştan gelen kişilerin ülke içerisinde barındırılmasını, kişileri kabul etmeme ve ülkelerine geri dönmelerinde baskıcı tutumların uygulanmaması, insani haklar gereğince sığınmacıların temel ihtiyaç ve gereksinimlerinin karşılanmasını kapsamıştır. Böylelikle sığınmacılar için Türkiye’de barınma merkezleri oluşturulmuştur. Oluşturulan bu birimler GİGM çatısı altında ve AFAD’ın faaliyetleri ve koordinasyonu çerçevesinde

yürütülmektedir (Öner, 2014: 44). 2022 yılının ilk dönemine ait GİGM açıklamalarına göre Türkiye’de geçici koruma merkezlerinde, yoğunluğun en fazla olduğu Adana, Kahramanmaraş, Osmaniye, Kilis ve Hatay illerinde totalde 50 bin 639 Suriyeli bulunmaktadır. Yine 2022 yılının Mayıs dönemine ait olan verilerde ülkede geçici koruma statüsüyle bulunan Suriyeli sayısı, 3 milyon 700 binin üzerindedir. Göç İdaresinin yine 2022 verilerine göre geçici koruma kapsamında kayıtlı olarak en fazla sığınmacının bulunduğu il İstanbul olmuş, sığınmacıları yoğunluğu gösteren iller arasında Gaziantep 460 bini geçen sayıyla ikinci sırada, Şanlıurfa 430 bine yaklaşan sayıyla üçüncü sırada yer alarak, yoğunluk oranıyla Hatay, Mersin, Adana, Bursa’da sığınmacılar yüksek sayılarla ikamet ettiği iller arasında yer almıştır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022).

Koruma politikaları kapsamında Türkiye’de sığınmacılar için sığınma hizmetlerinde geçici barınma merkezleri, kamp ve konteyner kentler oluşturulmuştur. Barınma merkezleri, kamp ve konteyner kentlerde sığınmacılara; barınma, sağlık ve sosyal faaliyetler içeren hizmetler sunulmuştur. Bu birimlerin koordine edilmesi ve faaliyetlerin organizasyonlarında AFAD ve Kızılay görev almıştır. Türkiye içerisinde barındırılmaları sağlanan sığınmacılar için hazırlanan kampların faaliyetlerinin işlevi, diğer devletlerde oluşturulan sistemlerin üstünde yer almaktadır. Kamp içinde barınmayan sığınmacılar, geçici koruma kapsamında olsalar bile AFAD’ın sağladığı hizmetlerden yararlanamamıştır (Öner, 2014: 45). Türkiye’ye ülkelerinde ki iç savaş ortamından kaçarak sığınmacı kapsamında başvuru yapan Suriyeli kişiler, koruma statüsünü aldıktan sonra, devlet tarafında oluşturulan kamplarda, konteyner kentlerde, ilerleyen zamanlarda alışma problemlerini geliştirip çalışma haklarının da verilmesiyle şehir içlerinde yerleşim göstermişlerdir. Kamp koşullarında sağlanan faaliyetlerin standartların yüksek olmasına karşılık, sığınmacılar arasında şehirlerde barınma oranları, kamplara göre daha yüksek seviyelere ulaşmıştır. Bu durumun önemli etmenleri arasında kamp koşullarında sığınmacıların çalışma faaliyetlerinin bulunmaması, sığınmacıların denetim ve gözetim altında bulunması ve sosyal şehir oluşumlarından uzakta kalmaları olmuştur (Erdoğan, 2014: 25).

İç savaşın etkileriyle sığınmacı sayısının yıllar içindeki Türkiye’de oranının artması sonucu, sığınmacılar şehir içlerine yönelmiştir. Kamplardaki sığınmacı sayısının da şehir içlerine doğru arttığı gözlemlenmiştir. Alışma ve uyum sorununu aşan sığınmacılar kamp merkezlerinden ayrılmıştır. Ayrıca sığınmacıların şehir içlerine doğru yönelmesinde bir diğer etken akraba ve aile üyelerinin yanına yerleşme isteğidir. Aile üyelerinin bulunduğu illeri, sınır bölgelerine ulaşımı yakın illeri, çalışma ve ekonomik koşulların gelişmiş olduğu ve iş imkanlarının çeşitli olduğu illeri tercih etmişlerdir. 2022 Göç İdaresi verilerine göre İstanbul’da

sığınmacı sayısının fazlalığı, iş imkanlarının çeşitliliğinin çok olmasından kaynaklanmaktadır. Bir diğer sığınmacı nüfus yoğunluğu en fazla olan illerden olan Gaziantep ise hem sınır bölgesine yakınlığının bulunması hem de sığınmacıların aile üyelerinin yanına yerleşme tercihlerinin sonucu olarak, sığınmacıların yoğun şekilde rağbet gösterdiği iller arasında yer almıştır. Kamp ve konteyner kentlerde ki sığınmacıların sığındırma ve birçok hizmeti Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Ancak şehirlerde sığınmacılar kendi imkanlarıyla kira ya da satın alma yoluyla barınma ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Şehir ve kasaba yerleşkelerine ulaşan sığınmacılar kamplarda verilen hizmetlerden yararlanamayıp, kendi çabaları ile geçici süreli işlerde çalışıp, ağır şartlar altında hayatlarını sürdürmüşlerdir. Kamplarda kalmayıp, şehirler içerisinde barınma ihtiyaçlarını gideren sığınmacıların istikrarlı ve kalıcı işlerde çalışmamlarından dolayı, ucuz ve hayat standartlarının düşük seviyelerde olduğu yerleşim birimlerine ikamet etmişlerdir. Bu da mevcut durumda var olan şehir içi yapılanmaların bozulma seviyelerinde artışa sebep olmuştur (Nurdoğan, 2017: 230).Sığınmacıların etkisi AB ve Türkiye'yi ortak paydada bir araya getirerek tarafların ilişkilerini de etkilemektedir. Bu bağlamda araştırmanın son bölümü olan sekizinci bölümde Suriyeli Sığınmacıların AB-Türkiye ilişkilerine etkisi incelenmektedir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SURİYELİ SİĞİNMACILARIN AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

2011 yılından sonra Suriye iç savaşı sonrası meydana çıkan sığınmacı krizi, bölge ülkelerini etkilediği kadar özellikle Türkiye ve AB devletlerinde de önemli bir mesele haline gelmiştir. Sığınmacılar tarafından yoğun göçlere maruz kalan Türkiye'nin transit geçiş görevi üstlenmesiyle göçlerin Türkiye üzerinden Avrupa sınırlarına ulaşması, AB devletleri tarafından bir kriz olarak algılanmıştır. Sığınmacıların AB ve Türkiye taraflarınca ortak bir mesele haline ulaşmasından önceki son dönemde Türkiye ve AB ilişkileri, katılım müzakereleri kapsamında durma noktasına ulaşmıştır. Katılım müzakereleriyle durma noktasına gelen ilişkilerin canlandırılması ve iyileştirilmesi adına taraflar tarafından çabalarda oluşturulmamıştır. Taraflar arasında siyasi bütünleşme sağlanılamayıp ilişkilerde duraksamalar yaşansa da ekonomik ilişkiler istikrarlı bir şekilde yürütülmeye devam edilmiştir (Yalçın ve Turhan, 2015: 34).

Sığınmacı krizinin iki taraf arasında en üst seviyeye ulaştığı 2015 yılından önceki en son dönem içerisinde tam üyelik müzakereleri için yeni fasılların açılmayışıyla, siyasi olarak durma noktasına gelen AB ve Türkiye ilişkilerinde, AB liderleri Türkiye'nin tam üyelik süreci için açıklamalar yapmaktan kaçınmışlar, 2014'te Almanya Başbakanı Merkel'in açıklamalarında , tam üyelik için duruma çekimser yaklaştıklarını ifade ederek Türkiye ile müzakerelerde yeni fasılların açılması gerektiğini bildirmiştir (Tagesschau, 2014). Taraflar arasında Suriyeli sığınmacılar meselesinin kriz aşamasına ulaşmadan en son önce ki süreç içerisinde ilişkiler; 2013'te Geri Kabul Anlaşması, Vize Serbestliği Diyalogu oluşturulması, Gümrük Birliği ile anlaşmaya dahil edilmemiş hizmetlerin gümrük muafiyetinden yararlandırılmasını sağlamak amacıyla ekonomik ilişkilerin devamının sağlanması ve Türkiye'nin Birliğe üyeliğinin oluşması amaçlı eksikliklerinin ve kaydettiği ilerlemelerinin yer aldığı senelik ilerleme raporlarıyla sağlanılmıştır (Turhan, 2017: 652).

Sığınmacıların yoğun göçleri sebebiyle 2013 yılında kabul edilip 2014'te yürürlüğe giren, Türkiye ve AB arasında ki Geri Kabul Anlaşması, Türkiye üzerinden yasal ve düzenli olmayan göçlerle AB sınırlarına ulaşan göçlerden, Türk vatandaşlarını, üçüncü devlet vatandaşlarını ve vatansız kişileri esas alarak, bu kişilerin Türkiye'ye geri iadelerinin sağlanmasını içermiştir (Official Journal of the European Union, 2014). AB ve Türkiye arasında oluşturulan bu anlaşmayla, 2013 yılında Türkiye Vize Serbestisi Diyalogu oluşturulmuştur. Bu hususta AB ve Türkiye arasında vize diyalogu ile yol haritası hazırlanarak istenilen yetmiş iki kriterle ilgili, Türkiye'nin güvenlik meselelerinde AB ile iş birliği içerisinde olması,

EUROPOL ile ortak hizmetler yürütülmesi, sınır yönetiminde Türkiye'nin AB üye devletleriyle karşılıklı faaliyetler içerisinde olmasını içeren koşullar belirlenmiştir (European Commission, 2013). AB'ye ulaşan yasal ve düzenli olmayan göçlerin engellenmesi amaçlı oluşturulan Geri Kabul Anlaşması, Türkiye ve AB ilişkilerinin durağanlaştığı ve sığınmacı akınlarının üst seviyeye ulaşarak iki tarafında ortak bir meselesi haline dönüşmeden iki sene öncesi ilk zamanlarda ,ikili ilişkileri yeniden canlandıracak ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğini hızlandıracak bir araç olarak algılanmıştır (Kirişçi, 2014: 1).

2015 yılında Suriye'den gerçekleşen göçler en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde Türkiye, sığınmacılara uyguladığı açık kapı politikasıyla çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yaparak yoğun göçler almıştır. 2015'te Suriye'den göçlerin üst seviyeye çıkmasıyla sığınmacılar, Türkiye'yi geçiş ülkesi olarak kullanarak AB sınırlarına ulaşmayı hedeflemişlerdir. Türkiye üzerinden AB sınırlarına yoğun sığınmacı akınları gerçekleşmiş, bu durum iki taraf arasında sığınmacı krizinin oluşmasına neden olmuştur. 2015 yılında sığınmacılar Türkiye üzerinden Yunanistan'a hem Ege Denizi hem de kara ulaşımını kullanıp kitlesel akınlar gerçekleştirmiştir. Avrupa Komisyonu verileriyle 2015'te Yunanistan'a ulaşan sığınmacı sayısı bir önceki yıla göre yaklaşık on kat artmıştır. Bu durum sığınmacılar konusunda AB'yi, transit geçiş görevi üstlenen Türkiye ile ortak politikalar yürütmeye itmiştir (Tagesspiegel, 2015).

Sığınmacı krizi, AB üye devletlerinin üçüncü ülkelerle gerçekleştirilen zirve sayılarının artışına neden olmuştur. Bu bağlamda ilk olarak 2015 yılının Nisan ayında, olağanüstü AB Zirvesi toplanmıştır. AB üye devletlerinin liderlerinin katılımıyla gerçekleşen zirvede, İtalya ve Yunanistan'ın yoğun sığınmacı akınına maruz kalmasından dolayı bu devletler üzerinden sorumluluk yükünün azaltılması amaçlı yüz altmış bin sığınmacının diğer AB ülkelerine nakillerinin sağlanması kararı alınmıştır. Fakat bu karar AB üye devletlerince planlanan şekilde uygulanamamış, sığınmacı krizine karşı ortak bir politika oluşturulmamıştır (Carrera vd., 2015: 14-15; Müftüler Baç: 2016: 100). AB çatısı altında üye devletlerin kendi aralarında sığınmacı krizini çözüme kavuşturamaması, odağın Türkiye üzerine geçmesine neden olmuştur. Almanya başbakanı Merkel 2015'te yaptığı açıklamalarda, AB'nin sınır güvenliğinin korunmasını ve mevcut sığınmacı krizinin çözüme ulaştırılmasında Türkiye ile karşılıklı iş birliği içerisinde girilmesini ifade etmiştir. Merkel'in bu açıklamalarına çok sayıda AB üye devletinden destek gelerek, AB'nin sığınmacı kriziyle mücadelesinde transit geçiş görevi üstlenen Türkiye ile ilişkilerin ilerletilmesi düşüncesi hâkim olmuştur. Alınan bu karar neticesinde sığınmacı meselesiyle ilgili olarak 2015 yılının Ekim ayında ikinci bir AB Zirvesi toplanmıştır. Bu

zirveyle AB'ye yönelik kitlesel akınların sonlandırılması amaçlı Türkiye ile karşılıklı iş birliği oluşturulacak bir Ortak Eylem Planı oluşturulması kararlaştırılmıştır (European Council,2015).

Zirvede taraflar arasında, yasal ve düzenli olmayan kitlesel akınların engellenmesi amaçlı kararlar alınarak, en son 2013'te müzakereler kapsamında açılan fasılla birlikte, durağanlaşan ve uzaklaşan AB-Türkiye ilişkilerinin iyileştirilmesi adına bir ilerleme kaydedilmiştir (Turhan, 2017: 654). Ayrıca Türkiye en son tam üyelik müzakereleri kapsamında, AB tarafından gerçekleştirilen zirvelerden 2004 yılında ki zirveye davet edilerek katılmıştır. AB ile tam üyelik müzakerelerinin başladığı 2005 yılından itibaren, Ortak Eylem Planının kabul edildiği 2015 yılına kadar olan süreç içerisinde AB, Türkiye'yi zirvelere davet etmemiştir. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacı meselesiyle iki tarafı bir araya getirip iş birliğine iten bu zirve, on bir yıl sonra karşılıklı ilişkiler açısından AB Zirvesi ile diyalogların kurulmasını sağlamıştır (Şen ve Özkorul, 2016: 106).

Türkiye ile geliştirilmeye çalışılan ilişkiler bağlamında, 2016 yılında üçüncü bir AB-Türkiye Zirvesi oluşturulmuştur. Böylelikle 2015 yılında Ortak Eylem Planı'nın kabul edilmesiyle yeni bir boyut kazanan ilişkiler, sığınmacı meselesinin çözümü dahilinde iki tarafında karşılıklı temas ve görüşmeleriyle devam etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016).Türkiye ve AB arasında Ortak Eylem Planı'nın kabul edildiği zirveden sonra Suriyeli sığınmacılar meselesi için 18 Mart 2016'da gerçekleştirilen zirvede, Suriyeli sığınmacı krizinin çözüme kavuşturulması maksatlı son evreye geçilip alınan kararların uygulamaya konulması kararlaştırılarak,2016 yılı Haziran ayına kadar Türkiye'nin belirlenmiş olan yetmiş iki kriteri eksiksiz sağlanmasıyla vize serbestliği uygulaması için AB ve Türkiye taraflarınca karşılıklı görüşmelerin başlatılacağı kararları alınmıştır (Çoban Oran, 2018: 434-435). Ayrıca Türkiye bu zirvede AB ile tam üyelik sürecinin ilerletilmesi adına ek koşullar geliştirmek istemiş, ancak istenilen koşulların AB tarafından gerçekleştirilmemesiyle Türkiye tam üyelik müzakereleri kapsamında istediği amaca ulaşamamıştır (Gehrold ve Zenner, 2016: 2).

8.1.Suriyeli Sığınmacıların Göçünün Güvenlikleştirilmesinin Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerine Etkisi

Suriye iç savaşı sonrası yaşanan kitlesel akınlar, bölge ülkelerini etkilediği kadar AB devletleri ve Türkiye'yi de büyük ölçekte etkilemiştir. Sığınmacıların yoğun olarak göç rotası oluşturduğu Türkiye ve AB devletlerinden AB üye devletleri, Suriyeli sığınmacıları bir güvenlik tehdidi olarak algılamıştır. AB'nin sığınmacıları güvenlik tehdidi olarak görmesinde en büyük etmen, Suriye iç savaşının sebebiyet verdiği bölge üzerinde otorite boşluğundan kaynaklı, terör gruplarının ve örgütlerinin güçlenerek yapılanması etkili olmuştur. Bölge

üzerinde IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti), PKK, PYD gibi çok sayıda terör yapılanmaları etkisini sürdürmektedir. 2013'te El-Kaide terör örgütünden ayrılıp yeniden yapılanan IŞİD terör örgütü Suriye'nin önemli şehirlerini ele geçirip en son Irak'ın Musul kentinde hakimiyetini sağladıktan sonra terör meselesi hem bölgesel hem de küresel boyutlara ulaşmıştır. IŞİD'in Rakka ve Musul şehirlerinde hakimiyet sağlayıp, Türkiye ile de sınırları bulunan; Tel-Abyad, Cerablus, Kobani şehirlerinde de faaliyet göstermesi, Türkiye açısından da önemli bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur (Özcan, 2017: 7).

IŞİD'in ortaya çıkıp bölge üzerinde hakimiyetini sürdürmesinden sonra AB devletlerinin vatandaşlarından bazı kişiler, terör yapılanmasının fikirlerini, ideolojilerini benimseyerek, bölgeye ulaşıp terör örgütüne katılmışlardır. Bu durum AB açısından farklı şekillerde sonuçlanacak tehditler oluşturmuştur. Tehditlerin ilki AB vatandaşı olup IŞİD terör örgütüne katılıp tekrar AB sınırlarına ulaşarak üye devletlerde terör eylemleri gerçekleştiren kişilerdir. Fransa'da Nice ve Paris'te gerçekleşen terör eylemleriyle, Brüksel'de metro istasyonunda ve havaalanında ki terör olaylarını IŞİD terör örgütü üstlenmiştir. Bu durum da AB üye devletleri açısından kendilerine dönüşü sağlanacak önemli bir güvenlik meselesi ve tehdidi olarak açıklanmıştır. Bir diğer tehdit ise AB vatandaşı olan kişilerin Türkiye'ye gelerek Suriye'ye geçip terör örgütüne katılmaları ve bomba saldırılarıyla alakalı eğitimler almalarıdır (Al Jazeera Türk, 2015).

2014'te IŞİD terör örgütünün İngiliz ve ABD'li gazetecileri öldürmesinin ardından ve AB'de gerçekleşen terör eylemlerinden sonra Suriyeli sığınmacıların göçün AB cephesinden büyük bir güvenlik meselesi olarak tanımlanmıştır. 2014 sonrası AB kamuoyunda Suriyeli sığınmacılar için sınırlarda güvenliğini tehdit eden, terör eylemlerini tetikleyici, AB açısından risk oluşturan söylemler yer almıştır. Ayrıca AB ülkelerinde aşırı sağ siyasi gruplarla partilerin ivmece yükselişi, İslam ve Arap karşıtlığı ön yargıların üye devletler içerisinde artmasına neden olmuştur. Bu durum AB üye devletleri ve toplumlarında Suriyeli sığınmacıların, suç işleme niteliği yüksek kişiler olarak algılanarak, potansiyel bir güvenlik riski taşıdığı görüşünün benimsenmesine sebebiyet vermiştir (Keskin ve Yanarışık, 2021). Böylelikle AB'nin sığınmacılara bakış açıları güvenlik eksenine kayarak, terör örgütleriyle mücadele, AB vatandaşlarının ve sınırlarının güvenliği, sığınmacı krizi, güvenlik riski gibi tutumların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum da AB'nin Suriyeli sığınmacıların göçünü güvenleştirmesini sağlamıştır. Paris'te gerçekleşen terör saldırıları sonrası, Fransa Suriye'ye hava saldırıları düzenlemiş, AB Fransa'ya tam destek vererek güvenlik önlemlerinin artacağını

açıklamıştır. İngiltere ve Almanya'da Fransa'ya destek verdiklerini açıklamışlardır (BBC, 2015).

Suriye iç savaşı öncesi durağanlaşan AB ve Türkiye ilişkileri, savaş sonrası yaşanan gelişmelerden büyük ölçekte etkilenmiştir. AB ve Türkiye ilişkileri sığınmacıların etkisiyle güvenlik, göç akınları, Suriyeli sığınmacılar ve sınırlar eksenine kaymıştır. Suriye meselesinin güvenlikleştirilmesinin iki tarafın ilişkilerine olumlu yansımalarının olduğu kadar olumsuz yansımaları da oluşmuştur. AB güvenlikçi politikalar oluşturarak, sığınmacıları sınırlarından uzak tutmaya çalışmış, Türkiye'den de sınır güvenliğini arttırmasını ve sığınmacıların AB üye devletlerinin sınırlarına geçmesinin engellenmesini talep etmiştir. Bu durum AB'nin Suriyeli sığınmacıların göçünü dışsallaştırmasına sebebiyet vermiştir. Böylelikle tarafların sığınmacılara bakış açılarında farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Güleç, 2015: 91). Suriye iç savaşı sonra ki dönemde AB, Türkiye'nin Suriye sınırında yeteri kadar güvenlik tedbiri almadığını iddia etmiştir. AB'nin bu söyleminde, AB vatandaşı olan kişilerin Türkiye üzerinden bölgede ki terör örgütlerine katılması etkili olmuştur. AB üye devletlerinde bu durum önemli bir sorun teşkil ederek kamuoyunda Türkiye'nin sınırlarını koruyamadığına yönelik iddiaların ortaya atılmasına sebebiyet vermiştir. 2013'ten sonra IŞİD'in bölgede etkili yapılmasıyla, Suriye'de ki bazı muhalif yapılar içerisinde Selefi kesimin güçlenmesi, Türkiye'ye yönelik tehdit unsurların değişerek AB medyasında, Türkiye'nin radikal İslamcılarını desteklediğine yönelik algılar oluşturulmuştur (Kardaş ve Özdemir 2015: 17).

Türkiye, AB cephesinden kendi tarafına yöneltilen söylem ve iddialara karşılık, gerçeği yansıtmayarak asılsız olduğunu ifade etmiştir. Terör örgütlerine katılan AB vatandaşı kişilerle ilgili tarafına ulaşan iddialarda, AB üye devletlerinin iç güvenliği gerektirecek meselelerde yeterince önlem almadığını açıklamıştır. 2014 yılından sonra AB ve Türkiye arasında bu kişilere yönelik istihbarat ağında tedbirler yüksek seviyelere çıkarılmıştır. Türkiye tarafından da AB ile ilişkileri zedeleyecek meselelerden biri terör olmuştur. Türkiye'nin uzun seneler boyunca mücadelede olduğu PKK terör örgütünün, Suriye iç savaşını fırsata çevirerek bölge üzerinde ki eylemlerini arttırması ve Batılı devletlerden destek görmesi, PYD ve PKK terör örgütlerinin AB üye devletlerince desteklenmesi, Türkiye'de kaygıların oluşmasına yol açmıştır. ABD'nin IŞİD'e karşı PKK ve PYD terör örgütlerini desteklemesiyle birlikte, IŞİD'e karşı cephe alan AB devletlerinin de yine IŞİD'e karşı PKK ve PYD'yi destekleyici fiilleriyle, terör örgütü üyelerinin AB devletlerinde misafir edilmesi, PKK ve PYD'yi destekleyen AB ülkelerinin basınında bu örgütlere yönelik iyimser ve olumlu tavırların oluşturulması,

Türkiye'nin büyük çapta tepkisine neden olarak AB ile ilişkilerin zarar görmesine sebebiyet vermiştir (İNSAMER, 2017: 9).

Suriyeli sığınmacıların göçlerinin güvenleştirilmesiyle AB sınır güvenliğinin artırılması ve kitlesel akınlara mücadelede, EUROSUR, FRONTEX ve EURUPOL gibi kurumlarından yararlanmıştır. FRONTEX verileriyle 2022 yılına ait AB sınırlarına yasal olmayan yollarla ulaşan sığınmacılar yüz altmış bin olarak belirlenirken, 2019 yılından 2020'ye kadar olan sürece kıyaslandığında yüzde yirmi oranında sığınmacı artışı açıklanmıştır. Doğu Akdeniz Rotasında sığınmacı göçünün önceki yıllara oranla azaldığı görülürken, 2022 yılı verileriyle Yunanistan ve adalarda yasal olmayan göçlerin sayısında yeniden artış yaşandığı belirtilmiştir. AB'nin 2015'ten itibaren yoğun göçlere maruz kalmasının ardından, güvenlik bağlamında FRONTEX'in yetkileri genişletilmiştir. Bu yetkiler 2019 yılında 1896 sayılı mevzuatta yer almıştır. Mevzuat içerisinde, yasal olmayan göçlerde sığınmacıların haklarının korunması, Schengen dış sınırlarının güvenlik tedbirlerinin artırılmasıyla yönetilmesi, planlama ve risk analizleri yer almıştır. Ayrıca tüzükle AB sınır güvenliğinin artırılması amacıyla üye devletlerle karşılıklı iş birliklerinin ve operasyonların yürütülmesi amaçlı EUROSUR, FRONTEX'le uyumlandırılmıştır. Böylelikle AB sınır güvenliği konusunda yasal ve düzenli olmayan göçleri önleme, suç teşkil eden yapıları tespit etme ve sığınmacıların hayatlarının korunarak, daha önce sığınmacıların Akdeniz ve Ege'de yaşamış olduğu trajik durumlarla bir daha karşılaşılması adına düzenleyici güvenlik tedbirleri oluşturmuştur. Tüzük içerisinde sınır güvenliği ve yönetimi için üçüncü devletlerle AB'nin karşılıklı iş birliği oluşturarak anlaşmalar yapması yer almıştır. Böylece AB göç politikasının yürütülmesi ve sınırların güvenliğinde gerektiğinde üçüncü devletlere kalıcı bir şekilde birliklerin konuşlandırılmasını sağlamış olacaktır (2019/1896 sayılı Tüzük, par. 87).

Sınır güvenliği kapsamında, AB üyesi olmayan devletler ve üçüncü ülkelerle FRONTEX karşılıklı iş birliği ve anlaşmalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, güvenlik meselelerinde, FRONTEX'in iş birliği içerisinde olduğu devletlerden biri de Türkiye olmuştur. Böylelikle göçün güvenleştirilmesi AB ve Türkiye'yi güvenlik meselelerinde karşılıklı iş birliği kurmaya iterek AB ve Türkiye ilişkilerinde olumlu faaliyetlerin geliştirilmesine sebebiyet vermiştir AB ve Türkiye 2005'te katılım müzakerelerinin de başlamasıyla sınır yönetiminin sağlanması, güvenlik önlemleri için eğitimler oluşturulması, sınırlara irtibat görevlilerinin yetkilendirilmesi kapsamında karşılıklı iş birlikleri yürütmektedirler. Türkiye ve FRONTEX arasında 2012'de Mutabakat Zaptı imzalanarak, devam eden süreç içerisinde sığınmacıların da her iki tarafa yoğun göçler gerçekleştirmiş olması sebebiyle, 2014-2016'da

2018-2020'de ve 2020-2022'yi kapsayacak yıllar arasında 3 iş birliği planı oluşturularak sınır güvenliği, göç ve iltica konularında karşılıklı iş birlikleri kurulmuştur. Mutabakat Paketi ve iş birliği planları, Türkiye ve AB arasında sınırlarda gözlemci görevlendirilmesini, karşılıklı verilerin değişimini, eğitim faaliyetlerini kapsamıştır. Özellikle sığınmacı göçlerinin denetlenmesi ve kontrol altına alınmasında FRONTEX ve Türkiye iş birliği önemli konuma sahiptir. Ayrıca Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin sağlanması açısından yerine getirmesi gereken kriterlerin AB tarafından kaydettiği ilerlemelerin yer verildiği yıllık ilerleme raporlarında, sınır yönetimiyle güvenlik konularında ki gelişmelerde yer almıştır (İzol ve Bayram, 2022: 28-29).

Türkiye'de sınır yönetiminin ve kurumlar arasında iş birliğinin koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlayan yönetmelikle Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Sınırların izlenilmesi ve sınır hatlarında oluşan ihtiyaçların giderilmesi kapsamında ise, Sınır Yönetimi Uygulama Kurumu görevlendirilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2021). 2016'da Suriyeli sığınmacılarında etkisiyle sınır yönetiminin sağlanması amaçlı Ortak Risk Analiz Merkezi faaliyete geçirilmemiştir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hususunda 2021 yılında yayımladığı Ulusal Eylem Planı'nda, 2016'da kararlaştırılan Ortak Risk Analiz Merkezi'nin faaliyete geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca 2021 Ulusal Eylem Planı'nda, AB ile uyumlanmış bir sınır yönetim sistemine geçiş çalışmalarının da yürütüldüğü belirtilerek bu sisteme 2023 yılına kadar geçilmesi planlanmıştır. Uyumlanmış sınır yönetimi sisteminin içeriği; deniz ve kara sınırlarında denetim ve güvenlik tedbirlerinin arttırılmasıyla terör yapılanmaları, suç örgütleri, düzenli ve yasal olmayan göçlerle mücadeleye yöneliktir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021). Ayrıca Türkiye'de 2021 yılında sınır güvenliğinin sorumluluğu Hudut Mülki İdare Amirliği'ne bırakılmıştır (European Commission, 2021).

Özcan (2017: 11)'e göre Suriyeli sığınmacılarının göçünün güvenikleştirilmesi, Türkiye ve AB'nin öncelik olarak kendi güvenlik önceliklerine yoğunlaşmasını ve taraflar arasında güvenlik meselesinde ki beklentilerinde farklılıklar oluşmasına neden olmuştur. AB sığınmacıları sınırlarından uzakta tutarak esas aldığı güvenikleştirme politikasında, Türkiye'ye oluşan sığınmacı göçlerinin etkisine göz ardı eden yaklaşımlar sergilemiştir. Türkiye sığınmacılar ve terör konularında AB'den destek beklemiş ve iki tarafında beklentisini tam anlamıyla karşılamayan iş birliklerinin sağlanılmaması ve vize muafiyetinin gerçekleşmemesi tarafların ilişkilerine olumsuz yansımıştır. AB sığınmacılar konusunda Türkiye'nin sınır denetimlerini sağlayamadığını öne sürmüş, Türkiye ise sığınmacılar konusunda yeteri kadar sorumluluk almadığı ve terör olaylarında yaşadığı durumlar gerekçesiyle AB'yi karşı tutum ve

söylemlerde bulunmuştur. Yaşanan bu gelişmeler Türkiye'nin uzun yıllardır devam eden tam üyelik müzakerelerine de yansiyarak, asıl konu olan müzakere sürecinin geliştirilmesi gerekirken yerine sınırlı bir şekilde iki tarafında sığınmacılar konusunda oluşturdukları iş birliklerinin kurulmasına neden olmuştur. İş birliği ise terör örgütlerine katılmak isteyen AB vatandaşlarının geçişlerinin önlenmesi, sınır güvenlik tedbirlerinin arttırılması, sığınmacıların AB'ye ulaşmalarının önlenmesiyle tamamen güvenlik eksenine kaymıştır (Özcan, 2017: 11).

İzol ve Bayram (2022: 32-33)'a göre ise, AB ve Türkiye arasında güvenlik meselelerinde oluşan iş birliği, sınır yönetimin güçlendirilmesine, irtibatla ilgili kişilerin sayılarının arttırılmasını gerektirmektedir. Sınır güvenliği meselelerinde Türkiye, AB müktesebatından esinlenmiştir. Türkiye'nin bu hususta ilerlediği kademelerde, idari ve hukuki düzenlemeler AB müktesebatıyla tam uyumlandırılmış olmasa da sınırların yönetilmesinde AB ile iş birliğini verimli hale getirmektedir. Türkiye'nin sığınmacılar ve sınır yönetiminde ki etkisi, AB'nin Türkiye'yi sınırlarına dahil etmesine ve Türkiye'nin siyasetinde meydana gelen gelişmelerden etkilenmektedir. Türkiye sınırları dahilinde 4 milyona yaklaşan sığınmacıyı barındırarak çok sayıda hizmet vermiştir. AB bu hususta Türkiye ile Suriyeli sığınmacılar meselesinde eşit yük dağılımı yaparak gereken sorumluluğu paylaşmak zorundadır. Türkiye jeopolitik konumuyla AB devletleriyle aynı sınırları paylaşarak, birliğe aday devlet olma yolunda ilerlemektedir. Bu durumun neticesinde AB tarafından Türkiye'nin önemi kavranıp, tam üyeliğinin gerçekleşmesi için çözümler oluşturulmalıdır (Hun, 2021). Sığınmacılar meselesinde tarafların karşılıklı geliştirdiği iş birliğinin sürdürülmesiyle uzun bir süreç içerisinde ilişkilerin karşılıklı devamlılığı her iki tarafında yararına olacaktır.

8.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde 2013 Vize Serbestliği Diyalogu

Vize serbestliği uygulaması AB'nin yasal ve düzensiz olmayan göçlerle mücadelesinde genişleyen sınırlarının korunması amacıyla, üçüncü ülke ve komşu devletlerle karşılıklı iş birliğini öngören bir dış politika stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. AB bu stratejiyle 1997 Amsterdam Anlaşması ile belirlenen koşullarda, sınırlarına yönelik düzensiz ve yasal olmayan göç hareketleri ve kaçak sığınmacı durumlarına karşı kaynak ve transit devlet olarak kullandıkları üçüncü devletlerle geri kabul anlaşmaları oluşturarak yürütmektedir (Zoeteweyj Turan, 2015: 148).

AB Türkiye ile Vize Serbestliği Diyalogunu, Geri Kabul Anlaşması'nın taraflar arasında oluşturulması koşuluna bağlamış, anlaşma Türkiye tarafından da kabul edilerek yürürlüğe girerse ve Türkiye'ye belirlenmiş koşullarda yerine getirilse Türk vatandaşlarının AB'nin Schengen Bölgesi dahilinde vizesiz serbest bir şekilde dolaşım hakkı elde edeceğini

açıklamıştır. AB, 2012 yılında Avrupa Konseyi'ne Türk vatandaşlarından vize şartı aranmadan Schengen sınırları dahilinde serbest bir şekilde dolaşım hakkı tanıyan vize muafiyeti sürecini başlatılması için talimat vermiştir. Vize serbestliği şartı için Türkiye ve AB arasında Geri Kabul Anlaşması müzakereleri, tam üyelik müzakereleri ile başlayan sürecin uzamasıyla en son 2013'te kabul edilmiştir. Anlaşmanın müzakerelerinin uzun bir sürece yayılmasında Türkiye'nin kaygıları etkili olmuştur. Türkiye'nin Geri Kabul Anlaşması'nda endişeli bir tutum sergilemesinin birinci sebebi, AB'nin Türkiye tarafına iade edeceği sığınmacıların misafir edilmesinde yeterli kapasiteye sahip olmamasıydı. İkinci sebep ise, yasal olmayan göçlerle AB sınırlarında ikamet eden sığınmacıların transit geçişlerinin Türkiye üzerinden gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyecek ispat mekanizmasının işleviydi (Nas, 2015: 179).

Vize Serbestliği Diyalogu ile aynı anda kabul edilen Geri kabul Anlaşması'nda, yasal olmayan koşullarla AB'ye ulaşmış olan sığınmacıların somut deliller sonucunda Türkiye'ye iadesi gerçekleşecektir. AB sınırlarına Türkiye üzerinden ulaşan sığınmacıların ülkeleriyle AB arasında Geri Kabul Anlaşması imzalanmamışsa bu sığınmacıların Türkiye'ye iadelerinin kabul edilmesi, anlaşma yürürlüğe girdikten üç sene sonra gerçekleşecektir. Ayrıca anlaşmanın uygulanıp gerekli hazırlıklarının temin edilmesi bakımından AB tarafından, Türkiye'ye Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Fonu (IPA)'dan finansal destek sağlanmasını kararlaştırılarak, Vize Serbestliği Diyalogu ile ilgili Türkiye için yol haritası oluşturulmuştur (AB Türkiye Delegasyonu, 2015).

Türkiye'ye oluşturulan vize muafiyetinin yol haritası yetmiş iki kriterden oluşmuştur. Bu kriterler genel olarak güvenlik, sınırların ve göçlerin yönetilmesi, kamusal düzenle, temel ve insan haklarına dayanan konuları içermiştir. AB tarafından Türkiye'nin yerine getirmesi gereken şartlar Vize Serbestliği Diyalogu yol haritasında, GKA'nın şartlarının eksiksiz uygulanması, AB'ye ulaşan göçlerin engellenmesi amaçlı sınırların denetimlerinin arttırılmasında eğitimli kolluk birliklerinden ve teknolojik faaliyetlerden yararlanılması, Türkiye'nin biyometrik pasaport uygulamasını faaliyete geçirmesi, etkin bir göç yönetiminin oluşturulması, terör ve suç teşkil eden yapılanmalarla mücadelenin arttırılması, Türkiye'nin vize prosedürlerinin AB müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi, güvenlik ve suçlarla mücadelede yer alan kolluk birimlerine nitelikli eğitimler verilerek güçlenmelerinin gerçekleştirilmesi, ceza hukuku ile ilgili gelişmelerde AB ile adli işbirliği oluşturulması, roman vatandaşlarının şartlarının düzenlenip iyileştirilmeler gerçekleştirilmesi, sınırlarda sığınmacı ve göç akışını izleyecek bir sistemin kurulması, Türk vatandaşları arasında ayırım yapılmadan serbest dolaşımlarının güvence altına alınması, güvenlik ve özgürlük konularında mevcut

şartların geliştirilmesiyle, terör ve organize suç örgütleriyle mücadelede Türkiye'nin hukuki düzenlemelerini gözden geçirmesi AB tarafından istenilen şartlar dahilinde yer almıştır (European Commission, 2013).

Vize Serbestliği Diyaloğu taraflar arasında 2013 yılında imzalandıktan sonra AB'nin Türkiye'ye belirlemiş olduğu şartların yer aldığı yol haritasına ait ilk rapor AB tarafından 2014'te açıklanmıştır. Raporda vize serbestliği açısından Türkiye'nin belirlenmiş şartları sağlanmasına yönelik girişimleri AB tarafından olumlu bir yaklaşımla açıklanmıştır. AB tarafından belirlenen yetmiş iki şarttan altmış ikisinin Türkiye tarafından yerine getirildiği belirtilmiştir. Türkiye'nin bu şartlar dahilinde yerine getirmiş olduğu yükümlülüklerde daha önceki bölümlerde incelenmiş olan 2013 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılması ve Göç İdareleri kurulmasıyla, AB tarafından istenen kalıcı bir göç ve iltica sisteminin kurulması sağlanmıştır (BBC, 2016).

2015 yılında Ortak Eylem Planı'nın kabul edildiği zirvede vize serbestliği hususunda görüşmelerin hızlandırılacağı açıklanmış ve Haziran 2016'ya kadar Türk vatandaşlarının Schengen Bölgesi'nde vize şartı aranmadan seyahat edebilmeleri adına tavsiye kararı yayımlanmıştır. 2016 AB Türkiye Geri Kabul Mutabakatının tam olarak uygulanmasının kararlaştırıldığı zirvede ise Türkiye'nin yetmiş iki kriterden kalan beş kriteri yerine getirmesiyle vize serbestliğinin sağlanacağını ve bu konudaki görüşmelerin Ekim 2016'ya kadar devam edeceği belirtilmiştir. Yetmiş iki kriterden kalan beş kriter; Türkiye'nin tüm AB devletleriyle adli iş birliği oluşturması, AB Polis Teşkilatı EUROPOL ile daha sıkı ilişkiler kurularak operasyonlarla ilgili anlaşmalar gerçekleştirilmesi, terör örgütleri ve yapılanmalarıyla mücadelede yasal değişiklikler sağlanması, siyasi etikle ilgili oluşturulacak yasanın yaygınlaştırılması ve kişisel verilerin korunması yasasında değişiklikler yapılması olarak yer almıştır. 2016 yılının Ekim ayına kadar AB ve Türkiye arasında kararlaştırılan vize serbestliğinin uygulanması açısından görüşmeler, Türkiye'de temmuz ayında askeri darbe girişimi nedeniyle gerçekleştirilememiştir. 2016'da gerçekleşen darbe teşebbüsü ve sonrası süreçte, AB ve Türkiye ilişkilerinde gerilimler ve anlaşmazlıklar yaşanarak vize muafiyeti bir sonuca bağlanamamıştır (DW, 2016).

8.3. Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacılar Meselesinde Attıkları Ortak Adımlar

8.3.1. Suriye İç Savaşı Sonrası Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında Oluşturulan Geri Kabul Anlaşması

Türkiye ile AB arasında sağlanan GKA'nın temelleri, 2002 yılında Avrupa Komisyonu'na verilen teklifle, Türkiye ile GKA oluşturma fikriyle şekillenmeye başlamıştır. 2003 yılında, Avrupa Birliği bu konu hakkında hazırlamış olduğu bildiriye Türk makamlarına iletmış fakat Türkiye cephesinden 2004 yılına kadar yasal olarak cevap niteliği taşıyan bir geri dönüş yapılmamıştır. Bu durumun sebebini, Türkiye'nin AB ile oluşturacağı GKA sonrasında karşılaşabileceği sorunlara yönelik taşıdığı endişeler oluşturmuştur. Her geçen gün artarak Türkiye üzerinden Avrupa devletlerine ulaşan göçler neticesinde, geri gönderimi sağlanacak sığınmacıların, gideceği ülkelerle AB arasında GKA sağlanamamasından dolayı, Türkiye hedef devlet konumunda olmak istememiş ve üçüncü devlet kişilerinin kabulü olayını desteklememiştir. Bunun üzerine AB, üye devletleri devreye sokarak Türkiye ile uzlaşmak istemiştir. 2005 yılında Avrupa Komisyonu, Türkiye'ye bu konuda bir davet göndermiş ve taraflar arasında GKA ile ilgili görüşmeler ilk olarak Brüksel'de gerçekleştirilmiştir. Birbirinden farklı dört oturumda gerçekleşen görüşmeler neticesinde 2006 yılında, Türkiye tarafı AB ile görüşmeleri askıya almıştır. Sebep olarak Türk makamlarından yapılan yazılı açıklamalarda, Avrupa Birliği'nin tutumunda GKA imzalanıp yürürlüğe girdikten sonra, üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulü kararının uygulanacak olması gösterilmiştir (Çelik ve Şemşit, 2020:72).

Türkiye'yi transit bir geçiş ülkesi olarak kullanıp AB sınırlarına ulaşan sığınmacıların sayılarındaki artış neticesinde, 2008 yılında Avrupa Konseyi'nde yapılan görüşmelerde, Türkiye ile AB arasında zaman kaybedilmeden GKA'nın sağlanması gerektiği vurgulanmıştır. Komisyon bu hususta Türkiye ile görüşmelere tekrar başlamıştır. Bu görüşmeler neticesinde Türkiye'ye, AB ile GKA imzalanması durumunda vize konularında kolaylaştırıcı faaliyetlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Ancak bu faaliyetler kararlaştırılmadan öncesinde resmi olarak güvence altına alınmamış, GKA kabul edilip imzalandıktan sonra uygulanacağı belirtilmiştir. Birliğe aday ülke olma yolunda ilerleyen Türkiye, AB'ye aday olma yolunda ilerleyen diğer devletlere sağlanan AB ülkelerinde vize şartı aranmadan dolaşma prosedürünün, kendi tarafına uygulanmamasından dolayı bu konudaki tavrını devam ettirmiştir. Bu yüzden GKA görüşmelerinin bir sonuca varması uzun bir zaman dilimine yayılmıştır (Ekinci, 2016: 17).

GKA neticesinde taraflar arasında görüşmelerin AB ve Türkiye cephesinden bir sonuca bağlanamaması üzerine 2009 yılında İsveç İltica Bakanı ve yanındaki AB heyeti, Ankara'ya gelmişlerdir. Türkiye'ye gerçekleştirilen bu ziyaret neticesinde, AB ve Türkiye arasında

oluşturulan karşılıklı iş birliğinin gerekliliği dile getirilmiştir. İsveç Bakanı ve heyetinin Türkiye'yi ziyaretinden sonra, senelerdir sürüncemede kalan Türkiye ile GKA müzakereleri, kaldığı yerden 2010 yılından itibaren tekrar devam ettirilmiştir (Bürgin, 2012: 892).

Türkiye'nin vize muafiyeti konusunda AB ile yaşadığı anlaşmazlık görüşmelerin süresinin uzamasına neden olmuştur. Türkiye, AB ülkeleri içinde vize uygulamasının kaldırılmasını talep ederken, AB'nin bu konuda tavrı, vize uygulamasını tamamen ortadan kaldırmak değil, iyileştirici ve kolaylaştırıcı yöntemler önermek olmuştur. Yapılan görüşmeler neticesinde 2012 yılında Avrupa Konseyi aldığı kararla, vize serbestliği uygulamasında Türkiye'nin istediği şekilde bir tutum oluşturulmasını önermiştir. Ancak AB vize muafiyetinin uygulanabilmesinin Türkiye'nin GKA'nı imzaladıktan sonra gerçekleşebileceği şartını öne sürmüştür (Ekinci, 2016: 18).

AB'nin Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması oluşturmasının en önemli nedeni, AB'ye ulaşan kitlesel akınlarda, sığınmacıların Türkiye'yi önemli bir göç rotasına çevirerek transit bir geçiş ülkesi olarak kullanmalarındır. Türkiye bu hususta AB açısından önemli bir kilit ülke statüsü olma özelliği taşımıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin talep ettiği vize serbestliği meselesini, sınırları dahiline oluşan göçleri önleyecek Geri Kabul Anlaşması ile sağlayacağını açıklamıştır. Böylelikle 2013 yılının Aralık ayında taraflarca Geri Kabul Anlaşması ile Vize Serbestliği Diyaloğu 'nu kapsayan Mutabakat Zaptı imzalanmıştır (Çoban Oran, 2018: 435). Oluşturulan anlaşmanın içeriğinde vatani olmayan kişiler ve üçüncü devlet kişilerinin geri kabul edilmesine yönelik esaslarda belirlenme yapılmıştır. Alınan kararlarda, vatani olmayan kişiler ve üçüncü devlet kişilerinin, anlaşma gereğince geri kabulüne ilişkin uygulamaların 2017 yılı içerisinde gerçekleştirileceği, ancak 2016 yılında taraflar arasında gerçekleşen zirvede alınan kararlarda, AB'den Türkiye'ye geri iade edilecek kişilerin geri kabullerinin alınmasına ilişkin prosedürlerin 2016'da yürürlüğe girip uygulanması kararlaştırılmıştır (Batır, 2016: 597).

Türkiye ve AB arasında oluşturulan GKA'nın ilk bölümünün üçüncü maddesi, Türkiye vatandaşlarının geri kabulünü esas almıştır. Bu madde gereğince herhangi bir Avrupa devletine yasal olmayan yöntemlerle giriş yapılan ve devletlerin hukuki şartlarıyla uyuşmayan Türk vatandaşları geri gönderilecektir. Bu hükümden bu kişilerin çocukları ve başka bir ülke vatandaşı olan eşlerinin de Türkiye'ye iadesi kararı alınmıştır. Ayrıca bu maddede, öncesinde Türk vatandaşı olup sonradan vatandaşlıktan çıkarılan veya kişinin kendi isteğiyle vatandaşlığını bırakmasıyla, herhangi bir Avrupa devletinden de bu kişilere vatandaşlık hakkı verilmediyse, Türkiye'ye geri gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Anlaşmanın ilk bölümünün dördüncü maddesinde vatansız kişilerin ve başka devletlerin vatandaşlarının geri iadesi

konuları işlenmiştir. Buna göre başka ülke vatandaşı olan ya da vatansız statüdeki kişiler üye ülkelerinin sınırlarına girişlerinde Türkiye'nin vermiş olduğu vize saptanmışsa, yine Türkiye tarafından kendilerine sağlanmış ikamet kayıtları mevcutsa ve Türkiye sınırları içinde belirli bir zaman diliminde kalıp, Avrupa sınırlarına yasal olmayan şekil ve usullerle ulaşmaya çalıştıysa, bu kişilerin Türkiye'ye geri iadelerinin sağlanma kararı alınmıştır (Batır, 2017: 598).

Türkiye, 1951 yılı içinde mutabık kaldığı Mülteci Sözleşmesi gereği, Avrupa haricinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmeyeceği kararıyla Suriye'den gelen kişilere misafir statüsü vermiştir. Suriyeli sığınmacılar, Türkiye tarafından mülteci olarak kabul edilmemiştir. 6458 sayılı yasa ile Suriye'den gelen sığınmacılar Türkiye tarafından geçici koruma statüsünde kabul edilmiştir. Bu nedenle GKA'nın Suriyeli kişiler üzerinde bağlayıcılığı oluşmamaktadır. Ancak Türkiye üzerinden herhangi bir Avrupa ülkesine yasal veya düzenli olmayan göçlerle kaçak yollardan ulaşmaya çalışan Suriyeli sığınmacıların geri iadesinin, GKA çerçevesinde Türkiye'ye yapılması kararlaştırılmıştır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'den AB sınırlarına kaçak ve yasal olmayan yöntemlerle ulaştıkları müddetçe, Türkiye'ye geri iadeleri sağlanacaktır (Çelik ve Şemşit, 2020: 73).

8.3.1.1. 2015 Ortak Eylem Planı

GKA'nın imzalanması sığınmacıların AB'ye yoğun göçlerine ve sığınmacıların AB sınırlarında kaçak olarak konuşlanmasına engel olamamıştır. Aynı zamanda Türkiye'ye yönelik sığınmacıların göç sayılarında da büyük artışlar yaşanmıştır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgelerinden düzenli olmayan göçler alan Avrupa'ya Türkiye üzerinden de Suriyeli sığınmacıların yoğun göçleri eklenmiştir. Suriye iç savaşının etkilerinin Avrupa'yı sarması ve sığınmacı sayılarında ki artış sebebiyle AB, Türkiye ile sınırların korunması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla 2015 yılında Türkiye ile ortak kararlar alınacak bir eylem planı oluşturmayı kararlaştırmıştır (Ekinci, 2016: 18).

Gerçekleştirilen zirvede Suriyeli sığınmacılarla ilgili Türkiye ve AB'nin içinde olduğu Ortak Eylem Planı kararları alınmıştır. Göç hareketleri kapsamında Türkiye ve AB'nin çözüm bulucu politikalar geliştirmesi ve Türkiye'de ikamet eden Suriyeli sığınmacılara yönelik yardımlar yapılması kararlaştırılmıştır. Buna göre Türkiye sınırları dahilindeki bölgelerde yaşayan bu kişilere yardımlar sağlanması ve Türkiye üzerinden AB'ye karşı oluşan Suriyeli sığınmacıların ve yabancı kişilerin göç hareketlerinin önlenmesi alınan kararlar içerisinde yer almaktadır. Ayrıca Birlik, çok sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'ye Suriyeli kişilerle ilgili oluşturulacak hizmet ve yardımlarda mali destek ve yardım fonlarının oluşturulması kararını almıştır. Alınan kararlarda Türkiye içinde, sığınmacılar için yapılacak

hizmetlerin boyutunun genişletilip arttırılmasında ve bu kişilerin ülke içerisinde bulundurulmasına karşılık göç ve iltica politikalarının daha etkin ve kalıcı bir biçimde uygulanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca alınan kararlar neticesinde, insan tacirleri ve kaçakçılığın önüne geçilmesi, düzenli olmayan nüfus hareketlerinde Türkiye'ye destek verici uygulamalar sağlanması, yasal olmayan göçlerde kişilerin geri gönderilmelerinin sağlanması gibi ortak kararlar alınmıştır. Bu zirvede GKA içerisinde yer alan Türkiye'nin vize uygulamasının Avrupa ülkeleri içerisinde kaldırılması talebine yönelik, Türkiye'nin gereken şartları sağlaması durumunda 2016 yılına kadar, Türk vatandaşlarının vize şartı aranmadan AB ülkelerinde seyahat haklarının oluşturulması yönünde uygulamaların geliştirileceği açıklanmıştır. GKA'nın kesin olarak uygulanma tarihi Haziran 2016 olarak belirlenmiştir. Ortak Eylem Planı çerçevesinde alınan kararlarda, AB'nin Türkiye'de bulunan sığınmacılara karşı mali olarak yardım faaliyetleri kapsamında, sığınmacıların hizmetlerinin karşılanması adına Türkiye'ye sağlanacak olan 3 milyar Avro desteğinin finanse edilmesi kararlaştırılmıştır. Sığınmacıların Avrupa'ya ulaşmak için Türkiye üzerinden geçiş yaptıkları Bulgaristan ve Yunanistan devletleriyle sığınmacılarla alakalı ortak politikalar geliştirilmesi alınan kararlar içerisinde yer almıştır (Çelik ve Şemşit, 2020: 74). Ayrıca 2015 yılında iki taraf arasında oluşturulan Ortak Eylem Planı neticesinde, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakereleri kapsamında devam eden on yedinci faslında açılması kararlaştırılmıştır. Bu faslın açılması daha önce Fransa tarafından engellenmiştir. On yedinci fasıl, ekonomik ve para politikası başlığıyla açılmıştır (Gedikkaya Bal, 2016: 27).

Avrupa Komisyonu tarafından 2011'de yayımlanan Genişleme Stratejisi Dokümanında, AB'ye aday ülke statüsüyle başvuru yapan devletlerle gerçekleştirilen müzakerelerin ilk açılışının, yirmi üç ve yirmi dört numaralı fasıllarla açılması gerektiği belirtilmiştir. Yirmi üç numaralı fasıl yargı ve temel haklar, yirmi dört numaralı fasıl ise adalet özgürlük ve güvenlik başlıklarını içermiştir. Ancak AB tarafından Türkiye'ye müzakerelerin açılış fasılları bu başlıklar altında sağlanmamış, 2015 yılında gerçekleştirilen Ortak Eylem Planı Zirvesi'nde AB'ye diğer aday olma yolunda ilerleyen devletler açısından da önemli bir konumda yer alan bu fasıllar, Türkiye tarafına yine açılmamıştır. Bu bağlamda 2015 yılında gerçekleştirilen zirvede Türkiye'ye on yedinci faslın açılması, katılım müzakereleri sürecinde Türkiye'ye kalıcı bir nitelik kazandırmayarak, AB ile parasal ve ekonomi konularında ortak iş birlikleri kurulmasını sağlamıştır (Turhan, 2017: 655).

8.3.1.2. 2016 Avrupa Birliği-Türkiye Geri Kabul Zirvesi (18 Mart Mutabakatı)

2015 yılı içerisinde oluşan AB Ortak Eylem Planı zirvesinde alınan kararların nihai sonuçlarla uygulanmaya koyulabilmesi adına 2016 yılında Türkiye ve AB arasında sığınmacı ve GKA konularına yönelik zirve yapılması kararlaştırılmıştır. Bu süreç dahilinde hem AB'ye hem Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri, AB tarafından çözülmesi gereken ciddi bir mesele haline gelmiş ve bu sayede Türkiye ile imzalanan GKA'nın bir an önce faaliyete geçebilmesi açısından AB'yi girişimlere itmiştir. Yoğun göç hareketleri AB ülkeleri arasında sıkıntılara yol açmış, AB düzenli olmayan bu insan akışının kontrol altına alınması ve engellenebilmesi açısından, Türkiye ile GKA çerçevesinde oluşturulacak zirvelerin sayılarını arttırmıştır (Ekinci ,2016:20).

Bu gelişmeler neticesinde Avrupa Birliği tarafından çok sayıda komite, başkan ve konsey üyelerinin, Türkiye'den de dönemin başbakanı olan Ahmet Davutoğlu'nun da katılımıyla, 18 Mart 2016 tarihinde Suriyeli sığınmacılar ve GKA konularını içeren AB zirvesi toplanmıştır. Avrupa Birliği'ne yönelik yasal olmayan sığınmacı akınlarının önüne geçilebilmesi ve düzenli olmayan göçlerin önlenmesi amacıyla kararlar alınmıştır. Bu zirve, taraflar arasında 2015 yılında gerçekleştirilen Ortak Eylem Planı Zirvesi'nde alınan kararların uygulanması adına değerlendirmeler içermiştir. Zirvede Türkiye üzerinden sığınmacıların Yunanistan sınırlarına göç rotası oluşturması ve Yunanistan sınırında sayıca dokuz yüz bin bandına ulaşan sığınmacı meselesi üzerinde oldukça durulmuştur. Bu mesele AB açısından özellikle önem arz etmiştir. Sebebi ise sığınmacıların geçiş olarak Türkiye'yi kullanmasıyla, Yunanistan sınırlarına ulaşma aşamalarında oluşan insan tacirleri, kaçakçılık ve can kayıpları sayılarının sorun teşkil ederek önem oluşturmasıdır. Türkiye üzerinden sığınmacıların çizdiği Yunanistan göç rotası, Suriyeli sığınmacıların diğer Avrupa devletlerine ulaşmasında ve Avrupa'daki sığınmacı sayısının artışına neden olması sebebiyle Avrupa Birliği tarafından 2016 yılında gerçekleştirilen zirvenin toplanma amacı çerçevesinde önemle işlenen konular arasında yer almıştır (T.C .Avrupa Birliği Başkanlığı, 2022).

18 Mart Mutabakatında, Türkiye üzerinden Yunanistan'a sığınan sığınmacılardan koruma talebi ret edilen ve koruma talebi bulunmayan kişilerin Türkiye'ye gönderiminin sağlanması, Yunanistan'dan Türkiye'ye gönderilen her sığınmacı için, Türkiye'de koruma statüsü bulunan Suriyeli sığınmacının, gelen kişi adedince Türkiye'den AB'ye gönderilmesi, sığınmacı hareketlerini önleyici göç güzergahlarının denetiminin artırılması, Türkiye'den Avrupa devletlerine yönelik sığınmacı hareketlerinin sayısındaki azalış ve göç olmaması durumunda Avrupa'dan gönüllü sığınmacı kabullerinin gerçekleştirilmesi, GKA sonucunda

alınan kararlar neticesinde Türkiye'nin vize muafiyeti şartının kaldırılmasına yönelik faaliyetlerin hızlandırılması, sığınmacılar için 2015 yılında Ortak Eylem Planı neticesinde alınan kararlarla, Türkiye'ye üç milyar avro finansman desteğine ek olarak, 2018 yılına kadar ek olarak bir üç milyar avro daha finansal desteğin sağlanmasıyla toplamda Türkiye'ye sığınmacılar için AB tarafından altı milyar avroluk finansal yardım oluşturulması, alınan kararlarda yer almıştır (Çelik ve Şemşit, 2020: 76)

18 Mart'ta oluşturulan AB-Türkiye Mutabakatından önce Türkiye, sığınmacılar meselesinde AB ile ortak iş birliği oluşturulması bağlamında, tam üyelik müzakerelerinin hızlandırılması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından bloke konulan adalet, özgürlük ve güvenlikle ilgili 24. fasıl, yargı ve temel haklarla ilgili 23. fasıl, enerji konularıyla ilgili 15. fasıl, eğitim ve kültürle ilgili 26. fasıl, dış güvenlik ve savunma politikaları ile ilgili 31. fasıl olmak üzere toplamda altı fasılın kabul edilmesi koşul olarak öne sürülse de, sadece mali ve bütçesel hükümler başlıklı 33. fasılın açılması kararlaştırılmıştır (Gehrold ve Zenner, 2016: 2). Ayrıca AB ve Türkiye arasında oluşturulan bu mutabakatta, katılım müzakereleri, Suriyeli sığınmacılar, vize serbestliği diyalogunun uygulanması konularının haricinde, AB ve Türkiye arasında oluşturulan Gümrük Birliği'nin ilerletilmesi ve geliştirilmesi, iki tarafında terör yapılanmalarıyla mücadelesini gerektirecek ortak iş birliklerinin kurulması ve ilişkilerinin seyrinin iyileştirilip geliştirilmesi bağlamında AB ve Türkiye arasında diyalogların artırılması da kararlaştırılmıştır (Kaymakçı, 2022).

8.4. Koordineli Çabalar Sonucu Oluşturulan Geri Kabul Anlaşması'nın Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkilerine Yansımaları

GKA'nın Türkiye tarafından şartlarının yerine getirilmesiyle, AB'ye ulaşan sığınmacı sayılarında büyük oranlarda azalmalar yaşanmıştır. 2015 ve 2016 yılının belirli bir dönemi içerisinde Avrupa'ya ulaşan göç sayıları bir milyon seviyelerini aşarken, Türkiye ile imzalanan GKA sonucunda bu rakam neredeyse 2016 yılından itibaren, bir önceki senenin üçte biri sayılara düşmüştür. Sığınmacı sayılarında yaşanan düşüş, Avrupa'nın istediği gibi gerçekleşen iltica politikalarının ürünü olmuştur. 2017 yılı içerisinde açıklanan verilerde, AB'ye yönelik yasal olmayan göçlerin sayısında büyük oranlarda düşüş yaşamasında, Türkiye ile oluşturulan GKA'nın büyük rolü olduğu, böylelikle AB'nin Akdeniz ve Ege sınırlarında ki düzenli olmayan göç hareketlerini, Türkiye'nin sağladığı katkılarla ciddi boyutlarda denetim altına aldığı açıklanarak (Ürgen, 2021), özellikle Yunanistan ve Balkan devletleri sınırlarında önceki yıllara göre ciddi oranlarda sığınmacı sayısında düşüşler gerçekleştiği bildirilmiştir. 2016 yılında taraflar arasında uygulamaya geçirilen GKA'nın etkisiyle, Yunanistan'a gerçekleşen

sığınmacı akınlarında yüzde doksanın üzerinde azalmalar yaşandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin GKA ile birlikte sınır hatlarında aldığı tedbirlerin Avrupa'ya sığınmacı sayısını düşürücü bir faktör olarak algılanmasına neden olmuştur. Avrupa verilerine göre, 18 Mart Mutabakatından önce 2015 yılında sayıca sekiz yüz binin üstünde sığınmacının, Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaşması sonucunda, Yunanistan'a sığınmacılar için AB, bir milyon avro civarında finansal destek sağlamıştır. 2016 yılında gerçekleşen sığınmacı sayısı düşüşleri hem AB hem de üye devletleri açısından avantajlı bir hâl haline gelmiştir (Kıncal ve Bozkaya, 2018: 117).

Türkiye ve AB arasında oluşturulan GKA'nın birinci bölümünde yer alan düzenli olmayan göç hareketlerinin önlenmesi maksatlı uygulamalarda elde edilen veriler neticesinde, Avrupa Birliği sınırlarına göç ve sığınmacı sayılarında ciddi oranlarda azalmalar yaşanmasından dolayı olumlu geri dönüşler alınmıştır. Ancak sığınmacıların AB sınırlarında yaşadığı trajik olayların ve can kayıplarının yasal prosedürler ve insani yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmesinde olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiği saptanmıştır. Birleşmiş Milletler'in açıklamalarına göre, Avrupa sınırlarına ulaşmak isteyen sığınmacıların en çok kullandıkları göç güzergahlarından biri olan Yunanistan'da, sığınmacı sayılarının fazlalığından dolayı yaşanan sıkıntılara ve Yunanistan'ın tavrına dikkat çekilmiştir. Yunanistan'ın barınma merkezlerinde sığınmacılara yeteri kadar alan oluşturulmadığı ve sığınmacılara karşı insani yaklaşımlarda bulunulmadığına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Birleşmiş Milletler, Yunanistan'ın sınırları dahilinde olan sığınmacılara düşük seviyelerde standartlar sunduğunu belirtmiştir. Ayrıca BM komitesi, Yunanistan'ın mülteci koruma kurallarına yasal olarak uygun olmadığını, koruma taleplerinin mültecilerden alınması aşamasında Yunanistan'ın karşılayacak yeteri kadar alt yapı ve hizmetlere sahip olmadığı açıklanmıştır (UNHCR, 2016).

AB'nin GKA'nın oluşturulma sürecinde Türkiye'ye vaat ettiği Vize Serbestliği, Türkiye tarafına sağlanamamıştır. Anlaşmanın kabul edilmesi ve uygulanmaya konulması bu husus sebebiyle geniş bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Türkiye Avrupa devletleri arasında, vatandaşlarının vize şartı istenmeden seyahat etmesini talep etmiştir. Ancak AB vize uygulamasının tamamen ortadan kaldırılmasını değil, uygulamada kolaylıklar oluşturabileceğini açıklamıştır. GKA'nın kabul edilmesi ve uygulanmasıyla beraber, Türkiye'ye Vize Serbestliği şartıyla alakalı çalışma ve girişimlere başlayacağını açıklayan AB, bu girişimlerin 2016 yılında gerçekleşeceğini bildirilmiştir. Ancak geline son noktada, AB ile GKA'nın kabul edilip uygulamaya geçilmesine rağmen, Türkiye'ye vize serbestliği sağlayacak girişim ve çalışma konularında, AB tarafından kararlaştırılan görüşmeler ve komite toplantıları

gerçekleştirilmemiştir. Bu hususta Türkiye'nin talep ettiği şekilde vize şartının kaldırılması maksatlı, AB tarafından Türkiye'nin yerine getirmesi gereken beş şart sağlanılmadığı gerekçesiyle, üzerinden altı sene geçmesine rağmen bir sonuca ulaşılamamıştır. Böylelikle, AB'nin yoğun çabaları sonucu Türkiye ile GKA imzalanarak yürürlüğe girmiş, Türkiye cephesinde ise şart olarak tutulan vize serbestliği konusuyla alakalı, isteği doğrultusunda gelişecek herhangi bir gelişme yaşanmamıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 116).

Suriyeli sığınmacıların yüksek oranlara ulaşan sayılarıyla Türkiye topraklarında barındırılması sonucu AB, Türkiye'nin yüklendiği sorumluluğa yardımcı faaliyetler geliştirileceğini açıklamıştır. Bunun karşılığında, Suriyeli sığınmacıların temel ihtiyaç ve barınmalarının sağlanmasına yönelik; eğitim, sağlık, gibi hizmetlerde Türkiye'ye finansal destek sağlayacağını belirterek, sığınmacıların hizmetlerinin karşılanmasına yardımcı olacak mali fonlar verilmiştir. Bu mali fonlarla Türkiye, Suriyeli sığınmacılardan özellikle çocuklara ve kadınlara yönelik eğitim, sağlık, genel hizmetler gibi birçok konuda proje ve hizmetler geliştirmiştir. Oluşturulan projelerin mali harcama ve tutarları AB'nin Türkiye'ye temin ettiği fon ve Türkiye'nin katkısı çerçevesinde yürütülmüştür. Suriyeli sığınmacıların sağlık faaliyetlerinden yararlandırılması, eğitiminden geri kalmayan sığınmacı çocuk kalmasını anlayışıyla çocukların okullara teşvik edilmesi, okulların tamir ve tedarik işlemlerinin sağlanıp okul sayılarının artırılmasıyla sığınmacı çocukların faaliyetlerine açılması, Suriye uyruklu kişilerin eğitim ve sağlık hizmetlerinde görevlendirilmesi, verilen psikolojik ve sosyal destekler bu fonlarla finanse edilen AB ile ortak yürütülen projeler arasında yer almıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 118).

2016 yılında GKA'nın faaliyete geçirilmesi maksatlı gerçekleştirilen mutabakatta asıl amaçlanan; Türkiye'nin anlaşma dahilinde ortak iş birliği geliştirecek taraf bir ülke olması sağlanılarak, karşılıklı oluşturulan ortak iş birliğiyle, AB'ye yönelik sığınmacı göçlerinin önlenmesini sağlamaktır. Bu hususta Yunanistan kilit noktası üzerinde durularak, diğer AB ülkelerine çok sayıda sığınmacı geçişi sağlayan bu sınırın GKA kapsamında sığınmacı yoğunluğunun azaltılması amaçlanmıştır. Bu sayede düzenli olmayan göçler AB tarafından kontrol altına alınırken, her bir sığınmacıya bir sığınmacı prosedürüyle, geri kabul kapsamında Türkiye'de koruma statüsü bulunan Suriyelinin AB sınırlarına gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle sığınmacıların ulusal olarak korunma yönüne ilişkin uygulamalarının faaliyete geçirilmesi hazırlanmıştır. Türkiye koruma statüsü kapsamında belirlediği yasal içerikle, Yunanistan sınırlarına giden ve oradan geri kabul çerçevesinde Türkiye'ye geri iadeleri sağlanan sığınmacıların istekleri doğrultusunda, Türkiye sınırları içerisinde koruma statüsü

almalarını sağlayacak uygulamalar oluşturmuştur. Ayrıca bu mutabakatta alınan her bir sığınmacının iadesiyle Avrupa'ya Türkiye'den bir sığınmacı gönderilmesi, Suriyeli sığınmacılar tarafından tepkilere yol açmıştır. Bu tepkilerin oluşmasına sebebiyet veren etmen; Türkiye'ye gelerek yerleşik düzene geçip bulunduğu bölgelere alışan sığınmacıların, iadeyle gelen kişiler adedince Avrupa'ya gönderilmesinin uyum sorunlarının oluşmasına sebebiyet vereceği düşüncesidir. Ayrıca GKA gereğince Avrupa'ya gönderilen kişilerin AB ülkelerinden koruma alamayıp tekrar Türkiye'ye gönderilmesi, Suriyeli sığınmacılar açısından yasal çerçeve haricinde insani yaklaşımlardan uzak sonuçlara sebebiyet vermiştir (Ekşi, 2016: 149). AB GKA dahilinde her Türkiye'ye gönderilen sığınmacı sayısına ilişkin, Türkiye'den AB'ye gönderilecek sığınmacı sayısında 2020 yılına kadar totalde, 27 bin kişiyi kendi sınırlarına kabul etmiştir. 3 bine yakın sığınmacı Türkiye'ye geri iade edilmiş, 4 bin civarı sığınmacı ise Avrupa'dan kendi istekleriyle Türkiye'ye geri gelmişlerdir (Ürgen, 2021).

AB mutabakat sonrası sürecin değerlendirmesine ilişkin Türkiye ile ilgili ilerleme raporları oluşturmuştur. Bu raporlarda Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara izlediği faaliyetler, yasal olmayan ve düzensiz göçlere karşı Türkiye'nin sınırları denetlemesiyle, güvenlik politikaları üzerinde durulmuştur. 2018 ve 2019 yıllarında AB'nin Türkiye ile ilgili sunduğu raporlarda, 18 Mart Mutabakatı ve GKA sonrasında Türkiye'nin yürüttüğü iltica politikaları üzerinde durulmuştur. Düzenli olmayan göçler, hukuki yönden aykırılığı saptanan insan kaçakçılığı, uluslararası koruma ve sınır güvenliklerini arttırıcı politikalarıyla sürecin Türkiye tarafından başarılı bir şekilde yürütüldüğü açıklanmıştır. Türkiye, 2016 mutabakatından sonra iltica ve göç konularında daha kurumsal ve kalıcı yapılanmalara yönelmiştir. Türkiye'nin aldığı önlemler neticesinde sığınmacıların Avrupa'ya girişlerinde önemli konuma sahip olan Akdeniz ve Ege göç rotasının kontrol altına alındığı ve artık eskisi gibi sığınmacı yoğunluklarının yaşanmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin GKA çerçevesinde Yunanistan sınırlarının sığınmacı yoğunluklarından arındırılması ve sınır güvenlik tedbirlerinin güçlendirilmesiyle Ege Denizi'nde suç teşkil eden sığınmacı kaçakçılığı gibi suç oluşumlarının sayısındaki azalmalar belirtilmiştir. Türkiye'nin başarılı iltica ve göç stratejisi izlemesiyle İtalya, Yunanistan, Kıbrıs Rum Kesimi bölgelerinden Avrupa'ya sığınmacı geçişlerinin eskiye oranla sayılarındaki ciddi düşüşlerde, ilerleme raporları dahilinde yer almıştır (Bozkaya ve Kıncal, 2018: 118)

Yaklaşık 4 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapan Türkiye'de sığınmacı sayısı sürekli artış göstermiştir. AB'nin vize serbestliği ve GKA kapsamında Türkiye'ye vaat ettiği şartları yerine getirmeyişi, 2020 yılında taraflar arasında gerginlik seviyelerinin yükselmesine sebebiyet vermiştir. Bu hususta taraflar arasında oluşan anlaşmazlıklar sonucu 2020 yılında

Türkiye, AB ile anlaşmaya vardığı 2016 Mutabakatını askıya almıştır. Bu durumun gerçekleşmesine neden olan olay, 27 Şubat 2020 tarihinde Suriye İdlib’te Türk askerlerinin şehit edilmesidir. Türkiye, AB’nin kayıtsız kaldığı tutumu karşısında sınırların kontrolünü açarak, sınırları dahilinde barındırdığı Suriyeli sığınmacıları Avrupa ülkelerine göndereceğini açıklamıştır. Sığınmacılar konusunda kendi sınır güvenliğini arttıran ve Türkiye’de yaşanan sığınmacı sorunlarına gereken önemi göstermediği gerekçesiyle, AB ile Türkiye arasındaki gerilim üst seviyelere ulaşmıştır. Türkiye’nin sınırları sığınmacılara karşı açma açıklamasından sonra Yunanistan sınırına Türkiye’den sığınmacı hareketleri yaşanmıştır. Sınırlarda güvenlik tedbirlerini arttıran Yunanistan, sığınmacı girişlerine müsaade etmemiştir (Ürgen, 2021).

2020 yılında AB, Göç ve İltica Paktı oluşturmuştur. Bu pakta sığınmacılar konusunda AB ülkelerini arasında dayanışma ve sorumlulukları artırma hedeflenmiş, sığınmacı olarak başvuracak kişilere yönelik engellerin kaldırılması amaçlanmıştır. Sığınmacıların ikamet ettikleri transit devletlerle oluşturulan anlaşmaların sürdürülebilmesiyle sınır güvenliği konularına değinilmiştir (Ürgen, 2021). 2020’ye kadar AB tarafından Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların hizmetleri dahilinde harcanması planlanan altı milyar avroluk finansal yardımın tamamı, Türkiye tarafına ulaşmamıştır (Çelik ve Şemşit, 2020: 81). Ancak 2020 yılında AB Türkiye Delegasyonu ’nun yaptığı açıklamalarda, Ortak Eylem Planı ve 18 Mart Mutabakatıyla AB’nin Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların hizmetlerinde harcanacak ilk etapta 3 milyar avro ve 2018 yılına kadar bir daha AB tarafından finanse edilecek ilave 3 milyar avronun da gerekli birimlere gecikmeli de olsa aktarıldığı duyurulmuştur. 2020 yılının ilk döneminde, Suriyeli sığınmacılar için harcanacak Türkiye’ye mali yardımlarda bazı programlar için AB, 2021 yılına kadar dört yüz seksen beş milyon avro daha aktarılacağını belirtmiştir (Terry, 2021). Aralık 2020’de gerçekleşen AB Zirvesi kararlarında, AB’nin Suriyeli sığınmacıları sınırlarında barındıran devletlere yardım fonları oluşturabileceği açıklanarak, Türkiye’ye yönelik fonların miktarının artırılması ve desteklenmesinde Türkiye ve Yunanistan arasında doğalgaz meselesi yüzünden çıkan gerginlik koşul tutulmuş, AB’nin Türkiye’ye sığınmacılar için yardım fonu sağlamasında engel bir olay olarak nitelendirilmiştir (Ürgen, 2021).

AB ve Türkiye arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması, Türkiye tarafında AB ile sığınmacı hususunda yaşanan gerilimlerle, Vize Serbestliği Diyalogu ’nun gerçekleşmemesi adına, beklenen ve istenilen şekilde sonuçları olmamıştır. AB cephesinde ise anlaşmanın sonuçları, yoğun göç sayısını düşürmesi nedeniyle olumlu tepkiler olarak istenilen şekilde gerçekleşmiştir. Ancak Uluslararası Af Örgütü bu anlaşmayı, Türkiye’de sığınmacıların kayıt dışı ve ağır şartlarda çalışarak sosyal yaşamdan uzakta kaldığını ve bazı sığınmacı çocukların

eğitim hizmetlerinden yararlanmadığı gerekçesiyle, AB açısından ise sığınmacıların Yunanistan'da yaşadığı zorlukları baz alarak sığınmacıların Yunan adalarında insani muameleden uzak kalınarak barındırılmasıyla, sığınmacıların zorla Türkiye'de tutularak riske atıldığını açıklayarak, taraflar arasında olumsuz ve başarısız sonuçlar doğuran bir anlaşma olarak nitelendirmiştir. AB devletleri açısından başarıyla karşılanan anlaşmada, 2021 yılının mart ayında açıklamalarda bulunan Almanya eski Başbakanı Merkel, Türkiye ile oluşturulan GKA'yı överek düzenli ve yasal olmayan göçlerin engellenmesinde bu anlaşmanın bir rol model olduğunu belirtmiştir. Mart 2021 yılında Türkiye ve AB arasında gerçekleştirilen görüşmelerde, AB dış politika yetkilisi Josep Borrell'in, AB ve Türkiye'nin ileriye yönelik süreçte GKA niteliği taşıyan bir anlaşma imzalaması gerektiği düşüncesine dair, taraflar bu konuyla ilgili diyaloglar gerçekleştirmiştir. GKA'nın yenilenmesi ve yeniden düzenlenmesi gündeme gelirken, T.C. Dışışleri Bakanı Yardımcısı Faruk Kaymakçı görüşmede yaptığı açıklamalarda, anlaşmanın yeniden yapılandırılması ve düzenlenmesinin zorunluluk gerektirdiğini belirterek, tarafların yararına olacağını açıklamıştır (Terry, 2021).

2022 yılında, AB ve Türkiye Siyasi Diyalog Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Suriyeli sığınmacılar ve göç sorunu, gümrük birliği ve Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin devamının sağlanmasıyla, tam üyelik yolunda ilişkilerin geliştirilmesi, reform sürecinin devamlılığı ve vize serbestliği konuları yer almıştır. T.C. Dışışleri Bakan Yardımcısı Faruk Kaymakçı, vize serbestliği konusunda AB'nin GKA ile vaat ettiği sözü yerine getirmesi gerektiği beyanında bulunmuştur (A Haber, 2022). 2021 yılında Ankara'da AB ve Türkiye arasında zirve gerçekleştirilmiştir. Zirvede, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Avrupa Birliği Konsey Başkanı Charles Michel ve Komisyon Başkanı Ursula Von der Leyen'i kabul etmiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde taraflar arasında işlenen konularda, Suriyeli sığınmacılar ve göç yönetimiyle alakalı 18 Mart Mutabakatı kararlarının üzerinde güncellenmeler yapılması istenerek sığınmacılar için sağlanan mali yardımların miktarın da artışlar talep edilmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı baş danışmanı İbrahim Kalın, taraflar arasında oluşturulan Geri Kabul Anlaşması'nın yeniden yapılandırılarak düzenlenmesini Suriyeli sığınmacılar açısından güven ve umut teşkil edecek bir durum olarak nitelendirmiştir. Zirvede iki tarafın liderleri ve yüksel temsilciliklerinin de aldığı kararlarla, anlaşmanın belirli bir şekilde devamlılığının sağlanacağı kararlaştırılmıştır (Terry, 2021). AB sığınmacılar konusunda Türkiye'ye finansal desteği sağlayacağını ve fon miktarının arttırılmasında gerekli çalışmaların başlatılacağını açıklamıştır. Türkiye tarafı vize serbestliği hususunda verilen vadin tarafına sağlanmasını istemiş, AB ise terör ve güvenlik konularında kriterlerin yerine getirilmesini

istemiştir. Dolayısıyla yakın geçmişte de taraflar arasında vize serbestliği konusunda bir gelişme yaşanmamıştır (BBC Türkçe, 2021).

Gedikkaya Bal (2016: 24)' e göre AB ve Türkiye arasında oluşturulan GKA, Türkiye'nin anlaşma şartlarına şüphe ve tedirginlikle yaklaşmasına, bu durum da taraflar arasında ilişkilerin tekrardan durağanlaşmasına sebebiyet vermiştir. 2015 yılında yaşanan sığınmacı meselesi iki tarafın bir araya gelerek ortak iş birliği yürütmesine neden olmuştur. Bu dönemde ilişkiler farklı bir boyut kazanarak, Türkiye'nin jeopolitik ve stratejik öneminin AB tarafından hatırlanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda AB, sığınmacı göçlerinin sınırlarında engellenmesini sağlamak amacıyla Türkiye'nin jeopolitik önemi sebebiyle desteğine gereksinim duymuştur. Türkiye göç kriziyle Suriyeli sığınmacıların kontrol altına alınması hususunda AB tarafından bölge üzerinde kilit ve önemli bir ülke konumuna ulaşmıştır. AB ile sığınmacılar meselesinde oluşturulan iş birliğinde Türkiye, AB ile katılım müzakeresi sürecinin canlanmasını ve AB'ye tam üye devlet olabilmek için AB ile ilişkilerin geliştirilmesi kanısında yer almıştır. Böylelikle tarafların farklı beklentileri neticesinde Türkiye ve AB ilişkilerinde Suriyeli sığınmacıların etkisiyle o dönemde, taraflar arasında yakınlaşmalar meydana gelmiştir. GKA şartlarının ilerleyen süreçte taraflarca eksiksiz yerine getirilmesi, karşılıklı iş birliklerini geliştirerek iki tarafın da yararına olacaktır. Bu durum da ilişkilere olumlu etkiler oluştururken, her iki taraf açısından da verimli bir sürece girilmesine sebebiyet verecektir (Gedikkaya Bal, 2016: 32-33)

Mercan (2016: 13-15)' a göre, 1963 Ankara Anlaşması ile başlayan AB ve Türkiye ilişkileri, GKA ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Suriyeli sığınmacıların tarafların ilişkilerine etkisi maksatlı Pozitif Gündem adıyla başlatılan süreç, GKA ile birlikte karşılıklı iş birliğine dayanan imza sürecini doğurmuştur. Anlaşma ile birlikte, Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri görüşmelerinin devamının sağlanması ve Türkiye'nin AB'ye aday olarak kabul edilmesinin aksine, ilişkiler farklı boyuta taşınarak sığınmacılar hususunda ortak politikalar oluşturan iş birliğine dayanmıştır. Böylelikle Türkiye ve AB ilişkilerinin seyri, Suriyeli sığınmacıların etkisi ve koordineli yürütülen ortak çalışmalarla tarafların bütünleşme ekseninde, sığınmacılara yönelik ortak çalışmaları içerisinde barındıran seviyeye ulaşmıştır. Tam üyelik müzakerelerinin başlayıp, Suriyeli sığınmacıların tarafları ortak bir payda da buluşturmasından önceki süreç içerisinde AB, Türkiye üzerinde nüfuz kaybı yaşamıştır. Bu durum da Türkiye'nin tam üyelik sürecinin gerçekleşmesinin zorlaştırıp sürecin uzamasına neden olmuştur. Vize serbestliği ve GKA taraflar arasında ortak bir iş birliğini inşa etmiş olsa da şartların sağlanılmamış olması her iki tarafında ilişkilerinde çıkmazlar oluşturmuştur. Bu bağlamda AB ve Türkiye'nin karşılıklı

olarak beklentileri farklı seyirlerde ilerleyerek iki tarafın da ortak bir paydada buluşamamasına neden olmuştur. Türkiye bu hususta AB cephesinde, ilerleme kat etmesi gereken bir devlet konumunda yer alırken, Türkiye cephesinden AB ise, ortak sorumluluk paylaşımının sağlanılmadığı ve verilen vaatleri gerçekleştirilmeyen konumda yer almıştır. Bu hususta tarafların kalıcı ve sağlam bir siyasi bütünleşmeyle ilişkilerini iyileştirmeleri, ortak iş birlikleriyle ilişkilerini sınırlamamalarını gerektirmektedir. Sığınmacılarla birlikte taraflar arasında oluşturulan Pozitif Gündem ve GKA'nın ikili ilişkilere yeni bir dinamik getirdiği görülmüş fakat süreç içerisinde karşılıklı ilişkilerin bozulmaya başlayarak, nitelikli iş birliklerinin yerine, sığınmacı krizini çözüme ulaştıracak, tarafların kendi çıkarları doğrultusunda ortak faaliyetlerinin yer aldığı bir sürecin yürütüldüğü ortaya çıkmıştır.

Kaymakçı (2022)' ya göre AB ve Türkiye ilişkileri olumsuz risk faktörlerini içerisinde taşıyor olsa da ilişkilerin iyileştirilmesinin taraflara önemli ölçekte kazanımlar oluşturma ihtimali vardır. Bu konu da Türkiye'nin AB cephesinden beklentisi ilk olarak tam üyelik ve AB'ye katılım sürecinin, somut gelişmeler neticesinde iki taraf arasında, olumlu yönde yürütülmesi olmuştur. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar hususunda tüm şartlarının AB tarafından yerine getirilmesi gerekmektedir. 18 Mart Mutabakatı içerisinde Türkiye tarafına vaat edilen ilk başta katılım müzakerelerinin hızlandırılması, vize muafiyeti konusu, AB ile koordineli iş birliği ile gerçekleştirilen Suriyeli sığınmacıların göçleri ve bu amaçla terör yapılanmalarıyla mücadelenin karşılıklı iş birlikleri neticesinde geliştirilmesi, Gümrük Birliği'nin yeniden yapılandırılması ve AB ile yüksek seviyeli diyalogların geliştirilmesiyle somut gelişmeler yaşanması, tarafların ilişkilerine yeni boyutlar kazandırarak olumlu bir şekilde ilerlemesini sağlayacaktır. Bu hususta taraflar arasında en önemli mesele, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinde yaşadığı zorluklar ve olumsuzluklardır. Bu olumsuzluklar ilişkilerin bütününe etki etmekte, Türkiye'nin AB cephesinden Suriyeli sığınmacılar meselesinde olduğu gibi, ortak bir iş birlikleri yürütüldüğü ülke konumunda algılanmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda algının AB cephesinden giderilmesi ve tarafların ilişkilerin ilerletilmesi, AB'nin diğer aday devletlere oluşturduğu yaklaşımlarla Türkiye'ye de eşit ve olumlu tutumlarda bulunmasını gerektirmektedir. Böylece iki taraf arasında ilişkilerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesiyle olduğu gibi pek çok konu da kalıcı kazanımlar sağlayan ortak iş birliktelikleri kurulacaktır (Kaymakçı, 2022).

SONUÇ

Bu araştırmada, Suriyeli sığınmacılar meselesinin AB-Türkiye ilişkilerine yansımalarının neler olduğu, başka bir ifadeyle ikili ilişkileri nasıl etkilediği incelenmiştir. Toplam sekiz ana bölümden oluşan bu araştırmada ilk olarak kavramsal olarak göçün ne anlama geldiği üzerinde durulmuş, göçle ilgili terimlerin tanımları yapılmış, göçün nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmuş ve Kopenhag Okulu'nun temsilcilerinin göç ile güvenlik arasında kurduğu ilişkiye yer verilmiştir. Bu kapsamda, insanların farklı nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılarak farklı bir yere gitmeleri kısaca göç olarak ifade edilebilir. Göç, zorunlu olabileceği gibi gönüllü de gerçekteşebilen bir süreçtir. Ayrıca yapılan literatür taramasında göçün tek bir nedeni ve tek bir sonucu olmadığı da tespit edilmiştir. Siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel nedenlerle ortaya çıkabilen göç hareketlerinin benzer biçimde çok boyutlu sonuçlara sahip olduğu görülmüştür. Sonuçlarının çeşitli olması nedeniyle göç, Kopenhag Okulu'nun temsilcilerinin de aralarında yer aldığı bir dizi akademisyen tarafından bir güvenlik meselesi olarak ele alınmaktadır. Göç-güvenlik ilişkisinin son yıllarda belirgin bir artış gösteren göç akınları neticesinde giderek daha fazla vurguladığı da dikkat çekmektedir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde AB-Türkiye ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Türkiye'nin AET'ye 1959'dan katılmasından bu yana hangi aşamalardan geçtiği ele alınmıştır. İnişli çıkışlı bir tarihsel geçmişi olduğu görülen ikili ilişkiler, Türkiye'nin 3 Ekim 2005'te tam üyelik müzakere sürecine girmesi ile farklı bir aşamaya geçmiştir. Ancak son on yedi yılda yaşanan birtakım sorunların sürecin beklendiği gibi sonuçlanmasını engellediği görülmüştür. Türkiye'nin tam üyelik müzakerelerinin başlamasıyla taraflar arasında kırılma noktaları gerçekteşmiş, bu durum da ilişkilerin zedelenmesine yol açmıştır. 2006 ve 2007 yıllarında GKRY ve Fransa'nın müzakere fasıllarını engellemesi, 2011 yılından sonra yaşanan gelişmeler neticesinde 2013 yılında Vize Serbestliği ve Geri Kabul Anlaşması, 2016 yılında Türkiye'de yaşanan darbe girişimi, 2017'de Türkiye'de yeni anayasa değişikliği, 2019 yılında Türkiye'nin Libya ile mutabakat oluşturması sonucu 2020 yılında Doğu Akdeniz'de gerçekteştirdiği sismik çalışmalar, ilişkilerin kırılma noktası olarak nitelendirilecek gelişmelerdir. 2021 yılında tam üyelik müzakerelerinin AB tarafından askıya alındığının açıklanmasıyla ilişkiler çıkmaza girmiştir. Bu araştırmada, AB ve Türkiye ilişkilerinde yarım asrı aşan süreçte müzakerelerin başlaması dışında tam üyeliğin gerçekteşmesi adına elle tutulur bir gelişme kat edilemediği görülmüş, yaşanan krizlerin ilişkileri verimsiz ve belirsiz kıldığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü bölümünde Avrupa Birliği'nin göç ve iltica politikaları üzerinde durulmuştur. Avrupa Birliği kurulmadan önce (1992'den önce) ve kurulduktan sonra göç konusunda geliştirdiği politikaların hangi aşamalardan geçtiği incelenmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan göçler, 1951 yılında Avrupa Mülteci Sözleşmesi'nin kabul edilmesini teşvik etmiştir. Anlaşma ile bağlayıcılığı olan mültecilik statüsü ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği 20.yüzyıl itibariyle inşa etmeye başladığı göç politikasında, göçleri sınırlandırıcı ve sınır güvenliğini korumaya yönelik stratejiler geliştirmiştir. Birlik öncesi dönemde inşa ettiği bir dizi anlaşmayla; karar mekanizmalarının yetkisi artırılmış, terörle mücadele ve sınır güvenliğinin denetimi sıklaştırılarak, üye devletler arasında iç sınırlar gözetilmeksizin serbest dolaşım hakkı getirilmiştir. Resmi olarak kuruluşundan önce göç politikaları her devletin kendi iç meselesi olarak belirlense de kuruluşu ile göç ve iltica politikaları, birliğin ortak bir meselesi haline geldiği görülmüştür. Kuruluşuyla AB çatısı altında sınır güvenliklerini artırıcı ve düzenli olmayan göç hareketlerini önleme amacıyla çok sayıda kurum ve kuruluşlar oluşturularak, bir dizi anlaşma imzalanmış ve çeşitli zirveler düzenlenmiştir. Yapılan literatür araştırması sonucu; kurulma aşaması öncesi göç politikalarında ekonomi öncelikli tutulmuş ve birlik ve bütünlük algısıyla hareket edilmişken kurulma aşaması sonrası ise; güvenlik boyutunun daha fazla ön plana çıkmasıyla güvenlik meselesi öncelik haline getirilerek; sınır güvenlikleri, düzenleyici ve geliştirici stratejilerle, üçüncü devletlerle ortak iş birliklerini gerektiren politikaları içerdiği, ancak birlik ve bütünlük oluşturmada sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın beşinci bölümünde Türkiye'nin göç politikaları üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin Cumhuriyet'in ilanı ile inşa ettiği göç politikalarının günümüze kadar geçen süreçte yaşadığı gelişmeler ele alınmıştır. Jeopolitik mekân niteliği ve tarihsel çeşitliliğiyle Türkiye, farklı kültür ve toplumlara ev sahipliği yapan önemli bir ülke konumunda yer almaktadır. Ayrıca coğrafi özelliği, geçiş noktası rolü üstlenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin sadece bu ülkede yaşamak için değil aynı zaman Avrupa topraklarına ulaşmak için de tercih edildiği görülmektedir. 1920'li yıllardan itibaren temelleri atılan göç politikaları, hukuki düzenlemelerle birçok yasayı beraberinde getirmiştir. 2011 yılı sonrası yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin göç politikasına önemli ölçüde iz bırakmıştır. Yapılan çalışmada karşı karşıya kalınan göç akınları, Türkiye'nin göç politikasının yeniden yapılandırılmasını gerekli kıldığı görülmüştür. Göç meselesi Türkiye'yi daha donanımlı bir teşkilatlanmaya itmiştir. Yapılan araştırmaları sonucu Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar Türkiye'nin; ilke olarak insan hakları ve değerlerini benimseyen ve açık kapı politikası yaklaşımına öncelik veren bir göç politikası inşa ettiği görülmüştür. Ancak özellikle Suriyelilerin kitlesel göçü ile birlikte göç

politikasında bir anlamda kırılma yaşandığı, daha kalıcı, kurumsal, örgütlü ve sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli çalışmalar yürütülen bir göç politikasını hayata geçirdiği tespit edilmiştir.

Araştırmanın altıncı bölümünde Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Sığınmacılar Meselesi üzerinde durulmuştur. Bu bölümde nedenleri ve sonuçlarıyla Arap Baharı, Suriye İç Savaşı ve Suriyeli sığınmacılar meselesi ele alınmıştır. 2010 yılından Arap Baharı'nın etkileri hızla yayılarak Suriye'ye kadar sıçramış ve ülkede iç savaş çıkmıştır. Siyasi, ekonomik ve toplumsal yıkımların yanında insanlık adına büyük bir trajedi yaşanmış ve milyonlarca insan bu savaştan etkilenmiştir. Bu savaş aynı zamanda kitlesel bir göçe de yol açmıştır. Sayıca milyonları aşan Suriyelilerin iç savaştan kaçıp farklı devletlere sığınmaları, birçok hadiseyi de beraberinde getirmiştir. Yapılan araştırma sonucu; Arap Baharı'nın siyasi, ekonomik ve toplumsal nedenlerle ilişkili olduğu, bazı ülkelerde hükümetlerin devrilmesine rejim değişiklikleri yaşanmasına, bazı ülkelerde ise iç karışıklıklarla sonuçlandığı, Suriye'de yaşanan halk ayaklanmasının ise herhangi bir rejim değişikliğine yol açmadığı, ancak çatışmaların kısa süre sonra iç savaşa dönüştüğü görülmüştür. Suriye'de bu süreçte insan haklarına aykırı muameleler gerçekleştirildiği ve kimyasal silah kullanıldığı, bölgede otorite açığından faydalanmak isteyen çok sayıda terör örgütünün hakimiyet kurmaya çalıştığı, geniş çaplı kitlesel göçlerin yaşandığı belirlenmiştir. Ayrıca Suriyelilerin sadece Türkiye, Ürdün ve Irak gibi komşu ülkelere sığınmadığı, aynı zamanda Kuzey Afrika-Akdeniz ve Türkiye-Ege rotaları üzerinden Avrupa topraklarına ulaşmaya çalıştıkları görülmüştür. Böylece ikinci göç rotaları nedeniyle Türkiye'nin transit geçiş ülkesi olduğu görülmüştür. Öte yandan bu rotalar Suriyeliler için güvenli bir yolculuk olmamış ve çok sayıda sığınmacı Ege ve Akdeniz'de yaşanan kazalarda hayatlarını kaybetmiştir.

Araştırmanın yedinci bölümünde Suriyeli Sığınmacıların Türkiye ve Avrupa Birliği'ne etkileri ve tarafların Suriyeli sığınmacı meselesine yaklaşımları ele alınmıştır. Yoğun göçün AB ve Türkiye'ye çok boyutlu etkileri olmuştur. AB üye devletleri ile Türkiye'nin sığınmacılara karşı farklı reaksiyonlar gösterdiği ve Suriyeli sığınmacıların taraflar üzerindeki etkisinin siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve güvenlik boyutlarıyla ortaya çıktığı görülmüştür. Türkiye'de uyum meselesinin yanında ekonomi ve güvenlik konularında birtakım sorunlara neden olduğu birçok çalışmayla ortaya konulduğu belirlenmiştir. Bu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla Türkiye'nin sığınmacılara milyonlarca Suriyeli sığınmacıya; eğitim, sağlık, çalışma, entegrasyon ve barınma konularında kapsamlı hizmetler sağladığı tespit edilmiştir. Öte yandan göç krizinin AB üye devletlerinde Arap ve İslam karşıtı düşünceleri

yaygınlaştırıp sağ merkezli siyasi partileri güçlendirdiği, üye devletler arasında sorumlulukların eşit paylaşılmadığı ve meseleyle mücadele konusunda üye devletler arasında krizlerin ortaya çıktığı görülmüştür. AB'nin göçü dışsallaştırması nedeniyle daha çok sınır güvenliklerini artırmaya yönelik adımlar attığı tespit edilmiştir.

Son olarak sekizinci bölümde Suriyeli Sığınmacıların Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerine etkisi üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin sığınmacılar için bir anayurt haline gelmesi ve Avrupa'ya göçlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye'den gerçekleşmesi tarafları sığınmacılar meselesinde ortak paydada buluşturmuştur. Avrupa topraklarına ulaşmaya çalışan sığınmacıların sayısının giderek artması, çözüm üretilmesi gereken bir mesele olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu noktada AB, Türkiye ile iş birliği yapılmasının kaçınılmaz olduğunu anlamıştır. Yapılan araştırma sonucu;

- Suriyeli sığınmacıların ilişkilerde siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında ortak iş birliklerini doğurduğu,
- Bu kapsamda siyasi iş birlikleri çerçevesinde imzalanan GKA sonucu, Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan göç sayısında yüzde doksanlara ulaşan azalmalar yaşandığı
- Yasa dışı göçlerin engellenmesi hususunda Türkiye'nin üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiği,
- Ancak Türkiye'ye vaat edilen tam üyelik sürecinin hızlandırılması ve vize serbestliğinin AB tarafından yerine getirilmeyip bahanelerle ötelendiği,
- Ortak ekonomik iş birliklerinde mali yardım fonunun Türkiye tarafına geciktirilmeli aktarıldığı,
- Taraflar arasında yaşanan sığınmacı krizinde eşit sorumluluk yükünün paylaşılmayıp, Türkiye'nin karşılıklı görev ve yük dağılımının büyük bir çoğunluğunu üstlendiği,
- Suriyeli sığınmacıları Avrupa güvenliğine bir tehdit olarak görülerek AB tarafından sığınmacı meselesinin güvenlikleştirdiği,
- Göçün güvenlikleştirilmesinin taraflarca güvenlik konusunda ortak iş birliktelikleri doğurduğu,
- Sığınmacı meselesinin güvenlikleştirilmesinin ilişkilere olumlu ve olumsuz etkilerinin ortaya çıktığı,
- Bu kapsamda AB'nin kendi güvenlik kaygılarını, Türkiye'nin güvenlik kaygılarından ön planda tuttuğu tespit edilmiştir.
- Suriyeli sığınmacılar Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini, tam üyelik müzakereleri sürecinden saptırarak kriz haline dönüşen, vakasal ortak iş birliklerinin yürütüldüğü bir

boyuta ulaştırmıştır. Bylelikle Türkiye'nin AB'ye ye ülke olması amacıyla yürütülen ilişkiler geri planda kalarak, sıgınmacı krizinin zmne yönelik taraflar arasında yürütülecek ortak iş birliklerini öncelik olarak ön plana çıkararak bir olay haline evrilmiştir.

AB'nin sıgınmacı konusundaki güvenlik eksenli bu tutumu, taraflar arasında krizlerin çıkmasına yol açmış, durağan ilişkilerin daha da zedelenmesine yol açmıştır. Suriyeli sıgınmacılar meselesinin Türkiye-AB ilişkilerinin tam üyelik müzakereleri sürecinden uzaklaşmasına yol açtığı görülmüştür. İlişkilerde Suriyeli sıgınmacı meselesinin zmne öncelik verilmiştir. Yapılan bu araştırmada AB ile Türkiye arasında köklü bir geçmişin olduğu açıkça görülmekte birlikte yaşanan bazı olayların ikili ilişkilere kimi zaman ivme kazandırdığı kimi zamanda kan kaybettirdiği tespit edilmiştir. Suriyeli sıgınmacılar meselesi özelinde incelenen ikili ilişkilerde bu meselenin taraflar arasında iş birliği yapılmasını gerekli kılarak zamanla çatışmaların ve siyasi krizlerin yaşanmasına yol açtığı görülmüştür. Sonuç olarak, Suriyeli sıgınmacılar meselesi AB ve Türkiye arasında hem iş birliği hem de çatışma kaynağına dönüşmüştür.

Varılan noktada, her iki taraf açısından da iş birliği dışında başka bir seçenek olmadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla uzlaşma, AB ve Türkiye için varılması gereken nihai nokta olarak görülmelidir. Bunun en önemli nedeni ise, gnn artık sınır tanımayan bir mesele oluşudur. Farklı güzergahlar üzerinden farklı araçlarla g akınları her türlü nleme rağmen devam etmektedir. AB'nin sınır güvenliğini artıran tüm girişimlerine rağmen göçmenler yasal olmayan yollarla Avrupa topraklarına ulaşmaya devam etmektedir. Diğer taraftan Türkiye, halen milyonlarca Suriyeliye ev sahipliği yapmaya ve sıgınmacıların yükünü siyasi, mali ve güvenlik gibi bir dizi alanda çekmeye devam etmektedir. Bu noktada her iki tarafın da kazan-kazan ilkesinden hareket etmeleri ve sorumluluk paylaşmaları kaçınılmazdır. Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri sürecinin çeşitli gereklerle zorlaştırılması, vize serbestliği muafiyetinin halen gerçekleştirilmemesi, sıgınmacıların akıbetinde yaşanan belirsizlik ilişkilerin seyrini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri sürecinin kolaylaştırılması ve vize serbestliği muafiyetinin 2022 yılına kadar hala gerçekleştirilmemesi, AB'ye karşı Türkiye tarafından oluşturulan n yargıyı arttırmaktadır. Jeopolitik ve stratejik konumu sebebiyle Türkiye, AB açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Sıgınmacıların akıbetinde yaşanan belirsizlik ve ileriye yönelik öngörülebilecek büyük çaplı sıgınmacı hareketlerinin yine Türkiye üzerinden gerçekleşme ihtimali yüksek görülmekle birlikte, tarafların da tekrar karşı karşıya gelmesine

neden olacaktır. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacılar meselesiyle AB, Türkiye'nin bu önemini daha da kavramış olmuştur. Türkiye tarafına GKA'nın vaatlerinin uygulanması, AB ve Türkiye ilişkilerine olumlu yönde yeni bir boyut kazandıracak gelişme niteliği taşımaktadır.

Türkiye AB'ye katılım süreciyle geliştirdiği reform hareketlerinin devamlılığını sağlamaktadır. AB'nin bu hususta Türkiye'yi jeopolitik ve stratejik önemiyle, vaka meseleleriyle ortak iş birliği yürütülecek bir üçüncü devletten ziyade, konumu itibarı ile de AB'ye üye olma yolunda ilerleyen güçlü bir ülke statüsüyle algılaması, Türkiye'nin müzakere sürecini hızlandırıp birlik sınırlarına üye ülke statüsüyle kabulü, iki tarafında yararına olacak gelişmelerle daha kalıcı iş birliklerinin yürütülmesini sağlayacaktır. Böylelikle ilişkiler, Suriyeli sığınmacılar örneğinde olduğu gibi sadece vaka meselesiyle etki edip taraflar arasında sınırlı düzeyde ve krizli ortak iş birlikleri yürütülmesini sağlamayacak, daha kalıcı, yararlı ve işlevsel kurulan ilişkilerle; geniş çaplı ve randımanlı ortak iş birlikleri de ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

2019/1896 Sayılı Tüzük. (2019). 2019/1896 du Parlement européen et du Conseil du 13 novembre 2019 relatif au corps européen de garde-frontières et de garde-côtes et abrogeant les règlements (UE) n° 1052/2013 et (UE) 2016/1624. Ağustos 30, 2022 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/1896/oj> adresinden alındı

A Haber. (2022). Ankara'da Türkiye-AB Siyasi Diyalog Toplantısı düzenlendi! 3 yıl aradan sonra bir ilk. Ağustos 31, 2022 tarihinde <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2022/05/31/ankarada-turkiye-ab-siyasi-diyalog-toplantisi-duzenlendi-3-yil-aradan-sonra-bir-ilk> adresinden alındı

AB Dış İlişkiler Hizmet Birimi. (2018). Yüksek Temsilci/Başkan Yardımcısı Federica Mogherini'nin Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda Türkiye'deki insan hakları durumu ve Suriye'nin Afrin kentindeki durum üzerine yaptığı konuşma. Ağustos 10, 2022 tarihinde European Union: https://www.eeas.europa.eu/node/39509_en adresinden alındı

AB Türkiye Delegasyonu. (2015). Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. Ağustos 29, 2022 tarihinde http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/DelegationDocuments/Tender_2012/24-
http://avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/DelegationDocuments/Tender_2012/24-TR.DOC adresinden alındı

AB Türkiye Delegasyonu. (2019). AB'nin Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRİT) kapsamında “663 milyon Avro” insani yardım harekete geçirildi. Haziran 4, 2022 tarihinde <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/abnin-turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-frit-kapsaminda-663-milyon-avro-insani> adresinden alındı

AB Türkiye Delegasyonu. (2020). Türkiye: Komisyon, mültecilere yönelik insani yardım desteğini sürdürüyor. Mayıs 27, 2022 tarihinde <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiye-komisyon-multecilere-yonelik-insani-yardim-destegini-surduruyor-10165> , adresinden alındı

AB Türkiye Delegasyonu. (2022). Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı. Haziran 8, 2022 tarihinde <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-multeciler-icin-mali-yardim-programi-kapsaminda-uc-sozlesme-imzalaniliyor-avrupa>, adresinden alındı

- Acar, A. & Aydın, H. (2017). Arap Baharı Üzerine Oryantalist ve Marksist Değerlendirmeler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(2), 511-524.
- Acar, F. (2019). Türkiye-AB Mülteci Politikaları ve Suriyeli Mülteciler. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Adıgüzel, Y. (2018). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Afacan, S. (2018). Türkiye –İran İlişkilerini Yeniden Düşünmek. İstanbul: İlke Yayınları.
- Ağaoğlu, C. (2021). Avrupa Birliği'nin Yeni Göç ve İltica Paktı ve Pakt'ın Göçmen Çocuk Konusundaki Düzenlemelerine İlişkin Değerlendirmeler. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi.
- Ağır, O. & Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. Birey ve Toplum Dergisi, 5(1), 95- 123.
- Akalın, M. (2016). EUROPOL, Türkiye'nin Operasyonel İş birliği Tartışması. Türk İdare Dergisi, 11-32.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi. Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi, 1(1), 48-74.
- Akgün, E. (2011). Yasadışı Göç Çerçevesinde Türkiye-AB İlişkileri. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Akıllı, E. (2010). Leaken Zirvesinden Lizbon Anlaşması'na Anayasallaşamayan Anayasallaşma Süreci. Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 292-303.
- Akşemsettinoglu, G. (2014). 50. Yıldönümünde Ankara Anlaşması Perspektifinden Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Kısa Bir Bakış. Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences, 11(2), 213-238.
- Aktar, C. (2001). Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aktel, M. & Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi . Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1-579.

- Aldırmaz, Y. (2017). Değerler Avrupa'sından Duvarlar Avrupası'na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 83- 102.
- Algan, C. (2019). CHP ve İYİ Parti'nin Pragmatizmi. Kriter(4), 38.
- Al Jazeera Türk. (2015). Charlie Hebdo saldırısı: Bilinenler, bilinmeyenler. Ağustos 30, 2022 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/> adresinden alındı
- Arap, E., & Çerçi, S. (2014). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Getirdikleri. Ankara Barosu Dergileri/Hukuk Gündemi Dergisi, 121-127.
- Arı, T. (2004). Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset Savaş ve Diplomasi. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Atasoy, A., & Demir, H. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan'a (Hatay) Etkileri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(38), 457-470.
- Atay, R. (2021). Suriye Savaşı. 5 28, 2022 tarihinde <https://www.savaslar.gen.tr/suriye-savasi.html> adresinden alındı
- Avcu, T. (2018). Avrupa'da Aşırı Sağ Yükselişin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Ay, E. (2019). AB Ortak Göçmen ve Mülteci Politikası: Suriye İç Savaşı Örneği. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, F. & Levent, C. (2014). Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Düzey-1 Bölgelerinde Ekonomik Bir Uygulama. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 398-427.
- Aydın, S. (2008). Siyasi ve Hukuki Olarak AB. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Ayhan, V. (2012). Arap Baharı, İsyenlar, Devrimler ve Değişim. Bursa: Mkm Yayınları.
- Bağlama, E. (2016, Haziran 15). Geçmişten Savaşa: Suriye'de Neden İç Savaş Çıktı? 2022 tarihinde Stratejik Ortak: www.stratelikortak.com adresinden alındı
- Bard, P. (2017). What Is Behind The Low Number Of Hate Crimes In Hungary? Newsletter of the European Society of Criminology. Eylül 17, 2022 tarihinde

<https://escnewsletter/org/newsletter/2017-1/what-behind-low-number-hate-crimes-hungary> adresinden alındı

Barışık, S. (2020). Göç Kavramı Tanımı ve Türleri. S. Barışık içinde, Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi (s. 1-307). Ankara: Gazi Kitabevi.

Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi, 334-360.

Batır, K. (2017). Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme. Yönetim Bilimleri Dergisi, 585-604.

Baydarol, C. (2007). Avrupa Birliği'nin Genişlemesi. Ankara: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği.

Baydarol, C. (2007). Türkiye Avrupa Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi Kopenhag Zirvesi ardından Türkiye-AB İlişkileri. Ağustos 9, 2022 tarihinde TİSK Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu: <https://www.tisk.org.tr/> adresinden alındı

Bayraklı, E., & Keskin, K. (2015). Türkiye Almanya ve Avrupa Birliği Üçgeninde Mülteci Krizi. SETA.

BBC NEWS. (2021). Dünya Göç Raporu. Haziran 9, 2022 tarihinde . <https://www.bbc.com/turkce> <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59490801> adresinden alındı

BBC Türkçe. (2021). Türkiye-AB zirvesinde hangi konular gündemde? Eylül 1, 2022 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56644927> adresinden alındı

BBC. (2015). Paris saldırıları: En az 127 kişi hayatını kaybetti. Ağustos 30, 2022 tarihinde www.bbc.com adresinden alındı

BBC. (2016). AB: Vize serbestisi müzakereleri Ekim'e kadar sürer. Ağustos 30, 2022 tarihinde http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160613_ab_tusk_ekim, adresinden alındı

Benam, Ç. (2011). Emergence of a 'Big Brother' in Europe: Border control and securitization of migration. Insight Turkey, 13(3), 193.

Birand, M. A. (2000). Türkiye'nin Avrupa Macerası, 1959-1999. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

- Black, I. (2010). Syrian Human Rights Record Unchanged under Assad, Report Says. Ağustos 17, 2022 tarihinde Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2010/jul/16/syrian-human-rights-unchanged-assad> adresinden alındı
- Bostan, H. (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 38-88.
- Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 57-70.
- Bozkurt, Ö. (1993). Siyasal ve Kurumsal Yönleriyle Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi. *Amme Dergisi*.
- Bozkurt, V. (1992). Türkiye ve Avrupa Topluluğu. İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Bozkaya, Ö. & Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Suriyeli Yerinden Edilmiş Kişiler Bağlamında Türkiye'nin Göç Politikasındaki Gelişimin Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 90-126.
- Bulut, Y. & Akın, S. (2020). Yerel, Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu. İstanbul: Çizgi Kitapevi Yayınları.
- Buluz, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar Ak Parti'ye Oy kaybettiriyor. Ağustos 22, 2022 tarihinde Turkish Forum. adresinden alındı
- Burke, D. (2017). The boy whose graffiti changed the world: On sixth anniversary of Syria's civil war, the youth who sparked it by scrawling on a wall says he regrets the deaths but the country 'had to change. Ağustos 18, 2022 tarihinde Daily Mail. adresinden alındı
- Buzan, B. & Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O., & Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Bürgin, A. (2012). European Commission's Agency Meets Ankara's Agenda: Why Turkey is Ready for a Readmission Agreement? *Journal of European Public Policy*.
- Canbolat, S. İ. (1994). Yeni Avrupa Yapılanması ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2(3).

- Carrera, S., Blockmans, S., Gros, D., & Guild, E. (2015). The EU's Response to the Refugee Crisis: Taking Stock and Setting Policy Priorities. CEPS Essay, 20.
- Castles, S. & Miller, J. M. (2008). Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceyhan, A. (1991). Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Afa Yayınları.
- Chadvick, V. (2016). Avusturya Şansölyesi: Türkiye'nin AB üyelik müzakereleri 'diplomatik kurgu. Ağustos 11, 2022 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.eu/article/austria-turkey-eu-talks-news-fiction-kern-christian-kern-europe-membership-erdogan-migration/> adresinden alındı
- Cleveland, W. L. & Bunton, M. (2013). A history of the modern Middle East. Colorado: Westview Press.
- Commins, D. D. (2018). Syria: Ba'thist Syria after 1963. Ağustos 17, 2022 tarihinde Britannica Online Encyclopedia: <https://www.britannica.com/place/Syria/Emergence-and-fracture-of-the-Syrian-Bath> adresinden alındı
- Coşkun, E. (2015). Kayıt Dışı Çalışma ve Fuhuş Kıskaçında Göçmen Kadınlar. DİSKAR, 4, 104-116.
- Coşkun, V. (2015). Çözüm süreci: 6-8 Ekim olayları ve sonrası. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(37), 2081-2096.
- Çalış, H. Ş. (2006). Türkiye–Avrupa Birliği İlişkileri. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çallı, M. (2016). Türkiye’de Mültecilerin ve Sığınmacıların Sağlık Hakkı. İş ve Hayat Dergisi, 2(3), 131-154.
- Çayhan, E., & Ateşoğlu Güney, N. (1996). Avrupa’da Yeni Güvenlik Arayışları: NATO-AB-Türkiye. İstanbul: Afa Yayınları- Tüses Vakfı.
- Çelik, D. & Şemşit, S. (2020). Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanmasında Suriyelilerin Etkisi ve Rolü. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 66-84.
- Çoban Oran, F. (2018). Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan “Hedef Değişimine” Doğru. Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences, 16(31), 427-442.

- Çoruh, H. (2021). Arap Baharı Bağlamında Avrupa'ya Yapılan Göçler, Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 291-315.
- Deflem, M. (2006). Europol ve Uluslararası Terörizmin Polisliği: Küresel Bir Perspektifte Terörle Mücadele. *Ceza Adalet Bilimleri Akademisi*, 337-359.
- Del Panta, G. (2017). Weathering the storm: why was there no Arab uprising in Algeria? *Democratization*, 1-18.
- Demirel, A. (2002). Avrupa Basınında Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirhan İnceliler, N. (2019). 1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı.
- Demirkıran, Ö., Çiçek, E., Eltetik, H., & Sarıkçıoğlu, M. (2010). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde "Son Dönem". *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 57-75.
- Deniz, T. (2013). Arap Baharı ve Türkiye: Siyasi Coğrafya Açısından Bir Değerlendirme. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 65-78.
- Dinçer, O. B., Federici, V. & Ferris, E. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik. Ankara: Brooking Enstitüsü ve USAK Yayını.
- Dost, S. (2014). Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizde Suriyeli Sığınmacıların Durumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Dönmez, M. (2007). Kopenhag Zirvesi Sonrası Türkiye-AB İlişkileri. Ağustos 9, 2022 tarihinde TİSK Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu: <https://www.tisk.org.tr/> adresinden alındı
- Dünya Bankası Türkiye. (2017). Savaşın Bedeli: Suriye'deki Çatışmanın Ekonomik ve Sosyal Sonuçları. Mayıs 29, 2022 tarihinde <https://www.worldbank.org/> adresinden alındı
- DW Türkiye. (2022). AB-Türkiye ilişkileri: Partner mi rakip mi? Ortak mı hasım mı? Ağustos 12, 2022 tarihinde www.dw.com.tr adresinden alındı
- DW. (2015). Report: refugees have not increased crime rate in Germany. Eylül 18, 2022 tarihinde <https://www.dw.com/en/report-refugees-have-not-increased-crime-rate-in-germy/https://www.dw.com/en/report-refugees-have-not-increased-crime-rate-in-germy/>

germany/increased%20crime%20rates.&text=The%20German%20Federal%20Office%20of,those%20committed%20by%20native adresinden alındı

DW. (2016). AB: Türkiye 7 Şartı Yerine Getirmedi; Türkiye'ye Vize Muafiyeti Ufukta Görünmüyor. Ağustos 31, 2022 tarihinde <http://www.dw.com/tr/ab-türkiye-7-şartı-yerine-getirmedi/a-36693697>,<http://www.dw.com/tr/türkiyeye-vize-muafiyeti-ufukta-görünmüyor/a-36377895> adresinden alındı

DW. (2016). Refugee-related crimes in Germany increase less than influx of <https://www.dw.com/en/report-refugee-related-crimes-in-germany-increase-less-than-influx-of-asylum-seekers>. Eylül 18, 2022 tarihinde <https://www.dw.com/en/report-refugee-related-crimes-in-germany-increase-less-than-influx-of-asylum-seekers/a-19053227> adresinden alındı

Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19(44), 695-730.

Ekici, S. & Tuncel, G. (2019). Göçün Siyasal Etkisi: Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Siyasetine Etkisi. Birey ve Toplum Dergisi, 9(18), 49-72.

Ekinci, M. U. (2016). Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu. SETA Yayınları.

Ekşi, N. (2016). Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması . İstanbul: Beta Yayınları.

Elmas, F. Y. (2016). Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Emre, A. (2012). Devrimlerden Sonra Arap Baharı. Ağustos 16, 2022 tarihinde DÜBAM (Dünya Bülteni Araştırma Masası): <http://www.dunyabulteni.net/file/2012/arap-bahari-misir-ve-digerleri-son> <http://www.dunyabulteni.net/file/2012/arap-bahari-misir-ve-digerleri-son-hali1.pdf> adresinden alındı

Eralp, A. (1996). Değişen Savaş-Sonrası Uluslararası Sistemde Türkiye ve Avrupa Topluluğu. C. Balkır, & A. M. Williams içinde, Türkiye ve Avrupa İlişkiler. İstanbul: Sarmal Yayınları.

Erdoğan, H. Y. (2003). Avrupa Birliği Genişleme Siyaseti ve Türkiye. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erdoğan, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜGO).
- Erdoğan, M. (2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye'de ki Suriyeli Mülteciler. Türk-Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürlüğü.
- Eur-Lex. (1957). Roma Antlaşması (AET). Mayıs 11, 2022 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0023> adresinden alındı
- Eur-lex. (2005). Avrupa Birliği adına, 30 Haziran 2005 tarihli Lahey Mahkeme Anlaşmalarının Seçimine İlişkin Sözleşme'nin onaylanmasına ilişkin bir KONSEY KARARI ÖNERGESİ. Mayıs 18, 2022 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014PC0046> adresinden alındı
- Eur-Lex. (2007). Lizbon Anlaşması. Mayıs 19, 2022 tarihinde [12007L/TXT - EN - EUR-Lex - European Union](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12007L:TXT:EN) adresinden alındı
- Eur-Lex. (2010). Stockholm Programı — Vatandaşlara hizmet veren ve onları koruyan açık ve güvenli bir Avrupa. Mayıs 16, 2022 tarihinde [52010XG0504\(01\) - EN - EUR-Lex](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010XG0504(01):EN) adresinden alındı
- Eur-Lex. (2013). Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 26 Haziran 2013 tarih ve 603/2013 sayılı Tüzüğü (AB), 604/2013 sayılı Tüzüğün etkili bir şekilde uygulanması için parmak izlerinin karşılaştırılması için 'Eurodac' ın kurulmasına ilişkin (AB) Tüzüğü, Üye Devletlerden biri. Mayıs 25, 2022 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32013R0603> adresinden alındı
- Eur-Lex. (2013). Dublin III Tüzüğü. Mayıs 18, 2022 tarihinde [EUR-Lex - 32013R0604 - TR - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0604) adresinden alındı
- Eur-Lex. (2016). Avrupa Birliği Kolluk Kuvvetleri İş birliği Ajansı (Europol)E. Mayıs 24, 2022 tarihinde <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0794> adresinden alındı
- Euro Politika. (2022). Avrupa'nın Mülteci Sorunsalı. Mayıs 21, 2022 tarihinde www.europolitika.com adresinden alındı

- Euronews. (2021). Avrupa Parlamentosu, AB'nin Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini askıya almasını istedi. Ağustos 12, 2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2021/05/19/avrupa-parlamentosu-ab-nin-turkiye-ile-tam-uyelik-muzakerelerini-ask-ya-almas-n-istedi> adresinden alındı
- European Asylum Support Office. (2019). EASO Dış İş birliği Stratejisi. 5 22, 2022 tarihinde <https://www.easa.europa.eu> adresinden alındı
- European Commission. (2013). Roadmap towards a visa-free regime with Turkey. Ağustos 29, 2022 tarihinde <http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs> adresinden alındı
- European Commission. (2013). Roadmap towards a Visa-free Regime with Turkey. Ağustos 29, 2022 tarihinde http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131216-roadmap_towards_the_visa-free_regime_with_turkey_en.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2014). Avrupa Komisyonu ve Suriye Bildirisi. Haziran 1, 2022 tarihinde www.ec.europa.eu adresinden alındı
- European Commission. (2016). AB Suriye İlişkileri. Mayıs 30, 2022 tarihinde www.eeas.europa.eu/eeas.en adresinden alındı
- European Commission. (2016). The EU and The Refugee Crisis. Ağustos 23, 2022 tarihinde <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/en> adresinden alındı
- European Commission. (2017). Managing the Refugee Crisis EU Financial Support to Greece. Ağustos 23, 2022 tarihinde https://home-affairs.ec.europa.eu/sites/default/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20170726_factsheet_managing_refugee_crisis_eu_financial_support_greece_en.pdf adresinden alındı
- European Commission. (2021). Avrupa Komisyonu 2021 Türkiye Raporu. Ağustos 31, 2022 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/46224.html>. adresinden alındı
- European Commission. (2022). Schengen Bilgi Sistemi. Mayıs 29, 2022 tarihinde https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system_en adresinden alındı

- European Council. (2015). European Council Meeting (15 October 2015) Conclusions EUCO 26/15 Brussels. Ağustos 29, 2022 tarihinde alındı
- European Parliament. (2001). European Council 14 and 15 December 2001 Leaken. Mayıs 11, 2022 tarihinde https://www.europarl.europa.eu/bulletins/pdf/05s2001_en.pdf adresinden alındı
- European Parliament. (2013). EUROSUR. Mayıs 16, 2022 tarihinde https://www.europarl.europa.eu/portal/en/search?planet=_all&searchQuery=EUROSUR adresinden alındı
- European Parliament. (1999). Mayıs 9, 2022 tarihinde Tampere Avrupa Konseyi 15 ve 16 Ekim Başkanlık Sonuçları: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#:~:text=The%20European%20Council%20held%20a%20special%20meeting%20on,Nicole%20Fontaine%2C%20on%20the%20main%20topics%20of%20discussion. adresinden alındı
- Fildiş, A. T. (2012). Roots of Alawite-Sunni rivalry in Syria. *Middle East Policy*, 19(2), 148-156.
- Frontex. (2018). Mayıs 27, 2022 tarihinde Risk Analysis for 2017: https://FRONTEX.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2017.pdf adresinden alındı
- Gedikkaya Bal, P. (2016). The Effects Of The Refugee Crisis On The EU-Turkey Relations: The Readmission Agreement And Beyond. *European Scientific Journal*, 12(8), 14-35.
- Gehrold, S., & Zenner, K. (2016). EU-Türkei-Sondergipfel: Verhaltener Optimismus trotz vieler offener Fragen. *KAS Länderbericht*. Ağustos 31, 2022 tarihinde http://www.kas.de/wf/doc/kas_44460-544-1-30.pdf?160309101159 adresinden alındı
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.
- Gençler, A. (2016). AB'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.
- Gençtürk, T. (2012). Tuic Akademi. Schengen Anlaşması ve Schengen Alanı: www.tuicakademi.org adresinden alındı
- GİGM Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Mayıs 30, 2020 tarihinde http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf adresinden alındı

- Goodrazi, J. M. (2013). Syria and Iran: Alliance Cooperation in a Changing Regional Environment. *Ortadoğu Etütleri*, 4(2).
- Gozdziak, E. (2019). Using Fear of the “Other,” Orbán Reshapes Migration Policy in a Hungary Built on Cultural Diversity. Migration Policy Institute. Eylül 17, 2022 tarihinde <https://www.migrationpolicy.org/article/orban-reshapes-migration-policy-hungary> adresinden alındı
- Göç Araştırmaları Derneği. (2021). 70.Yılında 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi. Haziran 19, 2022 tarihinde alındı
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2022). Düzensiz Göç. Haziran 11, 2022 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, adresinden alındı
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2020). Geçici Koruma Yönetmeliği. Mayıs 27, 2022 tarihinde www.goc.gov.tr adresinden alındı
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2022). Göç Tarihi. Haziran 6, 2022 tarihinde www.goc.gov.tr adresinden alındı
- Göçer, İ., & Çınar, S. (2015). Arap Bahar'ının Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(10), 53-68.
- Göksedef, E. (2020). Doğu Akdeniz: Oruç Reis ve NAVTEX'ler, Türkiye-Yunanistan gerginliğinde nasıl rol oynadı? Ağustos 10, 2022 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54506593> adresinden alındı
- Gözen, R. (2003). Avrupa Siyasi Bütünleşmesi. Ders Notları.
- Griffiths, T. R., & Durmuş, Ö. (2004). Turkey and the EU Enlargement. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Güleş, K., Arıcıoğlu, A. & Büyükmumcu, B. (2020). Coronavirus Sonrası Yeni Normalleşme Sürecinde Konya'da Yaşayan Koruma Altındaki Suriyeli Mültecilerin Yerleşim, Uyum ve Yaşam Koşullarının İncelenmesi Raporu. Konya: Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi Göç ve Kalkınma Merkezi.

- Gültaç, A. & Yalçın Balçık, P. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. Sakarya Tıp Dergisi, 8(2), 193-204.
- Gültaç, S. & Balçık, P. (2018). Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları. Sakarya Tıp Dergisi, 8(2), 193-204.
- Güney Ateşoğlu, N. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği. SETA(370), 7-15.
- Güvenç, B. (1996). Göç Olgusu ve Türk Toplumunu. II.Ulusal Sosyoloji Kongresi. Mersin: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Güzel, S. Ç. (2015). 2002 Sonrası Dönemde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(7), 69-85.
- Haddad, B. (2011). The Political Economy of Syria:Realities and Challenges. Middle East Policy, 18(2), 46-51.
- Hakverir, B. (2019). AB Göç ve Sığınma Politikaları Perspektifinde CEAS. Social Sciences Studies Journal.
- Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2022). Sağlık Bakanlığı 2019 Birim Faaliyet Raporu. Ankara: Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. Haziran 4, 2022 tarihinde alındı
- Hinnebusch, R. (2001). Syria Revolution From Above. London and New York: Routledge.
- Hinnebusch, R. (2012). Syria: From "Authoritarian Upgrading to Revolution? International Affairs(88), 95-113.
- Hun, S. (2021). L'accord UE-Turquie a acté la fermeture des portes de l'Europe Vues d'Europe. Ağustos 31, 2022 tarihinde <https://www.vuesdeurope.eu/news/laccord-ue-turquie-a-acte-la-fermeture-des-portes-de-leurope/> adresinden alındı
- IOM. (2017). Mediterranean Update:Migrant Flows Europe: Arrivals and Fatalities. Haziran 14, 2022 tarihinde , http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/170224_Mediterranean_Update.pdf. adresinden alındı
- IOM. (2020). 2020 Dünya Göç Raporu. Haziran 19, 2022 tarihinde <https://publications.iom.int/es/system/files/pdf/wmr-2020-tu-ch-2.pdf> adresinden alındı
- IOM. (2022). Dünya Göç Raporu. Eylül 13, 2022 tarihinde <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> adresinden alındı

- İçduygu, A. & Ayaşlı, E. (2019). Geri Dönüş Siyaseti: Suriyeli Mültecilerin Dönüş Göçü İhtimali ve Gelecek Senaryoları. MiReKoc Çalışma Notları. İstanbul.
- İçduygu, A. & Yüksek, D. (2012). Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Representation in the Creation of a Migratory Phenomenon. *Population, Space and Place*, 441-456.
- İçduygu, A., Erder, S. & Gençkaya, Ö. (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere. MireKoç Tübitak Projesi.
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2022). Geçici Koruma Kapsamı İstatistik Verileri. Mayıs 25, 2022 tarihinde www.goc.gov.tr adresinden alındı
- İKV. (2022). Haziran 1, 2022 tarihinde <https://www.ikv.org.tr/images/files/A5-tr.pdf> adresinden alındı
- İNSAMER. (2017). Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi.
- İzol, R. & Bayram, M. H. (2022). Avrupa Birliği'nin Dış Sınırlarının Yönetiminde Üçüncü Ülkelerle İş birliği: Türkiye Örneği. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 15-37.
- Kakışım, C., & Erdoğan, S. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin Ardından Yaşanan Gelişmeler. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(18), 399-420.
- Kanat, S. & Zenginoğlu, S. (2017). Avrupa Birliği'nin Suriyeli Mültecilere Yaklaşım ve Politikaları. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(3), 20-32.
- Kanca, R. (2019). Öteki Kavramı ve AB Göç Politikası. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Kara, A. & Taşçı, Ö. (2019). Türkiye'de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*(2), 260-313.
- Karabulut, B. (2011). Güvenlik – Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek. Ankara: Barış Kitabevi.
- Karaca, S. & Doğan, U. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayını.

- Karakütük, K. & Kavak, Y. (2017). Göç olgusu ve eğitim planlaması. Ağustos 23, 2022 tarihinde <http://pegemindeks.net/index.php/Pati/article/view/2400> adresinden alındı
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 14(1), 21-41.
- Karavaşin, M. (2012). Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları Ve Ulusal Farklılıklar Sorunu. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi SBE .
- Karataş, M. (2015). Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar ile Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 112-151.
- Kardaş, T. & Özdemir, Ö. B. (2015). Avrupalı Yabancı Savaşçılar: Kimlik, Sosyal Medya ve Radikalleşme. *SETA*(115).
- Karluk, R. (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karluk, R. (2013). Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri: Bir Çıkmaz Sokak. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Karluk, R. (2014). AB :Kuruluşu, Gelişmesi, Genişlemesi Kurumları. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kayapınar, L. (2012). Atatürk Menderes ve Özal Dönemi Bulgaristan'dan Gelen Göçmenler Üzerine Gözlemler. 89 Göçü Balkar ve Balmed.
- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.
- Kaymakçı, F. (2022). 2022'de AB ve Türkiye-AB İlişkilerinden Beklentiler. *İktisadi Kalkınma Vakfı Dergisi*.
- Kaymakçı, O. (2005). Avrupa Birliği Üzerine Notlar. M. Dartan (Dü.) içinde, Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri: Quo Vadis? Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaypak, Ş. & Bimay, M. (2016). Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel etkileri: Batman Örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Keskin, F. İ. & Yanarışık, O. (2021). Suriye Göç Krizi Hakkında Güvenlik Endişeleri: Türkiye ve AB Ülkeleri Karşılaştırması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 54-70.

- Kılıç, E., Aktar, E., Erdoğan, Y., Ertosun, M., Akadır, K., Kaya, E., & Hasar, H. (2012). Arap Dünyasında Entropi: Tunus, Mısır, Libya ve Suriye’de Halk Ayaklanmaları. Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları-Yakın Doğu Araştırmalar Merkezi (TUIÇ-YADAM). Ağustos 17, 2022 tarihinde alındı
- Kılıç, T. (2014). Bir İnsan Hakkı Olarak İltica. Mülteci.net: www.multeci.net adresinden alındı
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 170-189.
- Kirişçi, K. (2014). Will the Readmission Agreement bring the EU and Turkey together or pull them apart? CEPS Commentary.
- Kirişçi, K. & Erdoğan, M. (2020). Turkey and Coronavirus: Don't forget refugees. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/04/20/turkey-and-covid19-dont-forget-refugees/> adresinden alındı
- Koca, M. (2002). AB Ülkelerinde Göç, Mülteciler ve Yabancı Uyrukluların İstihdamı. Türk İdare Dergisi(436).
- Koçak, O., Keskin, A. & Yıldız, H. (2017). Suriyeli Göçmenlerin Türkiye Emek Piyasasına Etkileri ve Yalova Örneği. Route Educational and Social Science Journal, 4(3), 59-74.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 163-184.
- Koyuncu, A. (2014). Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler. Konya: Çizgi Yayınları.
- Köktaş, A. & Yılmaz, Ö. (2010). Avrupa Birliği Entegre Sınır Yönetimi Modeli: Schengen Sözleşmesinden Stockholm Programına. Polis Bilimleri Dergisi.
- Köse, T. (2021). 2021'de Türkiye-AB ilişkileri. Ağustos 11, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/2021de-turkiye-ab-iliskileri/2483700> adresinden alındı
- Küçükbaşol, Y. & Pekdoğan, H. (2019). Türkiye'nin Göç Yönetimi Süreci ve Jandarmanın Dönüşümü. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 887-903.
- Küçükler, Y. (2019). Suriye İç Savaşı ve Göç Konusunun Türkiye AB ilişkilerine Etkileri. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Lindsay, F. (2019). Refugees In Germany Did Not Bring Higher Risk To Germans. Eylül 17, 2022 tarihinde Forbes: <https://www.forbes.com/sites/freylindsay/2019/08/29/refugees-in-germany-did-not-bring-higher-risk-to-germans/?sh=224078711101> adresinden alındı
- MacFarquhar, N. (2000). World: New York Times. Ağustos 17, 2022 tarihinde New York Times: <https://www.nytimes.com/by/neil-macfarquhar> adresinden alındı
- Mandacı, N. & Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. Uluslararası İlişkiler, 10(39), 105-130.
- Manisalı, E. (1998). Türkiye Avrupa İlişkileri. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- MEB Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı. (2022). 2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Verileri. Haziran 3, 2022 tarihinde PowerPoint Sunusu (meb.gov.tr) adresinden alındı
- Meç, S. N. (2018). Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti AfD'nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi. ViraVerita(8), 123-150.
- Mercan, S. (2016). Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye-AB İlişkileri. EURO Politika, 1-19.
- Mutlu, B. (2019). Suriye İç Savaşı Sürecinde Yaşanan Mülteci Krizi: Mülteciler Üzerinden Avrupa Birliği'nin Güvenlik Algılaması. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Mutluer, M. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye, Kurumsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması. Çantay Kitabevi.
- Müftüler Baç, M. (2016). Turkey's Ambivalent Relationship with the European Union: To Accede or not to Accede. Uluslararası İlişkiler(13), 89-103.
- Mülteci.net. (2007). Göç ve Mültecilik. Haziran 2, 2022 tarihinde www.multeci.net adresinden alındı
- Mülteciler.org. (2022). Nisan 2022 Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. Mayıs 27, 2022 tarihinde <https://multeciler.org.tr/> adresinden alındı

- Nas, Ç. (2015). Türkiye ve AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği Hareketliliğinin Yönetimi. Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 23(2), 169-186.
- Nas, Ç. (2016). Darbe Girişimi Sonrasında Türkiye-AB İlişkileri: Türkiye'nin AB'li Geleceği Açısından Çıkarımlar. İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu, 1-188.
- Nur, S. A. & Taşan, P. (2017). Mülteci Krizi ve Afet Yönetimi Disiplinler Arası Afet Yönetimi Sempozyumu. Afetlerde Stratejik Yönetim Sempozyum Bildirileri (s. 23-36). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. B. & Öztürk, M. (2017). Türkiye'nin Mülteci Sorunu ve Suriye Krizi'nin Mülteci Sorununa Etkileri. İş ve Hayat Dergisi, 2(4), 217-238.
- Oba, M. (2018). Türk Hukukunda Geçici Koruma Rejimi. İstanbul Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Official Journal of the European Union . (2014). Agreement between the European Union and the Republic of Turkey on the readmission of persons residing without authorisation, L 134/3. Ağustos 29, 2022 tarihinde alındı
- Oktav, Ö. Z. (2019). Suriye Krizi, Türkiye- İran'ın Çatışan Çıkarları ve Küresel Aktörlerle İlişkileri. Ağustos 22, 2022 tarihinde TASAM: tasam.org.tr. adresinden alındı
- Oral, B. & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramı. Türkiye Klinik Halk Sağlığı-Özel Konular.
- Orhan, O. (2014). Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu :Bulgular Sonuçlar ve Öneriler. Ankara: Orta Doğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM).
- Orhan, O. & Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu. Ankara: ORSAM-TESEV Rapor No:195.
- ORSAM. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. ORSAM , Rapor No:22.
- ORSAM. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri (Rapor No:195). ORSAM Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1993). Türkiye'nin Batılılaşma Hareketlerine Genel Bakış. Avrupa Birliği El Kitabı, Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği Semineri. Ankara: TCMB, Personel Genel Müdürlüğü.

- Öner, S. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 42-45.
- Özcan, M. (2017). Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi. *İNSAMER*, 1-13.
- Özdal, B. (2008). Lizbon Reform Antlaşması'nın Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasına İlişkin Düzenlemelerin Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*.
- Özdal, B. (2013). Avrupa Birliği, Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan mı? Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Tarihsel Süreçleri. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 81-102.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri. *Journal of Crises and Political Research*, 1(3), 114-140.
- Özen, Ç. (2002). Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Tam Üyelik Süreci Üzerine Etkileri. İzmir: Ceylan Kitabevi.
- Özer, S. (2016). 21.Yüzyılda Avrupa: Riskler, Fırsatlar, Yeni Politik Tartışmalar. R. İzol, T. Öztürk, & S. Atvur içinde, *Avrupa'da Yeniden Güvenlikleşen Göç, Sınır Kontrolü ve Güç Kullanımı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özlem, K. (2020). Göçün Güvenlikleştirilmesi Bağlamında Bulgaristan'ın Suriyeli Göçmenlere Yönelik Politikası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(35), 555-594.
- Öztürk, C. (2017). Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Konumu. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 143-159.
- Öztürk, S. & Çoltu, S. (2018). Suriyeli Mültecilerin Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(13), 188-198.
- Öztürkler, H. (2012). Tunus Ekonomisinin Genel Özellikleri. *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)*, *Ortadoğu Analiz*, 4(37), 52-59.
- Özülker, U. (1992). *Avrupa Siyasi İş birliği, Türkiye-AET İlişkileri Üzerinde Düşünceler*. Ankara: ATAUM.
- Palancı, M. (2021). AB Göç Politikası Tarihsel Süreci Bağlamında Göç ve İltica Paktını Anlamak. M. Bulut, C. Sugiyama Aksoy, & K. Şahin (Dü) içinde, *The Diffirent*

- Approaches of Academic Disciplines to the Phenomenon of Migration. Ankara: Bilgin Kùltür Sanat Yayınları.
- Palancıoğlu, T. (2018). Suriyeliler, AB ve Tùrkiye Òzelinde Mùlteçiler. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Parlar, S. (2002). Orta Doğu: Vaat Edilmiş Topraklar. İstanbul: Yar Yayınları.
- Petersson, C. (2017). Brotten, skulderna, bakgrunden – sanningen om de gängkriminella i Stockholm. Eylül 17, 2022 tarihinde [https://www.expressen.se/nyheter/qs/gangen-inifran/brotten-skulderna-bakgrunden--sanningen-om-de-gangkriminella-i stockholm/adresinden alındı](https://www.expressen.se/nyheter/qs/gangen-inifran/brotten-skulderna-bakgrunden--sanningen-om-de-gangkriminella-i-stockholm/adresinden%20alindi)
- Philips, C. (2016). The battle for Syria: Internationalrivalry in the new Middle East. London: Yale University Press.
- Polat, Y. (2021). Tùrkiye'nin Uluslararası Göch Politikasına Tarihsel Bir Bakış. Journal of Awareness, 145-160.
- Prague Post. (2015). Zeman: Refugees should be promptly returned. Eylül 17, 2022 tarihinde alındı
- Rabinovich, I. (1972). Syria under the Ba'th, 1963-1966: the Army-part ysybiosis. New York: Halstead Press.
- Ramadan, T. (2014). The Syrian Maelstrom: How Repression,Drought & Climate Change Drove the Civil War. Ağustos 18, 2022 tarihinde [ttps://www.juancole.com/2014/09/maelstrom-repression-climate.html](https://www.juancole.com/2014/09/maelstrom-repression-climate.html) adresinden alındı
- Redmond, J. (2007). Turkey and the European Union: Troubled European or European Trouble? International Affairs, 83(2), 305-317.
- Reliefweb. (2019). Immigration Detention in Slovakia: Punitive Conditions Paid for by the Detainees. Eylül 18, 2022 tarihinde <https://reliefweb.int/report/slovakia/immigration-detention-slovakia-punitive-conditions-paid-detainees-january-2019> adresinden alındı
- Reuters. (2018). Ağustos 10, 2022 tarihinde <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-france/france-says-turkey-iran-violating-international-law-in-syria-idUSKBN1FR0ZY> adresinden alındı

- Salameh, M. T. (2019). Migration from the Arab Spring countries to Europe: Causes and Consequences. A. Al-Masri, & K. Curran (Dü.), Futur Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference içinde, (s. 243-254). Dubai.
- Salamey, I. (2015). Post-Arab Spring: changes and challenges. *Third World Quarterly*, 36(1), 111-129.
- Samur, H. (2008). AB'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1-16.
- Sayaner, K. & Teyyare, E. (2017). Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketlerinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 429-454.
- Schengen Vize. (2020). Mayıs 18, 2022 tarihinde Avrupa Biyometrik Pasaport ve Veri Bilgi Sistemi: www.schengenvize.net adresinden alındı
- Sezgin, A. (2021). 2021 Yılında Türkiye-AB İlişkilerinden Beklentilerimiz. Ağustos 12, 2022 tarihinde Ankara Politikalar Merkezi: <https://apm.org.tr/2021/12/23/2021-yilinda-turkiye-ab-iliskileri-2022-yilindan-beklentilerimiz/> adresinden alındı
- Sönmez, P. (2014). AB'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyalogu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Stritzel, H. (2007). Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond European. *Journal of International Relations*, 13(3), 357-383.
- Stv Nyheter. (2016). Ny kartläggning av våldtäktsdomar: 58 procent av de dömda födda utomlands. Eylül 17, 2022 tarihinde <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/ny-kartlaggning-av-valdtaktsdomar-58-procent-av-de-domda-fodda-utomlands> adresinden alındı
- Süer, B. (2012). Suriye'de Değişim Çabaları: Bir Bağlam ve Süreç Analizi. *Akademik Orta Doğu*, 1-20.
- Şahin, U. & Parlak, B. (2015). Türkiye İltica ve Göç Mevzuatının Coğrafi Kısıtlama Uygulaması Yönünden Analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 65-79.

- Şakacı, K. & Özkaya, S. (2021). 1934 Tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu ve Basındaki Yansımaları. Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 249-268.
- Şen, F. Y. & Özkorul, G. (2016). Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme. Göç Araştırmaları Dergisi, 2(2), 86-119.
- Şen, G. (2012). İran ve Arap Baharı: Bağlam, Söylem, Siyaset. Ortadoğu Etütleri, 46(3), 96-118.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. Yasama Dergisi, 55-79.
- Şensoy, S. (2012). Orta Doğu'daki Son Gelişmeler ve Jeostratejik Manzara. Ağustos 16, 2022 tarihinde Türkiye Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM): http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/4934/orta_dogudaki_son_gelismeler_ve_jeostratejik_manzara adresinden alındı
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. Sosyal Politika Araştırmaları Dergisi, 367-392.
- Şimşek, D. (2019). Suriyeli Mültecilerin Avrupa'ya Yayılımı :Analitik ve Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Adam Akademi , 491-516.
- T.C AB Başkanlığı. (2022). Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması. Haziran 3, 2022 tarihinde https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/18_mart_2016_turkiye_ab_zirvesi_bildirisi_.pdf adresinden alındı
- T.C Dışişleri Bakanlığı. (2016). Türkiye-AB İlişkilerine Genel Bakış (2016). Ağustos 30, 2022 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerine-genel-bakis.tr.mfa> adresinden alındı
- T.C Dışişleri Bakanlığı. (2021). AB'ye Katılım İçin Ulusal Eylem Planı (2021-2023)". AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILIM İÇİN ULUSAL EYLEM PLANI. Ağustos 31, 2022 tarihinde <https://www.ab.gov.tr/52882.html> adresinden alındı
- T.C. AB Başkanlığı. (2022). Türkiye-AB İlişkilerinde Önemli Tarihler. Ağustos 7, 2022 tarihinde https://ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf adresinden alındı

- T.C. AB Başkanlığı. (2022). Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması. Haziran 8, 2022 tarihinde http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf adresinden alındı
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2021). Avrupa Birliği'nin Tarihçesi. Mayıs 25, 2022 tarihinde www.ab.gov.tr adresinden alındı
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler. Ağustos 7, 2022 tarihinde https://ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf adresinden alındı
- Tagesschau. (2014). Erdoğan Wünsche Merckels Skepsis. Ağustos 30, 2022 tarihinde <https://www.tagesschau.de/ausland/deuschtuerkischebeziehungen102.html> adresinden alındı
- Tagesspiegel. (2015). Schlimmste Flüchtlingskrise seit dem Zweiten Weltkrieg. Ağustos 29, 2022 tarihinde alındı
- Tampere Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları. (1999). 6 7, 2022 tarihinde http://www.madde14.org/index.php?title=Tampere_Ba%C5%9Fkanl%C4%B1k_Sonuc_%C3%A7_Bildirisi_Kararlar%C4%B1_1999 adresinden alındı
- Taştan, T., Haklı, S. Z., & Osmanoglu, E. (2017). Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı; Önyargılar ve Gerçekler. Polis Akademisi Yayınları, 29(9).
- Taştekin, F. (2020). Arap Baharı 'nın 10 yılında 10 ülkenin hikâyesi: Ekmek, özgürlük ve onur kavgasından geriye ne kaldı? 5 23, 2022 tarihinde BBC News: <https://www.bbc.com/turkce> adresinden alındı
- TDK. (2022). Eylül 11, 2022 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/> adresinden alındı
- Terry, K. (2021). AB-Türkiye Anlaşması, Beş Yıl Sonra: Yıpranmış ve Tartışmalı Ama Kalıcı Bir Plan. Eylül 5, 2022 tarihinde <https://www.migrationpolicy.org/article/eu-turkey-deal-five-years-on> adresinden alındı
- The Global Detention Project. (2019). Slovakia Immigration Detention. Eylül 17, 2022 tarihinde <https://www.globaldetentionproject.org/countries/europe/slovakia> adresinden alındı

- The Local. (2018). Study shows the tenuous link between foreigners, refugees and criminality. Eylül 18, 2022 tarihinde <https://www.thelocal.de/20181221/study-shows-the-tenuous-link-between-foreigners-refugees-and-criminality/> adresinden alındı
- The Telegraph. (2017). Migrant crime in Germany rises by 50 per cent new figures Show. Eylül 18, 2022 tarihinde <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/25/migrant-crime-germany-rises-50-percent-new-figures-show> adresinden alındı
- Topal, A. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü. Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5-22.
- Tosun, S. (2021). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak AFAD. Hastane Öncesi Dergisi, 25-42.
- Tosun, S., Yıldırım, Y. & Azazi, H. (2019). S. E. Dinçer, M. Bostancı, & E. Özçoban içinde, Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Araştırma ve Değerlendirmeler Cilt 3. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınevi.
- Turhan, E. (2017). Mülteci Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri: AB Üyelik Sürecinden Bir Stratejik Ortaklığa Doğru mu? İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(31), 647-663.
- Turhan, E. (2017). Mülteci krizinin AB-Türkiye ilişkilerine etkileri: AB'ye üyelik sürecinden bir "stratejik ortaklığa" doğru mu? İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(31), 647-663.
- Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 21(4), 1347-1359.
- Türk, G. D. (2016). Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. Marmara İletişim Dergisi, 145-157.
- Türkiye-AB blogspot. (2018). Schengen Anlaşması. Mayıs 18, 2022 tarihinde www.turkiye-ab.blogspot.com adresinden alındı
- Uğurludoğan, U. (2020). Arap Baharı Sonrası Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği Açısından Bakış. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

- Ulan, M. Ö. (2017). Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen Mi, Politik Göçmen Mi? Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi(22), 1443-1456.
- UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı). (2009). Arab Human Development report. Mayıs 28, 2022 tarihinde www.hdr.undp.org adresinden alındı
- UNHCR. (2016). Redefines Role in Greece as EU-Turkey Deal Comes into Effect Retrieved. Mayıs 23, 2022 tarihinde <http://www.unhcr.org/news/briefing/2016/3/56f10d049/unhcr-redefinesrole-greece-eu-turkey-deal-comes-effect.ht>. adresinden alındı
- UNHCR. (2021). Dublin III-Aile Birleşimi ve Diğer Yasal Yollar. 5 28, 2022 tarihinde www.help.unhcr.org adresinden alındı
- UNICEF. (2022). Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar - UNICEF. Mayıs 25, 2022 tarihinde unicefturk.org adresinden alındı
- Usluer, A. S. (2016). The July 15 Failed Coup Attempt and Its Implications for Turkish Foreign Policy. Bilig(79), 49-57.
- Uygun, G. A. (2021). Doğu Akdeniz'de Paylaşım Rekabeti: Türkiye-Yunanistan Gerginliği ve Avrupa Birliği'nin Tutumu. TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi(31), 69-89.
- Uysal, C. (2001). Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler. Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi(1), 140-153.
- Üçler Telli, Y. (2014). Gümrük Birliği'nden Sonra Türkiye-AB İlişkileri. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi(27), 205-231.
- Ülger, İ. K. (2008). Avrupa Birliği Rehberi. İzmit: Umuttepe Yayınları.
- Ürgen, E. (2021). 5. Yılında Avrupa Birliği-Türkiye Mutabakatı Genel Çerçeve. Göç Araştırmaları Derneği: <https://www.gocarastirmalariderneği.org/> adresinden alındı
- Üstün, N. (2016). Schengen Anlaşması ve Geleceği. Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi.

- Van Dam, N. (2000). Suriye'de İktidar Mücadelesi Esad ve Baas Partisi Yönetiminde Siyaset ve Toplum. (S. İdiz, & A. Falay Çalkıvık, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Vize Merkezi. (2022). Parmak izi uygulaması (VIS). Haziran 22, 2022 tarihinde <https://www.vizemerkezi.com/parmak-izi-uygulamasi-vis-nedir#:~:text=VIS%20parmak%20izi%20prosed%C3%BCrlerinin%20uyguland%C4%B1%C4%9F%C4%B1,biyometrik%20tarama%20cihazlar%C4%B1%20ile%20al%C4%B1n%C4%B1yor>. adresinden alındı
- Waever, O. (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. Uluslararası İlişkiler, 5(18), 151-178.
- Walker, R. B. (2007). Security, Critique and Europe. Security Dialogue, 1(38), 95-103.
- Welle, D. (2015). Merkel:Refugee Crisis a "Historic Test of Europe". Ağustos 24, 2022 tarihinde <https://dw.com> adresinden alındı
- Wieland, C. (2013). A decade of lost chances: past and present dynamics of Bashar al-Asad's Syria. Orta Doğu Etüdüleri, 4(2), 9-29.
- Wilkinson, C. (2007). The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Useable Outside Europe? Security Dialogue, 38(1), 5-25.
- Yalçın, E., & Turhan, E. (2015). Die Integration der Türkei in die EU am Scheideweg?Optionen für eine Vertiefung der Wirtschaftsbeziehungen im Zeichen von TTIP. Südosteuropa Mitteilungen(55), 32-41.
- Yamanlar, Y. (2020). Göç Kuramları Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Sonrası Batı Avrupa'nın Göç Deneyimi. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 553-583.
- Yanarışık, O. (2012). Avrupa Ailesindeki Üvey Kardeş Türkiye. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Yavuz, C. (2015). Suriye'deki İç Savaşın Türkiye Ekonomisine Etkileri. Ağustos 23, 2022 tarihinde <http://devlet.com.tr/makeleler/y68> adresinden alındı
- Yavuz, Ö. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(30), 265-280.

- Yavuz, Ö., & Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi Türkiye'de Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi*, 3(2), 175-179.
- Yazıcı, T. (2016). Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği. *Global Media Journal*, 7(13), 115-136.
- Yeni Şafak. (2022). Geri Gönderme Merkezleri. Haziran 1, 2022 tarihinde www.yenisafak.com adresinden alındı
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. & İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* (35), 107-126.
- Yüksel Çendek, S. & Örki, A. (2019). Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen'de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 42-58.
- Zenginoğlu, S. (2016). Uluslararası Terörizm ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (25), 157-178.
- Zeren, H. E. (2018). Arap Baharı Sonrası Avrupa Birliği'nin Güvenlik Odaklı Göç Politikaları. IV. International Caucasus-Central Asia Foreign Trade And Logistics Congress (s. 806-812), Aydın.
- Zisser, E. (2007). *Commanding Syria: Bashar al-Asad and the first years in power*, New York: I.B. Tauris.
- Zoeteweij Turhan, M. H. (2015). *Turkey on the Tightrope: From Readmission to Visa-Liberalisation Agreement? D. Thym, & M. H. Zoeteweij Turhan (Dü) içinde, Rights of Third Country Nationals under EU Association Agreements: Degrees of Free Movement and Citizenship*. Leiden ve Boston: Brill Nijh